תנ״ך · דרשות ודרושים

חינוך בית יהודה

רבי יעקב צבי יולס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חינוך בית יהודה

רבי יעקב צבי יולס

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חינוך-בית-יהודה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

אילת אהבים 4
משכיל שיר ידידות 7
הקדמה 11
פתיחת המאמר 25
פרק א 27
פרק ב 29
פרק ג 34
פרק ד 36
פרק ה 40
פרק ו 49
פרק ז 59
פרק ח 66
פרק ט 67
פרק י 79
פרק יא 84
פרק יב 87
פרק יג 91
פרק יד 98
פרק טו 100
פרק טז 115
פרק יז 122
פרק יח 125
פרק יט 129
פרק כ 132
פרק כא 134
פרק כב 136
פרק כג 140
פרק כד 142
פרק כה 149
פרק כו 157
פרק כז 160
פרק כח 162
פרק כט 165
פרק ל 169
פרק לא 172
פרק לב 173
פרק לג 178
פרק לד 183
פרק לה 196
פרק לו 205

אילת אהבים

ואשא משלי ואומר קום אימא מלתא מול שבחא דאורייתא

אליכם אישים אקרא. האזינו אמרים ממחמדי נועם גזורה. במו פי אתחנן לצפירת התפארה. אשא לחזות בנועם ד' באספקלרי' המאיר' נתיבות שלום לה קולע אל השערה. מול טוב ההצלח' החבוי' וטמורה. מאשרת לב לומדי' באושר נעימה ויקירה. טועמי' חיים זכו חיי עד בצרור החיים צרור'. חבוקים ודבוקים בשכל הפועל בעצם ולא במקרה. עליהם שם ד' יקרא. ובם שפר חסדו תתפארה. תמוכים בימין ישועתו נצח אתה להתאזרה. שמן תורק שמם עלי תבל שם אורה. יקרה היא מפנינים טוב סחרה מכל סחורה. מנשאת תרנם וחבלם לעין משיבי מלחמה שערה קול דבובם יחפיר שוטן ישחית כורה. עלי' יתנו כפירים קולם ממעונתם מענה אלהי קדם בד' אמות של הלכה ברור'. מקולם יחת ויפחד ארץ ועמודי' יתפלצון מוט התמוטטה פור תתפוררה. המה הרועים האבורים רחוקים מצדק' כ"א בזרועם הרמה והאדירה. יובילו נאות דשא ומעין גנים עלי חלד תופיע נהרה. משימים שלום בפמלי' של מעלה ומטה יחד להתחברה. יבריקו בזוהר יפעת בינתם ככוכביא בשפרירא. וכצאת הצפיר' בין גבר ועמיתו יבינו ויבצעו בטוב הפשרה. לא יחזיקו ביד מריעים והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע דמעיקרא. בם יצדקו ויתהללו כל ישרי לב המה עיני העדה שה פזור'. אל פני אלהיהם יעתרו עתיר' בשאל' ותחנון בעד השארית הנמצאה. בל ימקו בעון המשטמה והעבר הוא עון העגל אשר תרבות השנא' לנצח שמורה. המה ישאו אבר ויעלו בכנף רננים נטלס' נכח פני אל איום ונורא ורסיסי מים והבריכ' הנוזלת מי מנוחות ונחלי עדן עקילא ופשירא. המעכבי' מלהריק יבול הברכות וגשמי נדבות וטל אורה. המה מסולסלים ומעוטרים בנזר התורה. מהבל פיהם עוף הפורח נשרף במדורה. חורזים מתירה נביאים והדברים שמחים כאשר הי' בסיני עת למשה נמסר'. המה עמודי העולם ויסדותי' ואשיותי' בל תמוט וסופרי תורה. חכמת אדם תאיר פניו אתי סומקא ואזיל חיורא טעמו כי טוב סחרה לא יכבה בליל' נרה. מנדדים שינה מעיניהם ישאו ויתנו עליהם עול מוסר"י תורת ד' הנעימה הנתונ' לעדת משבעים נבחרה. גם עד זקנה ושיבה לא ימושו מפיהם שיח רננות התורה כי ימוצו משוד תנחומי' ויתענגו מזיו כבודה הכי נכבד ונורא יעלם ברום המעלות והמדות החמודות יורשי יקרה. יעופפו בעפי מעפיפו' קדשם גבוה מאד אל מקום מה נורא מעלה מאראלי מעלי יהי' מחיצותם ושם ישמעו הלכה ברור' מפי עתיק יומין אב החכמ' היקרה מלאכי מרום להם ישאלו מה הלכ' חידש היום עוטה אור' לעת תמוט הארץ יהמו יחמרו מימיו שהי' שבת גלמוד' וסורה. עשה יעש' להם כנפים

כנשר ארך האברה. יעפו וישכונו על גפי מרומי קרת בשוב' ונחת עליהם רוח ממרום יערה. שם יתנו צדקת ד' אשר הניחם במסיל' הישר'. מחבל האמת קרסול' לא מעדה. כי עמם שרי נהורא יאיר להם במעגלותי' מעגלי צדק מאומנת בחיק התור'. בהתהלכ' תנחה אותם ובשכבם תשמור עליהם מפחד ופחת ופח מוקש בל יפרה. ובהקיצותם היא תשיחם להטיף נזילתה וטיפת' כמר מדלי טל אורה בו יקומו ויתעודדו יחליפו כח יגשו אז ידברו וישירו שירה. מכנף הארץ זמירות שמענו רזי לי רזי לי הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל בל יהי להם סתרה. כל העוזבים אורחת יושר ואשת נעורים כי תמאס בל יתאזרו עוז ביום צרה ועברה. כי אז יבוא כשואה פחדם ואידם כסופ' יאתה בוא יבוא עליה' צרה כמבכיר' כי היא תקרא בפתחי שערים בעיר אמרי' תאמר אוי להם לבריות מעלבונ' של תורה במה חלפת והמרת הן כל הון יקיר ונעים בה מלכי' ימלוכו האם בעד בצע מעשקות וכסף החילוף וזאת הגאול' והתמורה הוי בוגד וסכל הסכלות עשו לשרשך מארץ חיים והלכת אחרי משאות שוא ומדוחים ותחבק חיק נכריה אשה זרה שובי אל גבירתך והתעני תחת ידי'. ושכב בחיק' ותהי לכם סוכנת ותעוף בלי אברה להמליץ בעדם נכח פני ד' דרכה להגיה נשף חשכה אשר להולך חשיכים לגבר אשר דרכו נסתר'. מזימה תשמור עליך להאחז בעולמות העליונו' אשר שם האחת שפרה שמשפרת האנוש הלז במעשי' נחמדה מפז ומפנינים יקרה. ושם השנית פועה פעתא בוא בא לזעוק זעקה גדול' ומרה. לחלות ולחנן מול פני מלך הגדול והנורא לפלש מדת רחמנו' ובו יתאזר' לשפוט במשפט לבצע במשפט ומשרים שלש אלה תשוב' תפלה וצדקה מבטלין רוע הגזירה באשורי החכמה והתעודה. ירצה אדם פני קונו ויכפר לו בעד ההיר'. פנים מעמים יוסרו ויבואו פני רצון מלך בעבד משכיל ויכבדוהו עם עז קרית גוים עריצים יתנו לו כבוד ויקרה. יתמוך כבוד וחן נועם מדותיו התרומיו' יהי' לו למחסה ולסתרה. מה ידידות אהבתו הזכה בעיני אלקים ואדם מאד גברה. בנות מלכים בקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופירה מור ואהלות קציעות כל בגידותיך אם יהי' כשנים כשלג ילבינו אזיל סומקא ואתי חוורא. בין נדיבים תושיבך נכבדי ארץ לפניך ישתחוו כי התור' תעטרך זר תפארה תרווה צמאון נפש השוקקה לשתות ממי מנוחו' מעין הברכ' ותשוקה כוס האהבה וידידות לכסוף בכוסף חזק ואמיץ לבורא כל נברא. תעדי עדי האהב' ותתקשט בנזר ועטר'. מול בוראה ומחוללה יוצר כל יצירה לעומת מחברת היריעה אשר ממקורה הוערה היא נשמת אל חי אשר ביד האדם מסור' והיא מעולם העליון נגזרה. ומעת בואה אל העולם השפל הלז ההיא מתנכרה. אין לה מנהל וסומך מכל ריעי' כי כולם איכרים עובדי האדמ' הארורה. והיא מסתכלת

מול שורשה ומקור'. הכי נכבד הוא האל אשר בראה וביד האדם הבחיריי נתנ' לעבדה ולשמרה. ע"כ היא מאשרת האדם הלז ללכת בחוקי התור'. בל ישליך אחר גיוו עבודת מלכו בל יהי' נתעב ונבזה בעיני כל בעל דיעה ישרה. וכל ימי עמדה בחבורת הגוף הנגוף מתאמצת היא ללכת נכח ד' דרכה להגביר על העבוד' והמוסרה. יום וליל לא תחשה ותרף מעבודת חוקה ומלימוד אופני העבודה השלימ' אשר למשה מסורה. עד כי תכבוש העבד אשר מלך תחתי' הסר המצנפת והרם העטרה ותשימה לו לעבד עולם בכל ישט אחרי דרכי לבו ומראה עיניו כ"א כפי צוות מאמרה. או אז יכנע לבבו הערל ותשוב לעשות חזוקי רצונה בלב נשבר ונדכה בנפש מרה. ויהי' משרת אל התורה ולנועם פקודי' לא יחליפה וימירה. ואז תכרות עמו ברית לעבוד ביראה יוצרה עושה בקדוש' וטהרה. ויהיו שוקדים אל משמרת ד' ופקודיו דרשו מעל ספר ד' וקראו אחת מהנה לא נעדרה. כל מצותיך אמונה צדיק באמונתו יחי' היא תאלפהו אורחת יושר ותהי' לו לעזרה מול אבן נגף אבן אופל וצלמות אם ברזל הוא נימוח לבטיל ולהוי כעפרא ובעת היצר לו הוא תחלה פני אלהיה בעדה פדותו מאכזר מוכן ליום עברה. בל ישלח רסנו על הוגי באורייתא מורשה קהלת יעקב כ"א כבוד ד' יאספ' וירושלים הבנוי' כעיר שחוברה שם משכן הנשמו' העדנות נשים שאננות בנות בוטחות החצובות מתחות כרסא יקירא. שמה יתעדנו מזיו השכינה ויאירו ויזהירו מאור פני מלך חיים קרנים מידו לו ליהודים היתה אורה. ילכו מחיל אל חיל יתייצבו פני מלך אדיר לו עצה ותושי' לו עצה וגבורה. יעלה לרצון לפני מזבחו על ידי מיכאל השר הנורא. ראוה בנו' ויאשרוה מי זאת עולה מן המדבר מקוטרת מור מאחז פני כסא אשר משם נגזרה מם טובו אוהלה. וטוב גורלה. נחלת חבלה. כבוד אומר כולה. ברזל ונחשת מנעלה. סוגרת ומסוגרה. לא יבוא בו ערל וטמא (חסר) בל יעלנה. כ"א שם אדיר ד' הי' לה לחומה בצורה. ואת נפש אויבי' יקלענה בתוך כף הקלע לא יהי' לה מושך חסד וחנות על נפשה כי מרה ועסותם רשעים כי יהי' אפר תחת כפות רגליכם פזורה. ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי אשר לא שבו עדן מול יוצר כל יצירה. רשעים אפי' בפתחי של גיהנם אינם חוזרים מסילוף מעשיהם שמץ תעתועיהם כי בנפשם אוולת קשורה. יחזו ויבושו קנאת עם כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה תולעת המנסר בהם בחייהם אש היצר אשר בהם בוערה הוא השטן הוא המלאך האכזר אשר ישחית ויהרוס הרכבת הגוי' והצורה. הוא ידין וינקום ממנו עוצם מריו וערפו הקשה אשר פנה עורף ולא פנים מול אלקי עולם ד' ולא שם על שכמו עול העבוד' ומוסר וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין חוצב להבות אשר מפיו יצא אורה. ילכו מחיל אל חיל מישיבה אל ישיבה לשמוע רזים

מופלאים אשר מתחדשים מפי יושב סתרה. יתענגו על ד' ויהנו מזיו שכינתו יפה וברה. רצוא ושוב ירוצו כמראה הבזק אש היוצא מבין החרסים חרס את חרסי האדמה אש האהבה אשר בו קשורה וצרורה. ויהי נועם ד' עליהם נעימות ימינו נצח בם מתאזרה. בצל שדי יתלונן בצל ידו יחביאהו תחת כנפיו ארך האברה. והי' מדי חדש בחדשו יעלה למכון הר ציון ובעמוד התווך אשר שם נפשות הצדיקים עולים להתאחז ולהשתרש בשרשי החיים עוטה אורה. יהיו נא אמרי לרצון מול רואה פנימי כחיצון. בוחן עשתונות אנוש וסרעפי לבבו צפון וחבוי הכל גלוי לפניו ית"ש:

משכיל שיר ידידות

את דרכי טובו ומפעליו חוקיו ומצותיו ומעלליו. אחוה באוני הטוניו ומקהליו.
אודה אלהי אבי. בכל אוות לבבי גאה ורם על כל רמים. דיעה חונן בלב חכמים מחוכמים. הנוטה כדוק שמים. ורוקע ארץ על המים. זן ומכלכל כל יצוריו. חובש ומתיר אסיר ממאסיריו. טוען עולם ומלואה יודע נכוחות ומחשבו' אשר בלבות תבואה. כביר כח את כל יוכל. לבוש גאות מול ערום ונוכל. מי הקשה אליו וישלם. נותן רוזנים לאין יגילם. סערות אף וחימה יסעיר. עם נבל אשר בקרב לבם ארס המינות יבעיר. פגר מובס מול יוצרו פיו יפעיר. צרים ינשל וינתוץ רב וצעיר. קרסולם ימעיד יפלו ולא יקומו. רזון ישלח בנפשם כאבן ידומו. שרידי עם פיהם יפצחו ברנה וצהלה. תהלות ד' ספר יספרו בחדוה ורנה וקול המולה:
נפשי אויתיך אף רוחי אשחריך. סגולת מלכים ואוצרו' מרווחים בל אקח תמורת הוד שבחת הדריך. עוטה אור ומבריק הודו על כל העולם. פצחו רינה וצהלה יישרוהו תחת העולם. צבי הודו הופיע תבל ומלואה קדושת תפארתו הכירו כל שוכני ארץ כי גאה גאה. רסן שולח ביד ענמים והמשיכם לתוך הים במצולה. שעטת סוסיו ודהרת אביריו וכל המון חילו ירדו כאבן במצולה תמימיו המליכוהו על הים ושוררו לו שירה חדשה אז ישיר משה. במדבר הנחית הסגולה במסלה. גודל נפלאותיך וזרועך הגדולה. דגלים הדרכת בנעלים. הוד מרכבותיך מצוקים וארלים. ונלוים המה לדגלי מעלה. זה מול זה יתנו לך תהלה. חשים צבאי שמים והמוניהם. טכסיסי מלחמה וגבורה. יתנו ידידיך שה פזורה כבירי כח יגשו אז ידברו. להעריצו להקדישו עוז גבורותיו יאמירו מחנה מעלה מחנה מטה כאחד כבודו יתיימרו (ל' גדולה כפ' הרד"ק):
ידידות אהבתך בלב מאמיניך מסוכה אחריך הלכה שלא כהלכה. כנה משוכה אחריך אל המדבר החריבה. בעוז מבטחך בטחה בארץ תלאובה. לחם מן השמים הורדת למו.

גמול אמונתיהם ומבטחיה' פלסת למו. משמים הורדת למו חמדה יקרה. דברות קדשיך השמעתם אנכי ולא יהי' שמענו מפי הגבורה. נביאים גלית שם מפעלות שלחתם משאת נבואתם. הי' הי' דבר ד' עליהם ואז על הר סיני עמדו נשמתם. סגולת צבאותיך עמך ירדו. ועם כל א' מישראל אלפו למדו. עוז אמרותיך כשמעו אמוני' זעה לבבם פלצו' בעתתם פרחה נשמתם בדבר ד' הרעים כמים שאונים. פרח טל אשר בו יפריח אטומים בנקיקי הסלעים. חשרת טל נדבות הזיל עליהם אשר בהם חיי רוחם ובעוז גבורה צועים. צילצול דברות קדשו ועוז מאמרו. טלטל מחנה קדושי' ולאחור נזורו קדושי עליונים חיל אזרו. רחשו המו מול מחנה העברים. שעו אחריהם ידודון ידדון אותם כעל כנפי נשרים. תמכו ואזרו רפאו כל הנחלאים והנשברים:

יה ברא כל יצורי נופש. ארץ ושמים וכל ברואי חופש כלול מוכלל עטה ליום השביעי ליצירה. בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא. לעם סגולה גילה מתנה גנוזה חמודה. גילה מתן שכרה לעם נבחר לתורה ולתעודה. מימים נבדל יום זה יחידי. דבר לפני מחוללו לכולם נחלת צמידי. נפתולי אלהים נפתל בחיבה. הן עם לבדד ישכון באהבה. סבוכים בסבך מוסרות אהבה. וועודים ביום זה בנחת ושובה. עונג ועדן ביום זה ימצאו בשעשוע אהבים. זבד טוב יזבדו עם יום המקודש ולא יפנו אל רהבים. עסיסי רמונים ומגדים שונים. חבלי שפר ועדן ליום זה מכינים. פנים מאירים מיום המנוחה ושמחה. טבועים בו ברוחב לב בנפש רווחה. צבי תפארתם והדר יפעתם. קירון אור פניהם וזהרירותם. רחשו ברוך ליוצר אשר יום זה שבת. שעשועי עונג ועדן בו נתן לעם נצורי כבבת. תוקף ועוז ותהלה יספרו לאל אשר שבת. מזמור שיר ליום השבת:

עוז מטה תפארתך וגבורותיך. פלאי איתן נקמתך וחיל אזריך. צבי צבאות גוים מלכי כנען קמלו ספו תמו מגודל גבורותיך אשר הראית בשדה צוען. רטדו וחלו מהדר גאונך הפלאת בים סוף אשר הובשת לפני ספיניך. תביאמו ותטעמו בהר חמד חמדת גוים מלכי עמים איתן מושבך ושים בסלע קינך. פנית לפני' ותשרש שרשיו' ותמלא הדומים. ברוק ברק רבות ותפיצם געלת חית קנה גרשתמו (חסר) דלקת אחריהם שלחת חיציך ותהומם. המית עליהם משמי מעוניך הרסת אויב ומתקומם. וועודים להלחם מול מחנת עמוסים. זעמתם באבני אלגביש אשר הורדת עליהם ונפלו כפגרים מובסים. חבלים וצירי' אחזום. טיעת צירים איתנים פדית מעזים. יהושע משרת משה מבחוריו. כח עוז ותעצומו' הראה במאמריו. לעין כל ישבי תבל יצא שמו בהחלישו מחנה עמלק בא זדון ויבא קלון. (חסר) מעם סגל אשר פלטם הענן בבוז וקלון. נאום דבריו ומאמרו אשר פקד על שני המאורו' הגדולים לא נופלים. סילה כל אביריו באומר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון:

קרסו וגם כרעו יחדיו לוחמים ומתקוממים. רחשו מי יצילנו מיד האלהי' האדורי' האלה בל נצא נכלמי'. שעו אל אליליהם ולא מצאו מזור למחלתם. תעה לבבם פלצו' בעתתם אז העמיקו עצה ומזימה בלק בן צפור מלך מואב לא נותר בו נשמה. גבורו' ד' ראה אשר עשה לשני מלכים אדירים. דממו כאבן כי ראו כי מת גבורם אשר עליהם שמו מבטחיהם בהדורים:

הערה למות נפשו במגוריו וויעד עצה ומזימה עם יועציו ושריו זלעפו' אחזתם והשלימו עם אויביהם מבקשי רעתם חבלי יולדה חיל ורעדה אחזתם טעם שמו לשלוח אל בלעם בן בעור הקוסם יודע דעת עליון שעה אשר הוא כועס כעסים. כמה לבב חומד בצע מעשקו' ורהבים. ללכת עם שרי מואב באהבים. מלאך רחמים עכבוהו שלש רגלים. נתעב באשמיו והוסיף חטא ופשע ללכת בעקלקלים. סתום העין שר וחז אל מחנה העברים עין רעה עליהם השית מאיזה לקללם ולהאירם. פקמו ופקסו צור עולמים ושם דבריו בפיו סדורים. צפצף והודה מי יעמוד נגד סלעים חזקים אראנו מראש צורים:

ברכות יעטה מורה בפיו שימה. גרסה נפשו לתאוות לבבו ומזימה. דימה להשחית זרע עמוסים. העת אשר כועס אדון כל המעשים. וויעד בו להשחי' חבל נחלה מוצלים מיד שוסים. זעמו כבש כובש כעסים. חמל על מיטב הצאן צאן קדשים. טבועים בחותם בשר קודש אשר בזה מעמים מופרשים. ידידות אהבת הוריהם זכר לצאצאימו. כנה משוכה אחריו לתוהו יליל ישימון עליו שמו מבטחימו. לא הביט און ביעקב ישר יחזה פנימו משא נבואתו שם בפיו לברך נחלה מבורכה. נטועים כארזים עלי מים אשרי העם שלו ככה. סילה אהליהם ומשכנותיהם בהדרה. עין גבר לא שזפתו מה במשכן לדירה. פתחי אהליהם אינם מוקבלים זה מול זה. צפצף ראויים אלו שתשר' עליהם שכינת אל ומחזה שדי יחזה. קללותיו נהפכו לברכות. רחש אשר שם בפיו חוקר טוחות. שעה מול המדבר פניו להזכיר עון העגל אשר סלפו זרע אמוניו. תמים במעשיו הבט אל און לא יוכל טוב וסלח לעמו פשעיו וזדוניו. אוות נפשו שאפה רוח אולי יבצע מעשהו אשר דימה לבלע ולהשחית חבל נחלת ה'. יודע מחשבות הפיר עצת אורב בל יעשה וישלי' עצת רעיוניו:

צבי תפארתך בראש אמונים עטרת. קדושת כבודך יתנו במקהלות בם נתהדרת רינתם **יקשיבו** אראלי מעלה קדמו שרים אחר נוגנים. שבח ורנן יפיקו מאור שכלם אחת לשבעים שנים. תוקף רוממותיך רוחשים ולא שונים. אמונים נשאת שבחיך מפיהם לא ימוש בפיהם מקדישים ומיחדים שמך צפר ואמש. גננת הצלתם מכל מעיק. דבוקים בך כאזור על מתני איש לא יחוץ ביניהם ובינך אבק רגלם צורר ומעיק הליכות עולם לו בינו ובין עמוסיו. וויעד שכינתו עמהם ישמח ישראל בעושיו. זעם ה' עלי תבל עת הגיע.

חלד ועמודי' מטה והתפוררה לא תשקוט ותרגיעה. טיעת צורים מאור פניך חנוני ועופו וישכונו יתעלסו בכנף רננים. כמוסים וחבואים בצל ידך הרוממה. לא תשורם עין מביש ומחפיר כי יחתו הגוים מהמה. מעייני ישועה להם חשפת. נזל של ברכות וגשמי נדבות עליהם הרעפת. סמוכים לעד לעולם בימינך נצח להוושעה. עמוסים מני בטן ונשואים מני רחם מני נוטה שמים כיריעה:

חזק ואמיץ עוצם תפארתך מי ימלא פי ותהלות. טעם ועצה את מי נועץ נורא עלילות. יצר יצירות לעד על גבורתו. כביר כח לאין אונים עצמה ירבה מפרי גודל נדבתו. לא הביט און ועמל בישראל. מוחל וסולח לשמץ תעתועים אשר הפרה והגדיל מנוול ומגואל. נופת צוף אמריך מה נמלצו. סילופם ועויים האם רבו גנוב ונאוף פרצו. עת בואם לפני למשפט אשא פני כל כופר פדיון נפשם יתנו ואז יגהה עונם ויכופר צאצאי אזרחי ברית מתוך עלמו' אין מספר קולם הסכית עת תחת סבלות מצרים ניתנו בבוש וחפר רחשם ערבה לפני כסא כבודך שוועת עלתה לשמי מעוני הדרך והודך. תכון תפלתם כקטורת מוקטר ומוגש בהיכלך. אז בחרת לך רועה נאמן בכל בית זבולך. ביטוייך שמת במו פיו במשלחת אלהים שולח. גאוות זדים השפלת הדר גאונו וכל קנינו נפל בעד השלח. דודי' הצלת וגאלת מפרך סוונים. העברתם בגזרות ים אז שוררו לך בני אמונים וותיקת צבי עדייך תאבו וגם כמו. זרע ידידיך לראות עין בעין לעת הפלאתם נסיך זיו קדשך הראתמו. תאווה נהי' תערב לנפש ידידך ובכן נמו. שירה חדשה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. רינתם וזמירתם ערבה לפני הדר גאונך. קילוסם שפרה לך אספת כל עברת חרוניך. ציץ נובל נדמה צחנת גיעולם פדות ורווחה המציאם סליחה ומחילה לכל קהלם. עוז תפארתך ועצם זהרך. סתום וכמון מעיני יצירך. נעימות ימינך עליהם הופעת מאור זיו שכלך. מאור הלז ישיגו השלילות אשר לא יאותו לך. לא תשור עין נברא. כבוד אל הוא היוצר והבורא ידיעתך הוא עצמותך. טרם הבראך העולם לא נכחד ידיעתך. חזקת ידך לעת נגלתה. זיו אור פניך לעת הראתה. ולמענך בראת יצרת אף עשית. העולם ומלואה וכל יצורי'. דעתך לא נוספה בהתחדש נבראי'. גלויים וחשופים הי' לפניך. בקנין שלם המה נקנים באור פניך. אז טרם בראת יצורים ונבראים.

אחלה פני הקורא.

נופת אמרי היקרה.

יעיין בהם בטוב שכלו ובינתו.

ישיג זיו יפעתו ונעימתו.

עוז והדר לבושו קילוס והודיה לאור ישראל וקדושו **ב**פנימיותו ימצא מרגליות טובה.

צבי עדי' נסוכה על ראש גיא שמנים שמן כתית זך:

הקדמה

להיות כי לכל מעשה וכל תחבולה הנעשי' מפאת הרצון השלם. הנה ההכרח שימצא לו סיבה תכליתיית אשר היא הניעה הפועל לפעול' הלזו וזולת זה היא מפעולת ההבל וריק הנעש' מפאת רצון המשולח. וזהו הסיב' הגדול' שאמרו רז"ל שיחתן של ת"ח צריכין לימוד. כי להיו' הדבר אצלם מהזרות הנפלא שנייחס לת"ח פעולה אשר אין לה סיבה ועילה ראשיית אשר היא הניעה לעשותם הדבר הזה. וע"כ אף בדבר נקלה הלא דבר היא חזקה לחבר שאינו מוציא מפיו דיבור שאינו מתוקן על תיקון הנאו' והוא מבונה על יסוד מוסד ותכלי' נמרץ. והנה הדבר הזה ראוי לכל מדבר לכוון פעולותיו ומעבדיו לבל יצא מגדרו והוא גדר האדם שהוא הדיבור אשר בו נבדל מבהמו' וחיתו ארץ. והענין הדיבור הלז הוא הדיבור הפנימיי הלבביי. וכמו שמתרגם התרגום על מ"ש ויהי האדם לנפש חי' והות באדם לרוח ממלל הורו בזה. כי ענין הדיבור הוא השכלת האדם ועשתונו' לבבו אשר בהשלים הלב פעולתו השכלייי והעצה התבונייי הנה אז הפה גומר המעש' הלז וכמ"ש לב מבין כליו' יועצו' לשון מחתך פה גומר. וע"כ ראוי לאדם לבל יהרוס ענין אנושותו ועוצם הבדלו מן הבע"ח הבהמיים כי כמעט קט אם ישליך אחר גיוו עצת השכל ומזימותי' וילך אחר שרירו' לבו הרע ותאוותיו הבהמיי' הנה פתאום יעל' הכורת עליו ויחמוס כגפן בסרו וישליך כזי' נצתו ונמשל כבהמו' נדמו:

וכמ"ש החכם אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח. והוא מבואר כוונתו בזה כאשר יתע' האדם מדרך שכלו ותבונתו לבל יוועץ בכל פעולותיו בעצת השכל הנה הוא באות' שע' כאחד מהכסילים הנבערים מדעת ומזימה והמה פחותים מבהמו' ורמש שדי בעבור אשר הבורא ית"ש ידקדק בדינו מבלי וויתור ויהי' נעכר ליום החשבון הגדול. וע"כ המשכיל הנלבב יחיש וימהר לתקן אנושותו ויעש' גבול לים התאוות לבל יהמו גליו ויסתערו רוחותיו וענין הגבול הלזו הוא כי הנה נחלקו פעולו' האדם לשלש בחינו' והמה טבעיו' למודיות מדותיות. והנה אל חוקי הטבעיו' לא יתכן בהם הגבול הלז בעבור שהמה טבעיים לא יתכן בהם הזכרון והשכח'. כאשר הוא מבואר בחקיר' הטבעיי'. אמנם המדו' הלימודיות המה הדברים אשר השתדלו' בהם יותר נחוץ והעיון ההתבונני' עליהם הוא יותר מחוייב בעבור כי המה הענינים אשר האדם חסר מהם מיום הוולדו והמה צריכין מאוד לשלימו' אנושותו והם הענינים אשר לא יגיעו לאדם (כ"א אחר ההשתדלו' עליהם והתחבול' בהם יומם וליל' לא יסיר עין עיונו מהם.

ובעזוב אותם וינטש עיוניהם מעליו וישליך מוסרות הלימוד מעל צווארו הנה במעט מן הזמן ישאר ניעור וריק חסר מכל טובה והצלחו' אנושיי' וכמ"ש החכם התעיף עיניך בו ואיננו. וביאר עוד מעוצם ההשתדלו' והחריצו' הצריך להרגלת הלימוד באומרו מעט שינה מעט תנומו' מעט חיבוק ידים לשכב כו' וברו כמהלך ראשיך ומחסורך כאיש מגן. אמנם הגבול אשר הצורך לשמו חוק לבל יעברו ים מימי התאוו' ויגרשו מימיו רפש וטיט היון הנה הם המדו' המדותיות. והמה אשר בתחלתן משפטן כמשפט הלמודיי' אשר הצורך נחוץ בהן ללימוד ושקידה רבה עד שישובו אצלו הרגליו' וטבעיו', ואח"כ יהי' משפטן כמשפט הטבעיו' אשר אין בהן צורך ללימוד והרגל. אמנם כאשר יעלו בידו המדו' המדותיות האלו וימסכו בכחו' נפשו ואור שכלו הנה המה מבצר משגב וצור מעוז וחומה בצורה והמה חול לגבול הים ומימי הזדונים לבל יהרוסו את שכלו היולנאיית אשר הוא מוכן להשגת המושכלו' אם לא יבוא בו ערל וטמא הצפוני הצפון בחובו וסרעפי לבבו. אמנם כאשר לא יעלו בידו המדו' המדותיית האלו הנה הוא מן הזרו' הנפלא שישלים שכל היולנאיי בחוק משפטי המושכלו' כי הוא נכון למועדי רגל מפאת היצר האורב לו בכל עת העצל' והרישול כאשר ינוח וישקוט השכל ממפעלו הנה חיש קל עלה יעלה הלוחם למולו ויהרוס וישדד מצבות השכל אנושיי ואין צריך לומר כי השכל היולנאיי לא ישלם כי הוא מתחלת הווייתו נעור וריק מכל טובה לא יושלם כ"א בהשתדלו' חזקה במושכלו' כידוע דבר זה למחקרים. וז"ש החכם עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו יאמר כי האיש אשר לא השלים עצמו במדו' המדותיית האלה אשר המה המעצר לרוחו לבל ישטף בשטיפת רצון המשולח והנעזב הנה הוא כעיר פרוצה אין חומ'. וע"כ ארז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימ' וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. הורו בזה כי היראת חטא הוא המעצור אשר על ידה יאסור היצר בכבלי ברזל לבל ירים ידו ורגלו מבלי המלכת השכל והתור' הנאמנ' אמנם זה המעצר יתכן באנשי בני עמינו המתיחדים בדת האלהי הנכבדת אמנם במין הדברים אשר המה מבלי דת האלהי הנה המעצור אשר להם הוא מדו' המדותיו' אשר המה מסודרים מפאת הדת הנימוסי'. והנה יצא לנו הביאור מזה כי כל האיש אשר יחשוב בנפשו שהוא שלם הנה הוא חסר בלי ספק כי כל נמצא הוא חסר מתחלת הווייתו ואם יש לו שלימו' בכח אמנם במעש' ופעולה הנה הוא חסר ונעוה ונשחת. וע"כ ישתדל לחשוף ולדלות מבאר מים חיים מקור נובע מי החכמ' עמוקה ויגלה הצפון בטוחות ואז יבריק ויזהיר בקרבו זיו החכמ' והתבונ' וישלם בשלימו' הצלח' האנושיי' באשר הוא אדם. אמנם לא תשלם זה ביום או יומים כ"א כל ימי עמדינו בעולם

הנה עדיין לא השלמנו נפשינו בשלימו' האפשריית במציאו' האדם כי אם כבר נשלם לו השלימו' שאפשר בחיקה שלימו' האנושיי הנה הי' מותר ימי חייו תהו והבל אחרי שלא יוסיף שלימו' בסיבת עמידתו בעולם בחיים חיותו (איפשר לומר ע"ד הצחות שזהו מה שארז"ל כל המתעצל בהספדו של ת"ח ראוי לקברו בחייו כי הנה הסיבה הגדול' לעורר הספד על העדר החכם הוא עם היות שידוע הוא כי כעת הוא בעולם העליון הצח המצוחצח מסתופף בחצרו' קדשו אמנם הנה הוא משולל מן השלימו' אשר הי' באפשרותו להשלים נפשו בעודו בחיים חיותו הגם אם שנים רבות יחי' הנה לא השלים עדיין חוק השלימו' אנושיי האפשריי' אמנם זה המתעצל בהספדו הורה בנפשו כי אין לקונן ע"ז בעבור שכבר קנה השלימו' שאיפשר וע"כ ראוי לקוברו בחייו כי לפי דעתו שהוא ענין אפשריי להשלים שלימותו עד בלי די הנה מותר ימי חייו תהו והבל כי כבר קנה השלימו' האפשריו' לו בשנים שכבר חי ואם הוא התעצל בזה ולא קנה השלימו' האיפשר הנה לא יהי' בזה חוטא נשכר להאריך ימיו עוד יותר וע"כ ראוי הוא לקוברו בחייו) אמנם האמת הברור והצלול כי מסיבת חיותינו ועמידתנו בעולם נדע כי עדיין לא השלמנו חוק השלימו' האנושיי וראוי לנו להשתדל בכל יום להוסיף החכמ' והתעוד' כי הוא שלימותינו ואומן אמונתינו וכאשר נהי' אמונים בחיק החכמ' והשכל אז נהי' דבוקים בו ית"ש ומקורבים אליו וכאשר כ' הרב בפרק חלק בביאור מארז"ל העוה"ב צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם ונהנים מזיו השכינ'. ואמר בזה כי אמרם ועטרותיהן הוא השלימו' הנפש אשר קנה בקיום המושכל להן ושב השכל והמשכיל והמושכל אחד ייע"ש כי לא העתקתי לשונו אמנם תוכן כוונתו הוא ידוע ע"פ דעת הפלסופי' כי הצלחה האנושיית היא בהתעצם נפשותינו במושכלו' אשר בשכל הפועל ואז ישוב השכל והמשכיל והמושכל אחד. הגם שדעת חכמי התורניים הוא כי השלימו' האנושיי המיוחדת לעדת בני עמינו הוא ביתר שאת ויתר עז כאשר ביארנו זה בשערים שער הגמול. הנה אמנם עד הנה דברנו בשלימו' האנושיי המשותפת לכללו' המדברים הן בעל דת הן אינו בעל דת וזהו עיקר שלימו' אנושיי המשותפת לכל המדברים. אמנם אנחנו מאמיני דת אלקיית הדבקים בו ית"ש הנה יגדל שלימותינו מצד היהדות עד אין שיעור וערך כמ"ש עין לא ראתה אלהים זולתיך יעש' למחכה לו אמנם יצא לנו מכללו' דברינו תוקף האזהר' לכל המשתדל להשלים שלימו' אנושותו באשר הוא אדם להיו' נלבב וזריז באופני שמירת השכל האלקי ולהשלים בשלימו' המושכלו' השכל היולנאיי אשר הוא מתחלת הווייתו משולל מן השלימו' ולהזהר בל ישט מדרכי השכל אפי' רגע קטן כי בהיותו עוש' מעשים מבלי המלכת השכל ומזימתו הנה המה מפעולו' ההבל

והריק אשר בו הוא משותף עם הבע"ח הבהמיים. וע"כ ראוי שלא נעש' שום פעולה בלי סיבה תכליתיית והוא כאשר כתבנו בפתיחת המאמר כי כל פעולה אשר תהי' ברצון השכל ובעצ' התבוניי' הנה יהי' בהשקפת תכלי' מה. והנה זה תוכן דברינו מצד שלימו' אנושיי. אמנם יש בזה עוד סיבה מכרחת מצד עוצם אמונתינו באלהי עולם ד' עילת העלו' וסיב' הסיבו' הממציא כל הנמצאים ומחי' את כולם בחכמתו ויכלתו אשר אין קץ וערך לחכמתו ויכולתו ואין סוף ותכלי' למדת טובו וחסדו הנה עוד חוייב עלינו לקבל תנאי העבד לאדוניו כאשר האריך בזה החסיד בחו"ה שער עבודת אלהים וכ' שהמעט שאנו חייבים מעבודתו לבל נעש' שום מעש' כ"א בהפקת רצון אדוניו בו לא נעתק עין ולא יניע עפעף כ"א בהשלמת רצונו. וע"כ אמר השלם האלקי וכל מעשיך יהיו לשם שמים כי הוא הסיבה התכליתיי' לכל בעל דת אלהי וע"כ בכל תנועתינו ראוי לנו להשקיף אל התכלי' הלז אם היא רצוי' ומקובלת בעיניו ית"ש גם בעניני הגופו' וצרכיהן ראוי שנעש' זה בעבור כבוד שמו להשלים רצונו בזה כי זה הוא רצון אלקי להיו' כל הדברים על קיומם ומצבם ובל יחפוץ בהשחתת העולם ח"ו. וז"ש המשורר גול על ד' דרכך ר"ל גם דרכיך המיוחדים לך לצורך הגוף הנה ראוי שתגול אותם על ד' להשלים בזה רצון הבורא. והנה אם הדבר הזה הוא חובה בעסק מעסקי הגוף ק"ו בעניני השכל האלהי ומשפטי ד' ועבודתו שראוי לנו לישר המסילה העול' בית אל וכמ"ש הנביא סולו המסיל' פנו דרך ד' ר"ל שהזהיר לפנו' הדרך מכל מכשול ועירבוב דברים אחרים אשר יכשל בהם העול' בית ד' והוא ענין המחשבו' הזרו' והפניו' הרעות המבלבלים מוחו ומערבבים שכלו לבל ישכיל האמת למען יעש' הדבר להפקת רצון הבורא ית"ש בלבד. והנה זה הענין הצריך שמירה יתיר' והבנ' מרוב' לבל יעש' דבר מה ממנו מבלי הפקת רצון הבורא ית"ש בה. ודע כי תורתנו הקדוש' הוא אוצר נחמד הון יקר ונעים לא יתן אותה הבורא ית"ש כ"א לאנשי סודו ולנאמניו כמ"ש סוד ד' ליריאיו. אמנם העצה והתחבול' הישר' לבל ישים התור' קרדום לחתוך ומשימה כסולם להגיע אל העולם וחמודותיו על ידי' הוא טוב ההתבוננות בעוה"ז וחמודותיו אשר המה הבל וריק. וכי האדם בעוה"ז הוא גר בארץ נכרי' כאורח נטוי ללון. וכאשר יחזיק האדם עצמו לגר ומחזיק עצמו בתנאי הגירו' המבוארי' בספר חו"ה הנה הוא לא יפיק חפץ נחמד ונעים אשר הוא מעולם העליון בעבור מלא כף נחת מושג ממלא חפנים עמל ורעו' רוח והמה חמדו' העולם והמון שעשועיו. והוא כדמיון הסוחר ההולך לארץ נכרי' ויש בידו סחורו' יקרו' כסף וזהב ואדרכמונים ואבני חפץ וסגולו' מלכים והנה בארץ אשר גר שם הנה הם לא יועילו לו בעבור אשר לא יפיק בהם שבר רעבונו מן האבני כדכוד האלו והנה כאשר

ירצה למכור ולהמיר האבנים האלו בעד ככר לחם הנה לא ימצא איש מאנשי הארץ הלז שיוכלו לשבור האבנים האלה כפי יקרותם ונעימותם משני בחינו'. האחד מצד שהמה לא ידעו ולא יבינו סגולת האבנים האלו בעבור שיפזרו עליו הון רב. והב' מצד שאין ביכולתם לתת תמורתם הון יקר ונעים כפי שיווי האבני החפץ האלו. והנה אם יהי' הגר הלז סכל ופתי הנה יאמר כאשר אמר האדמוני הנה אנכי הולך למו' ולמה זה לי בכור"י כי לא ישיג בדעתו כי במהר' יעופף חיש קל למחוז חפצו רק חושב כי ירד להשתקע הנה וע"כ מה בצע לו באבני חפץ אלו אחרי שהמה לא לעזר ולא להועיל במקום הלז' וימיר טוב ברע והמה ענינים הנוהגים בעיר הלז. אמנם המשכיל והנלבב ידין דינו למזור ויאמר מה בצע לי שאמיר החפצים היקרים בעד דברים נבזים ושפלים. ואם שהמה במקום הזה חריפים יותר מהחפצים האלו. הנה במהר' אעופה אשכונה לבית נאוה קודש ושם לא יחשובו הדברים נבזים האלו ואבני חפץ המה מאוד נעל' במקום הזה. וע"כ יספיק במעוטו בעודו במקום הלז ויחי' חיי צער ובל יבזה בשום דבר יקר להמיר' בדבר נבזה. וז"ש התנא כך דרכ' של תור' פת במלח תאכל ומים במשור' תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחי' אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך. שהכוונ' בזה כי ענין הבחינ' ומצרף לחכמ' הוא כאשר האדם יחי' חיי צער ואם כ"ז לא יחליפנה ולא ימירנ' בעד נשק הזמן הוא אות וראי' כי הוא השיג החכמ' השלימ' ויכחידנה תחת לשונ' וכמ"ש החכם בלב נבון תנוח חכמ' ובקרב כסילים תוודע רצה בזה כי הנבון היודע טוב החכמ' ושלימו' איכותה הנה הוא בעיניו אוצר נחמד ויצפינה בחובי לבבו לבל יגלנה כ"א לאנשים הראויים אלי' עשה יעש' עמהם חסד. אמנם הכסיל אינו יודע מעלת החכמ' וכאשר יהי' אצלו שמץ מנהו בדרך המקובל אצלו הנה הוא יזלזל בה ויראנה לעין אף לפחותים ונבזים ושפלים וע"כ אמרו רז"ל אין הקב"ה נותן חכמ' כ"א למי שיש בו חכמ'. שנאמר יהיב חכמתא לחכימין והכוונ' למי שיש בו חכמ' והבנ' להבין סוד מעלתה בלי זלזל בה. ואמנם הדרך הקרוב' לזו הוא הדרך הנכון אשר כתבנו בהיותו יודע עוצם גרותו בעולם השפל הלז בין אנשים נכריים אין לו שום מנהל וסומך לא יועילנו האח הקרוב כמ"ש המשורר אח לא פדה יפדה איש. וע"כ אמר המשורר גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך. מאחר שאני מחזיק בתנאי הגרו' איני מזלזל בחכמ' הצפונה אשר שורשה בשמי מרום ממחצב הנועם גזורה. להמירנה בעד בצע מעשקות וכבוד נברא. ואני מנאמני רוח אל החכמ' וע"כ אל תסתר ממני מצוותיך. והנה לפי הנחה זו הי' הראוי לכל החכמים לשום מחסום לפיה' בל יחשוף ויגלה עמוקים. ואצ"ל למי שאינו מושלם בשלימו' החכמ' והתעוד' שראוי לשום רסן השתיקה ומסוה הבושה על פניו פן יתגלה פחיתותו ולקיים בנפשו

מ"ש החכם גם אויל מחריש חכם יחשב. ועיינתי בספרי החכמי' הקדמונים וראיתי שהם לא עברו חוק התור' בהראותם מה שבמצפוני לבביהם ושרעפי מחשבותיהם מן החכמ' העמוקה ורחבה מני ים כי ידענו כי השלם המושלם בשלימו' החכמ' ועצה התבוניי' לא ישקיף על הפעול' החלקיית כ"א על התכלי' הכולל. וע"כ יעש' פעולו' מתחלפו' כאשר יראם הכסיל יחשוב שהפכפך דרך איש הלזו וזר מעשהו אמנם כאשר יתבונן בהם המשכיל ירא' שאם שהמה הפכיים בחומר הנושאם המה אחד בצורתם התכליתיי' והיא העצם ההערה שהעיר האלהי השלם נחמי' העמסוני ואמרי לה שמעון העמסוני כשהשיבו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם והשיב להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישׁ. הור' בזה הגם שהמה ענינים הפכיים וירא' לעין הלבביי בתחלת ההשקפ' כי אחד מהם סותר את חבירו ואיזה מהם יכשר הזה או זה הנה יקבל שכר על אחת. אמנם לא יצוייר בלבו' האנשים שיקבל שכר על שניהם והוא אצלם מהזרו' הנפלא אמנם הוא גילה להם כי שניהם כאחד טובים ואינם פעליים סותרים אחרי שצורתן וסיבת פעולתן הוא אחת והוא להשיג רצון האל ית"ש וז"ש רז"ל בכל דרכיך דעהו ואפי' לדבר עביר'. ואמרו גדול' עביר' לשמה כמצו' שלא לשמ' והוא הגם שפעול' הוא פעול' פחותה ומגונ' אמנם שלימו' הפעול' לפי שלימו' התכלי' והתכלי' הטוב תשוב הפעול' המגונה טוב. וזהו עצם הסיב' שהעירה לבות החכמים הקדמונים לגלו' החכמ' כאשר סיבה זו בעצם העירה לב התנאים הקדושים לכתוב תור' שבע"פ משום עת לעשו' לד' הפרו תורתך כאשר רא' רבינו הקדוש שהלבבו' מתמעטים ואנשי השכל הולכים ומתדלדלים חשבו האמת כאשר הוא פן ישתכח ח"ו תור' מישראל וגמרו בלבם העצה הנכונ' לעבור על ד"ת לתקנתה כאשר יקרע התופר את הבגד ויחשוב הסכל כי הוא איש משחית הבגד אמנם הדעתן והנלבב ידע כי זהו לא יקרא קריעה והשחתה כ"א תפירה ותיקון הבגד כי הוא קורע ע"מ לתפור כמ"ש שכן יריעה שנפל בה דרכא היו קורעין ותופרין וכן הענין הלז' מ"ש עת לעשו' לד' הפרו תורתך. כי אחרי שהתור' היא סיבה פעליות להשגת רצון האל הנה לפעמים ימשך הפרת חוק התור' הוא רצון האל כענין אליהו בהר הכרמל וכדומיהם. והנה זה הוא הסיבה אשר העירה אותם לכתוב תור' שבע"פ כי העברת החוק במקום זה הוא קיומו אחרי שהסיבה התכליתיית הוא אחת והוא קיום התור' וענינים בלבו' האנשים כמ"ש וכמסמורו' נטועים בעלי אסופות. ופי' הקדמונים בעלי אסופו' המה בעלי חבורי' המאספים אמרים במגיל' עפה ודימה אותם למסמורו' נטועים בעבור קיום ענייהם בלבבו' האנשים כאשר כ' בחו"ה שער הבחינ' וע"כ חכמים הקדמונים אזרו חיל לגלו' אל האנשים עמקי החכמ' ולגלו' זיו יקר'

ולהראו' העמים והשרים שרי יהוד' את יופי' למען ישבעו בשובע שמחו' ובדשן נפש הנכספים אלי' וינקו משוד תנחומי'. וכאשר ידעו איזה הדבר אשר הצורך אלי' יותר נחוץ והשתדלו' בה יותר חובה. הנה ע"ז קמו והתעודדו לגלו' החכמ' הלזו אשר הצורך אלי' יותר נחוץ לשלימו' האנושיי כאשר בחרו לחבר חבורים בעומק החכמ' בחלק הג' שקורין לה בלשון ערבי אלעלם אלהי' והניחו מלחבר בשני חלקים הראשונים אלעלם אלטבעי ואלעלם רואצי בעבור שידעו כי החלק הג' הצורך אלי' יותר אל השלימות האנושיי לתור' ולתעוד' ואף בזה החלק הג' ראוי לברר הדבר המובחר אשר הצורך אלי' יותר והוא ידיעת הדינין ומשפטי התור' ואף בזה בחרו אשר הצורך אלי' יותר בזמן הזה והמה הדינין הנוהגי' עכשיו כספר הלכו' פסוקו' והלכו' גדולו' גם ראוי לברר הדרך הישר' בקריאת תור' שבכתב לבל יהי' למשא כבדה על הקוראם. וע"כ חברו ספרים בזה על שני בחינו' עם לבאר עניני המלות ולשון ודקדוקיהם כספרי בן גאנח ובעלי המסורת ועם לבאר פי' המלו' ועניינים כספרי רבינו סעדי'. ועוד ראוי לבאר שרשי הדת האלהי ואמונתינו בעקרים הכוללים מתורתינו הקדוש' והוא אמונת מציאת אמתתו ית"ש ואמונת ההשגח' ואמונת השכר ועונש ודומיהן וחקרו בזה בטוב עיון המחקריי ושלימו' התפלסופי למען יופיע זוהר חכמתם על פני כל הארץ למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא האלהים והוא תועלת כלליי לכל המדברים וכיוונו בזה להעיר את האנשים מתרדמת האולת ומשינת הפתיית. ובזה נשבר מתלעות עול הבודים דברי שקר על ד' ויחפאו דברים אשר לא כדת והמה השתדלו בזה להאיר הלבבו' באור זיו החכמ' אמיתי'. וכוונו בזה להתחסד עם המדברים להביא' אל שערי הצלחתם האנושיי' כמו ששיבח בזה אדון החכמים האשת חיל והוא השכל היולנאיי אשר הושלם בשלימו' אנושי בהשגת המושכלו' ואמר סדין עשתה ותמכור כו'. והוא כי אנשים השלימים בצור' הנכבדת הלזו לא יהנו מכבוד התור' כלו אף שיקחו הספקה לכדי חייהם חיי צער כ"א ישתדלו לפקח באיזה מלאכ' ותחבול' להתפרנס ממנה בכדי חייהם והמותר יחרימו. כאשר האריך בזה הרמב"ם בפי' משניו' באבו' כי אין ראוי להנו' כלום מכבוד התור'. ומביא ראי' מחכמים הקדמונים שהיו חוטבי עצים ונפחים ושאר המלאכו' הכבדות בעבור בחרם ליהנות מיגיע כפם לבל יהנו מכבוד התור'. וז"ש סדין עשתה ותמכור והיא אומנות נקי' וקלה כאשר הוא מן הראוי לנקיי הדעת. ואמר עוז והדר לבוש' ותשחק ליום אחרון כי לבוש' העצמיי והוא התור' והחכמ' אשר היא חלוקא דרבנן היא עוז והדר כי בחינו' עזיזותה בעבור שלא נחלשת חיוב תגמולה בעבור הנאתה בעוה"ז כי לא נהניתה ממנה אפי' באצבע קטנ'. אמנם הדרותה ויופי' כי לא זלזלה בה להמיר' בעד תאוו' העוה"ז החולפים. ותשחק

ליום אחרון הוא העולם הבא כי שם תרא' נועם זיו החכמ' ויקרות' ותגיל ותשיש במה שקבצה מן החכמ'. וכן דרשו רז"ל במדרש עוז והדר לבוש' של תור' ואימתי היא שוחקת לי ליום אחרון. ואמר פיה פתק' בחכמ' הכוונ' כי האנשים המושלמים באשת חיל הלזו והוא שלימו' השכל הישר המה לא יפתחו פיהם בנקל כאשר הוא מנהג הכסילים שיגל' כל אשר במצפוני לבבו כמש"ה כל רוחו יוציא כסיל. אמנם השלימים לא יפתחו פיהם כ"א לאשר הצורך אליו נחוץ וגדול והוא החכמ' הסתומ' וג"ז יעשו בחכמ' ודעת להוציא הדבר בלשון צח ונקי בקצר'. וסיבה המכרחת אותם לדבר הדברים אינה משום הכבוד המדומ' והתנשאו' הרמה. אמנם המה יתחסדו בזה עם המדברים להביאם ולהדריכם אל שלימותם והצלחתם הנפשיי'. וז"ש ותורת חסד על לשונ' להתחסד בה עם הברואים. (וז"ש בפרק לולב וערב' מ"ד ותור' חסד על לשונ' וכי יש תור' שאינ' של חסד כו' אלא תור' ללמדה זה היא תור' של חסד שלא ללמד' זה תור' שאינ' של חסד). ואמר צופי' הליכו' בית' כו' להורו' עוצם זריזותם והשתדלותם בהשגת החכמ' בנחיצו' וזריזו' בל יתעצלו בה כי חושבים פן ימהרם המות והאפוס' הפתאומיות כי המה רואים איך הבית הזה הוא נכון למועדי רגל. כי הוא בכל יום הולך וחסור הליחו' השרשיות הנתכות בו מיום הוולדו. וע"כ הוא מזרז עצמו להשלים שלימותו האנושי בל ילחם לחם עצלו' ורישול וז"ש צופי' הליכו' ביתה ולחם עצלו' לא תאכל. והלחם הוא כינוי לחכמ' הלמודיית ואמר קמו בני' ויאשרו' הוא המדו' המדותיית כי המה בני' באמת כי הולידה אותם מפרי שכלה והרגיל' בהם עד ששבה אצל' כטבעיו' והמה מאשרים אותה לדרכי שלימותה כי לא יושג שלימו' המעל' כי אם לפי שלימו' המדות. בעל' ויהלל' הוא השכל האלהי השופע אח"כ בהשלים השכל היולנאיי כדעת העקיד' בשער ו' וכאשר הארכנו בזה. בשערים שער הגמול. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנ' יאמר כי רבות בנות המה השכלים היולנאיים עשו חיל בחכמו' ותחבולו' בשני חלקי החכמ' הראשונות חכמת הטבע וחכמת המוסר. אמנם את עלית על כולנ' בהשתדלותך בחכמ' אלהית והיא התוה"ק היא העול' למעל' משבע חכמות וכולם נכללות בה כאשר ביארנו בשערים. שקר החן של החכמ' הלמודיית והרגליית שהם מחקרים בדברים גדולים ונושאים יקרים והמה מערכת השמים והכוכבים שיפול עלי' מנעימות החן לפי ראות עיני האנשים חסירי לבב ויחשבו כי המה עלו השמים ומדדו אורכ' ורחב' והמה בעיניהם כנביאים. אמנם לעיני הבחינ' השכליות היודעת דרכי שלימות' יודעות כי זה שקר לשלימת הנפש. כי בזה לא תשלם הנפש והבל היופי אשר בחכמ' התחתונ' והוא חכמת הטבע אשה יראת ד' היא תתהלל והיא הנפש אשר תשלם בחכמ' אלקית כי על ידה תגיעה לירא'

הגדול' והנפלא' מרוממותו ית"ש. תנו לה מפרי ידי' כי ע"י החכמ' אלהית בא יבוא לידי מעש' הנרצית בעיני אלהים ואנשים. ויהללו' בשערים מעשי' הנעימים כי כאשר ישלם השכל ותמשך החומר אחרי' הנה כל מעשי' המה לתכלית נכבד יקר ונעים. והנה זה הענין אשר השיג' שלימות' השכל היולנאיי אמנם השלימות האלהי לא יושג שלימותו לעיני בשר כי עין לא ראתה אלקים זולתיך יעש' למחכ' לו. והנה ביארנו עוצם שלימות הקדמונים ועד היכן הגיע תכלית חכמתם ושלימותם כאשר גילו החכמ' הצפונ' בטוחות ובסתום אמנם ברבות הימים נשתבשו השכלים ולא רדפו אחר החכמ' להשיג שלימותם כ"א להתפאר בה ולהתוודע ולהגלות לעין כל כי הוא מאנשי החכמ' ויכבדוהו עם עז ויהללו אותו בשער בת רבים וע"כ לא השתדלו בחכמ' בחריצו' נמרץ לירד לעומקה של הלכ' כי הספיקו עצמם במעט ממנ' כאשר ישיגו על ידי' הכבוד ותפאר' והשתדלו לחבר חיבורים למען יצמח להם הגדול' והשם כשמו' הגדולים אשר בארץ והביאו להם ראי' מחיבורי הקדמונים ולא שמו אל לבם כי הפעולו' אם המה ישתוו בנושא יתחלפו בהתחלף התכלית הנשוא. כאשר ביארו זה רז"ל במס' סוט' כי ישרים דרכי ד' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם בשני בני אדם האוכלים פסח א' אכלו לשם מצו' וא' אכלו לשם אכיל' גסה זה שאכלו לשם מצו' עליו נאמר צדיקים ילכו בם וזה שאכלו לשם אכיל' גסה ופושעים יכשלו בם. הורו בזה כי מעש' אחד תתחלף לפי חילוף התכלית הנרצה ממנ' בהנשא' ינשא הפעול' לעומתה ובירידת' תרד לרגלו ככה תתחלף עצמו' החיבור לפי הכוונ' לאיזה סיבה תכליתיות כמ"ש למיימינים בה סמא דחיי והוא כי התור' היא רפוא' יקר' כאשר יתן האדם לחול' המצונן סם אחד שיש בו ארסיי המחממת הגוף אמנם שלא תזיק לו הארס הלז' שיקדיח את גופו צוה עליו לבל יאכל שום דברים חריפים שעי"כ יתחזק חמימות הארסיי. אך אשר יאכל דברים המקררים חום הטבעיי ואז יתמזג ע"י משק' הארסוי על המזג השוה אמנם כשיאכל דברים חריפים הנה יתחמם מאוד הארס הלז' ותשרף אותו. כן ענין התוה"ק כי מטבעה להרבות חום הטבעי ולהוסיף התנשאות באדם וכמ"ש ההוא צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דמרתחא לי' שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ד'. והנה אם האדם הלז' ישתדל להימין בימין החכמ' ויחזיק במעשים טובים אשר ע"י ישפל היצר הבוער בקרבו להתנשאות וכבוד מדומה ויחשוב ברוממות הבורא ית"ש. הנה התור' היא סם חיים. כי ע"י החמימות והשמח' והתנשאו' שהוליד' בו יגבה לבו בדרכי ד' כי צריך בזה להתנשאו' כמבואר בחו"ה וישאר על מזג השוה ובקו המיצוע כאשר כ' הר"מ בפרקים כי הדרך המיצוע הוא הדרך הישר לפני איש אמנם אם ישמאיל לצד היצר השוכן בשמאל כמאמר רז"ל הנה הוא יוסיף אש

ושלהבת התאו' והקנא' והכבוד ע"י החום ואש התור' נמצא הוא סמא דמותא. ע"כ מאוד צריך אדם ליזהר לבל יגיס לבו בלימוד התור' כי מלבד עונש העצום המגעת לו כאשר ארז"ל ודאשתמש בתגא חלף ומבואר בזוה"ק דבשע' שאומרים הקהל קדושא דסידרא מכריזין ברקיע עלאין ותתאין אציתו מאן איהו דגס לבוי במילן דאורייתא הנה זולת זה ישתבש ומה שביקש לא ינתן לו. וכמ"ש רז"ל סימן לגסות הרוח עניות דתור'. ואמרו סימן דלא ידע שבוחי. והטעם כי תכלית הידוע שאינו יודע כי כל עוד שיחכם אדם בחכמת התור' הנה אז ישיג יותר פחיתותו וסכלותו בחכמ' וכמ"ש החכם כ"ז נסיתי בחכמ' אמרתי אחכמ' והיא רחוק' כי חכמת התור' לא יושג אם מפאת קוצר יד המשיג ואם מצד עומק המושג. והנה החכם כאשר השיג החכמ' השלימ' מאת האל ית"ש וכאשר העיד עליו הכתוב ויחכם מכל אדם הנה חשב בנפשו כי יוכל להשיג חכמת התור' בעבור שלא קצרה ידו מהשיג. וז"ש כ"ז נסיתי בחכמ' השלימ' אשר לי אמרתי אחכמ' להשיג עומק החכמ' האמיתי' והיא רחוק' מפאת עומק מושגה. וע"כ אמר והיא מוסב על עומק מושגה. וע"כ הנלבב כל אשר ישכיל בחכמת התור' לא ירוו' צמאונו ועוד יוסיף לצמוא למי החכמ' עמוק' וישפיל דעתו בהיותו יודע כי לא השיג עדיין מחכמת התור' כלום ואף חלק מחלקי' כי לכל חלק מחלקי' אין לו תכלי' כאשר פרשנו בשערים מ"ש המשורר לכל תכל' ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד. והוא כי הבלתי תכלי' בכלל אין לחלק ממנו תכלי' כי כל שיש לו חלק יש לו כל כי חלק אינו כ"א שיעור נפרד משיעור כאשר ביאר החסיד בחו"ה שער היחוד בשם אקלידס. והנה אם הי' לחלק מן התור' תכלי' הי' לכולו תכלי' וכאשר אין תכלי' לכלל כי הוא חכמתו ית"ש וחכמתו הוא מהותו ומהותו אין לו תכלי' כך אין תכלי' לחכמתו וע"כ אין לחלק מן החכמ' תכלי' כי כל שיש לו חלק יש לו תכלי' אף בכלל וז"ש לכל תכל' ר"ל מי שיש לו תכל' בחלק מן הכלל וראיתי קץ אף בכלל כי אין הכל כ"א כלל חלקיו וע"כ ההכרח לומר כי רחבה מצוותך מאוד. ר"ל אף המצו' פתויית חלקיית היא רחב' עד גדר המאודיי והוא דבר שאין לו שיעורי כמ"ש בר"ח שכאשר יאמר מאד הוא דבר שאין לו שיעור. והנה כאשר נודע כי הפעולו' האדם יתחלקו לד' בחינו' הכרחיות ואפשריו' קרוב ואפשריו' רחוק והנמנעו'. הנה ראוי לגבר חכם בעוז להשתדל בכל מאמצי כחו להשיג במושכלו' בשלש אלה הכרחיי ואפשר קרוב ואיפשר רחוק והמה הדינין והמצות בקיצורן לדעת המעש' אשר יעש' כי זה הכרחיי לדת יהודי' ואח"כ ישתדל להשיג במושכלו' האפשריית קרוב והמה הטעמים והסדרות בעסק המשפטים וחוקי התור' כמ"ש אגרא דשמעתא סברא ואח"כ ישתדל להשיג האפשריות רחוק והמה הדרושים העיוניים במחקריית האלהיית.

כמ"ש רז"ל דבר קטן הויו' דאביי ורבא דבר גדול מעש' מרכב'. וכאשר כ' הרמב"ם בהלכו' יסודי התור' פרק ד'. הגם שגדולי עולם תפסו עליו בזה. אמנם היטב אשר דיבר בזה הרא"ם כי הוא גדול מפאת נושא הדרוש ומפאת עומק המושג הגם שלענין שלימו' הנפש האלהי בדת האלהי הנה הוויו' דאביי ורבא המה עיקר המדריכים אותו לשלימותו כי בהם יושג ג' שלימו' האנושיי והמה טבעיי' מדותיית למודיית. וכאשר ביארנו זה ברב' סדר בראשי' פרש' א' במ"ש שם ר' הושעי' רבה פתח ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע והענין כי תוה"ק מדרכת אותנו בשלש שלימו' אם בשלימו' מעלו' הטבעיית כענין הבושת והזכרון ושאר כחו' הטבעיות. וכמ"ש ערוכה בכל ושמור' ודרשו רז"ל אם היא ערוכה ברמ"ח איברים היא שמור' ושאר ענינים הטבעיים הוא ידוע כי תוה"ק משלמת אליהם ואם למדו' המדותיות הוא ידוע כי מזהרת אותנו תוה"ק מאוד בזה ואם בלמודיית הנה זה עצם התור' ושלימותה. וע"כ אמר אמון פדגוג לעומת שלימו' הטבעיית המגדלת אותנו בזה ומאמנת אותנו בזה כאשר ישא האומן את היונק ואם בשלימו' המדותיות אמר מכוסה כי המה בהתחל' ענינם מכוסה מן האדם וצריך לימוד ושקידה רבה עד שתשובנ' אצלו טבעיית ואמר אמון מוצנע מפאת הלמודיית כי זה הוא מוצנע מאוד מאדם וצריך לימוד ושקיד' מתחלת ועד סוף וכמ"ש התעיף עיניך בו ואיננו. והנה כאשר ילמוד אדם התור' מצד היותו חפץ בחכמ' ותבונ' הנה אז ישלם נפשו בשלימו' אלו שלשתן כאחד וכמ"ש דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום יאמר כי הדרך הסלול' בתוה"ק והוא החכמ' הלימודיית בלימוד דת אלהי הוא דרכי נועם וכל נתיבותי' החלקיים והמה שאר החכמו' הלמודיית והטבעיות והמדותיו' המה נתיבו' שלום אין בה נפתל ועקש. וכמ"ש רז"ל כל הלומד תור' לשמ' זוכ' לדברים הרב'. ר"ל מלבד הדרך הסלול לה בהשגת הלמודיית וע"כ השיגו הקדמונים השגה שלימ' בכל החכמו' בעבור עסקם בתור' מצד עוצם תשוקתם בה וחפצם בנעימו' יקרותה (וכמ"ש במדרש איכ' רבתי בר"י בן זכאי דנפיק לבי אספינוס קיסר והוו שאלין לי' כמה שעין ביממא וכמה שעין בליל' והוי אמר לי' מנא הוי ידע ריב"ז מפשוטי' והפי' הנכון מה שפי' במ"ר מחזרת תלמודו כי בהתור' נכללת כל החכמו'. ובספר עמודי שש עמוד התור' פרק א' נזכר ג"כ פי' מפשוטי' באופן אחר יותר נאות). אמנם כאשר נשתבשו הדיעות ואינם עוסקים בתור' כ"א להגיע ממנ' אל הנאת העולם מכבוד המדומה הנה לא מצא' החכמ' מקום לנוח והוא אצל' כנואף אשת רעהו שאינו חפץ בה כ"א למלאו' מאווייו ורצון המשולח מבולמס התאוו' ואינו אוהב אותה אהב' רצוניית החלטיית כי אחרי עשו' בה רצון תאוותו ישנא אותה כמו באמנון ששנא' אח"כ כמבואר בכתובי' וז"ש שמועה

זו נאה ולא אמר שמועה זו טוב' ושמוע' זו אינ' טובה רק שמועה זו נאה שיקרא הדורש בה נאה דורש הנה הורה שאינו חפץ בתור' כ"א ליהנו' ממנ' ואחר שיגיע להנאתו ימאס כאשר בעוה"ר עין בעין ראינו. וז"ש המשורר כ"א בתור' ד' חפצו ובתורתו יהג' יומם וליל' ר"ל כאשר לא יחפוץ בהנאת העוה"ז המגיע לו מן התור' כ"א מצד שהיא תורת ד' חצוב' ממחצב הנועם הנה יומם וליל' לא יחשה מהגות בה. והנה ע"ז הענין נהגו כל המחברים הקדמונים לכתוב הקדמ' אל חבוריהם לבאר בו הסיב' אשר הניעה אותם לחבר החיבור הלז' ואיזהו הרצון תכליתיי אשר לו. וע"כ לפי מדריגת האיש ולפי עצם החיבור ואיכותו יורד מדריגותו ותכלי' סיבתו אשר בעבור' פעל פעולת החיבור. והנה החכם הראב"ע הביא בחבורו על התור' הביא חמשה דרכים אשר דרכו בה מפרשי התור' הדרך האחד ארוכה ורחבה ומנפשו' אנשי דורנו נשגבה. ואם האמת כנקוד' בתוך העגול זאת הדרך בקו הרחב הסובב אותה. והזכיר שבדרך הזה הלכו רב יצחק ורב סעדי' גאון ורב שמואל בן חפני. וסיבת התרעמותו עליהם בעבור שהניחו הדרך האמיתי אשר היא קצר' שהוא פנימיו' הדברים כנקוד' אשר בתוך העיגול והאריכו למעניתם בהתפלסופם בחכמו' חצוניית והודעת רובי דברים אשר אין ההכרח אליהם בכל התור' הדרך הב' בחרוה פתלתולים. ואם הם ישראלים. אשר חשבו כי עמדו על הנקוד' בעצמ' והם לא ידעו את מקומ'. וזאת דרך הצדוקים כענן ובנימין וכן משיח וישוע' אשר בדברי מעתיקי הדת לא יאמין. והוא נוטה להשמאיל או להימין. וכל רגע יהפכו מצד אל צד כפי מחשבתם. ואיך יסמכו למציי' על דעתם. והנה בדיע' הלזו לא הלכו עדת בני עמינו כי אין בהם גם אחד שלא יאמין בדברי רבותינו הקודמים ומעתיקי התור' ומפרשי'. והם היו בימים הקדמונים וכבר נמח שמם ונכרת זכרם כן יאבדו כל אויביך ד'. הדרך הג' חושך ואפיל'. והיא מחוץ לקו העגול והם הקודמים לכל דברים סודות. ואמונתם כי התורו' והמשפטים חידות. אמנם בזה לא צדקו כי החוב אתנו לפרש הדברים כפשוטו לבל נוציא הדברים מאמו' פשוטיהם. אמנם אם השכל הישר והמושכלו' ראשונו' ואחרונו' לא ירצו הדברים לפי פשוטיהם. אזי יסוב לו מדרך הפשוט' המוכחש משכל הישר ויבקש לו רמז וחידה. כי יש בלב דיע' מחכמת יושב קדם נטוע' ואם הדעת לא תסבול הדבר. או ישחית אשר בהרגשו' יחבר. אז יבקש לו סוד. כי שקול הדעת הוא היסוד כי לא נתנ' התור' לאשר אין דעת לו. והמלאך בין אדם ובין אלהיו הוא שכלו וכל דבר שהדעת לא תכחישנו. כפשוטו ומשפטו נפרשנו. ונעמידנו על מתכונתו. ולא נגשש קיר כעוורים:

ולפי צרכינו נמשיך הדברים. ולמה להפוך הנראים לנסתרים. ואם יש מקומו' באמת נחברים. ושניהם נאמנים ברורים. מהם בגופות. ומהם מחשבות. כמלת בשר וערלת

לבבות. ובעץ הדעת סוד ינעם. גם הדברים אמת כמשמעם. ואם יש איש לא יכילו זה רעיוניו אם הוא חכם ופקח עינים. כי ימצא בתולדו' רבים נוצרים כנחירים ולשון והרגלים לשני דברים. הנה ביאר בזה אופן הדרך הישר' כי בדבר אשר אין הדעת סובלתה. הנה ההכרח לבקש הדבר בחידה לפרשה כי השכל הוא המלאך בין אדם ובין אלהיו. אמנם במקום אשר נוכל לפרש' כפשוט' לא נבקש לו סוד זולת בדברים אשר באמת המקובל לנו יש בה סוד אזי נפרשו גם ע"ד סוד. והביא משל קרוב לזה ממה שמצינו דברים נוצרים בטבע הבריא' אשר ישמשו לב' דברים או ליותר כלשון והנחירים כי הלשון הוא תשמישו לדבר ולהעביר המאכל אל הגרון והנחירים להוציא מותר הפסולת בהגוף ולשאוף האויר אשר הוא הכרחי לקיום האדם ולהריח במיני בשמים אשר המה מותרות ותענוגות בני אדם. אמנם באמת המקובל לנו ע"פ חכמי התורניים כי אין שום אות בתור' שאין בה מגנזי החכמ' ומפלאי היצוריית וחכמ' אלקו' המרומיית. כמבואר במדרשים קווצותיו תלתלים אין לך קוץ וקוץ בתור' שאין בה תילי תילים הלכות. וכן ר"ע הי' דורש על כל קוץ וקוץ שבתור', הדרך הד' קרובה אל הנקוד'. והוא מדרשי רז"ל באגדה. ויש לדבריהם סוד נעלם ונשגב טמון ומכוסה הדרך החמישית הוא דרך אשר דרך בה החכם הראב"ע והוא לדקדק בכל מלה ומלה ולפרשה כפי אשר מובן מפשוט' בקיצור דברים. ובאמ' הדרך אשר דרך בה הראב"ע היא דרך ישר' וקרוב'. אמנם לבאי בסוד החקיר' התפלסופי ומבינים בטוב הדיקדוק לשון הקודש. והנה הרב אב"ע הביא חמש' דרכים בדרך פי' התור'. אמנם לבאר ולפרש בתור' שבע"פ ע"פ החקיר' והעיון היטב הוא ג"כ על ב' דרכים. הא' לבאר ולפרש פשט הדברים ואמתתן והב' לירד לעומקה של הלכ' ולברר הדברים וללבן שמעתא אליבא דהלכתא. והנה אנכי הצעיר והדל והנמ' וחדל אנשים מעודי על ברכי התור' גדלתי. ומחדרי התור' לא משתי. ובתור' שבע"פ יום וליל' הוא הגיותי ומעודי לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ואנכי לא זריתי אחור לא נסגותי. ולרהבים ושטי כזב לא שוטטתי. ובחמדי הזמן והמון שעשועיו לא השתעשעתי. כי אם משוד תנחומי' ומזת תנובתה שתיתי מציתי. ובמים רבים אדירים צללתי. ובעמקי ים החכמ' פרשתי מכמרתי. הגם שלא מצאתי בה די מחסורי וכפי תשוקתי אמנם בזאת המעט המזער אשר במצודות שכלי צודדתי. אשמח ואגיל בו זאת עדי עד הוא מנוחתי. כאשר ישמח נפש האביון והדל במעט הנז' אשר מצא ידו כדי מחייתו. כעל כל הון עשיר קריא עוז מנוחתו. ותמיד תפלתי בפי שגורה. לאל איום ונורא. שינחני במעגלי צדק ונתיבו' התור'. לבל ימעדו קרסולי ולעמוד בחדרי משכיותי' יפה וברה. ואזכ' לברר וללבן הלכ' ברור'. כאשר הי' בפי רבותינו נוחי נפש גמור' וסדורה.

בל יבהלוני גלי הים וסערותיו. מאורעיו וקורתיו. ולילך בדרכי התור' השלימ' צרופה אמרותיו. והנה כעת הגיעני יומא דמפקחי בה רבנן. והמה ימים הנזכרים בהודא' והלל אף גילת ורנן. יומי דחנוכה תמניא אינון. ופניתי לבי לבקש גדולות ונפלאות הבורא ובם אתבונן. לדרוש ולתור בעוצם השגחתו הנפלאה וכליותי אשנן. ובקשתי מהאל דיעה חונן שיורני הדרך הישרה הקרוב' אליו. אשר בו אתקן מעוותי ושחיתתי אשר מעודי ועד הנה זה לי עשרים ושנים שנה מעת לאויר העולם השפל יצאתי. ומרחם אמי הושחלתי ומאז עד עתה בחסדיו ורחמיו הגדולים נתעודדתי. וממוקשי הזמן ותחלואי הגוף הנגוף נתרפאתי. ואנכי לא גמלתי לו כגמולו הטוב אשר גמלני. וכרחמיו וחסדיו אשר חנני ועול התור' ומשא העבודה על שכמי לא נתתי. ובהגיע תור הימים האלו ימי הנסים בחסדי ד' לא התבוננתי וכעל גמולי לא שלמתי. כי אם בדרכי הנערים הלכתי. לטייל בטיולים ולשחוק בקובי' ועול התורה פרקתו. וכעת זאת אל מורשי לבבי שמתי ודברים האלו שעשיתי בבחרות וילדות כעת פני הושחרו השברתי קדרתי ובדברי החכם ומוסריו הווסרתי. זאת אשים אל לבי כי על כל אלה אלהים למשפט יביאני. וכמ"ש שמח בחור בילדותיך כו' ודע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט. ואמרתי במה אקדם ד' אכף לאלהי מרום על עווני ומריי ועורפי הקשה. זאת אשיב אל לבי הירצה ד' באלפי אלים ברבבות נחלי שמן. הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך לדרוש ולתור בחכמת תורתו הקדושה וממנה אין להשמאיל ולהימין. כ"א בצפונת חדרי' ועומק חכמת' להתבונן. ואז שמו יעלה כטוב שמן. ובזאת ירצה קדם ד' אל אלים עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן. ופניתי לבי בימים האלו אשר יאמר אדם בהם אין לי חפץ בעומק הלכה כ"א בדברי רז"ל המושכים לבו של אדם כאגדה. ועסקתי בעיון המחקריי להתבונן בהשגחת הבורא ית"ש על נמצאים העליוני' והתחתוני' ועל כמה חלקים תחלק אופני הנהגתו והשגחתו. ואמרתי אקריב לד' מנחה בלולה בשמן התורה. והיתה זאת כפרת מריי וזדוני לפני האל השוכן בארבע אמות של הלכה ברורה. וקראתי שם ספרי זה ספר חינוך בית יחודא כי בימים האלו המה ימי חנוכת הבית אשר הי' בחלקו של יהודה וגם כי אני במות אמי מורתי הצנועה והיקרה זכרה לטובה אלהי ויהי' נפשה בצרור החיים צרורה. ואז לקח אותי אבי זקני הרבני המופלג הישיש מוהר"ר יהודה בהגאון המפורסם מוה' צבי שהי' אב"ד דק"ק מעזבוז ועל ברכיו אותי אמן כאשה ישא האומן את היונק. ומנעורי גדלני כאב ועול מוסרות התורה השלימה על שכמי שם בשובה ונחת ובהשקט ובבטחה מתוך הרווחה. ותמיד שם עינא פקיחא דלי' גדול יתר מאוד מעל בניו. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה. ויעלה לרצון זכות התורה שלמדתי על ידו ויהי' שתול בבית ד' בחצרות אלהיו

יפרח ויציץ ציץ נטע נעמן. עוד ינוב בשיבה ויהי' דשן ורענן ויזכה לראות בניו ובני בניו שתולים על מי פלג התורה השלימה וע"כ קראתי שם ספרי זה חינוך בית יהודה כי זה החינוך אשר חונכתי בבית יהודא אבי זקני יצ"ו גם ב' ראשי תיבות מכל אות המה למפרע ר"ת הקטן יעקב בן נפתלי חזק גם יש בו אותיות אמי זקנתי מרת חי' אשר גם היא מעודה החזקתני וגדלני כאם. ישלם ד' פעלה ויהי' משכורתה שלימה מאת אלהי עולם ד'. ומעתה אקוד ואשתחווה לפני יוצר הכל בהודות והלל על דיעה ובינה אשר חוננני. ואתפלל ואשתטח לפני מחוללי שיאיר עיני במאור תורתו וינחני בדרך אמת בתורתו השלימה ויורני דיעה ובינה להבין ולהשכיל סוד עבודתו ותורתו השלימה:

חסר

פתיחת המאמר

בפרק במה מדליקין ת"ר בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמני' אינון דלא למספד בהון שכשנכנסו יוונים להיכל כו' לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה. ופירש"י לא שאסורים במלאכה אלא להלל ולהודות:

הן כל עיקר ראתה עינינו גודל מעלת הנס הלזה האיך הפליגו בו רבותינו נוחי נפש במדרשיהם כאשר נבאר בסמוך. כי ענין נס הלז' היה ענין מתפלש לשני בחינות גופניות ורוחניות. כי בשני אלו שיעבדו הרשעים בישראל באותן הימים שגזרו גזירות רבות. והנה יש להפלא מדוע לא נקבע יום זה למשתה ושמח' ולאיסור מלאכה כשאר יו"ט. והנה הב"י כ' דריבוי הסעודות שמרבינן באותן הימים הם סעודות הרשות. ובעל היפה בש"ע הביא בזה שני דיעות. והסכמות האחרונים שיאמר בהם שירות ותשבחות ואז הוי סעודת מצוה. והנה יש לתמוה למה יגרע יום זה משאר ימים טובים אשר צוונו הוא ית"ש לשמוח בהם לזכרון הנס. וע"ק דממ"נ אם נקטין הנס למה תיקנו בו הלל והודאה. אך בהתרת ספק זה יבאר עוד למה תיקנו חז"ל לקרות המגילה והוא ענין סיפור הנס שנעשה באותן הימים ולמה שקורין המגילה פטרו מקריאת הלל באומרם קרייתא זו הלולא. ולמה לא תקנו ג"כ, לקרות הנס וסיפור המאורע מן חנוכה. ואם נאמר שמה שאנו אומרים בימי מתתי' זהו ענין סיפור המאורע א"כ למה לא נאמר גם בזה קרייתא זו הילולא ולא נצטרך לקרוא את הלל. וע"כ לומר שאין זה ענין סיפור רק הזכרה מענין קדושת היום. והדר קושייתו לדוכתא למה לא קבעו גם בזה סיפור המאורע וכמדומה לי שראיתי באיזה ספר זו הקושיא. וע"ק במה שתיקנו לנו אנשי כנה"ג בתפלה נראה שעיקר חיוב הדלקת הנרות הללו מחמת הנס שהוא ית"ש הפיר עצת אויבינו והשיב

להם גמולם וכמ"ש ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתם כו' ואח"כ באו בניך לדביר ביתך (חסר) לא נזכר נס זה רק נס אחר והוא בעיני תמיה גדולה. וקודם שנבא לבאר דברים אלו נקדים קושיא הראשונה למה קבעו ח' ימים הלא ביום ראשון לא היה נס כי הי' בו להדליק יום אחד וכבר תירץ הרב ב"י בזה תירוצים שונים ולא נתקררה דעתי בהם גם תירץ הרב הט"ז ואם שלכאורה הוא נחמד אך אחרי העיון יש תשובה לדבריו אם נאמר זה הענין בענין נסיי שהוא ע"פ הטבע (עיין בזה לקמן פרק י"א מ"ש ענין הנס הטבעיי איך הוא) לא נאמר כן בענין נסיי שהוא עפ"י השגחת האלהי והיא הנהגה האישי' שהוא חידוש יש מאין. ולקמן נאריך בזה בענין מחלוקת ב"ש וב"ה דס"ל לב"ש פוחת והולך ולב"ה ס"ל מוסיף והולך דלב"ש הנס הוא עפ"י הנהגה הכוללת שהוא עפ"י מזל המערכה ולב"ה ס"ל שהוא ענין השגחה האישית והנהגה המיוחדת לאנשי סגולה הקרובים אל ה' והם פועלים בענין נסיי שלא כדרך הטבע והוא חידוש יש מאין. וכאומרם אי בעי צדיקי ברא עלמא וראיה לדבר ממעשה דרבי חנינא בן דוסא הוה רגילה דביתהו בכל מעלי שבתא דמחממת תנורא ושדי' קוטרא בתנורא דאתעביד לה ניסא דאשכחתי' לתנורא מליא ריפתא ואגנא דמליא לישא אף שלא הי' לה שום דבר בתנור ובספל רק בתנור היתה משלכת דבר מעלה עשן כל שהוא. ולדברי הט"ז יש מזה תימה גדולה איך שרתה הברכה על דבר שאין בו ממש. אך לדברינו יובן שזה הי' עפ"י השגחה אישיית שהיא משפעתו ואצילותו הקדוש והטהור מבלי מיצוע המערכות והמזלות והוא ית"ש כל יכול והוא משפיע על האין כמו על היש רק ההנהגה המערכת א"א לה (חסר) הכנת המקבלים ופעולתם רק בשבית' משום פעולה וז"ש כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים שזה בריאת שמים וארץ ומערכותיהם לעשות ההנהגה המיוחדת שהוא שופע לאין כמו על היש לא תשקיף על בחי' המקבלים והכנותיהם והיא תתן כח במקבלים לקבל הדבר ההוא וכמ"ש הנביא בשובה ונחת תושעון בהשקט ובבטחה תהי' גבורתכם שזהו ענין שנשתבח בה האומה היחידית שהיא מתנהגת עפ"י הנהגה אלקית מבלי הכנות מיצוע ופעולות גופניות משא"כ האו"ה שהם מתנהגים ע"י הנהגה הכוללת צריכים לפעולות ולמעשים כמ"ש אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר שהיא הנהגה האישי' וכמ"ש ה' ילחם לכם ואתם תחרישון והנה אחר שנמשך הענין בסתירת דברי הרב בעל ש"ז ויישובו אמשוך המאמר לבאר ענין הזכרת נסים ומה שתיקנו חז"ל לומר שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. שע"ז יש לדקדק מה ענין הזכרת הנס מאי דהוה הוה ואם שלא נכחיש שמחויבים אנחנו ליתן הודאה על שעבר מ"מ א"כ ראוי לנו ליתן הודאה בכל יום כענין יציאת מצרים שחייבו

חז"ל לזכור ענין יציאת מצרים בכל יום. ואגב נבאר ג"כ הלשון בימים ההם בזמן הזה שהוא כפל לשון במלות שונות. ולתשלום הענין נבאר דברי המשורר במזמור הללויה אודה ה' בכל לבב שנתקן על ענין הודאה שמחוייבים אנחנו להודות ולהלל לשמו הגדול באותן הימים על נפלאותיו ותשועותיו הרבים ועצומים. ולחשיבו' ענין הלזה באיכות עם שהוא מעט בכמות אבאר אותו בפרקים הבאים:

פרק א

בהערות הספיקות הנופלים בשני מאמרים אלו מקרא ומדרש:

ברבה סדר בראשית לך יום אף לך לילה לך היום מקלס ולך הלילה מקלס מה היום ברשותך אף הלילה ברשותך בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אף לך לילה בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרי' לפניך שירה ביום ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרים לפניך שירה בלילה. עשית לנו נסים ביום אמרנו לפניך שירה ביום ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום וגו' עשית לנו נסים בלילה ואמרנו לפניך שירה בלילה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לך נאה לומר שירה ביום ולך נאה לומר שירה בלילה למה שאתה הכינות מאור ושמש ואתה עשית את שני המאורות שנאמר ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים עכ"ל המדרש.

והנה מאמר זה תמוה מאד מכמה שאלות שאעיר בו ואציגם לפניך אחד אחד:

השאלה הראשונה מה שאמר לך היום מקלס ולך הלילה מקלס הוא דבר שאין בו צורך כי מי לא ידע זאת כי כל צבא השמים לו משתחוים ומודים:

השאלה השנית מ"ש אף הלילה ברשותך וכי הוצרך המדרש להודיענו זאת אטו בשופטני עסקינן שיאמינו כדעת המינים ימ"ש שאומרים מי שברא אור לא ברא חשך:

השאלה השלישית מ"ש כשעשית לנו נסים בלילה אף לך לילה מה התלות הדבור בעשיית נסים הלא בל"ז ג"כ הלילה ברשותו:

השאלה הרביעית מ"ש אף לך לילה מאי רבותא במה שהלילה ברשותו יותר מן היום שהוציא הדבור בלשון אף כאלו אין הדבר פשוט:

השאלה החמישית מאי בעי להשמיענו בזה שאנו מקלסים אותו בין כשעושה נסים ביום ובין כשעושה נסים בלילה ומה החילוק בין אם עשה הנס ביום או בלילה והלא הוא ית"ש עושה הכל יפה בעתו אם צריכין להעשות נס ביום עושה להם ביום ואם צריכין לנס בלילה עושה להם בלילה כ"א יצודק בזמנו ומועדו ומה יתרון לזה על זה:

השאלה הששית כי אין מקלסין לו על זמן הנס הלא אין אנו מקלסין לו רק על עצמות הנס ואיכותה ובמה יפרדו הנסים במה שזה נעשה ביום וזה בלילה באם הם שוים באיכותם בענין הקילוס המתייחס לאיכות הנס המשתווה בשניהם:

השאלה השביעית במה שאומר כשעושה נסים ביום מקלסין לו ביום. כיון שההודאה על איכות הנס והגלות חסדו והופעת שפעו הקדוש עלינו ועוצם השגחתו עלינו ולמה יסתלק זה החיוב בלילה אדרבא ראוי שלא נחשה יומם ולילה מליתן הודאות לאל מאין הפוגות והוא מ"ע שאין הזמן גרמא:

השאלה השמינית איך למדו מזה שאמר המשורר לך יום אף לך לילה כשעושה נסים ביום מקלסין לו ביום ואיך יוצדק בזה במלת לך יום וכאלו חסר תיבה אחת לך מקלסים ביום ומה היה המקרא חסר כפשוטו. ואם דקשה להם מה בא להשמיענו שלו יומם ולילה א"כ גם לפי פירושם מאי בא להשמיענו שמקלסין לו ביום כמ"ש בשאלה החמישי',

השאלה התשיעית מ"ש למה שאתה הכינות מאור ושמש. איך יקושר זה עם הקוד'. גם גוף פירוש הדברים אינו מובן מה ענין מאור ושמש ואיך יתחייב עי"ז הקילוס ביום ובלילה:

השאלה העשירית מה שסיים ואתה עשית את שני המאורות הגדולים מה ענין לכאן:

השאלה האחד עשר מ"ש שנאמר למה הוצרך ראיה על דבר המפורסם. גם על גוף המקרא הלזה שהביא המדרש יש להעיר בו כמה ספיקות כמו שאבאר אי"ה ואציגה לפניך המקרא הלזה ומה שנעיר עליו וזה תוארו. ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ ולמשול ביום ובלילה כו' ויש לעורר בזה כמה ספיקות:

הספק הראשון מ"ש בתחלה שני המאורות הגדולים ואח"כ אמר המאור הקטן ודברי רז"ל ידועי':

הספק השני מ"ש לממשלת היום מה ענין הממשלה הלזה ואם נפרש אותו על ענין ההארה הלא הזכיר אח"כ להאיר על הארץ לענין בפ"ע שנרא' מזה שענין הממשלה הוא ענין בפ"ע זולת ההארה הטבעיית. ועוד שענין הממשלה לא תצדק רק על ענין שיש בה בחירה והוא מושל ע"ז לעשות כרצונו. משא"כ ענין ההארה הוא ענין טבעיי שמעצמותם ובהירותם תפול ההארה על שטח הארץ שלא מדעתם ואיך תפול בזה לשון ממשלה:

הספק השלישי מ"ש ואת הכוכבים אינו מובן ודברי רז"ל ידועים בזה לפי שיטתם. גם על גוף דבריהם יש להעיר במ"ש שקטרגה הלבנה ואמרה א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד והשיב לה לכי ומעטי את עצמך ויש להעיר בזה שני ספיקות הספק האחד מה ענין קיטרוג הלזה וכי ח"ו נכנסה לדבר מחמת קנאה. והספק השני לכי ומעטי את עצמך למה לא מיעטה הוא ית"ש בעצמו וציוה לה שהיא תתמעט עצמה. אלו הספיקות שראינו לעורר בזה המאמר. מלבד שגוף המאמר אין לו צור' שכליית נכבדת וראוי לנו לבאר דברי חכמים ומידותם ולתת צורה שכליית ולהיות דבריהם תפוחי זהב במשכיות כסף כאשר פירש המור' ז"ל. ואופני ישוב הדברים על מכונם יתבארו בפרקים הבאים בס"ד:

פרק ב

אם היות שלכל הפעולות האלהית הנעשות תחת השמש יש להם התלות בזמן נחה שקטה שאלה הראשונה למה ציוה הוא ית"ש לזכור הנסי' באותן הימי':

הקודם ביארה המשורר באומרו ימים יצרו ולא אחד בהם. ופירשו הקדמונים שהימים בעצמם יש להם הוי' ויצירה רוחניית ואין ענין הזמן דבר שאין בו ממש רק הוא ענין הוי' אלהית רוחניית וכל יום ויום יש לו שורש למעלה. והנה עי"ז כשעשה הקב"ה העולם בראה בשבעת ימי בנין ושורשם למעלה עמוק עמוק מי ימצאנה כאשר ביארו הקדמונים מקבלי האמת שהם נגד שבע מדותיו ית"ש כנודע. והנה כל יום מאלו עשה פעולותיו למטה כמ"ש בזוהר כי ששת ימים עשה ה' את השמים בששת לא נאמר אלא ששת שכל יום הי' כגרזן ביד החוצב בו ובו פעל פעולתו ומזה יתבאר הנמשך ענין הזכרת הנסים הנזכרים ונעשים באותן הימים כי אלו הנסים שנעשו באותן הימים המה מתייחסין לאותן הימים. והנה כל פעולה ופעולה שיצא מאת הקב"ה היא נצחיית כנצחיותו ועדיין היא מתנוצצת באותן הימים. וביאור הענין עפמ"ש ויושע ה' ביום ההוא שפי' בו שביום גופא עשה הישועה. וענין הופעה והתגלות אלהותו האיר דרך אותו יום ובו קנה אותו יום קדושה גדולה מהתפשטות אור קדושתו בו. ועי"כ בכל שנה ושנה בהגיע אותו היום מתנוצץ אור הגנוז בו והוא יום ישוע ורחמים וכן להיפוך ביום שנעשה בו דין הוא נמשך ונתמזג מתגבורת הדינים אשר התלבשו בו והם נצחיי' בו ובכל שנה ושנה בהגיע תור אותו זמן אזי דינים מתגברים בו וע"כ המנהג להתענות יא"צ וכן ענין הד' צומות הכל הולכים אחר הדרך הלזה. וזה ענין ההלל שאנו אומרים באותן הימים להמשיך החסד והישועה הנעשה באותן הימים עלינו וכמ"ש המשורר לה' הישוע' על עמך ברכתך סלה

שע"י הברכה והלל אנו ממשיכים הישועה עלינו וזה מ"ש רבינו ז"ל בקריאת המגילה קרייתא זו הילולא כי מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה לקרות. והכוונה שבצירופי שמות המגילה ואותיותיה ותיבותיה נרמז הנס הלזה ר"ל שורשה במקום העליון אשר משם בא הנס הלזה וכמ"ש רז"ל בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו שהמשיך אלקי הלז' שערי רחמים ממקור הברכות ורמז זה במגילה וע"כ בקריאתו אותו אנו ממשיכים מקור הנס ממקום גבוה שיתנוצץ עלינו וז"ש והימים האלה נזכרי' ונעשים בכל שנה ושנה ר"ל שע"י הזכירה הם נעשים בכל שנה ושנה בפועל שמתנוצץ ענין הנס הלזה בכל שעה על כללות ישראל כי הוא ענין נצחיי, וז"ש קרייתא זו הילולא ר"ל שעם הקריאה אנו פועלים להמשיך עלינו הישועה הלז' כמו בהלל בשאר ימים. ומזה נבין ענין ההבדל בין ההלל והודאה כמ"ש לשנה אחרת קבעום ועשאום י"ט בהלל והודאה. ואגב נבאר מ"ש רז"ל טעם אחר על מה שאין אומרים הלל בפורים לפי שאין אומרים שירה על נס שבח"ל ומזה נבא אל ביאור מאמר הפונה קדים והוא כי כבר כתבנו כי יש ב' הנהגות הא' הנהגה הכוללת עפ"י המערכת השמיימי והב' עפ"י השגחה פרטיית אישית מתנהגת עפ"י רצונו ית"ש על פיו ילכו ועל פיו יבואו. והנה הנס הנעשה עפ"י המערכת הנה היא לא תתמיד בעת יסוב הגלגל וחוזרת חלילה לשנה הבאה כי היא אינה ענין נצחיי אמנם הענין הנעשה עפ"י השגחה האישי' הנעשית עפ"י רצונו ית"ש ורצונו היא מהותו כי הוא ודעתו אחת ומהותו הוא נצחיי כך רצונו הוא נצחיי לא ישתנה ולא יתחלף. וז"ש המשורר לה' הישועה על עמך ברכתך סלה ר"ל כשהישועה היא לה' ע"פ השגח' האישית אזי הברכה הלזו היא על עמך לעולם ועד כי היא נצחית כנצחיותו. והנה הנהגה זו היא רק בא"י כי היא ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה. אמנם בח"ל היא מתנהגת עפ"י הנהגה הכוללת. ולדעתי זה כיוונו רז"ל במאמריהם מיום שחרב בהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר ואתה קח לך מחבת ברזל ונתת אותה קיר ברזל בינך ובין העיר שהכוונה בו לדעתי שהוא ענין מערכת השמיימי ומזלותיהן שהם מפסיקין בין ישראל לאביהם שבשמי' והיא הנהגה האישית שהוא אביהם באמת שמנהגת אותם אך המערכה מפסיק ביניהם מחמת שהן בארץ לא להם ואין בזכיותיהם כח לבטל המערכה להכניס תחת כנפי הנהגתו ולהתלונן בצל שדי. והנה בזה מבואר למה שאין אומרים שירה על נס שבח"ל כי מחמת שהנס נעשה עפ"י הרוב עפ"י הנהגה המערכת והנה היא אינה נצחיית ולכך אין אומרים שירה להמשיך הישועה. ועוד נוכל לומר שגם הנס הנעשה עפ"י המערכת אחר שהוא ית"ש מנהיג המערכת הגם שהיא בהסתרת פנים

נראים נושאים והם נישאים מאתו ית"ש ויתעלה כי הוא מושל בכל ומחיה את כולם ומאחר שהוא עפ"י שפעו שהוא נותן במערכת הלזה הנה ג"ז היא נצחיית אך אין לו התלות להמשיך למטה ע"י ההלל כי ענין ההלל לא שייך רק על הנס הנעשה מת"י הנהגה האישיית בלי שום מיצוע משא"כ בדבר שיש להנהגה הכוללת יד ושם בה. וז"ש שם עוד טעם למה אין אומרים הלל בשלמא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא אכתי עבדי אחשורוש אנן ירצה בזה שענין ההלל לא יתכן כ"א בהעשות נס אשר הוא מידו ית"ש בלי שום אמצעי אמנם התם בימי אחשורוש הי' אחשורוש אמצעי נמצא הם עבדי אחשורוש כי המסובב תחת המסיבה כמדרגת עבד לאדון כי הסיבה הוא השליט ומושל ועפ"ז גם בהעשו' נס ע"י המערכה הנה עדיין אנו משועבדים תחת המערכה ואין שייך לומר עבדי ה' שהכוונה שאין להם סיבה זולתו עילת העילות וסיבת הסיבות וע"י זה נקראים השלמים עבדי ה' כענין משם עבד ה'. ועל ענין זה אמרו רז"ל במדרש ילקוט יש קרא עצמו עבד ואין הקב"ה קראו עבד שלא הנהיג אותו בתמידות בהשגחה האישיית מבלי הצטרפות ממשול כח המערכ' וחיילותי' רק הוא לפעמי' משועבד תחת המערכה ולא יתכן לקרותו עבד ה' דאכתי עבד המערכה הוא וכן להיפוך יש שלא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד והוא מבואר מאליו. ועל ענין זה יסד המשורר תפלה לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך. שתוכן תפלתו שיתנהג עפ"י השגחה האישיית כאשר אמר במקום אחר אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כו' רצה בזה ששאלה אחת אני שואל שלא גבה לבי ולא רמו עיני לבקש גדולות ונפלאות ממנו ית"ש רק שאלה אחת אני שואל ואף גם זו אינה שאלה החלטיית מבלי הכנות ופעולות הראוים לה רק אותה אבקש בתחבולות והמצאות אשר היא ראוי' להמצא למבקשי' ע"י תחבולות וסיבות פעליות האלו ומפרש מה היא הסיבה פעליות והוא שבתי בבית ה' כל ימי חיי ועוסק בתורתו ועבודתו שזהו סיבה עצומה להתנהג עפ"י הנהגתו כאשר אמר במקום אחר הלליה הללו את שם ה' והוא השם הנמשך לו ע"י ההנהגה אישיות הלז' ומי ומי יהללו אותו בהנהגתו אותם בהשגחה אישיית הלז' ואמר ע"ז הללו עבדי ה' שעל ידי זה נקראים עבדי ה' כשאינם משועבדים תחת המערכה בלתי לה' לבדו ומפרש הסיבה שהם בזה עבדי ה' ומתנהגים על הנהגתו המיוחדת ואמר שעומדים בבית ה' והשין היא נתינת טעם שלכך הם נקראים עבדי ה' מפני שעומדי' בבית ה' בעוה"ז שהוא פרוזדור וחצר נגד עוה"ב כמ"ש התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. וז"ש בחצרות בית אלהינו כלומר אע"פ שהם עומדים בעוה"ז שהוא דומה לחצר והוא בתי בראי אעפ"כ הם עומדי' בבית ה' כי על ידי התורה הם מקושרים בו ית"ש

ומדובקים בו. וכמ"ש הרמב"ן בפי' התורה ויתכן באנשי המעלה הזאת שיהי' נפשותיהם צרורה בצרור החיים בחייהם ואולי זה כוונת התנא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין תיכף ומיד אף בהיותך בפרוזדור כי המחשבה הוא קומה שלימה ובמקום שהיא משוטטו' שם הוא עומד האדם וע"ז אמר המשורר שזהו התחבול' שאני מבקש על בקשתי והוא שבתי בבית ה' שעי"ז אזכה לחזות בנועם ה' והוא העוה"ב ששם הוא נועם העליון ממקור הברכות שהיא נקראת נועם כנודע. ועי"ל עפ"י פשוטו שג"ז היא הנהגה אלקות שהיא מת' ידו הימנית כמ"ש המשורר דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך והכוונה בזה שע"י התורה דבקה נפשי בך ועי"ז בי תמכה ימינך והיא הנהגה אישיות הלז' אשר היא מימינך כאשר אמר במקום אחר תודיעני אורח חיים והוא הדרך הלז' שהוא חיים למוציאיה שובע שמחות את פניך שהישועה הלז' הבא מפניו היא שמחה שביעה לאדם מאחר שהישועה הבא' מידו היא שלימה מבלי מחסור כמ"ש אין מחסור ליראיו אשר אין זה להנהגה הכוללת אשר המערכה מושלת עלי' שהיא לא תשלים האדם בשלימות גמור מאין מחסור כאשר פירשנו בשערים בזה מ"ש המשורר ה' רועי לא אחסר. ועוד יוכלל במ"ש שובע שמחות שהשכר הבא ע"י המערכה לא ישבע עינו עוד יוסיף לדאוג כאומרם מרבה נכסים מרבה דאגה עדמ"ש אין אדם מת וחצי טובתו בידו יש לו מנה מבקש מאתים יש לו מאתים מבקש ד' מאות נמצא בהרבות הנכסי' רבתה הדאגה לבקש יותר מאשר ביקש מקודם משא"כ הישועה הבא מאתו ית"ש היא תשבע את האדם ותמלא כל משאלות לבו כאשר אמר החכם ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה (וזה המבואר ולא יוסיף עצב עמה ומפרש במדרש זה השבת) משא"כ בעושר הבא מת"י המערכה שתוסיף העצב יותר ממה שהי' לו מקודם כמ"ש. אמנם זה הוא שובע שמחות שמשביע את האדם ותמלא כל משאלות לבבו. וע"ז אמרו כל המענג שבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך עונג זה איני יודע מה היא כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זהו עונג שבת שהשבת היא רומזת על הנהגה האישיי' הלזו והנה המענג את השבת מתנהג עפ"י המערכ' הלזו ונותנין לו משאלות לבו בהופעת השפע מידו לו אשר היא תמלא כל משאלותיו. והטעם כי הברכה הבא' מידו היא כלולה מכל טוב כאשר הארכנו בזה בשערי' אמנם מ"ש עונג זה איני יודע מה הוא אשר יש לשאול ע"ז למה לא ידע לפרש מלת עונג והוא ענין התפנוקי והעידון ומה חסר לו לפרש הדבר בפשיטות שהשם הגדול יהי' לו לענג יותר מכל עונג ולעידון יותר מכל עידון שבעולם כאשר המדה זו התנהגת באוהבי שמו באמת כמבואר בספר האמונות והדיעות לרבינו סעדי' גאון ובספר חו"ה. אך הואיל ובא לידינו

הוכרחנו לפרש ואם שנצא מכללות ענינינו אשר אנחנו בו. והוא דקשה לו במלת והתענג שאות התי"ו מורה שהוא לשון נפעל ולא כתיב והענג על ה' ובמה שכתב והתענג מוכרח לפרש שתתמלא נפשו ותוכלל הופעת זיו קדשו הנקרא עונג וע"ז הקשה עונג זה איני יודע מה הוא הנקרא עונג העליון. ורצה בזה איזה מדה ממדותיו ית"ש השופע שפע וברכה שתקרא עונג כשהוא אומר וקראת לשבת עונג מבואר שהנהגה האישיות הלז והיא נקראת שבת כאשר פרשנו בשערים שהאדם יכול לשבות מכל דבר והיא תבא לו מבלי הכנות ומיצועים והיא שופעת ממקור הברכות עלמא דאתי הנקראת עונג כאשר פירשו בו שמלת ענג הוא ר"ת עדן נהר גן. נחזור לענינו שהשפע הבאה מהנהגה הלז היא שובע שמחות וז"ש שובע שמחות את פניך. ואמר עוד שהנועם הלז הבא מימינך שהיא ההנהגה הלזו הוא נצח והיא נצחיות כנצחיותו כאשר פרשנו לעיל הטעם שעי"ז אין אומרים הלל אלא על נס שבא"י שהוא מהשגחה אישיית והיא נצחיית לעולם ועי"ז אנו ממשיכים אותו ע"י הלל וז"ש שאמר המשורר לחזות בנועם ה' שע"י שבתי בבית ה' אזכה לחזות בנועם ה' והיא הנהגה היחידית ולבקר בהיכלו והוא ההיכל הפנימי אשר שם היושבים ראשונה במלכות והמתנהגי' עפ"י השגחתו ועינא פקיחא דילי' כמ"ש עיני ה' אל יראיו ובמקום אחר אומר עין ה' אל יראיו והוא עינא פקיחא דאריך דלא נאים תדיר כמבואר בזוה"ק באידר' קדישא. ואמר התועלת הבא לו מזה כי יצפנני בסוכה ביום רעה עפ"י הוראת כתי חיילות ממטרת השמים וגדודיהם הוא יצפנני בסוכה למעלה מהמזל כמו באברהם שהגביהו למעלה מכיפת הרקיע וא"ל צא מאצטגנינות שלך אין מזל לישראל. וככל הדברים האלה וככל החזיון הזה התפלל במזמור תפלה לדוד ויאריך זכרו לפרשו בפרטות. אך תוכן המכוון הוא מ"ש הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך מאחר שהוא בחי' עבד כמ"ש שם במדרש שהקב"ה קראו עבד שנאמר והגינותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי ע"כ הוא אינו בוטח בשום סיבה ממערכת רק אל עיני השגחתו בפרטות. והנה מבואר מ"ש אכתי עבדי אחשורוש אנן שאינם עבדי ה' מבלי יסובב סיבה פעליות מידו לידם רק הם עבדי אחשורוש שהוא הוא הסיבה ופועל הנס הנעשה על ידו וזהו ענין שאין אומרים שירה על נס שבח"ל שהוא מסובב מן המערכ' וזהו ענין ההבדל בין ההלל והודאה. שענין הודאה תפול על כל נס שנעשה הגם אם הוא מסובב מן המערכה חויב ההודאה לאל ית"ש המנהיג את המערכ' ומושל עליו והוא סיבב הדברים על ידי המערכה. אמנם לא תפול על זה הילול ושבח למלך מ"ה בנס שעושה ע"י שליח כי אין זה כבודו רק כבוד השליח כי ענין ההילול מורה על שבח המלך שעשה הנס ולא יתכן זה בדבר הנעשה ע"י גרם השמיימי. כי איך יהלל

המלך בדבר שגם שלוחיו ועבדיו עושים זאת הלא גנאי הוא לו. אמנם ענין הודאה אינו מורה על בחי' שבח המלך רק על בחי' קבלות הטובה מאתו הגם שנעשה ע"י שליח מ"מ חויב ההודאה עליו מאחר שהוא סיבב הדברים להעניקו מהשפעתו הטוב'. משא"כ על ההילול שהוא שבח והלל להמלך ואין נאה לשבח להמלך בפעולה הנעשה ע"י העבד. כי הוא שבח העבד ולא שבח המלך הגם שמגדולת העבד ניכר גדולת האדון. ומטעם זה טעו בימי אנוש שהשתחוו לצבא השמים ואמרו שמגדולת העבד ניכר גדולת האדון. וכבר הכו על קדקדם חכמי התורני' מכמה טעמים ויתבארו אי"ה בשערים. ועל זה הענין יסד המשורר במזמור הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים כו' כי הוא צוה ונבראו חק נתן ולא יעבור ואח"כ אמר הללו את ה' מן הארץ כו' זקנים עם נערים יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו ואח"כ אמר הודו על ארץ ושמים וירם קרן כו' הללויה. והנה ראוי להעיר במזמור הזה כמה ספיקות. ולחשיבות הענין וגדלו בכמות ואיכות אבארנו בפרק מיוחד:

פרק ג

יש להעיר במזמור הלז כמה ספיקות שונים כאשר אבארם בס"ד ואציגם לפניך לאחדים:
ספק האחד במה שפרט בהללו את ה' מן השמים בכל אחד הללויה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים וכן לכל אחד פרט בו הללו משא"כ בארץ שפרט בתחלה הללו את ה' מן הארץ וכלל כל הדברים בבת אחת ולא פרט בכל אחד הללו בפני עצמו:
ספק השני מה שאמר בתחלה הללו את ה' מן השמי' ואח"כ אמר הללוהו במרומים ולא הזכיר תיבת מן ואח"כ חזר והזכיר תיבת מן באומרו הללו את ה' מן הארץ:
ספק השלישי מ"ש בשמים בכל אחד הללו ובמים אשר מעל השמים הזכיר יהללו את שם ה' ולא לשון הללו ומאי טעם שנותו את טעמו בזה הלא דבר הוא:
ספק הרביעי מה שאמר במים אשר מעל השמים יהללו את שם ה' מה שלא הזכיר כן מקודם שלא הזכיר כלל השם רק בראשון אמר הללו את ה' מן השמים וגם שם לא הזכיר מלת שם ואח"כ לא הזכיר השם בעבור שהוא מוסב על שם המוזכר בתחלה ולמה חזר והזכיר כאן:
ספק החמישי על כפל הענין במלות שונות שבתחלה אמר שמים ואח"כ מרומי' ואחר כך מלאכיו דמאחר שאמר הללוהו במרומים מי יהלל אותו במרומים זולת המלאכים שהם צבאי מעלה ואחר כך הזכיר צבאיו דמה הבדל יש בין מלאכיו וצבאיו. וכן השאר שהזכיר תפול עליהם הקושיא הלז:

ספק הששי במה שאמר אח"כ שלשה חילוקים נבדלים במלות ובענינים. וצריך ביאור איכות ענייהם. וגם על מה תסוב מלותיהם והוא מ"ש כי הוא צוה ונבראו הוא ענין א' וצריך לפרש הענין ועל מה הוא מוסב. והזכיר ענין שני ויעמידם לעד לעולם וצריך ג"כ לפרש הענין ועל מה הוא מוסב. ואח"כ הזכיר ענין שלישי חק נתן ולא יעבור וצריך לפרש ג"כ כו':

ספק השביעי מה שאמר בתחלה לשון הילול ובסוף המזמור. אמר לשון הודיה באמרו הודו על ארץ ושמים. גם גוף הדבר מה שאמר הודו על ארץ ושמים צריך ביאור הענין ועל מה הוא מוסב:

ספק השמיני מה שהזכיר בתחלה שמים ואח"כ ארץ בלשון הילול ואח"כ בלשון הודאה הזכיר בתחלה ארץ ואח"כ שמים כמ"ש הודו על ארץ ושמי'. והוא לא דבר ריק:

ספק התשיעי מה שאמר וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו דמה ענינו לכאן וגם גוף פי' הדברים אין להם ביאור רחב:

ספק העשירי מה שכלל כאן שלשה ענינים חלוקים וצריך ג"כ ביאור הענינים ועל מה הם מוסבי'. האחד מ"ש וירם קרן לעמו והוא ענין אחד ואח"כ אמר תהלה לכל חסידיו והוא ענין שני ואח"כ לבני ישראל עם קרובו והוא ענין שלישי וכל אלו צריכין ביאור עצמות הענין ועל מה תסוב בענינים אלו:

ספק האחד עשר מה שאמר בתחלה עמו ואחר כך חסידיו ואח"כ בני ישראל עם קרובו דמהו ענין שלש כתות אלו מחולקין אם שהם משתווים בסיג ובמין בני ישראל עדת בני עמנו:

ספק השנים עשר מה שהזכיר בסוף המזמור הללוי' ולא ידענו על מה תסוב מלה זאת הללוי'. אלו הי"ב שאלות שראינו להעיר במזמור הנכבד הלז' בצירוף עוד דברים אשר הם בקושי הבנה בפרק הלז' ויתבארו אי"ה בפרקים הבאים בס"ד. ולצירוף הענין הלז' אבאר מאמר המשורר כי לה' המלוכה ומושל בגוים שהוא ענין מקושי הבנה. ויש להעיר בו ספיקות עצומות:

הספק האחד מה ענין ההבדל בין מלוכה ובין ממשלה ואיך יתכן זה בממ"ה הקב"ה אשר הוא עילת העילות וסיבת הסיבות שלא יקרא רק מושל. שהוא ענין ממשלה ונסיכות בלבד אשר הוא תחת מדריגת המלוכה ופחותה ממנה:

הספק השני מהו ההבדל במ"ש בתחלה כי לה' המלוכ' ועל מי ימלוך אם לא על האנשים. צריכין אנו לומר שהמלוכה הוא על ישראל כמ"ש מלך ישראל וגואלו. והנה לפ"ז צריך

ההבדל העצום למה על ישראל נקרא מלך ועל עובדי כוכבים נק' מושל. וא"א לומר מחמת שישראל קיבלו מלכותו עליהם משא"כ הע"ג כי זה לא יצדק משני פנים:
הפן האחד כי באמת גם הע"ג קיבלו עליהם מלכותו כמ"ש רם על כל גוים ה' רק שהם אומרים על השמים כבודו ור"ל כמו כת האפקורסין שאומרים עזב ה' את הארץ ואינו משגיח על הפחותי'. ועל זה הביא מאמר הסותר ואמר מי כה' אלקינו המגביהי לשבת אם שהוא מגביה לשבת אעפ"כ הוא משפיל לראות בשמים ובארץ ועכ"פ גם הם מודים במלכותו ומקבלים עליהם מלכותו רק שהם קוראים אלהא דאלהיא כמ"ש רז"ל והכוונה שהם אומרים שמצד רוממותו אין כבודו להשגיח בשפלים ומסר הארץ למערכת השמים והוא המושל עליהם או שאומרים מגדולת העבד ניכר גדולת האדון ועכ"פ גם הם מודים באלקותו ומלכותו כמ"ש מי לא ייראך מלך הגוים:
הפן השני כי אף אם נאמר שהם אינם מודים במלכותו הנה לא יתכן לומר זה מאחר שהם אינם מודים במלכותו הוא אינו מלך עליהם. כי ביד חזקה ימלוך ובחימה שפוכה ימלוך עליהם כי לא יצדק זה כ"א במלך בשר ודם שמלכותו אינו רק הסכמיי ולא עצמותי כי מה גבר גוברין משא"כ במלך מ"ה הקב"ה שמלכותו עצמותיי. כאשר הארכנו בזה בשערים. וע"כ יסדו מסדרי התפלה אמת מלכנו אפס זולתו ר"ל שמלכותו עצמותיי וזה דבר האמיתיי מלכותו הוא אמת מטעם שאפס זולתו מה שזולתו הוא אפס ואופס והוא המחי' את כולם ועל מה לא נק' מלך גם על הע"ג מאחר שכמצביי' עביד בחיל שמיא ודיירי ארעא ולית מאן דימחי בידי' וע"ז אמר הנביא מי לא ייראך מלך הגוים אף שע"ג אינם מודים במלכותך ואינם מסכימים עליו אעפ"כ אתה מלך עליהם כי לך יאתה המלוכה בעצם וכבר ביארנו הדבר הזה על נכון בשערים. ואלו הספיקות שראינו להעיר בזה. ומעתה נשוב לבאר אותם על מכונם ואיחד להם פרק בפני עצמו:

פרק ד

אם היות שחוקה חקק היוצר העולם ומלואה וטבע הטביע להיות לכל ענין הצלחה ומושכל סיבה פעליות טבעיית. והבחירה חפשית ביד האדם על הפעולה הלזו. ובעשות הפעולה יערה עליו ממרום הצלחה או המושכל הלז. ובהעדר' יעדר השפעה משמי קדשו. הנה בזה תוצדק על מה ולמה יקרא הוא ית"ש בבחי' ממשלה בהעדר מלוכה אשר הוא מלך מלכים:
הקודם הוא מפורסם בפרסום המוני לא יעלם מהכסיל כ"ש מהמשכיל שאנו רואים בחוש כי אם יטמין העצל ידו בצלחתו ילכד בכבלי העצלות ורישול. הגם שע"פ בחינת

מזלו יורה על גודל הצלחתו והשמים יריקו עליו משפטת תנובתם עד בלי די הן לא בידם טובם כ"א כאשר יעשה האדם סיבה פעליית טבעיי אז גם השמים יתנו רגיבי הצלחתם וטל אורותם. ובפי' העירו לנו ע"ז רז"ל בפי' המקרא וברכתיך בכל אשר תעשה יכול אפילו יושב ובטל ת"ל אשר תעשה:

הנה מבואר הגם שיש בכוחו ומזלו להשלים עצמו בכל השלימו' הן גופניו' הן נפשיו'. ובהיותו כלוא בבית החורב חורבת עולם. והוא העצלה ורישול אשר רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגי' נבול יבול והוא לא יצלח. כמ"ש החכם על שדה איש עצל עברתי כו' והנה עלו כולו קמשוני' כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה כו'. וכבר ביארנו זאת בשלימות מופלג בשערי' בס"ד ואל יפול לב המשכיל בזה בהיות אחרי אשר חוקה חקק הבורא הכל בתחילת הבריאה שיהי' חכם או עשיר ואם הדבר תלוי בבחירתו איך הדבר מוכרח שיהי' חכם כי אם לא ילמוד לא יחכם. והחוש מעיד על זה. אמנם כבר דיבר קצת מזה הרב הר"מ ז"ל בשמונה פרקים והוא מה שאומר כי הדבר הזה לא יקשה עלינו משני פנים. האחד. כי בתחילה שם הקב"ה הבחירה וגזר בצדק שיהי' לו בחירה. וזהו רצונו המוחלט. אמנם מה שגזר שיהי' חכם הוא שיהי' בו כח והכנה לקבל המושכלת ולב רחב לזה אמנם עליו לגמור הדבר להשתדל אח"כ להוציא הדבר מכח אל הפועל. כאשר יחקור האדם אל המים אשר במעמקי הארץ ויחפור באר לדלות ממימי הישועה כמ"ש מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה. ואחשוב שע"ז אמר המשורר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. שזה הענין מקושי ההבנה שמתחילה העתיר אל השם שישפיע עליו מנעמו העליון ואח"כ הזכיר שמעשה ידיו כוננה עליו ואח"כ חזר והעתיר אל השם שיכונן מעשה ידיו אך הענין שבכל הצלחה והצלחה ההכרח מתחילה להיות בו כח והכנה מלמעלה הן בענין הצלחה גופניות כמו גבורה או עושר צריך שיהי' נכון ומעותד לזה מפאת מזלו והן במושכלת צריך שיהי' מעותד לזה מן השמים בהכנות טבעיית בהתגברות יסוד האשייות והתמעטות הליחות וכן צריך לזה הכנה האלקית בנפשו השכליית. כי לכל נפש ניתן לה חלק מנת כוסה בתורת ה' התמימה כמ"ש ותן חלקנו בתורתך. ואח"כ צריך הנלבב לאזור כגבר חלציו ולשנס מתניו להשתדל בהשתדלו' וחריצות נמרץ להוציא הדבר מכח אל הפועל הן בעסק הצלחה גופניות הן בענין הגבורה שישתדל לשמור גופו ובריאותו בכל עניני המועיל. ולהזהר מהפכם. וכן בעניני העושר להשגיח על ממונו מבלי תאבד בסיבת ההפסד ולראו' שירויח בה בעסקי מו"מ. וכן בחכמה צריך שישתדל ללמוד החכמות ולעיין בהם. וכמ"ש החכם שתה מים מבורך ואח"כ ונוזלי' מתוך בארך.

ואמרו רז"ל הס ואח"כ כתת ואח"כ צריך לבקש העזר מאת האלקים בגמר המעשה לבל ייגע לריק שיצליח בהשתדלו' הצלחתו כאשר שאל ע"ז משיחו בכל עניני השלימות אף בעניני הדברים אשר לו ית"ש יד ושם בה בהתחלת המעשה כענין הבוחר בעבודת השם או בהמרותה. כי זה הכל מסור ביד האדם. כמ"ש ואלו צדיק ורשע לא קאמר וכמ"ש הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ואעפ"כ שאל בגמר המעשה העזר מאת האלקי' כמ"ש הדריכני בנתיב מצותיך הט לבי אל עדותיך העבר עיני מראות שוא. הנה שם גמר המעשה והצלחתה ביד הבורא ית"ש. נמצא תחילת המעשה וסופה בידו ית"ש רק האדם צריך להשתדל באמצעיתו בפעולות אנושיית. וז"ש ויהי נועם ה' אלהינו עלינו. והוא הנעימות האלהי לתת כח והכנה על התחלת הדבר שיוכל להצליח אח"כ בעמל השתדלותו ואח"כ אמר ומעשה ידינו כוננה עלינו כו'. ר"ל שאח"כ צריך האדם בליאות ועמל להשתדל ומעשה ידיו יכוננו עליו הדבר הכחני הלז להיות דבר פעליי מושלם. ואח"כ שאל העזר מאל על גמר המעשה שיוצלח בידו. וז"ש ומעשה ידינו כוננהו שהוא יכונן אותו בהשלים הדבר על מכונם ומתכונתם שיתייצב הדבר על משמרתו ומעמדו על הסדר הנכון מאין מחריד. והנה בזה יותר הקושי' הקודם הלז'. כי כן הי' דעתו מתחילה ומה שגזר שיהי' חכם הוא על ההכנה לקבל המושכלת. ועוד יותר הספק הלז' כי הגזירה הלז' הי' אחר הידיעה הנאמנה אצלו ית"ש וצפייתו אחרית דבר מראשיתו וידע שזה ישתדל בעמל השתדלות וגזר עליו שיהי' חכם. ואפשר להעמיק בענין זה ביתר שאת כי הוא ית"ש אשר גזר על האדם שיהי' חכם או עשיר הוא מסיבות מתהפך בהשלים לבבו ומאוייו להשתדל בחריצו' וזריזות כי הוא ית"ש שם טבע לאדם ללכת אחר טרף חוקו באיזה סיבה וסיבה שגזרה חכמתו ית"ש שישתדל בה וכיוצא בזה פי' התוס' בב"ב פ' מי שמת על מ"ש שם הכל בידי שמים חוץ מציניים ופחים וכ' וז"ל והא דאמרינן בהמקבל והסיר ד' ממך כו' זה צינה הכי פירושו שיתן לך דעת לשמור מן הצינה. וזהו הענין שהעירו לנו רבותינו נוחי נפש במסכת ברכות בפרק כיצד מברכין. אמר רב חסדא אמר רב מאי דכתיב את הכל עשה יפה בעתו מלמד דכל אחד ואחד יפה לו אומנתו בפניו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תלי' לי' קורא לדבר אחר ואיהו דידי' עבידי ע"כ הורה בזה שהוא ית"ש מעת גזרו על האדם שיהי' עשיר נתן בו כח והכנה וסיבה טבעיית והשתוקקות לדבר האומנות בכדי שעל ידה יגיע לטרף חוקו הנגזר לו כי ראתה חכמתו שעל המערכת ישלם הצלחתו בעשיית הפעולה והאומנות הלז'. וכן פי' שם הרב מהרש"ל בחידושי אגדות שם ומביא ראי' מדברי רז"ל כשם שאי אפשר לעולם בלא בושם ובלא בורסי אשרי למי שאומנתו בושם ואוי למי שאומנתו בורסי והנה האדון החכם

ביאר זה בשלימות מופלג יותר והוא מ"ש בזה הפסוק בקהלת את הכל עשה יפה בעתו והרחיב בזה הענין לאחר שאמר ועת לכל חפץ תחת השמים וזכר כ"ח עיתים. ואח"כ אמר מה יתרון העושה באשר הוא עמל ראיתי את הענין אשר נתן אלקים לבני אדם לענות בו את הכל עשה יפה בעתו. גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה אלקים מראש ועד סוף והוא ענין קושי ההבנה וכל הפשטנים נלאו בזה לפרשה עפ"י פשוטו להתרת הלשון. ועתה ראה כי הענין הזה בכללו אשר אנחנו בו הזכיר החכם הלז' במלותיו לאחר שהזכיר העתים והורה בזה שהכל בגזירה בזורה מאתו ית"ש אם לאהוב ואם לשנוא ואם לבנות או להרוס א"כ ע"ז מקשה הוא בעצמו שא"כ מה יתרון העושה באשר הוא עמל כי אחר שהכל הוא בהכרח וצדק מאתו ית"ש ומי זה אמר ותהי ה' לא ציוה ומה יתן ומה יוסיף בעמל השתדלותו טוב לו לשבת בהשקט ובבטחה ספון בביתו ובחצרותיו וה' הטוב בעיניו יעשה. וע"ז אמר תשובה בהתרת ספק הלז' ואמר ראיתי ענין אשר נתן אלהים לאדם לענות ולהשתדל בו. ר"ל אף שהדבר בענין שאינו ביד האדם רק היא נתונה מאתו ית"ש כענין ההצלחה והעושר אעפ"כ החוב מוטל על בני אדם לענות בו ולהשתדל בזה. ויהי' א"כ לפ"ז הפי' הפסוק הזה מחולק לשני ענינים. ואומרו ראיתי הענין אשר נתן אלקים הוא ענין אחד ובו נשלם הדיבור. ואח"כ אמר שעל בני אדם לענות בו ולהתעסק בזה. דלא כפי' הפשטני' רובם ככולם שלדבריהם הכל ענין אחד ולדבריהם הפ' הלז' מחובר לפ' שלאחריו את הכל עשה יפה בעתו. כי אין בפ' הלז שום משפט שולל או מחייב. ולדברינו יש בו משפט מחייב. והוא ההשתדלות והתחכמות בעניני המלאכות והתחבולות וסיבות פעליות כנ"ל. והנה מן הטעמים יש סיוע לדברינו אלה שהפ' הלז יתחלק לשני עניני' כי במלת אלקים הוא תביר והוא מורה על סיום הענין. ובמלת לבני אדם מרכא טפחא וזה מורה שהוא ענין בפ"ע. ואמר אח"כ את הכל עשה יפה בעתו והוא להתרת הספק אשר הערנו שמאחר שהבחירה בידו להשתדל בזה ואם לא ישתדל לשוא עמלו בוניו בו במה שגזרו עליו הצלחה כי הוא באוולתו הרס משפט הגזירה הגזורה. כמ"ש אוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו וא"כ איך תפול ע"ז גזירה אחר שהוא ביד האדם לבנות ולנטוע ולהאביד ולהרס. ועז"א את הכל עשה יפה בעתו והוא כדברי רז"ל שכתבנו לעיל בסמוך שיפה להם אומנותו. ונתן בהם השתוקקות כ"א כדי מחסורו אשר יחסר לו. וא"כ חייבה חכמתו שיהי' עשיר נתן בלבו לאסוף ולכנוס ולצבור כעפר שאר כמ"ש ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס. הנה העיד ע"ז בפרסום שהבורא ית"ש נתן בלבו ענין זה לאסוף ולכנוס ואם שזה בחירותו אך אמר ל' ענין שהוא מורה על ענין הכנה ונטי' בנפשו להכסף לזה

לאסוף אף שהבחירה בידו להנטות מכסופו ורצונו. וז"ש את הכל עשה יפה בעתו גם את העולם נתן בלבם כו' שנתן בלבם נטי' לדרכי העול' להשתדל בה ולעסוק בה בעניני מו"מ. והנה בזה הותר הספק. שבזה שגזרה חכמתו להיות עשיר נתן בלבו נטי' למלאכה וכוסף למו"מ לפרות ולרבו' בעניני העול'. ואח"כ סיי' בענין אשר דברנו שהאמצעי הוא ביד האדם אמנם התחלת הדבר והוא הכח והכנה וגם גמר המעשה הוא בידו ית"ש וז"ש מבלי ר"ל מלבד שזאת לא ימצא האדם המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף. שראשו וסופו של הדבר הזאת לא ימצא האדם אף אם ירבה בסחורתו לא יחכם בזאת. שבזה אין לאדם שום סיבה פעליית. והנה בזה נתאמת לנו אמיתת הקודם. אך אמיתת הנמשך הוא מבואר כי אחרי אשר הדבר מסור ביד האדם קצת הנה לא תפול בזה שם מלוכה אחרי אשר הדבר צריך להעשות ע"י סיבה פעליות חיצוניו' הנה יפול עליו שם ממשלה. והוא ההבדל בין מלוכה ובין ממשלה. כי שם מלוכה תפול אם הדבר הוא רק על ידו וא"צ לשום דבר אשר אין הדבר בידו כמו המלך אשר הוא יכול לעשות הכל והכל בידו אין מוחה בידי. אמנם שם ממשלה נופל אף על דבר שצריך לעזר מזולתו כענין המושל אשר המלך שליט עליו ואינו בידו אעפ"כ הואיל ובידו להרוס הדבר ויש לו ממשלה עליו וזהו הענין הממשלה שהאמת הוא שאין בידו ית"ש לעשות הכל רק צריך ג"כ להשתדלות האדם ולחריצותו. ואעפ"כ הוא מושל עליו כי אין העסק נשלם מבלי ממשלתו. כי אם ירבה האדם בעמל וליאות בהשתדלות ובחריצות ויהי' קל כאחד הצבאי' אשר בשדה בזריזות מופלג להשלים טרף הוא לא לעזר ולא להועיל אם לא יד ה' נגעה בו כמ"ש המשורר אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. והנה עפ"ז יוצדק שם הממשלה בו ית"ש. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק. ומעתה נחזור ליישב הספיקות שהערנו לעיל במזמורי המשורר:

פרק ה

אם היות שמבואר בפרק הקדום שמשפט הבחירה צודקת אף בענינים השמיימיים. הנה לא בכל הדברי' ועניני' משפטי אלקות יצדק זה כ"א במשפטי המערכת השמיימי אשר השגחת אלקי הוא בדרך הסתר פנים:

הקודמת ענין היא מבוארת וידיעה בעין בית החקירה ומוסדי השכל הצלול לא יכזב כי אם האיש ההמוני אשר אין לו יד ושם במשפטי דברים האלקיים. אמנם השכל והכתוב והקבלה לא יכחישו זאת אדרבא יסכימו לזה והוא אף אם נודה שבדברים שהמערכת השמיימיות שלימות עליהם הנה ההכרח לסיבות פעליית להכונן לקבל את אשר יריקו

עליו. אמנם זאת לא זאת בעניני אלקיים והוא אשר תסוב לא בדבר ומאין דבר ולא על דבר. אמנם לא כל אדם ראוי לזה כ"א אנשי סגולתו הקרובים אליו הדבוקים בו ע"י תורתו הקדושה אשר עליהם תסוב המין השגחה הלזו. (ועיין בעקידה שער כ"ו שכ' ואם יהי' האיש טוב המזל והפעלות טובות אז תתחבר אליו השגחה אלקות וכמעט שא"צ אל השתדלות כמ"ש מד' מצעדי גבר כוננו ע"כ. ולא ידעתי למה צירף לזה טוב המזל מה ענין השגחת הבורא לטוב המזל וע"כ שדחקו לזה מ"ש ברבה ורב יוסף דתרווייהו צדיקי גמירי הוי אעפ"כ זה הצליח וזה לא הצליח. אך אין ראי' מזה שזה באמת הי' מהשגחה אישיית שלא לשנות מזלו וזה טובתו והבן. ואף לדבריו קשה עי' מ"ש שם כשיהי' מזל גרוע ומעשיו טובים שלזה יועיל השתדלות להצליח ע"פ השגחה אישיית היפוך המזל עכ"ד. ובזה אין דבריו נכונים שבאמת אם הי' רבה עושה השתדלות לא הועיל לו. ואפשר לומר שזה תלוי במחלוקת ר' ישמעאל ורשב"י. ועיין מ"ש לקמן בזה הפרק ועיין בשערים ובספרי ישרש יעקב שהארכנו בזה). וכמ"ש החכם עץ חיים הוא למחזיקים בה ותומכי' מאושר. ולביאור הענין אבאר ענין עץ חיים ועץ הדעת טוב ורע. והוא מה שהזהיר הקב"ה מכל עץ הגן אכול תאכל כו'. והענין כי ביום ברוא ה' אלקים את האדם על הארץ מה רב טובו ויופיו הכי נכבד הוא ע"ד שאמרו רז"ל שמלאכי השרת ביקשו לומר לפניו שירה. והוא הי' למעל' ממלאכי מרום והוא הי' נתון בתוך הגן אשר אל הגן הזה הוא נוזל רב טוב ושפע ממקור הברכות אשר לא יתמצעו בה שום מיצוע זולתו ית"ש כמ"ש ונהר יוצא מעדן להשקו' את הגן ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים. הנה נרמז בזה רמז גדול לענין הלז' שהאור יוצא מהעדן אשר שם השגחה האישיית מיוחדת לו ית"ש והראי' לזה ממ"ש רז"ל בפרק אין עומדין מאי עין לא ראתה אלקים זולתיך אמר ר' יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו ששת ימי בראשי' וריש לקיש אמר זה עדן שלא שלטה בו שום ברי'. וא"ת אדם הראשון איך הי' בגן ושמא תאמר זה גן זה עדן כו' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד. והנה לבאר דברי המאמר עד תכליתו אין ביכולתנו כי קצר מצע שכלינו מלשוטט בעמקי ים החכמה העמוקה כמוהם כי עמוק עמוק הוא והם כבשונו של עולם. אך כבר כתבנו בשערי' שבדברי רבותינו כוחי נפש עם שדבריהם המה סודות נפלאות נתיב לא ידע עיט. אעפ"כ ניתנים לדרוש בדרך פרד"ס והנה מה שאחשוב בדבריהם דרך רמז שאלו ב' השלימי' ריב"ל ור"ל לדבר אחד נתכוונו רק שכל אחד קראו לו בשם אחר בדרך רמז, ונקדים לבאר פי' הפ' עין לא ראתה אלקים זולתיך וכו'. והכוונה בו לדעתי על ההנהגה האישיית הלז' המיוחדת מאתו ית"ש בלי שום מיצוע והוא מובחר השפע. ואח"כ מתמצה ויורד השפע בפירוד לשאר המון חיילי

השמים וכחותיהם בכל העולמות ומשם יזוקו לארץ לבעלי חיים ולהמוני בני אדם. וז"ש עין לא ראתה ר"ל המעיין ברכה ומקור השפע הלז' לא ראתה אלקי' זולתיך ר"ל המלאכי' והחיות והשרפי קודש שנקראים ג"כ אלקים והוא שם אחד מעשרה שמות שנקראים המלאכים כמ"ש הר"מ בהלכות יסודי התורה פרק ג'. והוא מבואר ג"כ בכתובים ועין השפעה זו לא ראה אותו שום אלקים זולת הבורא ית"ש והוא מבלי התמצעות שום דבר מה ושפע הלזו יעשה למחכה לו ר"ל מי שמדבק עצמו לו ית"ש ע"י התורה כאשר כתבנו בשערי' בשער התורה כי בהתעצם נפשותינו בתוה"ק ומלובשת בה. הנה הוא דבוק בו ית"ש כי התורה היא חכמתו כמ"ש במדרש רבה נובלת חכמה שלמעלה היא התורה וחכמתו ומהותו היא אחת. כי השכל והמשכיל והמושכל אצלו ית"ש הוא אחד. כמ"ש הר"ן והר"מ בהלכות יסודי התו' וכמבואר ענין זה היטיב בספר ליקוטי אמרים להחסיד המפ' מוהר"ז מלאזנא. אמנם פי' מלת מחכה הוא ל' חיבור כמו ובחכי איש גדודי בספר הושע שפירש"י בחיבור איש גדודים יעו"ש. וזהו מ"ש ריב"ל זהו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. ורמז בזה ענין עמוק במליצה נפלאה עפמ"ש בפרקי דר"א עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו אחד. וכבר כתבו על זה המאמר כל חכמי הקדמוני' הן בדרך מחקרי התפלסופי' והן בדרך האמת המקובל ליודעי שמו. אך תוכן הענין הנ"ל מכללות דבריהם שעד שלא נברא העולם והוא שבעת ימי הבנין האלו כי משם התחלת הבריאה. אמנם למעלה מהם היא התשו' שקדמה להעולם והיא נקראת בינה. כי התשובה הוא ע"י בינה כמ"ש ולבבו יבין ושב וכו' והיא נקראת בזוה"ק עלמא דאתי בעבור שהיא למעלה משבעת ימי בנין שע"י נברא העולם הזה כמ"ש בזוהר כי בששת ימים ששת לא נאמר כו'. והנה משם למעלה הוא עצם האחדות קודם התפשטות הדברים בשבעת ימי הבנין כי משם יפרד כמבואר בזוה"ק ומשם ולמטה יש יניקה אף לרשעי' כי מזרועות עולם יש להם יניקה כי מאברהם יצא ישמעאל ומיצחק יצא עשו והבן זה. ועיין בספר שערי צדק למוהר"י קברנימ"ל. אמנם למעלה הוא העצמות הא"ס ית"ש ויתעלה ר"ל כי הג"ר אשר הם אחד עצמות א"ס ית"ש ויתעלה מתאחד בהם וחופף עליהם כל היום ושם הוא הנהגה האישיית. ר"ל רצונו הפשוט מבלי התמצעות שום נמצא. ואח"ז מתמצע השפע ונתפשט לכמה ענפי'. ודברים אלו דברים ברורים למבין כאשר יעיין בספרי מקבלי אמת. וזהו ענין יין המשומר בענביו ר"ל ההשפעה נרמז בכינוי יין. ועיין בחידושי אגדות להרשב"א. ר"ל אות' ההשפעה שעדיין היא מיוחדת ומתעצמות ברצון א"ס ית"ש ויתעלה אשר ממנו באה ההשפעה כיין זה שעדיין הוא משומר בענבים שעדיין לא נתמצה מהם והם מתאחדין בענבי' שממנם יצא ההשפעה. והוא רומז לג"ר ששם איהו וגרמוהי חד

בהון איהו וחיוהי חד בהון והם מתייחדות בעצמות הא"ס בלי מיצוע ור"ל אמר זה עדן רמז ג"כ לזה והוא תעלומות חכמה אשר ממנו בא ההשפעה האישיית הלז'. וע"כ נקרא עץ חיים כי הוא נשפע מן החכמה. והחכמה תחי' את בעלי' והנה ז"ש ונהר ר"ל אור השפעה יוצא מעדן והיא תעלומות החכמה והוא השפעה אישיית הלז' להשקות הגן. ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים ומשם ואילך ירד ויתפשט ע"י מיצועים רבים והי' השפעה הלז' לד' ראשים ר"ל לארבע מלכיות. כי בהנהגה הכוללת יתנהגו הא"ה וכן דרשו רז"ל הארבעה ראשים האלו לארבע מלכיות ייע"ש. והנה העץ חיים אשר בתוך הגן היא הנהגה האישיות שהיא חיים למוצאי' והיא נשפע מהחכמה המחי' את בעלי' וע"כ ע"י התורה זוכה להשפעה הלזו כי התורה היא נובלת חכמה שלמעלה ואפשר שזה נכלל ג"כ במשמעות דבריהם נובלת חכמה שלמעלה תורה ר"ל שהתורה נובל מן החכמה שלמעלה רב שפע וברכה ועץ הדעת טוב ורע היא הנהגה הכוללת כי הוא לפי מעשה בני אדם אם ישתדל בחריצות הוא טוב ואם לאו הוא רע כי אף אם מפאת הכנתו הוא אינו מוצלח למושכלת. ואם ישתדל בלימוד המושכלת בודאי יחשף ממעייני החכמה כמאמרם אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין וכן בהיפוך אם יהי' מוצלח במושכלת אם ילכד בחבלי העצלה והרישול הנה לא יחכם באחריתו וכמ"ש מחורף עצל לא יחרו"ש ושאל בקציר ואין. נמצא הוא טוב ורע לפי מעשה בני אדם ותחבולותיהם. וכמ"ש בזוה"ק בגין דהוא אילנא דטוב ורע זכה ב"נ הוא טוב ואם לאו הוא רע. ועוד יתכן לומר כי הרעה הבאה מפאת ההשגחה היא רעה ע"ד השאלה אמנם עפ"י האמת הוא טוב כי מאתו לא תצא רעה. נמצא שם הוא רק טוב אך מצד הנהגה המערכיות יוכל לבא הרעה וכבוד ה' נקי מזה כי הוא לא נשמר מלהלכד במצודות המערכת. וכבר הארכנו בזה בשערי' בשער ההנהגה. והנה הוא ית"ש רוצה שיהי' אדם מתנהג עפ"י השגחה האישיות בהדבק בתורה ועבודה כמ"ש ויניחהו ה' בג"ע לעבדה זו מ"ע ולשמרה זו מל"ת והוא נמשך אחר המערכת והאצטגנינות וחטא והוסר ממנו השגחה האישיות הלז' ונטרד מג"ע. וע"כ נגזרה עליו מיתה מחמת חטא זה. והנה המתפלספי' פקפקו בזה. דזולת החטא המיתה הוא ענין טבעיי בהתום הליחות השרשיות הנתכות דבר יום ביומו. והם לא הבינו שבאמת גם התורה לא תכחיש זה שהמיתה הוא ענין טבעיי אמנם מה שביארה שענין המיתה שהוא מצד אוכלו מעץ הדעת הוא כי מחמת זה הוא משולח ונעזב לטבע המערכיית וחיילותי'. אמנם אם לא אכל מעץ הדעת והי' מתנהג עפ"י השגחה אישיית למעלה מן הטבע. ודבר זה ביארו במ"ר פ' י"ד מלך במשפט יעמיד ארץ זה מלך מלכי המלכי' הקב"ה במשפט יעמיד ארץ שברא העולם

בדין שנאמר בראשית ברא אלקים ואיש תרומות יהרסנה זה אדה"ר שהי' גמר חלתו של עולם ונקראת חלה תרומה והענין מבואר לדרכינו שהוא ית"ש רצה להעמיד הארץ הכל עפ"י הנהגה האישיות שנקראת משפט כאשר נבאר בפרק ח' לקמן. והטעם כי זה הכל במשפט ודין משא"כ הנהגת המערכת שהוא מצליח ומשפיע אף לרשעים. וכבר האריך המליץ הידוע בפחיתות הזה כמ"ש בהשתגעך כל היום להתוות על בתי הנדיבים תיו השחתה ומפיל בתי הנבלים כו' והוא ית"ש רצה להנהיג העולם בהנהגה הלזו כמ"ש בראשית ברא אלקים. ר"ל בהנהגה הראשיית הן במעלה וחשיבות הן בזמן. כי היא קדמות כקדמותו כי היא תלוי ברצונו. וז"ש במדרש בזכות התורה. כי ע"י התורה הוא ית"ש משגיח על העולם ואיש תרומות יהרסנה ר"ל בזה הואיל והוא הי' עיקר העולם כחלה זו שהיא עיקר העיסה כמ"ש ראשית עריסותיכם. ועי"כ כאשר קלקל הוא נתקלקל העולם בכללו וסילק הקב"ה השגחתו מן העולם ועזב הכל והוא ית"ש יהי' מנהיג את העולם עפ"י מערכת השמיימי ולא ע"י הנהגה האישיית. והשגחתו המעולה שהוא אינו נוהג רק ליחידי סגולה הקרובים אל ה' ורוצים בגזירתו. וזהו כיוון המשורר באומרו אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו ר"ל בזה שהוא ית"ש חשב שיהיו כאלקים המתנהגים מהשגחת הא"ס מבלי מיצועי ומלת אמרתי היא אמירה בלב והיא מחשבה אכן לאחר שחבלתם מעשיכם כאדם תמותון. ר"ל כטבע האנושיית של האדם מצד המערכה תמותון וכאחד השרים תפולו. ר"ל תשכונו כמו על פני כל אחיו נפל. ר"ל שאין לכם אחוזה רק בהנהגה המערכוית כאחד משרי הע"ג. וזה הענין ביאר ג"כ חבקוק הנביא שלעתיד יחזיר העטרה ליושנה ויהיו עדת בני עמינו מתנהגי' עפ"י השגחה המעולה הלזו. וז"ש ונוגה כאור תהי' קרנים מידו לו ושם חביון עוזו. ר"ל נוגה האור והשפעה שיהי' לעתיד יהי' כאור שבעת ימי בראשית הנגנז והוא אור השפעה האישיית הלז' שרצה הקב"ה להתנהג בו עולמו אמנם כשצפה ברשעי' גנזו ולעתיד יחזיר האור השפעה הלזו למקומה. קרנים מידו לו ר"ל האור הלז' לא תרד ע"י שום אמצעי רק מידו של הקב"ה לו להצדיק. ושם חביון עוזו ר"ל בהנהגה הלזו הוא חבוי וטמון עוזו כי שם הוא עושה נפלאות גדולות לבדו. עי"ל מ"ש קרנים מידו לו ע"פ מה ששמעתי בשם החסיד המפורסם הריב"ש זצוק"ל בענין מה שדרשו רז"ל שהקב"ה גנז האור הלז' והאיך גנזה אחר שהוא אור גדול שהי' מלא כל העולם ואדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. ואמר הוא ז"ל שגנזו בתורה שהוא גדול יותר מאוד כמה אלפי' פעמים מן העולם ומי שלומד תורה לשמה זוכה לאור הגנוז הלז' ודפח"ח. וז"ש קרנים מידו לו. ר"ל קירון אור תורה אשר הי' מידו של הקב"ה לו ליד משה. ושם חביון ר"ל שם חבוי

וטמון העוז הלז' שהוא הנהגה האישיית והוא אור הגנוז והוא הגנוז בתורה ומי שלומד תורה לשמה זוכה לאור הגנוז הלז' וז"ש כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. (ולדעתי אל זה כיון המליץ בס' בחי' עולם בפ' ט"ז לבי לבי התורה והאדם חבורם נר אלהים בארץ כו'. בהצמדם והסכמתם ימלא הבית אורה. יגלה לעיניך אוצרות הנהגה הכוללת. ונבעו לפניך מצפוני המעשים אשר בם תתפאר. ר"ל הנהגת המערכת אשר היא כוללת כל הנבראים גם יצפינו המעשים של הנהגה אישיית אשר בם תתפאר שזה שבח ותפארת לך שאתה מיוחד בה מבלעדי שאר הברואים וזה ע"י התורה. כמ"ש בהצמדם והסכמתם). וז"ש ג"כ עץ חיים הוא למחזיקים בה ר"ל מי שמחזיקים בתורה הנה התורה היא להם עץ חיים ר"ל עץ השופע חיים מן תעלומות חכמה המחי' את בעלי' והוא הנהגה האישיית. ותומכי' מאושר ר"ל מי שאחוזים ותומכי' בתורה המה מאושרים מעצמם משא"כ להנהנה המערכת אשר הצורך אל האדם לאשר ולהדריך נפשו באיזה דרך אשר ישכון עליו אור ושפע המערכה. אמנם תומכי התורה המה מאושרים מאחרים מבלי הכנותיהם. וכמ"ש בזה בפ' כיצד מברכין במחלוקת ר' ישמעאל ור' שמעון בן יוחאי דלר"י הדברים ככתבן ואספת דגנך הנהג בהם מנהג דרך ארץ ורשב"י ס"ל שזהו בזמן שישראל אין עושין רצונו של מקום אבל בזמן שישראל עושין רש"מ מלאכתן נעשה ע"י אחרים. (ולכאורה איפשר לומר דר' ישמעאל ס"ל כדעת העקידה שהזכרנו דמי שמזלו בינוני או גרוע צריך השתדלות שיחול השגחה אלהית. ורשב"י ס"ל כדעתינו. אך באמת ממ"ש הנהג בהם מנהג דרך ארץ משמע שיש מנהג אחר והוא הנהגה אישיית אשר א"צ לפעולה רק שזה אינו כ"א ליחידי סגולה כאשר אירע לרשב"י שאיברי לי' חרובא ועינא דמיא בלי שום השתדלותיה. אמנם כ"א ראוי להחזיק עצמו בבינוני אשר הוא מושגח ע"פ הנהגה התיכונה והוא מנהג דרך ארץ אשר הוא צריך להשתדלות וז"ש הרבה עשו כרשב"י. ר"ל כמו שהוא עשה שנכנס למערה ולא השתדל כלום ולא עלתה בידם כי לאו כל אדם זוכה לזה. וזה הענין שביארו המשורר (תהלים צ"ד) אם אמרתי מטה רגלי חסדך ד' יסעדני ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי היחברך כסא הוות יוצר כו' כי יגודו על נפש כו'. והוא עצם הדרוש שהנחנו שאמר אם אמרתי בלבי). וז"ש ותומכי' מאושר ע"י אחרים. וזהו התאמתות הענין שרצונו לבאר כי הנהגה האישיית הלז' היא מתנהגת ע"י והוא קולע אל השערה לא יחטיא אף אם האדם לא יכונן עצמו למולו להיות בו כח והכנה. וזהו מ"ש המשורר כי לה' המלוכה ומושל בגוים. כי השם העצם הוא המתייחס להנהגה האישיית הלז' כאשר ביארנו בשערי' ולו יתייחס המלוכה כי הוא עושה דבר מבלי אמצעי רק הכל בכחו ויכולתו ולית מאן דימחי בידי' אמנם על

העובדי כוכבים המתנהגים ע"פ המערכה הכללית. והנה לא יתייחס לזה המלוכה כי אחר שיש ביד האדם לשנות הגזירה אם לא יהי' תחת מסיבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם נמצא הוא מפיר עצת עליון רק הממשלה בידו ית"ש שאם לא יד אלוה נגעה בו לא תועיל העמל והשתדלות של האדם. והנה האדם בהשתדלותו צריך לעזר אלקי והוא אצלו ממשלה ונסיכות. אמנם לעתיד שיעלו מושיעים בהר ציון והיתה לה' המלוכה שיתנהגו הכל ע"י מערכה האישיית כי שמי' כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויהי' הכל מתנהגי' עפ"י השגחתו האישיית וז"ש שאמרו רז"ל בפסחים בפ' אלו עוברין והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו האידנא לאו אחד הוא אמר ר' אחא בר חנינא א"ר אסי לא כעוה"ז העוה"ב העולם הזה על שמועות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין אמת. אבל לעוה"ב כולו הטוב והמטיב. ושמו אחד אטו האידנא לאו אחד א"ר נחמן בר' יצחק לא כעוה"ז העוה"ב עוה"ז נכתב בי"ה ונקרא באלף דלת והעוה"ב נכתב בי"ה ונקרא בי"ה. ע"כ דברי המאמר הלז. והוא מקושי הבנה איך יתיישב בזה הקושי' אטו עד האידנא לאו אחד אך הכוונה בפי' המקרא והי' ה' למלך על כל הארץ שיהי' אלהותו והשגחתו מתפשט בכל הארץ וכמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה'. ר"ל שאם שהטבע הנוהג בעולם שאלו החיות הטורפות והדורסות ישחיתו הנה אז יתנהגו שלא ישחיתו ויהי' מתנהגי' ע"פ טבע השני שזכר הרב בעקידה שער ט"ו והיא השגחה האישיית וז"ש כי מלאה הארץ דעה אתי ה' וז"ש ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. ר"ל שיתייחד עצמות המאציל בהנהגתו ית' ויתעלה שהוא מכונה בשם ה' שע"י הנהגה הלזו שמו יוצא בעולם. וז"ש המשורר הללוי' הללו עבדי ה' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. אמר שיהללו השם על הנס שעשה להם. אמנם זכר זה על הנס הנעשה עפ"י השגחה האישיית שהוא רק לעבדי ה'. ר"ל לאלו הנקראו עבדי ה' ואינם נתונים רק תח"י ית"ש ויתעלה כאשר כתבנו לעיל בפרק ב' בהוראת שם עבד ה'. ואמר הפעולה מזה השבח וההילול שעי"ז אנו ממשיכי' ההנהגה זו גם עתה שיתנוצץ האור השגחה האישיית הלזו וז"ש יהי שם ה' ר"ל ההנהגה האישיית הלזו שנקראת שם ה' כמו שכתבנו. מבורך הוא ל' בריכה שיומשך השפע ע"י הבריכה העליונה המקלחת משפע האישיית הלזו מעתה ועד עולם כי כן משפט שפעו האחוזה בעצמות ה' שהיא נצחיות כנצחיותו. והנה ענין זה מפרשו רז"ל במאמר הנ"ל דמקשו אטו עד האידנא לאו אחד הוא ומתרצי לא כעוה"ז עוה"ב על שמועות טובות כו' ועל שמועות רעות כו' ר"ל שבעוה"ז הרעה באה מפאת המערכת השמיימי והוא באמת רע ומר לא כיוונה בה כוונת טובה רק שהוא ית"ש עזבו

אל המקריים והשיגו הרעה ומצאתהו אויביו הנה הוא צריך להצדיק הדין עליו ולומר ברוך דיין אמת שכבוד אלקים נקי מזה רק הוא באולתו גרם לו זה שלא שמר עצמו מן המשוררים אבל לא יוצדק עליו לומר הטוב והמטיב שהוא אינו טובה. אך לעוה"ב שיהי' הכל ע"י הנהגה האישיית הנקראת שמו וכשם שהוא אחד כך שמו אחד והכל יהי' טוב ואף על הרעה המסובבת מפאת שמו הוא הנהגה הלזו הוא רק רע במקרה וטוב בעצם. ורמז בזה אל שאלת האפיקורס מאני ימ"ש שזכרו העקידה שטען שיש ח"ו שתי רשויות כי איך יסובב מבורא אחד טוב ורע שהם שני הפכיים. והנה לזה אמר כאשר יהי' נודע אלהותו שהוא אחד ע"כ לומר שגם שמו אחד. ר"ל שהנהגתו הוא רק אחדות ורק טוב כי איך יצדק מבורא אחד רע וטוב ב' הפכי' הגם שבעוה"ז נצמח הרעה הוא לא מידו בא להם הרעה הזאת רק מפאת המערכה השולטת בעו"ה וציוה לאדם להזהר ממנה וכאשר יפשע בעצמו דמו בראשו וכבוד אלקים נקי מזה. והנה בזה לא תי' התרצין רק מ"ש ה' אחד שר"ל שלעתיד יתגלה לכל שה' אחד ויסכר פי דוברי שקר שאומרי' שיש ח"ו שתי רשויות שכעת אם שהוא אחד יראה שאינו אחד ח"ו במה שיוצאי' ממנו פעולות מתחלפות ולעתיד יהי' ניכר לכל שה' אחד. ואח"ז מדקדק במלת ושמו אחד שהוא הנהגה. אטו האידנא לאו אחד ואמר לא כעוה"ז העוה"ב שבעוה"ז נכתב בי"ה הוא הנהגה המיוחדת. ונק' באדנ"י שהוא הנהגת המערכת כמ"ש השל"ה הקדוש במ"ש הודו לאדוני האדוני' שזה על היותו מנהיג המערכת. וע"ז נקרא אדון ואמר שבעוה"ז הנהגה האישיית היא בהסתרת פני' שהוא ענין נתינות הדבר מבלי ירגיש המקבל אם מידו זאת לו ומסתיר פניו ממנו. והוא כמ"ש רז"ל במדרש יאר ה' פניו אליך אינו דומה שואל מן הצד לשואל מן הצדדין. והכוונה בזה שיתן לך הדבר בהארת פניו ובעבור תדע כי מידו זאת לך שהוא אוהבך ועי"כ כשצריך לדבר הוא שואל ממנו בפנים שוחקות שידע שמילא לו בקשתו. ועכשיו הוא מנהיג בהסתרת פני' שאינו מראה לנו פנים שוחקות כמ"ש יונתי בחגוי הסלע בסתר המדריגה. אך הקריאה בהתגלות הוא רק באדנ"י בעבור שהנהגה הזו היא בהתגלות נמצא יש בעוה"ז ב' הנהגות אבל לעוה"ב יהי' נכתב בי"ה ונקרא בי"ה. ר"ל שיהי' הנהגה האישיית בהתגלות ג"כ נמצא שעכשיו פי' הפ' לדברי רז"ל מפורד לשני ענייני' האחד שיהי' ה' אחד שלא יוצמח ממנו רע וטוב המורה ח"ו על שתי רשויות והשני שיהי' שמו אחד שיהי' הנהגה אחת והוא האישיית ויש לפרש הפ' לענין אחד ר"ל שיהי' הוא ושמו אחד מתאחד מבלי מיצוע כאשר פרשנו לעיל בפרק הלז' מאמר בפרקי דר"א. אך דקשיא להו דמלת אחד הוא מיותר דהו"ל למימר ביום ההוא יהי' הוא ושמו אחד. ועל זה אמרו שם סבר רבא למידרשי' בפרקי' ר"ל השם הוי'

ב"ה שהיא הנהגה האישיית א"ל ההוא סבא לעלם כתיב ר"ל שעכשיו ההנהגה הלזו בהעלמה ואחר שיתנהג העולם לעתיד בהנהגה הלזו אשר היא מסובבת מבלי סיבה פעליית אמרו רז"ל עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שלא יצטרכו לסיבות פעליית אשר על ידם ישלים הטבע חוקה רק תוציאה הדבר בשלימות מבלעדי סיבה ולא ארד כאן לברר אם הדברי' כפשוטם או שהם משל ומליצה רק שכוונת המאמר הלז שיהי' כל הדברי' מושלמים עפ"י הנהגה המיוחדת הלזו מבלעדי סיבה פעליות. ואח"ז גלוסקאות וכלי מילת למשל כאשר הרחיקו קצת מחכמי עמינו להאמין הדברי' כפשוטן ועיין מ"ש הכותב בעין יעקב פ"ב דשבת. הנה היוצא מכללות פרק הלז' שהנהגה אישיית הלזו תסוב מבלי הכנות המקבלים. וכמ"ש כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעי' שא"צ לשום פעולה וכענין שאמרו במדרש ילקוט ארבעה מלכים היו מה שביקש זה לא ביקש זה דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם כו' חזקי' אמר לא ארדפם רק אתה תהרגם ואני אומר שירה. שרצה בזה שדהמע"ה התפלל שיצליח עכ"פ בהנהגה הפחותה אשר היא צריכה להשתדלות האנושיי. וחזקי' התפלל שיצליח ע"י הנהגה המעולה המסובבת מבלי סיבובי' אמצעי' רק מסיבת הסיבות ית"ש ויתעלה. ותשלם המאמר הלזה. ואופני בקשת הארבעה מלכים האלו אבאר אותו בפרקים הבאים בס"ד. וע"ז ההשגחה הוא רמז מצות סוכה אשר הוא בצל שדי יתלונן מבלי אמצעי'. וע"כ אמרו רז"ל צל סוכה בעינין ולא צל דפנות שסוכה הוא השפעת האלקית בלי אמצעית. הדפנות שהוא רומז על התפשטות והשתלשלות השפע למטה בעולמות. וכן עפ"י דרך האמת רומז סוכה לאימא מסוככת על בני' והיא מקור הברכות עלמא דאתי והדפנות להשתלשלות השפע אח"כ בשבעת ימי הבנין כמבואר בפע"ח והבן. ועל ענין זה אמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו ר"ל שלא יצטרך שום סיבה פעליית אשר בהם המבטח לבטוח בה' שיצליחו בגמר המעשה היינו שע"י סיבה פעליית הוא בוטח בה' שיצליח במעשיו ע"י סיבה פעליית הלזו. ועל זה אמר והי' ה' מבטחו ר"ל שיהי' ה' מבטחו מתחילה ועד סוף מבלי שום סיבה פעליית. וכפל הל' בפ' זה מורה על כוונה זו. וז"ש המשורר אם לא שוויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשיי ר"ל כאשר היונק הזה אין לו שום סיבה פעליית רק אמו שותה ומניקתו אותו מבלי שום סיבה פעליית מאת הילד כן זוממתי נפשי להוחיל על הנהגה המעולה אשר לא תצטרך להשלמתה לשום פעולה אנושיית רק יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם. ר"ל בזה שיהי' הייחול והבטחון בה' מתחלה ועד סוף מבלי עשות שום פעולה מתחילת המעשה עד סופה להשלמת הדבר רק שיהי' הבטחון על ה' לבדו. ויתכן עוד לפרש מעתה ועד עולם כי הישועה הבאה מפאת

השגחה האישיות היא נצחיית כנצחיותו. וע"כ היא נוהגת תמיד מבלי שום הפסק. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק ו

אם היות שכבר ביארנו בפרקי' הקודמי' שני הנהגות האחד הנהגה המעולה המסובבת מבלי סיבה פעליות. והשני הוא הנהגה טבעיית המסובב בעמל השתדלות וליאות האנושיי הנה עוד יש הנהגה המשותפת כלולה משתיהן. אשר בהתחלתה היא מתנהגת כמשפט הטבעיי ע"י מעשה אנוש ותחבלותיו. וגמרה בידי שמים:

הקדמת ענין זה הוא מבואר בידיעה המחקריית כי הנה המחקרים חלקו נפש האדם לשלש בחי' טבעיית חיונית שכלייית. ובעלי קבלה האמיתית קראום נפש רוח ונשמה וביארו שיש ארבע עולמות אבי"ע היינו אצילות הוא העולם אשר בו התפשטות הגלות אלהותו והעולם הזה הוא מיוחד במאציל א"ס ית"ש עצמות גמור והשני הוא העולם הבריאה שנתרחק יותר מאור פני המאציל ונתגשם קצת כביכול עד שיצוייר שם ברואים קיימים עומדים ר"ל מחמת שהם רחוקים מאור פני המאציל לא נתבטלו ממציאתם משא"כ באצילות מחמת התקרבות אל המאציל לא יצוייר שם בריאה כי תיכף יכלל במאציל כאשר הנר תגיע לאבוקה תכבה נרו ושם בעולם הבריאה הם השרפי' ומשם בא הנשמה. ואח"כ עולם היצירה. שמחמת שנתרחקה יותר מאור המאציל הנה שם נתגשם יותר הנבראים עד שיקרא יצירה ושם המלאכי' ומשם בא הרוח. ואח"כ עולם העשי' ושם האופני' ונתגשם יותר מחמת התרחקותה יותר מאור המאציל כי כל עוד שנתרחק יותר נתגשם. וכאשר שמעתי מהחסיד השלם מוהר"י נר"ו שזהו מ"ש שנקרא הוא ית"ש שדי שאמר לעולמו די שאלמלא כן היו נמתחין והולכין ולכאורה יקשה מה הוא השבח הלז' אדרבא הי' להם להיות נמתחים והולכין. ואמר הוא כי בבריאות העולם כל עוד שהתרחקה נתגשמה יותר והנה זה עבודתינו להעלות כל הדברים למעלה אל שורשן כידוע ואם הי' נמתחין והולכין הי' נתגשם כ"כ מחנות התרחקותם מהמאציל א"ס עד שהי' בלתי אפשריות להעלותן ואדרבא היו מגשמים אותנו. ודפח"ח. והנה האדם הלז' זוכה למדרגות האלו שהם נר"ן בזה אחר זה כפי מעשיו הטובים. כמ"ש בזוהר הקדוש זכה יתיר יהבין לי' רוחא כו' זכה יתיר יהבין לי' נשמתא. והנה העולמות העליוני' הם מנהיגי' התחתוני' והנה אדם הלז' בשפל מצבו הנה הוא קשור בעבותות האהבה ברום שמים כפי מדריגת נשמתו מאיזה שורש מקור חוצבה והן הנשמה הלז' בגוף כרב החובל בספינה אל אשר יהי' הרוח ללכת שם ילכו. והנה הנשמה מתנהגת

כפי התאחזה והתדבקותה בשורשה ומשם תשאב שפע השפעתו ית"ש ומשם תתנהג. והנה אחר שידענו שנפש האדם הוא מעולם העשיי' והוא מקום האופני'. (ועי' בפ' ג"ה מ"ש ברוך אופנים הוא דאמרי שמדברי רש"י ותוס' שם הוא מבואר שהאופנים הם מכסא הכבוד. והמה עדיפים ממלאכים ושרפים והם למטה מחיות הקודש והארכנו בזה בחידושי אגדות). והגלגלים והמערכות המזלות והנה בהיות האדם מדובק בנפש ונפש היא אחוזה לשם הנה משם תתנהג והמה יסובו עלי' רביהם. אמנם בהשלים האדם ברוח אשר שורשו ומקור חוצבו בעולם היצירה ששם הוא מקום המלאכי' הנה הנפש שולט בגוף ומנהיג אותו והרוח מנהיג את הנפש והמלאכי' אשר הם בעולם היצירה הם מתנהגי' את הרוח כי משם חוצבה. ומי שחננו ה' בנשמתא קדישא הנה הוא נאחז בסבך התקשרות הגוף בנפש ונפש ברוח ורוח בנשמה. ומשם תתנהג עפ"י השרפי' אשר בעולם הבריאה וז"ש בזוה"ק זכאין אינון צדיקייא דמתקשרין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקב"ה. והנה האדם הלז' הוא מקושר בו ית"ש ע"י קשרים ומיצועים אלו:

והנה כאשר יהי' רצון הבורא לעשות אתו מאומה דבר קטן וגדול הנה יריק בנשמה ונשמה ברוח ורוח בנפש ונפש בגוף האדם הלז'. אמנם אם לא השלים האדם עצמו כ"א בנפש הנה לא תרד אליו השפעה מאתו ית"ש כ"א נשתלשל מאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה ומשם לעשיי' לגלגל המזלות ומשם יזוקו עליו חשרת השפעתם. (וז"ש בב"ר פ' מ"ד א"ר לוי עד דסנדלך ברגלך דרוך כובא וכל מי שהוא למטה מהם הוא מתייראי מהם. אבל את שאת נתון למעלה מהם דיישם והוא מבואר לפי דברינו שמצד שורש נשמתו הוא למעלה מן מערכת המזלות וא"צ לקבל השפעה על ידם כ"א מידו ית"ש). והוא כדמיון המלך המחלק אפסניא לחיילותיו הנה המקורבי' אליו והם משבעת רואי פני המלך הנה עליהם ישא משאת מאת פניו אמנם היושבים אחריהם בדרא תניינא הנה לא מידו זאת להם כ"א תעבור המנחה על פניו אל שבעת הרואים והמה יגישו עדיו המנחה אמנם היושבים בדרא תליתאה הנה לא יגיעו אליהם כ"א ע"י שני ממוצעים אשר לפניהם וככה תשתלשל האפסניא של המלך כפי רוב התרחקם ממנו. וכך הענין בשפעי הבורא ית"ש המשפיע לעבדיו. הנה הקרובים אליו הנה מיד ליד תגיע אליהם השפעתו אם הוא זוכה לנשמה. וכמ"ש ביחידי סגולה אשר זוכים נשמה לנשמה והוא מאצילות כי המה מתאחדים ומתדבקים כאשר ידבק האזור על מתני איש. הנה הם נוטלים בזרוע השפעתם. והמה משפיעים לעולמות אשר תחתיהם. כמ"ש ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים וכמ"ש רז"ל עתידין צדיקי' שיהיו יושבים לפני הקב"ה ומחיצותיהם לפנים ממה"ש והם ישאלו להם מה הלכה אומר שנאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל

אל. אמנם מי שאינו זוכה כ"א לרוח. הנה ע"כ לפי רחקותו ממנו לא יוכל לקבל השפעתו כ"א אחר השתלשלות מבריאה ליצירה ולפי רוב השתלשלו' תתגשם יותר. וע"כ כ' בזוה"ק כי מזון ת"ח הוא דק מאוד עד שאין הגוף נהנה כ"כ מהן כ"א הנשמה כי הוא מתעלומות חכמה כמ"ש והחכמה תחי' את בעלי'. ויש מזון המגיע מן עוצם תפארתו ית"ש. וכמ"ש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ויש מזון המגיע מן כנס"י כמ"ש להוציא לחם מן הארץ. ויש מזון המגיע מן הגלגלים וזהו לחם המוני כו' ייע"ש והוא כי כ"א לפי שורש נשמתו משם יריקו עליו השפעת מזונו. וע"כ הוא נחלק לארבעה מדריגות כנגד נפש רוח ונשמה ונשמה לנשמה והבן בזה. וזש"ה כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. ר"ל כי הרוח המקנן ביצירה הנה הוא לא במהרה תגיע אליו השפעתי מלפני כ"א תאחר עד שישתלשל מבריאה ליצירה. ומלת יעטיף הוא לשון איחור כמו והי' הטטופי' ללבן. או י"ל כפשוטו לשון הטטפה. ר"ל שהשפעתי מתלבשת בכמה לבושין ונתגשמה עד שתגיע אליו. אך ונשמות אני עשיתי ר"ל אני בעצמי מכין להם טרף חוקם ומתקן אותם כמו ויעש אלקי'. והנה אליו יגיע מבחר השפעתי דק מן הדק. וע"כ לענין זה ג"כ מי שהוא מקורב אליו ית"ש עפ"י שורש נשמתו אשר הוא ממקום גבוה הנה לא תצטרך תפלתו לעלות לאותן העולמות כ"א בהתקשר שורש נשמתו באצילותו הקדוש הנה מהרה יעשה בקשתו. אמנם מי שאין לו כ"א נפש. הנה לא יעלה תפלתו כ"א למקום שורש נשמתו והם מעלין אותו למעל' ועי"ז לפעמים לא תעשה בקשתו. כי הם מקטרגים עליו. גם אם תעשה בקשתו הנה ישתהא הרבה אחרי אשר ישתלשל דרך ממוני' וכ"כ בזוה"ק כי אם ההשפעה צריכה לירד דרך ממוני' הנה לא במהרה תגיע אליו. וז"ש תפלה לעני כי יעטוף ר"ל שמתאחרת. ולפני ה' ישפוך שיחו. ר"ל אף שתפלתו עולה לפני ה' כי הוא ית"ש שוכן את דכא אעפ"כ היא מתאחרת וכמבואר בזוה"ק שהיא ממתנת עד שיעלו שאר תפלות ומתעטפות בה. לזאת הי' מתפלל ה' שמעה תפלתי ושועתי אליך תבא. ר"ל בלי אמצעי' בכדי שמהרה תעשה בקשתי. וזה הוא הענין שהוא ית"ש חותר חתירה מתחת כסא הכבוד לבעלי התשובה. כי הנה הוא בחטאו פגם בנשמתו ועקרה ממקור שורשה עד שירדה לעמקי הקליפות שבעשיי'. והנה כשהוא שב מחטאו הוא עולה תשובתו רק לעולם העשיי'. והם אינם מקבלים תשובתו. כי שם הוא תגבורת הדיני' וכפי שורת הדין אינו ראוי לקבלו בתשובה כמ"ש מדת הדין נפש החוטאת תמות. לכך הוא ית"ש חותר לו חתירה מאצילותו הקדוש והטהור ומקבלו משם תשובתו. וזה מ"ש מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. כי הם מקובלים בתשובתם במקום מה נורא מאוד והוא עולם האצילות. והנה אחר שביארנו קצת

מנשמת אלוה ומעלותיו הקדושים הנה נשוב לענין שאנחנו בו והוא שמ"מ יש ראי' לדברינו שיש עוד הנהגה ממוצעת בין הנהגה האישיית אשר ליחס ובין הנהגה הכללית אשר המה להמוני עם והוא הנהגה ממוצעת אשר תהי' בהשגחת המלאכי' אשר מעולם היצירה והוא למי שזוכה לרוח ולא פגם אותו כלל רק משמרה בקדושה וטהרה עד שאין הבדל בינו ובין המלאכי' שביצירה הנה הם ישגיחו עליו כמבואר בזוה"ק מענין החלום דמי שזוכה לרוח עייל ביניהם ומודיעין לו מילין דקשוט יע"ש. (וע"ז הענין אמר בראשית ברא אלהים את השמים. כי בזה הזכיר ענין ג' הנהגות אלו אמר שע"י הנהגה אישיית שהוא ראשי' הבריאה שהיא קדמה לעולם. כמ"ש בפ' הקודם. וז"ש שתרגם יהונתן בחוכמתא כי הנהגה הזו מצד חכמתו ברא אלהים הנהגת המלאכי' שעי"ז נקרא אלהים כמו שנבאר לקמן בפרקי'. וגם הנהגה התחתונה וז"ש את השמים. ובזה מיושב קושי' העקידה בשער ב' על מה שלא הזכיר בתורה בריאת המלאכים. כי באמת הוא רמוז במלת אלהים. ובזה מיושב ג"כ ענין מציאת המלאכים שכ' העקידה בשער ב' שהוא להשלים על ידם הנהגה אישיית. וזה מצד שלא הרגיש לבאר ג' חלוקות ושיש הנהגה ממוצעת בין האישיות והמערכיית והוא הנהגת המלאכי'. ולדברינו מבו' תועלת מציאותם כי המה מנהיגים כמו מערכת השמים והבן. וראי' עצומה לדברינו שענין הנהגת המלאכים אינו הנהגה אישיית ממ"ד הקב"ה למשה הנה אנכי שולח מלאך כו' והשיב לו אם אין פניך הולכים שהוא הנהגה אישיית המכונה לפנים כמ"ש בפרקי' לקמן אל יתעוני מבואר שהנהגת המלאכים אינו הנהגה אישיית. וזה קושי' גדולה לדברי העקידה). וכן מצינו בתור' ונביאים וכתובי' כתוב בתור' אלקי השמי' אשר לקחני כו' הוא ישלח מלאכו לפניך. ואומר הנה אנכי שולח מלאך ואומר המלאך הגואל אותי כו' שנוי בנביאי' ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וכהנה הרבה ומשולש בכתובים אלהא שלח מלאכא וסגר פום אריוותא כו' וכהנה הרבה. וכן מפורש הדבר ע"י אדונינו המלך דהע"ה כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך והוא לשון צוות וחיבור כמו שנאריך בזה בסמוך בס"ד. שוב מצאתי באבן עזרא פ' וארא כ' סוד שם שדי ואעתיק לך דבריו וז"ל. ועתה אגלה לך קצת סוד אל שדי ידענו כי השם ברא שלשה עולמות שהזכרתי והעולם השפל יקבל כח מעולם התיכון כ"א מהפרטים כפי המערכת העליונה והנה נשמת האדם גבוה מן העולם האמצעי אם היתה נפש חכמה והכירה מעשה השם שהם בלא אמצעי' וע"י אמצעי' והניחה תאוות עולם השפל. והתבודדה לדבקה בשם הנכבד אם יש במערכת הכוכבי' בעת ההריון רעה שתבא עליו ביום ידוע. השם שדבק בו יסבב סיבות להצילו מרעתו. וקרוב מזה הטעם אין מזל לישראל. וע"כ אמר השם לאברהם

קודם וארבה את זרעך אני אל שדי. שפירושו מנצח המזלות ומערכות העליונות. לא שהמערכה תשחת רק שידע הדבוק בשמו שמחדש לו טוב שלא יהי' במערכתו ע"כ אמר יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע שהי' נכון לבא עליו. וזהו סוד כל התור' כאשר אפרש. והנה האבות לא הגיע מעלתם לדבקה כמשה ע"כ הי' יכול משה לשנות תולדות עולם השפל ולחדש אותות ומופתים שלא יוכלו האבות לחדשם עכ"ד. והנה רואה אני מכללות דבריו שהוא שם השלשה עולמות. האחד עולם השפל הלז'. והשני עולם התיכון הוא עולם הגלגלים. והשלישי הוא עולם העליון. לדעתו הוא העולם המלאכי' וחושב שאין אחרי העולם הזה מעלה כ"א מעלת האל. כי כן חשבו החוקרים הקדמונים אשר לא הופיע עליהם אור נוגה קבלה האמיתית. כמ"ש הר"מ בפ"ג מהי"ת שאחר המעלה עשירית מהמלאכי' אין אחרי' מעלה כ"א מעלת האל. אמנם בזה לא השיגו האמת כי יש למעל' מהם עולמות בלי שיעור ותכלית והמה עולמות הבריאה והאצילות. ועוד יש למעל' מהם עולמות עולמות אשר אין מן הצורך לזוכרו כאשר מבואר בזוה"ק באידרא קדישא ובכתבי האר"י ובשל"ה הקדוש אמנם מ"ש שעולם השפל יקבל מעולם התיכון כ"א מהפרטים. יפה כיוון כי העולם הלז' מקבל השפע מהנהגה התחתונה והוא המערכת כי היא תחתונה לדעתי ומה שחשב הרב הנ"ל לעליונה והוא הנהגת המלאכי' הוא התיכונה ולמעלה מהם הוא הנהגה האישיית אשר היא נשפעת מאצילותו הקדוש. ומ"ש כ"א מהפרטי' כוונתו בו לדעתי עפמ"ש בשערי' ויתבאר לקמן בפרקי' שהכלל ישראל אינו מסור ת"ו המערכה כ"א הפרטים. אמנם מדבריו במ"ש בפ' כי תשא יראה שלא חילק בין כלל ופרט ייע"ש דבריו וסיים שם כאשר יקרה לכלל כן יקרה לפרט כו' וצ"ע. ומ"ש אח"כ והכירה מעשה השם שהוא בלא אמצעי' וע"י אמצעי'. נרא' שכיון בזה אל שני הנהגות שזכרנו והיא הנהגה האישיית שהיא בלי שום מיצוע. והנהגה מערכיית שהיא ע"י מיצוע המערכת. והנה בפ' תשא כתב כי לאיש השלם אשר ירצה השם להצילהו ממקרה המערכת ומרעותי' הוא כי יסבב שלא יהי' שם באותו המקום אשר המערכה מורה עליו לרעה וז"ל שם ואתן לך משל חשוב שהיתה המערכת הכוכבי' שיגדל נהר אחד על עיר אחת וישטוף אנשיו ובא נביא אחד והזהירם שישובו אל ה' בטרם בא יום רעתם ושבו אליו בכל לבבם ובעבור שדבקו בו נתן בלבם שיצאו אנשי העיר לחוץ להתפלל אל השם והנה עשו כן וביום ההוא גדל הנהר פתאום ושטף כל העיר והנה לא סרה גזירת השם והוא הצילם. וחשוב כי המשרתי' ירוצו בסוסי' עוברים במסילה ולא ירוצו להרע או להיטיב כי ככה דרכם. וחשוב כי במסילה איש עור לא ידע מנהג הסוסים מתי הולכין אל ימין או לשמאל והוא נשען על פקח שידע סורם והנה הוא

ישמרנו כי ברוצם לצד זה יוליך העור לצד האחר ומרוצת הסוס לא ישתנה והעור ימלט עכ"ד. הורה בזה כי עניני נסיים ההשגחיים הוא לדעתו לא שהמערכה תשחת רק שיצילו ממנה ויסלקו ממקום שליטתה. ואפשר יהי' זה סיבה הגדולה מ"ש הקב"ה לאברהם לך לך מארצך ושם אעשך לגוי גדול וארז"ל כאן אי אתה זוכה לבנים. והטעם כי ע"פ המערכה לא הי' אברהם יכול להוליד ע"כ הוציאו לא"י חוץ למערכה כי שם השגחת אלהי חופף עליו כל היום. כמ"ש עיני ה' אלהיך בה. אמנם נ"ל שבאמת הסברא נכונה באם הוא באפשרות לסלק מן המערכה למקום אחר אשר על המקום האחר לא תגיע רעת המערכה הנה הוא טוב מאוד באופן שגם המערכה לא תשחת והוא את נפשו יציל. אמנם כאשר ראתה חכמתו ית"ש שלא יכול להצילו מרעות המערכת כ"א בהשתנות המערכה והשחתתה לפי שעה הוא בודאי עשה יעשה זאת למטן יריאיו ועבדיו וכמ"ש רז"ל אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי לים שיקרע לפני משה והירדן לפני יהושע וענין שמש בגבעון דום וענין רפואת אלישע את הנהר במלח מר בדבר המר וכן רפואת חזקי' וישאו דבלת תאני' כו' כמ"ש במדרש שהקב"ה מרפא דבר קשה בדבר קשה שכל אלו עניני' יוצאי' מסדר הטבעיי והוא שידוד המערכה וע"כ נק' שמו שדי בעבור שהוא משדד המערכות וחלילה לנו לחשוב בהרב האב"ע שיחלוק בזה מצורף לזה שיש פני הראות בדבריו בכמה מקומות שמודה לזה וזה דבר ששום בעל דת לא יוכל להכחישם מחמת הראות המופתי' המשוני' היוצאים מסידור הטבעיי. ונחזור לענייננו שאנחנו בו שאחר שביארנו שיש הנהגה ממוצעת בין הנהגה האישית להנהגה הכללית. הנה ההבדל בין אלו השלשה הנהגות כי הנהגה האישיות לא יצטרך לשום פעולה אנושיית אף להתעוררות מיעוט בתחילה לא יצטרך. והנהגה הבינוני' המתנהג ע"י המלאכי'. הנה הוא יצטרך לבחור בדרך אחד ובאותו דרך שרוצה לילך בו והתחיל להשתדל בו מעט מוליכין אותו. וכמ"ש בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וכן הענין באליעזר עבד אברהם שא"ל אברהם שהוא ית"ש יזמין לו מלאך לאחר שילך למחוז חפצו וישתדל בזה אזי הוא יזמין לו מלאכו שיסייעו אותו בלי השתדלותו. אמנם מי שהוא נתון בשפל המדריגה תחת המזלות הנה הוא צריך להשתדל מראש ועד סוף. כי אם אין הוא לו מי לו. כי הבורא ית"ש נותן בו כח והכנה בתחילה כאשר כתבנו בפרק ד' וגם בסוף המעשה הוא מצליח דרכיו וברכו בעשייתו באשר הוא עושה ה' מצליח בידו. אמנם עכ"פ צריך השתדלותו מראש ועד סוף. וכבר ביארנו בשערי' שער ההנהגה שזהו ענין שלש ספרי' הנפתחי' בר"ה שזה ענין ג' הנהגות אלו. וזה הדבר אשר ביארו המשורר באומרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו וכבר הערנו בזה

בפ"ד מה שיש בו מקושי ההבנה. וגם שם ישבנו אותו בדרך נכון בס"ד. אמנם מה שיתכן בזה לפי הצעת דברינו אלה הוא כמו שאומר שלאחר שהעתיר אל השם ואמר שבענו בבוקר חסדך שהוא ענין התגלות החסדי' בבוקרו של אברהם והוא השפעה האישיות הנז' המתנוצצת אז כאשר התפלל על זה משיחו ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערך לך ואצפה שתעשה בקשתי שאתנהג עפ"י הנה גה האישיית הלז' כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. לא יגור במגורך רע. ועל כן לא יתייצבו הוללים לנגד עיניך ר"ל נגד עיני השגחתך שיתנהגו עפ"י השגחתך העליונה כי המה מרוחקי' ממך ואופני השגחתך עליהם ואופני שפעם וחיותם וקיומם הוא בדרך הסתר פנים כידוע. ואמר ואני ברוב חסדך ר"ל החסדי' המרובים אלו שהם מהשגחתך והמה חסדי' מרובי' מחסדי' אחרים שהם תחת ב' השגחות התחתונות. ועל ענין זה אמר הנביא וברחמים גדולים אקבצך שהוא הרחמים אשר הם מהשגחה המעולה שהם גדולים מהרחמים אשר המה תחת שני השגחות אחרות. ועל ענין זה יסדו מסדרי התפלה גומל חסדי' טובים והוא מבואר וז"ש ברוב חסדך אבא ביתך ע"י הנהגה מעולה הלזו והתפלל שינחהו בצדקתו וז"ש נחני בצדקותיך למען שוררי היישר לפני דרכך כמשפט הנהגה האישיית הלז' שתשפיע מבלי הכנת האישים רק היא תדריכם בדרך ישרה שיוכל לקבל ההשפעה הלזו. והנה כאשר התפלל ע"ז המשורר שבענו בבוקר חסדך מהשגחה המעולה ואז נרננה ונשמחה כל ימינו כאשר ביארנו. כי הדבר אשר בא מהשגחה המעולה הלזו שהוא מרצונו הפשוט ורצונו הוא מהותו והוא נצחיית כנצחיותו ואמר יראה אל עבדיך פעלך. והוא השגחה הלז' שהוא רק פעלך מבלי שיתוף אמצעי' והשתדלות אנשים. ועל זה אמר שיצמח מזה שיהי' הדרך גם על בניהם. כי המוצלח ע"פ הנהגת המזלות והמערכות לא יועיל הצלחתו כי על הרוב נוע ינוע בניו ושאלו ודרשו מחרבותיהם. וכמ"ש רז"ל כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא שחוזר בעולם. אמנם מי שיצליח עפ"י הנהגה האישיית שהוא מפאת רצונו הטוב גם לבניו יזכור אהבת אביהם כי זה כל מצב מעמדינו בגלות החל הזה המה גבעות וצורים ואיתנים מוסדי ארץ מחוללינו כמ"ש הכתוב ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי שיש לשאול בזה שני שאלות הא' על השנות השתלשלות הדברים ג' פעמי' ויהי ולא ידענו מה מלמדנו. השאלה הב' מ"ש מצליח בלשון כבד ולא אמר מוצלח. אך הכתוב הפרינו על הצלחת יוסף שלא היתה מפאת המערכת השמיימי רק מפאת השגחתו המעולה. וז"ש ויהי ה' את יוסף ר"ל השם הוי' הלז' המכונה על השגחה המעולה והביא על זה ב' ראיות. האחד ויהי איש מצליח ר"ל שהוא מצליח אחרים כי בית המצרי נתברך בגללו. ואם יעלה על דעת אנושי שהי' מפאת

מזל מערכתו איך תחייבהו המערכה שלו להצליח ממון אדוניו. וז"ש מצליח ולא מוצלח. וראי' השנית במ"ש ויהי בבית אדוניו המצרי. והנה מזה אנחנו רואי' כי הי' בהשגחה האישיית. כי בהשגחת האלקית תוכל למצוא השפלה והתרוממות כאחד אחר שהוא ברצונו הטוב הוא כל יכול. וז"ש כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירום. ר"ל כאשר הבורא ית"ש הוא השופט הנה ימצא באדם אחד בדבר זה ישפיל אותו ובדבר זה ירום אותו אף בהצלחה אחת ר"ל בענין הצלחה אחת כענין העושר ויהי' מלת זה וזה מוסבים על אדם אחד רק בדבר זה ישפיל אותו ובדבר זה ירום אותו. אמנם מפאת המערכה הנה לא תמצא זה אחרי שהוא עולה מבלי כוונת המכוון אך מפאת ההזדמן אם האדם הלז' הוא בשפל המדריגה בדבר הלז' איך יהי' מצליח מאין בא לו ההצלחה אחר שמזלו הוא רע וגרוע בדבר הזה דאף אם נודה שימצא זה בשלימות אחר כענין אם מזלו רע בענין העושר יכול להיות טוב בענין החיים והבני' אמנם בדבר אחד זהו מן הנמנע להיות בו השפלה והתרוממות ואחרי שאדונינו יוסף לעבד נמכר אם נאמר שהי' זה מפאת רוע מזלו במה הצליח בבית אדוניו המצרי אשר הוא שם עבד עברי. וע"כ להורות כי הי' זה מפאת השגחה המעולה שתוכל להמצא השפלה והתרוממות כאחד. וז"ש המשורר שבטך ומשענתך המה ינחמוני. ר"ל מה שאני רואה בענין אחד כעין העושר שבדבר אחד יד אלוה נגעה בו ובענין אחד הוא משען לו זהו ראי' שהוא מהשגחה המעולה שתמצא בו השפלה והתרוממות כאחד. והנה מבואר שע"י השגחה אישיית הלז' אם יהי' מוצלח אזי גם לבנים יוריש מזה. וז"ש רז"ל בעושר שהם מדברי' אשר האב מוריש לבנים והוא הנוי והכח והעושר והחכמ'. והנה לכאור' יבא איש המוני ויכזב דבריהם ממה שהחוש מעיד שיעזבו לאחרים חילם ואצל בניהם לא נשאר מאומה. אך זה הוא מדובר בעושר הבא מפאת השגחה האישיות אשר הוא נוהג ביח"ס. וזה העושר ישאיר אחריו ברכה לבניו כמ"ש המשורר ישבע בנים והניחו יתרם לעולליהם. וז"ש המשורר אלהים משפטיך למלך תן והוא השגחתך, המעולה והתועלת היוצא מזה כי אז יהי' צדקתך לבן מלך. והוא מבואר. וז"ש יראה אל עבדיך פעלך. ואז יהי' הדרך גם על בניהם. והנה לאחר שהניח זה הבקשה על השגחה המעולה התפלל בעד כללות ישראל שכל אחד כפי שורש נשמתו ככה הוא מתנהג מלמעל' כאשר כתבנו בראש הפרק והתפלל שיצליח כ"א כפי הנהגתו והחל להתפלל בעד יחידי סגולה המתנהגי' בהשגחה האישיית ואמר ויהי נועם ה' אלקינו עלינו והוא נעימות אלקי מהשגחתו האישיים מבלי התחכמות התפעלות אנושי ואח"כ על כת ההמוני' כי המה הרבי' המתנהגי' ע"י המערכה הצריכי' להשתדל בכל עוז ולהתחזק בה. וכמ"ש ארבעה צריכי' חיזוק ואחד מהן דרך ארץ שנאמר

חזק ונתחזק בעד עמינו והתפלל עליהם שיצליחו במעשה ידיהם ואל יגעו לריק. וז"ש ומעשה ידינו כוננה עלינו. ואח"כ התפלל על הבינוני' אשר הוא ית"ש גומר חפצם מבלי השתדלותם כמ"ש לאל גומר עלי. וע"ז אמר ומעשה ידינו כוננהו. ר"ל שמעשה ידינו שנתחיל בו הוא יכוננהו ויגמור אותו. והנה הענין שהנחנו בשלש השגחות הנה מצינו שהוא ית"ש נקרא בשלש כינויים המורים על שלשה הנהגות אלו והוא ה' אלקים אדני. והנה כבר כתבנו ששם הוי' הוא שם העצם המורה על השגחתו בפרוטרוט. ואלקים הוא על השגחתו ע"י המלאכי' שנקראי' אלקי' ואדני מורה על השגחתו ע"י מערכת השמיימי והוא אדון עליהם כאשר פרשנו בזה בפרק הקדום שעי"ז נק' באדנ"י. וע"ז ענין אמר המשורר הודו לה' כי טוב והוא על השגחה המעולה ועז"א כי לעולם חסדו כי הוא נצחיית כנצחיותו וע"כ הזכיר ע"ז שם הוי' שהוא מתייחד ומתעצם בהנהגה המעולה הלזו הקשורה ברצונו הפשוט ואח"כ אמר הודו לאלהי האלהים והוא על הנהגה היצוריית ע"י המלאכי' שנקראים אלקים וכ"כ הרב החסיד המפורסם בשל"ה הקדוש שעי"ז נקרא אלהי האלהים בעבור היותו שליט על המלאכים שנקראים אלקים ואמר כי לעולם חסדו בעבור היות ענין הלז' מתנהג בתמידות ע"י כח ויכולתו ית"ש כמ"ש כי הוא ציוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם. והכוונה בזה על עולם היצירה כמו שנבאר זה בפרק הבא בס"ד ואח"כ אמר לאדוני האדוני' בעבור היותו מנהיג העולם בהנהגה השפילה והוא מערכת השמיימי שעי"ז נקרא אדוני האדוני' כמ"ש השל"ה הקדוש ייע"ש ואמר כי לעולם חסדו בעבור שהמטרכה הזאת סובבת תמיד בכחו ויכולתו מבלי הפסק כמ"ש הר"מ בפרק א' מהלכות יסודי התור' המצוי הזה הוא אלקי העולם אדון כל הארץ המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית ובכח שאין לו הפסק שהרי ראינו הגלגל סובב תמיד. ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והאל ית"ש הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף עכ"ד. וז"ש כל"ח. ר"ל הגם שהנהגה הלזו היא מתנהגת על צד הזדמן והמקרה אעפ"כ חיוב הודאה לאל ית"ש כי הוא המסבב אותו בתמידות בלי הפסק. וזה חסד גדול ואח"כ חוזר ומפרש טעם הודי' לה' על הנהגה המעולה מבלי התמצעות ממוצע והשתדלות אנושי. וז"ש לעושה נפלאות גדולות לבדו מבלי שום ממוצע. ועל הנהגה השני' אמר לעושה השמי' בהא הידועה והוא היצוריית אשר שם המלאכי' ואמר בתבונה כמ"ש כונן שמים בתבונה והוא על תפארתו ית"ש אשר הוא מקנן ביצירה כמבואר בזוה"ק ובכתבי האר"י הקדוש זצוק"ל. ונגד ההשגחה השפילה אמר לרוקע הארץ על המים והוא מים התחתוני' כאשר נבאר בסמוך בס"ד שזהו סוד מי' עליונים ומים תחתוני' שהוא רומז על הנהגה עליונה והתחתונה. ואמר הארץ רומז על הארץ העליונה כי היא מקננת באופני'

כמ"ש והנה אופן אחד בארץ. ואח"כ חזר ומבאר שני הנהגות אלו באומרו לעושה אורים גדולים את השמש לממשלת ביום ואת הירח כו' שזהו ענין כל ההנהגות כאשר נבאר אותן לקמן בדברינו בישוב המקרא ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים שהערנו עליו בפרק א'. וע"ז הענין אמר המשורר יושב בסתר עליון ר"ל בהנהגה העליונה הלזו בצל שדי יתלונן. ר"ל רק תחת צילו הקדוש והטהור בלי שום אמצעות שום דבר כאשר כתבנו לעיל בענין צל סוכה שאנחנו צל סוכה בעינן ולא צל דפנות. אומר לה' מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו. שלא אצטרך לעשות שום פעולה רק אבטח בו שהוא יעשה הכל. והאריך בזה באומרו כי הוא יצילך מפח יקוש כו'. וסיים ע"ז כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך והוא הדבר אשר דברנו בראש הפרק ואמר הטעם שאתה ה' מחסי כי עליון שמת מעונך שזכה לנשמה אשר מעונה בעולם הבריא' ועי"כ לא תאונה אליך רעה כי שם לא יגור במגורו רע. ואמר על הנהגה התיכונה כי מלאכיו יצוה לך ר"ל שיחבר אליך מלאכיו והוא מל' צוות וחיבור אזי על כפים ישאונך ר"ל למעל' מהמערכת השמים כענין אברהם שהגביהו למעל' מכיפת הרקיע ויהי' מלת כפים פירושו שמים כמ"ש על כפיים כסה אור ואמר פן תגוף באבן רגליך. ר"ל באבן נגף אבן אופל וצלמות אבן הזוחלת מקריים ומאורעי' קשים ויילדי הזמן כמו שנבאר לקמן שהנהגה המערכת נקראת אבן אופל וצלמות ואמר על שחל ופתן תדרוך כו'. ר"ל שע"י שיהי' למעל' מהמערכת הטבעיי. הנה לא יזיק מהדברים המזיקי' עפ"י הטבע כי יהי' מתנהג עפ"י הטבע השני שזכר הרב בעקידה פ' ט"ו שאם יהי' האדם ניזוק ע"י החיות הטורפות או שאר המזיקי' יהי' ענין ניסיי שלפי הטבע השני יחויב שיהי' מורא האדם מוטל על כל הנמצאים השפלים ומוראכם וחתכם כו' ואח"כ הזכיר ענין הנהגה העליונה שהוא לאוהבי שמו. (כמ"ש המשורר פנה אלי וחנני כמשפט לאוהבי שמך פעמי הכן באמרתיך ואל חשלט בי כל און. והכוונה שתפנה אלי לא שאצטרך להכין הכנות פעליות שאפנה אליך רק אתה תפנה אלי כמשפט לאוהבי שמך שהוא א"צ להכנת המקבלים. וז"ש פעמי אשר המה הכנות הפעלתיי' אתה הכן גם אותם באמרו' כי אמירה של הקב"ה הוא מעשה ואל תשלט בי כל און ושבר). ומשתוקקים להדביק בו ית"ש ולהכלל באור הא"ס גם שיתבטל במציאותם אשר זה תכלית האהבה וקץ כל תקוה כמ"ש ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. ודרשו רז"ל אפילו הוא נוטל את נפשך. והנה לכאור' אין בזה כ"כ מהזרות הנפלא שיורה על גודל האהבה שראוי לנו לאהוב את הא"ס ית"ש כי מה שהוא נוטל נפשו אין בזה שום רעה להמתבוננ' בזה בשני בחינות הבחינ' הראשונ' כי הוא ית"ש לא עביד דינא בלא דינא. והנה לא יטול נפש האדם הישר כ"א אחר שיתברר לו

כיהתמורה עודפת על חיים חיותו. והבחינ' השני' כי אחרי שהם אוהבים אותו ית"ש הנה גדר האהבה היקרה הלזו שימאוס בעוה"ז ובחמודותיו ויכסוף וישתוקק לאורו העליון ולהתלונן בצילו וליהנות בנועם זיו יקרו וא"כ אין בזה עונש במה שנוטל נפשו בעוה"ז לעלות להדבק בו ית"ש אשר זה העידון הגדול לאוהבי שמו באמת אך הענין מ"ש ואפי' הוא נוטל את נפשך ר"ל שענין האהבה היא כלות הנפש והכספה ותשוקתה הנפלאה להדבק באורו העליון וזהו ענין האהבה הנאמנה. והנה אף שידע כי בזה האהבה ועוצם התכללותה באור הא"ס ית"ש יתבטל מציאותו כדמיון הנר בהתקרבותו אל האבוקה הוא כבה והולך כי החלק נדבק בכל והוא אוהב אותו וחושק להכלל באורו העליון. ואף שבזה הוא ית"ש נוטל את נפשו כי החלק נדבק בכל ויתבטל מציאותו לגמרי ואעפ"כ הוא חושק בזה. וז"ש כי בי חשק כאשר יחשוק בי בעוצם התשוקה הלז' שיהי' נכלל בי בעצמות פנימיותי אף שיתבטל מציאותו וז"ש כי בי דייקא ולא אמר אותי והנה כשיהי' על ענין הלז' חושק בי הנה אז אפלטהו אשגבהו כי ידע שמי ר"ל מחבב שמי כמו הנה בועז מודעתנו. יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה. כאשר הוא חושק להתדבק בי באופן שיתבטל מציאותו ולא יצמח לו מזה שום טובה כן אנכי חושק בו ואף בצרה שאין לי נייח בהתחברותי עמו אעפ"כ אני מדבק עמו מדה כנגד מדה כשם שהוא רוצה לדבק בו אף שלא יגיע לו שום הנאה כן אנכי חושק בו וז"ש אחלצהו ואכבדהו ר"ל שאחלצהו מהצרות הבאי' עליו והוא ע"י השגחתי. ובזה אכבדהו כי גדול כבוד והיקר בהיות הוא ית"ש מזדקק עצמו לו בכבודו ועצמו וז"ש אורך ימים אשביעהו שהם הימים הקדמוני' ר"ל שהם קודם לשבעת ימי הבנין והמה השנים הקדמוניו' כידוע ליודעי חן. וזהו אורך ימים אשביעהו וארהו בישועתי ר"ל הישועה הבאה מאור פני קדשו וזיוו ואחר שהערנו בענין שלשה הנהגות האלו הנה הדר מפולש לפנינו ליישב המזמור הללו את ה' מן השמים במה שהערנו עליו בפרק ג' ושים עיניך עליהם ונייחד להם פרק בפני עצמו:

פרק ז

אם היות שגודל אלהינו מאוד נעלה מצד עוצם פלאי ברואים הנוראים אשר כל רואיהם יכירום כי יוצרם ועושם אין מספר וקץ לחכמתו ויכולתו כמ"ש מה רבו מעשיך. ואומר כי אראה שמיך. הנה עוד תשוב תתפלא הפלא ופלא מעוצם השגחתו אליהם ומחי' את כולם אשר לולא השגחתו עליהם כמעט קט הי' כלא הי' וישובו אפס ואופס:

אמתת הקודם הוא מבואר ומפורסם ולא יכחישם כ"א האפיקורס המאמין בקדמות העולם ח"ו בל אשא את שמותם על שפתי ובל אלחם במנעמיהם כי במעט העיון יהרוס

המשכיל אשיותיהם וישדד מצבותם וכבר לחמו ואזרו חיל הקדמוני' במלחמה הלז' מול אבן הנגף הלז' אבן הזוחלת חמת תנינים וראש פתנים ענבימו ענבי ראש אשכלות מרורות למו ימ"ש וזכרם. אמנם לעדת בני עמינו מאמיני' בני מאמיני' תשורי מראש אמנת החידוש גודל פלאי היצורים ונעשים הכי נכבד הוא כמ"ש הנביא שאו מרו' עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא מרוב אוני' ואמיץ כח איש לא נעדר והנה כאשר ישכיל המשכיל הזה בעין הבחנה יראה כי הבורא אותם הוא יחיד ומיוחד באחדות הפשוט לא יחובר אליו שום עצם מקרה והוא היודע ודיעה וידוע כי אליו השכל והמשכיל והמושכל אחד והוא וחייו ודעתו אחד ואינו חי בחיים שחוץ ממנו וידע בדיעה שחוץ ממנו כמבואר כ"ז בספרי המחקרי' האמיתים הרב הגאון ר' סעדי' ז"ל בס' האמונות והדיעות והרב החסיד בעמ"ח ס' חו"ה והר"מ בספר המורה ובהלכות יסודי התור' ידרש המעיין וימצאם. ואחרי שדעתו ויכולתו הוא מהותו ואינם מקריים אצלו כשם שהוא ית"ש הוא א"ס כן לחכמתו ויכולתו אין קץ וסוף כאשר נשכיל זה ממוצאי הדבר ופתח תקוה אשר בו נקוה להשיג השוללת מאמיתת מציאותו כמ"ש הנביא דרשו ה' בהמצאו ר"ל באיזה צד שהוא נמצא והוא ממציאות נבראיו כי הוא ית"ש רחוק מכל רחוק מצד עצם כבודו וקרוב מכל קרוב מצד מציאות נבראיו וז"ש מבשרי אחזה אלוה וז"ש קראוהו בהיותו קרוב הוא כמו שאמרנו זהו אמתת הקודם. אך אמתת הנמשך כי כאשר יוודע למשכיל עוצם ואחדותו יוודע למשכיל ג"כ כי אפס זולתו ר"ל כי אפילו יתוש קטנה לא הי' מתקיים זולתו והי' אפס וכל הנמצאים שאנו רואין בלתי אפשרות להם להתקיים אפילו רגע מבלי השפעתו כי ממי ישאבון שפע חיותם אחרי שאין לעולם כ"א בורא אחד יוצר הכל הוא. והנה מזה נדע גודל חכמתו ויכולתו איך הוא משגיח ממרום שבתו על ברי' שפלה שבשפלים ונקלה שבנקלים והוא משגיח ברגע אחד על כל העולם בכללו כמ"ש זן ומפרנס מקרני ראימי' ועד בצי כנים ואינו מסיר השגחתו מכל הנמצאי' לפי הרבות מיניהם ואישיהם אפילו רגע אחד לא ישיגנו שום ליאות ועמל והוא סובל הכל בזרועו הרמה כמ"ש אני עשיתי אני אשא ואסבול. לא ישיגנו שינה ותנומה. וכמ"ש הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל והרבה מזה אשר יאריך זכרם מלבארם במגילה עפה הלזו וכאשר יתבונן המשכיל בזה בעיון נמרץ אזי ישתומם ויתבהל מאלהי עולם ה' אשר אין קץ ותכלית לחכמתו ויכולתו והוא סובל כל עלמין וממלא כל עלמין לית אתר פנוי מיני' ויתבוששש מעוצם זיו כבודו ומעוצם השגחתו אליו בכל רגע ורגע ויירא ויפחוד וייבוש מהשקיפו על נגלותיו ונסתרותיו ויחלה מרוב אהבתו אותו ויהי' בלבו כאש בוערת בשלהבת העולה מאליו לו ית"ש ויהמה בזכרו

אותו ותהי נפשו נוהמת מגודל גיל עליצתה בבוראה וישמח וירוה בו יותר מכל רוה ויהי' זיו עדנו לו לעידון יותר מכל עידון ולעונג יותר מכל עונג לא יחפוץ כ"א ביקרו ולא ישתוקק כ"א בדביקותו ולא ישמח כ"א בעבודתו ולא ידבק נפשו כ"א באנשי סגולתו ולא יחשוב כ"א באמתת מציאותו ולא יהגה כ"א בגודל רוממותו ויהי' רצוא ושוב מגודל אהבתו ויראתו כאשר שמעתי ענין זה ממורי החסיד המפורסם מוהר"י נ"י שזהו ענין החיו' רצוא ושוב כי הם נקראי' חיות בעבור קרבתם ודבקותם בחי החיים והמה יודעי' בידיעה גדולה והכרה נאמנה מאמיתת מציאותו והם נתמלאים בשלהבת האהבה רשפי' רשפי אש שלהבת יה להדבק אליו. אך כאשר הם רצים למעל' למדרגותם בכנף רננים וברוח אלהים המרחפת בהם ורצים ועולים למעל' הנה הם שבים לאחור מחמת גודל אימתה ופחד יפחדו ושאתו יבהלם ואח"כ כששבים עוד האש עצור בעצמותם אש האהבה ולא יוכלו להתאפק הנם רצים כבראשונה למולו כאשר ירוצו עוד ישובו אחור מחמת האימה ופחד. וע"כ רצוא ושוב לשון הווה כי הם במדה זאת כל ימיהם רצים ושבים עכ"ד ודפח"ח. והנה המדה הזאת נוהג ג"כ בצדיק היודע מסוד אלהותו ויכולתו וחכמתו הנה הוא רצוא ושוב באהבה ויראה אש תמיד תוקד על המזבח לבו לא יכבה. והנה על תכונה הלזו שיבח המשורר נעים זמירות ישראל את הבורא ית"ש במזמור יהללו בשני בחינות אלו והוא בחי' הממציא והמקיים ואמר הללו את ה' מן השמים (התרת ספק א' שבפ' ג') ר"ל הללו הבריות מבחר היצורים והוא מין אנושי את הבורא ית"ש מן גבורותיו שתראו בשמים ממעל איך הוא נוטה כדוק שמים וכל צבאם אין שיעור וערך למספרם. והנה ענין זה הוא כלל ר"ל שלא פרט על מה מהנבראים שאנו רואים בשמים יהללו אותו רק הכל בכללות הנבראי' שאנו רואים בשמים יהללו בני אדם אשר בארץ את השי"ת ואח"כ הזכיר הללוהו במרומים ולא אמר זה אל בני אדם אלא ר"ל השרפים אשר במרומי רום שחק יהללו אותו. וכן הללוהו כל מלאכיו ועל כן הזכיר בכל אחד הללוהו ולא די במה שהזכיר מתחילה הללו את ה' מן השמים כמו בארץ שהזכיר הללו את ה' מן הארץ וכלל כל הנמצאי' שבארץ ולא הזכיר בכל אחד הללו כי מתחילה אמר לבני אדם שיהללו אותו מחמת הנמצאים שבשמים. ואח"כ מדבר לכל אחד מהנמצאים שבשמים שיהללו אותו והזכיר בכל א' הללוהו משא"כ בארץ שלא אמר רק לבני אדם שיהללו אותו מצד הנמצאים הארציים ולא דיבר אל הנמצאים הארציים כי הם אינם חיים משכילי' כנמצאי' השמיימים ואינם בני הילול ע"כ לא פרט בהם הללוהו רק הכל מוסב על הללוהו הראשון. ובזה הותר הספק הראשון שבפ' ג'. ובזה מיושב ג"כ (התרת ספק ב' שבפ' ג') מה שהזכיר בהילול ראשון מן ואח"כ לא אמר

מן כי הילול הראשון מוסב על בני אדם שיהללו אותו על גבורותיו הנראים בשמים ע"כ הזכיר מן אבל הילולים שאח"ז מוסב על הנבראים שבשמים ומרומים שהם יהללו אותו ע"כ לא הזכיר אצלם תיבת מן. ובזה הותר הספק ב' שבפ' הנ"ל (התרת ספק חמישי שבפ' ג') ומה שפרט כל אלו הכיתות מרומי' וצבאי' ושמש וירח. כיוון בזה הילול לאל ית"ש על עוצם השגחתו ושימת עינא פקיחא דילי' על כל הנבראים אחת מהנה לא נעדרה. ולפמ"ש שאופני ההנהגה וההשגחה יתחלק לשלשה חלקים ההשגחה אלקית מבלי התמצעות שום מיצוע והיא אשר בעולם הבריאה כאשר הרחבנו בזה הדיבור בפרק הקודם והשגחה ממוצעת אשר היא ע"פ מלאכי מרום שבעולם היצירה והשגחה התחתונה אשר היא ע"פ מערכת השמיימי שבעולם העשיי'. והנה על השגחה העליונה אמר הללוהו במרומים והוא עולם הבריאה כמבואר בסידור האר"י זצוק"ל. ואח"כ הללוהו כל מלאכיו נגד הנהגה הממוצעת הלז' שהוא ממלאכיו והזכיר מלאכי' וצבאיו והוא כי יש מלאכים הקיימים ועומדים לעד לעולם. ויש מלאכי' המתבטלים ממציאותם לאחר זמן ואלו נקראי' צבאיו והוא מלשון הלא צבא לאנוש עלי ארץ שפירושו חוק וזמן וגבול. ואח"כ אמר על הנהגה התחתונה והוא מערכת השמיימי והזכיר שמש וירח שהמה החשובי' שבשבעה כוכבי לכת כנודע והמה העיקריים הראשיים. וכמ"ש בזמן שהחמה לוקה כו' בזמן שהלבנה לוקה שיורה שכל הוראת המערכת ושמו שם תלוי בהם והמה יסוד מצבם וע"כ הזכיר כל אחד ואחד בפני עצמו. ובזה הותר הספק החמישי שבפ' ג'. ואפשר לומר עוד שמה שאמר הללו את ה' מן השמים הוא לתת שבח והילול להבורא ית"ש מצד בריאותו אותם וסדרם על סדר נכון. ואח"כ אמר הללוהו במרומים מצד השגחתו עליהם בשלשה מיני השגחות אלו כאשר ביארנו בסמוך. ובזה מיושב ג"כ ההערות שהערנו. ואח"כ אמר הללוהו כל כוכבי אור שהמה ג"כ מסדור המערכת ועל פיהם יסוב ההצלחה אנושיית כנודע. ואח"כ אמר הללוהו שמי השמים והוא העולם העליון אשר משם יסוב ההשפעה ושחקים יזלו צדק גם לשמים. וע"כ אמר שמי השמים. (והנה הרד"ק כ' ג"כ במלת שמיי השמים יש מי שפרשו עליוני השמים ולדבריהם יהי' זה מה שאינו גוף והוא עולם הנשמות עכ"ד והוא קרוב לדברינו והבן):

והנה בכל זה דיבר אל עצם הנבראים השמיימים שיהללו אותו (התרת ספק שלישי ורביעי שבפ' ג') ועתה דיבר אל בני אדם שיהללו השם מחמת שרואים ההשגחה עליונה שהוא מכונה בשם מים העליוני'. כי זה ענין מים עליוני' ומים תחתוני' דרך רמז כי מים הוא רמז להשפעה. וכמ"ש ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה ר"ל שישאבו ההשפעה מהשגחה העליונה שהיא השגחה אישיית. וז"ש משקה הרים מעליותיו.

ודרשו רז"ל מעליותיו שלמעל' ר"ל שהוא ית"ש משקה הצדיקים שנקראי' הרים. כמ"ש שמעו הרים את ריב ה' מעליותיו שלמעל' והיא מים העליוני' וע"ז הענין אמרו רז"ל בעצלתים ימך המקרה בשביל עצלות שהי' בישראל שלא עסקו בתור' נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר המקרה במים עליותיו ויש לשאול ע"ז שני שאלות. האחד מה ענין הענינות הלז' כביכול אצלו ית"ש. והשני מה ענין התואר הזה לכאן ולמה ייחסו בכאן בתואר הזה שהוא מקרה במים עליותיו. אך הענין שכבר ביארנו בפ' החמישי שע"י הדבקו בו ית"ש ע"י התור' הקדוש'. הנה הוא ית"ש בדד ינחנו בההנהגה האישיית. והנה הפסוק אומר המקרה במים עליותיו הפי' של הפסוק הלז' הוא לדעתי שהוא מקרה ומגין ומציל במים העליונים והוא השפעה המעולה עליותיו של מעל' והם השמי' שהם מושפעי' מהשפעה העליונ'. והנה זה מ"ש ישראל מפרנסי' לאביהם שבשמים. שע"י עסקם בתור' ועבודה המה מעוררים אהבת דודים אהבת כנס"י להקב"ה. וע"י הוא משגיח עליהם בהשגחתו העליונ' וכמ"ש במ"א אומר עין ה' אל יריאיו ובמ"א אומר עיני ה' אל יריאיו. וכבר דיבר מזה בזוה"ק וכתבנו לעיל בפרקי' ויתפרש לדברינו דהכה עין ה' נאמר על השגחה העליונ' המיוחדת ועיני ה' נאמר על השגחה הממוצעת הבינונית בעבור אשר היא משתתפת במלאכי' ע"כ אמר עיני ה' לשון רבים והנה ז"ש ע"י עצלות ישראל שלא עסקו בתור' ימך המקרה שיעשה כביכול מך מהשגחתו המיוחדת לו וצריך להשתתף בה אמצעי' רבי'. וע"ז אומר המקרה ר"ל הבורא ית"ש המקרה ומגין בהשפעה המיוחדת אשר בידו וזולת דברי רז"ל בפי' הפסוק הלז' יוכל לפרש לפי פשוטו שמלת ימך פירושו הוא לשון השפלה כפירש"י. ר"ל ע"י עצלות שאינם עוסקי' בתור' נשפל המקרה ר"ל ההנהגה והצל אשר הוא מסוכך עליו כי ע"י התור' אנו ניזונים מהשפעה עליונ' וע"י העצלות אנו ניזוני' מהשפעה התחתונ' והנה מים התחתוני' הוא השפעה התחתוני' כאשר יבאר ועז"א והמים אשר מעל השמים שהוא השפעה העליונ' יהללו הבריות את שם ה'. ר"ל ההנהגה שע"י שמו מתפרסם וע"כ לא אמר הללוהו שאינו חוזר על המים רק שהבריות יהללו שם ה' ר"ל ההנהגה וע"כ לא אמר ה' אלא שם ה'. (והרד"ק כ' והמים אשר מעל הוא ג"כ בלתי גוף והוא צורות הצורות שממנו יוצאת הצורות ועלי' נאמר ג"כ ובין המים אשר מעל לרקיע עכ"ד ואינו רחוק מפירושינו בזה ודוק). ובזה מיושב הספק השלישי ורביעי שהערנו בפ' ג' ואח"כ אמר ענין ההילול על שלש בחי'. האחד על עיקר מציאות הבריאה. והב' על סיבת קיומם מצד עצמם והג' על הכח אשר נתן בהם להיות מושלים בעולם השפל הלז' וכמ"ש כח וגבור' נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל. ועל בחי' הראשונ' אמר כי הוא ציוה ונבראו

במאמר פיו ית"ש ועל בחי' השנית אמר ויעמידם לעד לעולם על סיבת קיומם ומצבם בכח הבורא ית"ש הסובלם בזרועו הנטוי'. ועל בחי' השלישית שהוא על סיבת ממשלתם בעוה"ז השפל אמר חוק נתן ולא יעבור שהוא ית"ש חוקה חקק בהם להיות מושלים בזה העולם ולא יעבור חוקה הלז' וגם הם לא יעברו אותו כמ"ש חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם או יאמר שהוא סובב הולך על עניני ג' בחי' ההנהגות ההם. על העליונ' אמר כי הוא ציוה ונבראו כי הוא בעולם הבריאה. ועל השני' אמר ויעמידם לעד לעולם והיא הנהגה התיכונה כי המלאכי' הם קיימים עומדים באישותם. ועל הנהגה התחתונ' אמר חק נתן ולא יעבור. כי המה לא בידם טובם ולא יפעלו זאת בבחירתם כ"א בחוק קבוע הניתן להם מאתו ית"ש. ובזה מיושב במ"ש ג' חלוקי' נבדלים והותר הספק הששי שהערנו בפ' ג' ואח"כ אמר הללו את ה' מן הארץ שיהללו הבריות מהנבראי' הארציים והזכיר הארבע יסודות וארבעה מיני נמצאים מורכבי' והמה דצח"מ ואח"כ הזכיר שמכל אלו הנמצאי' יהללו הבריות את שם ה'. ואמר הטעם כי נשגב שמו לבדו. ולכאור' הוא מיותר והוא הערה נוספת על מה שהערנו בפ' ג'. אך הענין כי כבר כתבנו בפ' ב' כי ענין ההלול לא תפול כ"א על הישועה הבאה מאתו ית"ש בלי שום התמצעות מלאך ושרף והשתדלות אנושי ייע"ש ע"כ אמר כאן טעם ההילול כי בזה הפלא אשר אנו רואים מאלו הנמצאי' הארציים והשמיימיים אין בזה שום השתתפות שום נברא כמבואר בב"ר פרש' א' בדרשת ר' תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך שלכך לא נבראו המלאכי' ביום ראשון שלא יאמרו מיכאל הי' מותח בדרומו וגבריאל בצפונו והקב"ה ממדד באמצע שנאמר אנכי נוטה שמים רוקע הארץ מאתי מי אתי מי הי' שותף עמי בברייתי. וע"כ אמר שע"כ יתכן ע"ז ההילול כי בזה נשגב שמו לבדו מבלי השתתפות שום נמצא והנה אחר שהזכיר ענין ההילול מצד הדברי' אשר הם ע"פ השגחתו הבדודה בשני בחי' מצד הא' על עצם הנמצאי' המנהיגי' כמ"ש הללוהו במרומי' הללוהו כל מלאכיו כאשר פרשנו בזה בסמוך. והב' במ"ש ההילול של בני אדם על השגחה הבדודה העליונ' כמ"ש והמים אשר מעל השמים יהללו כו' שפרשנו בו שהבריות יהללו עליו כי ע"ז יפול לשון הילול אחרי שהוא הנהגה מיוחדת לו ית"ש הזכיר אח"כ ל' הודאה אשר תפול על הנהגה המשותפת (התרת ספק השביעי והשמיני שבפ' ג') ואמר ע"ז הודו על ארץ ושמים. והוא על הנהגה המשותפת וע"כ אמר הודו ולא הילול כי לא יפול ע"ז לשון הילול אחר שהיא משותפת. ובזה יותר הספק השביעי שבפ' ג'. ומה שהזכיר כאן ארץ קודם לשמים כמה שהערנו שם בזה הוא מבואר עפמ"ש בב"ר להלן הוא אומר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וכאן הוא אומר ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים.

להלן לבריאה וכאן לשכלול. לבריאה השמים קודמין. ולשכלול הארץ קודמת עכ"ד. ולבאר דברי רז"ל ע"פ פשוטו ולקרב הדבר אל שכל האנושי והוא כי ישתבח יותר האומן שעושה דבר יקר מאשר יתפאר בעשותו דבר נבזה ושפל ממנו. אמנם לענין התיקון הדבר בהיפוך כי יותר יתכן לו השבח וההילול בתקון דבר השפל מתקנו הדבר היקר. וזה משני בחינות האחד מצד כי יפארו אותו בהיותו משגיח על דבר שפל ג"כ בכדי שלא יתמוטט. וזה מורה על יקרת הנפש שחס ג"כ על דבר קטן כגדול. והב' כי הדבר השפל בהיותו נופל בענין החסרון הגריעות הוא יותר קשה התיקון ועשיי'. וע"כ לבריאה הזכיר השמים תחלה בעבור שהוא חשיבות יותר ולשכלול הזכיר הארץ תחלה בעבור שהיא חשיבות יותר על העשות ושיכלול הדבר השפל הלז'. או יאמר שמצד שפלותם עיני השגחתו ית"ש עליהם יותר מן השמים לשכללם. וכעין מ"ש בזוה"ק ושמים לא זכו בעיניו זהו המעל' שלהם שעי"ז הוא מתקנם ואיך שיהי' הוא מבואר מה שהזכיר כאן ארץ קודם לשמים בעבור שזהו מוסב על הנהגה התיכונה והתחתונה שהוא ית"ש משכלל על ידם הנמצאים ולשכלול הארץ קודמת. והנה הותר הספק השמיני שבפ'. ואח"כ הזכיר וירם קרן לעמו כו' להתרת ספק תשיעי ועשירי וי"א וי"ב שבפ') ר"ל שענין שלשה הנהגות האלו נחלקין לשלשה בחינות כי לחסידי קדושי עליון המה מתנהגי' עפ"י השגחה עליונ' והבינוני' הם בחי' ישראל עם קרובו שהמה מקורבי' יותר מעם הפחותי' והמה מתנהגי' עפ"י השגחה התיכונה. והג' המה העם הפחותי' והמה מתנהגי' בהשגחה שפילה. והנה על ענין זה מצינו שיעקב אבינו ע"ה הי' לו שלשה שמות השם הראשון יעקב. והשני הוא ישראל. והשלישי הוא אל כמ"ש ויקרא לו אל אלהי ישראל. ודרשו רז"ל שהקב"ה קראו ליעקב אל. והוא כי בהיותו משועבד תחת המערכה התחתונ' קראו לו יעקב לשון עקב וסוף כי הוא סוף ההנהגה. ואח"כ כשישר אל אל ויוכל לו הנה עלה משפל מצבו לרום שמי' להלחם עם מלאך וקראו ישראל כמ"ש כי שרית עם אלהים ואנשי' ותוכל והי' מושגח מפי השגחה התיכונה ואח"כ עלה למדריגה עליונה מאוד נעלה להיות מושגח ממנו ית"ש ע"כ קראו אל והנה לעתיד כי מלאה הארץ דיעה את ה' ויהי' כולם מתנהגי' עפ"י השגחה האישיית ואז יהללו כולם לה' משא"כ עכשיו שאין ההילול כ"א לחסידיו כמ"ש יעלזו חסידי' בכבוד. וכמ"ש לעיל במ"ש הללו עבדי ה' כי אין ההילול כ"א לאלו שמתנהגי' ע"פ השגחה עליונ'. אמנם כשירים קרן לעמו הפחותי' המתנהגי' עכשיו ע"י הנהגה התחתונ' ירומם קרנם שגם הם יתנהגו ע"פ השגחה עליונ' הלזו ואז יהי' התהלה אשר עכשיו לכל חסידיו כי הם מתנהגי' ע"פ השגחה עליונ'ו הלזו יהי' ג"כ לבני ישראל עם קרובו כי אז יהי' כולם מקורבי' אליו כי אף העם הפחותי' ירומם קרנם להתנהג עפ"י

השגחה העליונ' כמ"ש בני ישראל עם קרובו והם הבינוני'. ואז יהללו כולם ליה אנו ליה וליה עינינו. וזה מורה במה שסיים הללוי' ובזה הותר הספק התשיעי והעשירי וי"א וי"ב והוא מבואר. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק ח

במסכת ברכות פ' כיצד מברכין על הירקות ר' יחודא אומר בורא מיני דשאין א"ר זירא ואי תימא ר' חנינא בר פפי מאי קרא ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא בכל יום ויום תן לז מעין ברכותיו כו':

אם היות שהוא ית"ש עושה לנו נסים ונפלאות כפי המאורע שאירע לנו. והנה המאורע לא תשקיף על הזמן אך יקרה בעת הזדמן בכל עת שיהי' אמנם לא כן הוא מעשה הש"י כי המה מיועדים ומיוחדים לזמן שאירע בו:

הקדמת ענין זה הוא מבואר כי המקרה יקרה בעת הזדמן כי אלו הי' מכוון לזמן הלז' זולת זמן אחר הנה הוא לא תקרא מקרה כי היא מכוונת להיות בזמן זה זולת זמן אחר. אמנם בנסים הנעשים באותן הימים הנה הם מיועדים ומוכנים לאותן הימים וכמ"ש בנס של יציאת מצרים ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם שהכוונה בזה כשם שהלילה הזה הי' משומר ובא משמת ימי בראשית מרצונו המוחלט כי הדבר מוכרח כי אחר שהדבר עפ"י השגחה האישיית המוחלט מרצונו הפשוט. הנה א"א שנתחדש אצלו זה הרצון בעת צאתם ממצרים. כי א"כ הי' אצלו הרצון מחודש וזה בלתי אפשרי לפי ההנחה אמיתית שאצלו לא יתחדש ולא יתוסף שום ידיעה כי א"כ יהי' אצל הידיעה והרצון מקרי וא"כ הוא נשוא מעצם ומקרה ואינו אחד ח"ו. וע"כ לומר שהרצון הלז הוא דבוק אל מהותו ולא נתחדש. וע"כ לומר שלילה הזה הי' שמורים משמת ימי בראשית וכשם שהי' הרצון הלז קודם בוא הדבר כן הלילה הזה ממשמש והולך ועדיין לא נתבטל. וז"ש הוא הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם ר"ל שבכל דור ודור עדיין הדבר הזה חי וקיים לעד ולעולמי עולמים כי הוא נצחיי וז"ש קורא הדורות מראש שמעת הבריאה הי' נגלה לפניו כל הדורות הבאים ומעשיהם וקנס פורענותם כי מה שהי' כבר נקרא שמו ואין כל חדש תחת השמש כי אי אפשר שיהי' בריאה חדשה כי א"כ נשתנה דעתו ית"ש ונעתקה מאין בריאה אל הבריאה ואם תשאל ותאמר א"כ על עיקר הבריאה איך נשתנה דעתו לברוא העולם מאין ליש שהרי לא ברא אותם מקודם א"כ הוי אצלו שינוי רצון ח"ו. דע כי בקושיא זו כבר עמדו החוקרים והתפלספו בזה ואני בתומי אלך לא אחקור מה לפנים ומה לאחור וטוב לי השתיקה.

הגם שבדרשותי בפרשת דרכים ישבתי הדבר קצת לא אדבר מזה כי בדברים הללו כבוד אלקים הסתר דבר אמנם הנחה זו אמיתית וגזירה זו צודקת שע"כ לא נפל זה הנס על הזמן במקרה כי א"כ יהי' אצלו שינוי רצון שמאחר שלא הי' בדעתו לעשות נס בימים האלו ונתחדש אצלו כעת הרצון במקרה וזה דבר שא"א. וע"כ לומר שמעולם הי' זה הזמן מוכן ומיועד לנס הלז'. וכך עלה במחשבה לפניו ודבר זה ביארו רז"ל יפה במדרשיהם בב"ר פ' ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהי' נקרע לפני ישראל הדא הוא דכתיב וישב הים לאיתנו כו' לתנאין שהתנה עמו א"ר ירמי' בן אלעזר לא עם הים לבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הדא הוא דכתיב אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי את הים שיהי' נקרע לפני ישראל צויתי את השמים וארץ שישתקו לפני משה שנאמר האזינו כו' צויתי את השמש והירח שיעמדו לפני יהושע צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו צויתי את האור שלא תזיק לחמ"ו צויתי את האריות שלא יזיקו לדניאל צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל צויתי את הים שיקיא את יונה עכ"ד וביארו בזה שענין הזה לא נתחדש בעת הצורך אליו רק מתחלה ראתה חכמתו לצוות ע"ז והנה באמת כ"א לפי בחי' הנס ר"ל באיזה בחי' ומדריגה הי' הנס כן באותו הזמן הי' הנס השייך לבחי' זו כי הזמן כלול ג"כ מכל הבחינות ומדות הבורא ית"ש אשר מתנהג בהם ואת הכל עשה יפה בעתו. וע"כ גאולת מצרים הי' בלילה בעבור שהי' שירה חדש' נוקבא כידוע. וזהו מה שמבואר במאמר הפונה קדים בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו. ר"ל מעין הברכ' השייכת לאותו יום כפי בחינתו אם לפי התפשטות חסד או לפי התפשטות גבורה כן יברך אותו בבחינ' זו. והנה בענין העשיית המופתים והנפלאות משינוי הטבע מצאתי בזה מבוכה רבה בין החוקרים. ולפי גודל הענין בכמות ואיכות אייחד לזה פרק בפני עצמו ואם שלא אחקור בזה בטוב ההבנה ועיון המחקרית בכדי שלא נצא מענינינו. ואי"ה אבאר אותו בטוב טעם בשערים בס"ד:

פרק ט

בב"ר פרשה א' ד"א כי גדול אתה ועושה נפלאות כו' בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלס במדינה וגדולי המדינה מתקלסים עמו שנושאין עמו במשאוי אבל הקב"ה אינו כן אלא הוא לבדו ברא את העולם הוא לבדו מתקלס בעולמו הוא לבדו מתהדר בעולמו א"ר תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות למה כי אתה אלהי' לבדך אתה לבדך בראת את העולם בראשית ברא אלהי':

אם היות שקצת מחכמי המחקרים מצד הגזירה הצודקת שהוא ית"ש האחד הפשוט לא ייחסו לו כ"א כוללת הבריאה אמנם ריבוי הדברים והפוכיהם ייחסום אל הסמוך אמנם לא כן דעת השלימים בדת אלקי וחכמי התורנים האמיתים כ"א יוצר הכל הוא מבריאה הגדולה עד שלשול קטן שבים:

הקדמת הענין כי הנה הסכמת רוב חכמי החקיר' וקצת מהתורנים שא"א לבריאו' רובי הנמצאות וכ"ש ההפכיים אם לא ע"י התמצעות מצד הקושיא הגדולה שהעירו עלי' כי אחר שהסיבה הראשונה ית"ש בתכלית הפשיטות והאחדות הגמורה מכל צד שיבחן כמ"ש המורה בח"א פנ"א ולא יפול שם אחד על זולתו באמיתית כלל כ"א על דרך השאלה והעברה כמ"ש העקרים במ"ב פי' הנה א"כ יקשה מאד איך ימשך מאתו החומריים מתחלפים והפכיים שונים כי מהפשוט לא ימשך כ"א פשוט ולא חומריי ולא מורכב. והנה נאמרו בזה דיעות שונות הדעת האחד שמציאות הריבוי והחילוף הוא מצד החומריים כמו שהאש באיכות אל יקפוא המלח ויתיך השעוה כי הוא פועל בכ"א כפי הכנתו. והנה דיעה זו היא דיעה כוזבת והוא דעת אפלטון שחשב כי אין פעולות הש"י יש מאין רק הוא חומר קדום ח"ו כמבואר בהפלת ההפלה. ועם שהרב הר"מ במורה פי"ג מביא דעת זה חלילה לנו לומר שהוא נושא פנים לדיעה זו המאמין בחומר קדום ח"ו. וכאשר כתב שם הררש"ט המפרש והדעת הב' הוא דעת ן' סיני שהריבוי נמשך מהאמצעים שהנמצאים מושפעים זה מזה ואמר שמהשי"ת ב"ה הושפע שכל אחד פשוט (בלבד ולהיות שכבר ישוער בו צד ריבוי בשכל ההוא והוא היותו משכיל א"ע ואת זולתו שהם ב' מיני השכלות לכן יושפע ממנו שכל א' פשוט) ונפש הגלגל הראשון וגרמו כי מהשכלתו את עילתו הפשוטה יושפע ממנו שכל א' פשוט ומהשכיל א"ע אשר בו ב' דברים הא' היותו שכל פשוט והב' היותו אפשרי המציאות יושפע ממנו הגרם ונפשו כי מהשכלת עצמו היותו שכל פשוט שהוא מושכל חשוב יושפע נפש הגלגל ומהשכילו אפשריות מציאותו שהוא מושכל פחות יושפע ממנו חומר הגלגל ומהשכל השני יושפע שכל פשוט שלישי ונפש הגלגל וגרמו על דרך זה עד השכל העשירי והוא שכל הפועל שלא נמשך ממנו אלא העוה"ז השפל לא שכל פשוט אלו דבריו. וזה הדעת יותר קרובה לדת אלהי וחכמי התורניים. כאשר התחזקו בדיעה זו הרב המורה בח"ב והעקרים במאמר ב' פי"א אמנם לא על דרך שהאמינו ן' סיני שהוא על דרך החיוב כהמשך האור מן השמש כ"א על דרך החידוש והריצוי כמבואר שם במורה ח"ב פכ"ד. והדיעה השלישי הוא דעת ן' רש"ד כי מהש"י עם היותו אחד יומשכו ממנו פעולות מתחלפות שההקדמה האומרת שמהפועל א' לא ימשכו דברים רבים אינם אלא בפועל הפרטי

הנגלה אבל בפועל הכולל ית"ש שהוא פועל בידיעה לא תצדק שהפועל בידיעה יפעול דברים רבים. וכן הוא הגזירה הג' שכתב הרב בח"ב פכ"א ואמר בן רש"ד שכל הדברים סידרו מאתו ית"ש סידור ראשון דרך גזירה ורצון גמור אמנם כולם לתכלית אחד שהוא קיום המציאות שעם היות בו רבוי דברים ושינוי וחילוף בפרטיי כלו נקשר קצתו בקצתו וכלו עולה לתכלית אחד כמו שהנפש המדברת עם היותה אחד יש בה חילוף פעולות שכלן תכליתן אחד והוא קיום האדם. והנה הדיעה זו היא הדעה המובחרת ורצוי' יותר בעיני חכמי עמינו וכאשר יראה לדיעה זו פני הראות בשמות רבה פ' כ"ז וכמ"ש שם מהר"ש יפה מ"ש שם בשר ודם מכה באיזמל ואם שהעקדה בשער ב' נטה לדעת ן' סיני שהרבוי נמשך מהאמצעים ומביא ראי' מדברי ר"א הגדול שמים מהיכן נבראו מאור לבושו שאור לבושו כינוי לשכליים הנבדלים וכן החכם ר' שם טוב החזיק בדעתו (גם חכם אחד הכה על קדקד ן' סיני והביא דבריו בעקרים מ"ב פי"ג ייע"ש). אמנם לפי דעת השכל הישר עפ"י התורה אלקית הנה זאת הדיעה הוא כמתנבא בענינים אשר אין השכל יוכל להשיגם כי המה דברים העומדים בכבשונו של עולם. וגם איך נאמר זה שמצד השכלת השכל הראשון עצמו הושפע ממנו שכל ונפש הגרם וחומרה ומשכל העשירי לא נשפע כ"א עוה"ז השפל ולא אתנו יודע מה ההבדל אשר בין השכל הראשון אשר יושפע ממנו שכל ונפש הגרם וגרם ובין השכל הפועל שלא יושפע ממנו כ"א הנמצאים החומריים הלא הוא גם הוא משכיל עילתו וב' בחי' עצמותו והוא היותו שכל נבדל והיותו אפשרי המציאות ואם נאמר שנתמעטה השכלתו משכל הראשון ט' מדריגות מה נשוב על השנות אותו משכל הט' שגם ממנו הושפע שכל הנפש הגרם וחומרה אשר אין ביניהם חילוף כ"א מדריגה אחת, ועוד שכל הספיקו' שהעיר הרב המורה לדעת ן' סיני המאמין שדברים אלו הושפע דרך חיוב. הנה יקשה ג"כ לדעתו כמ"ש החכם ר' ש"ט אמנם דעת רש"ד היא הנכונה ורצוי' בעיני כל בעל דת בעבור שאינה חוקרת בפרטות הבריאה כי אין לנו לבדות בענינים אלו העומדים ברומו של עולם דברים מלבינו כי מי יגבה לבו בדרכי ה' לחקור על הדברים הטפשים מחכמתו העליונה וכמו שאין למהותו קץ ותכלית ולית מחשבה תפיסא בי' כן אין לחכמתו קץ ותכלית ולית מחשבה תפיסא בי'. אמנם הוא לא השתדל כ"א לתת טוב טעם על כללות הספק שהעירו בו בעבור שלא יפול בו כ"כ מהזרות הנפלא ויפה דיבר בזה כי אחר שהתכלית אחד הנה הוא ית"ש כל יכול ומאחר שהשיגה חכמתו ית"ש תכלית הכולל הנה הפרטים נעשה דרך האחדו' התכלית הכולל וזה אצלי כוונת דבריהם בב"ר פ"א וז"ל ד"א אמון אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה אותו

מדעת עצמו אלא מדעת האומן והאומן אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא דיפתראות ופנקסאות יש לו לדעת היכן הוא עושה חדרין האיך הוא עושה פשפשין כך הי' הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם והתור' אמרה בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו עכ"ד. והנה המפורשי' הקשו ע"ז המאמר כמה קושיות האחד מה שהתחיל לומר שהתורה הוא אומן ואח"כ אמר כלי אומנתו ואחר כך במשל שהביא המשיל התורה לדיפתראות ולפנקסאות. והקושיא הב' מה הוצרך הוא ית"ש לאומן הקצר קצרה יד ה' מלעשות כל אלה ומה ענינו לבשר ודם אשר ישיגנו הליאות ועמל. ועוד קשה התורה גופא מי ברא הלא הוא ית"ש יוצר הכל הוא. אך הענין כי הם עמדו ע"ז הקושיא עצומה שהתפלספו בה המחקרים איך יצא משכל הפשוט בריאות מתחלפות אמנם תירצו זה עפ"י הנחה זו שהנחנו כי הוא ית"ש ברא הדברים הנפרדים אחרי שסיבתן התכליתית הוא אחד. ויש לבאר זה עוד יותר שאם לפי ראות עינינו נראים דברי הנמצאים מתחלפים בעבור שאין אנו משיגין על נכון תכליתן הכללי ואיך כל הנבראים מקושרי' ומתאחדים אחת באחת יתדבקו ואף בעניני חקירתינו אנו הולכין מן הפרט אל הכלל כי בחקירתינו בענינים הפרטיים החלקיים עלה נעלה אל עילתן הכללי וכן על דרך זה נעלה מעילה לעילה שעלי' אשר היא אצלה במדריגת עלול והוא עלולה ממנה וכמ"ש כי גבוה מעל גבוהים שומר. אמנם לא כמחשבותינו מחשבותיו ית"ש כי הוא משיג כל הפרטיים החלקיים בהיותו יודע הכלל והוא ידיעת עצמותו ומהותו ית"ש כאשר הודו ע"ז כל הפלסופים וכמבואר בדברי הר"מ במ"נ ובפרק ב' מהלכות יסודי התורה וכאשר הודו ע"ז כל הפלסופים בבחי' ידיעתו כל הנמצאים עם שהוא שכל פשוט והסכימו לזה שבידיעת עצמותו ידע הכל כן נאמר בסיבת הבריאה כי הכל נברא מעצם כבודו בלי אמצעים רק בעבור התכלית הכולל שהוא אחד נבראו הפועלים המחולפים ואדרבא לפי דעת ן' סיני יקשה עלינו איך יהי' ידיעת הבורא ית"ש בכל הנמצאים הפרטיים החלקיים אחר שהוא ית"ש לא יצא ממנו כ"א שכל אחד פשוט הגם לפי דעת המורה והרב הר"י אלבו בעקרים ודעת הרב בעקידה שכל ענינים נבראו ע"י אמצעים אמנם על דרך החידוש והריצוי ולא על דרך החיוב. עדיין הדבר הזה מקושי ההבנה איך יקיף ידיעתו הנמצאים הפרטיים שלא נבראו משכל הפשוט כ"א ע"י השתלשלות השכליים הנבדלים אם לא שנאמר כי אחרי שהשכל הפועל משיג כל הנמצאים אשר על ידו נבראו וכן השכל אשר למעלה ממנו משיג אותו וכן הדבר בהשתלשלות מלמטה למעלה עד הסיבה הראשונה ית"ש. אמנם זה דוחק גדול ובאמת יש ליכנס בזה בחורין ובסדקין ליישב הדבר בעומק. אך אין רצוני לחקור בזה אחרי שלדעת ן' רש"ד הדבר

מובן כפשוטו אחר שהוא ית"ש ברא הכל מרצונו ומחכמתו ביחד כאשר ביאר בזה הרב מהר"ש יפה בב"ר פ"א סי' כ"א דעת רשב"י שאמר תמה אני על מה נחלקו אבות העול' ב"ש וב"ה אי שמים נבראו תחל' או ארץ כי הכל נבראו ביחד כאלפס וכסוי' כמ"ש קורא אני אליה' יעמדו יחד שהכוונה בזה שהוא ס"ל כדעת ן' רש"ד שהכל נבראו מכחו ויכולתו בלי שום מיצוע. והנה מצינו שביאר המשורר בזה ענין הידיעה של הבורא ית"ש מצד בריאתו אותם ביחד כמ"ש היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ביאר בזה מאחר שהוא ברא אותם ביחד מבלי מיצוע הנה הוא מבין אל כל מעשיהם כי בידיעת עצמו ידע הכל. והנה הוא הדבור אשר דיברנו הגם שלעינינו יראה הדברים מתחלפים ומהופכים זה מזה אמנם הוא ית"ש הצופה החלק מן הכל והכל הוא אחד והוא כדמיון מנורה של פרקים עשוי' חוליות חוליות כאשר יראה אדם שאינו אומן בזה ואינו יודע תכלית החוליות והפרקים יחשוב בדעתו שהמה ענינים מפורדים אמנם האומן יחבר אותם ויהי' הכל אחד בעבור שיודע שתכליתן הכללי הוא אחד. וכן הענין בכללות העולם כי אנו רואים החלקים מפורדים ואין אנו יודעים איך התקשרותם והתחברות' איך אחד באחד יגשו והיו לאחדים אזי אנו חושבים שהדברים מפורדים אמנם הבורא ית"ש רואה הכלל המדובק בפרטיים והי' המשכן אחד והנה זה הענין שאמר במדרש אמון אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו. והענין כי התורה היא חכמתו ית"ש וגם הוא תכלית הכללי של העולם והנה ע"י שהיא חכמתו ית"ש הנה יצדק בה שם האומן כי החכמה היא העיקר במעשה בראשית ומזה הצד הוא ג"כ כלי אומנתו כי כשנערוך אותו אל מול הבורא ית"ש אשר הוא הפועל בחכמה וידיעה דברים מתחלפים שונים נמצא החכמ' כלי אומנתו שע"י פעל כל הנמצאים כמ"ש כולם בחכמ' עשית ואומר ה' בחכמה יסד ארץ. אמנם מצד היותר סיבה תכליתיית הנה היא במדריגת דיפתראות ופנקסאות כי על ידי התכלית הכללי ידע הנמצאים והפעולות הפרטיית וז"ש שהי' הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם ר"ל שהוא ית"ש לא הביט אל הפעולו' הנפרדות כ"א על תכלית הכולל והוא אחד. וזה הענין ביאר המשורר באומרו מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך. שהכוונה בו לדעתי כי המשורר העיר הספק הלז' ותירץ אותו כדעת ן' רש"ד וז"ש מה רבו מעשיך ה'. ואיך יצדק זה שיצא נמצאים נפרדים מאחדות הפשוט אשר ע"ז כיוון באמרו השם העצם כי הוא מורה על הי' הוה ויהי' והקדמון לא יהיה כ"א אחד כמבואר במורה ובחו"ה שער היחוד וא"כ איך יצאו ממנו מעשים רבי' והמון בריות לאין תכלית ויישב הספק הזה באומרו כולם בחכמה עשית שאם לא יצדק זה בפועל הפרטי הנגלה אמנם יצדק זה בפועל הכלליי הפועל בידיעה וחכמה. ואמר

הסיבה לזה כי מלאה הארץ קניניך ר"ל כי כל הנמצאים אין אחדם שיצא מן התכלית הכללי הכולל כל הנמצאי' ותכליתן אחד וז"ש מלאה הארץ קניניך כי הקנין הכוונה על ענין התכליתיי כמ"ש ה' קנינים קנה הקב"ה בעולמו תורה קנין א' שמים וארץ קנין א' אברהם קנין א' וישראל קנין א' כו' כאשר ביארנו זה בשערים שהכוונה בזה על הסיבה התכליתיית כי התורה היא סיבה חכליתיית לעולם בעבור שהנמצאי' יקיימו אותה וכן שמים וארץ כמו שביארנו שם. והנה אחר שביארנו ענין הבריאה איך הוא הכל מידו יתש"ש בלי אמצעים נשוב לעיין בענין השגחתו יתש"ש ועשותו הנפלאות אם הוא ע"י אמצעים או בלי מיצוע. והנה מצאתי בזה דעת החוקרים שהוא ע"י אמצעים והחכם בעל דרך אמונה בעשרה מאמרים הביא בזה ג' דיעות האחד הוא דעת הראב"ע וסייעתו שהאמצעי הוא הנביא כמו שנראה ברוב הנסים הנמצאים ע"י הנביאים וטענתם שהפועל הפשוט במורכב לא ישלם כפועל המורכב במורכב והנביא מצד הדבקו בשכלו בעולם השכל הפשוט יקבל פועל השי"ת ב"ה ומצד עצמו שהוא מורכב יפעול בהיולי המורכב ואז אצל עיונו ודבקותו בכל יפעול בכל ויעשה מה שירצה בהיולי החלקי. והנה כאשר יעיין המשכיל בדבריו יראה שהסיבה המכרחת אותו לזה הוא הקושיא הראשונה שהעיר על עיקר הבריאה איך יצאה מאחד הפשוט כן הקושיא הלזו העירה לראב"ע בענין ההשגחה וההנהגה וז"ש כי הפועל הפשוט במורכב לא ישלם כפועל המורכב במורכב והבן. (וזה סעד למה שכתבתי לעיל שענין הידיעה של הבורא יתש תלוי בענין הבריאה ודוק בזה). והנה הוא תירץ כתירוץ ן' סיני שע"י האמצעים נעשה ההנהגה הלזו והוא ע"י הנביא שהוא ממוצע בין הכלל והפרט והדעת הב' היא דעת הרלב"ג שלחשבו שכל הצורות נשפעות מהשכל הפועל אמר שג"כ הפלאות שהם צורות בנושאי' ראוי שייוחסו אל מלאך שהוא השכל הפועל כמו שנמצא ברבים מהפלאים שנזכר בהם מלאך כמו בסנחרב וכדומה אמנם יהי' שם ג"כ נביא כדי שיהי' הקיבול חלקיי עכ"ד והנה הוא ג"כ עמד על הקושיא הראשונ' ושם ג"כ הנביא האמצעי'. אמנם ההבדל בינו ובין הראב"ע כי הראב"ע סובר שהנביא מדבק עצמו בו יתש שהוא הכל ולדעת הרלב"ג הנביא אמצעי בין השכל הפועל לנמצאים התחתונים החלקיים. ואפשר שדעת הראב"ע שדביקות הנביא אינו כ"א בעולם השכליים הנבדלים כמ"ש מצד הדבקו בשכלו בעולם השכל הפשוט (כך מצאתי הגירסא מועתקת ביפה תואר סדר בראשית פ"א). אמנם ההבדל בינו ובין הרלב"ג כי לדעתו הנביא הוא הפועל זאת מצד הדבקו בשכל הפשוט הנה ישאב שם ממעייני הישועה. ולדעת הרלב"ג עיקר השופע הוא המלאך לעולם הלז' אמנם הנביא ההוא כלי המוכן לקיבול השפע בכדי שיהי' הקיבול חלקיי ואיך שיהי'

הנה הוא מבואר שדעתו הוא כי המלאך השופע הפלא הלז'. ויש בזה דעת שלישית שהכח השמיימי היא ממוצעת לפי שכל ענייני זה המציאות נכנעים אליו. וחזקו זה הדעת מקצת כתובים. אמנם דעת בעל ד"א שהפליאות אינם מתייחסים אלא להשי"ת ב"ה בלי אמצעי כמ"ש אני ה' אני ולא מלאך ואמר כמו שחק הטבע הוא מידו ית"ש כן השינוי הטבע לא יהי' אלא מידו ית"ש. וחילוק בין הפלאים שהוא דבר שינוי הטבע לא יהי' (ע"י) שום אמצעי' כ"א מהשי"ת לבד. ובענין הנס שהוא אצל הצלת עם או איש הכרח שיתמצע שכל הפועל. ובענין האות והמופת שהוא אצל הודעת הדברים הכרח שיתמצע הנביא עכ"ד. והנך רואה שכל התפלספותן ודעת שלשתן כללתי ביחד בפרק ו' כי שם כתבתי כי באמת יש שלשה הנהגות הנהגה המערכת וגם בזה יהי' ענין נסיי עפ"י טבע המערכת ר"ל שענין הנס הוא ג"כ טבע המערכת במעט ממנו ויחלק הדבר למאדיי ומעטיי ר"ל שהוא טבע המערכה בעצם רק הוא נסיי בא' מהט' מקריים כמ"ש בסמוך ולקמן פרק י"א וכאשר נבאר זה לקמן בפרקים והנהגה התיכונה היא הנהגה ע"י המלאכים כמבואר בכתבים. ר"ל שהם אמצעים והנהגה השלישית היא הנהגה האישיית אשר היא בידו ית"ש. אמנם הנביא כפי מדריגותו כך יושפע עליו ההנהגה אם הוא מושלם מאד בשלימותו גבוה מהמלאכים הנה יושפע עליו שפע הנהגה האישיית. ואם הוא אינו שלם כ"כ בשלימות מופלג יושפע עליו מעולם השכלים הנבדלים. ואם הוא בשלימות הפחות יהי' ענין הנס עפ"י המערכה. וזהו דרך ישכון אור ויתיישבו בו כל הדיעות והיא הכרעה נכונה בין אלו שלשה דיעות. והרב בעקידה שער נ"ד הביא שלש חלוקות בעניני ההנהגות האחד הנהגה הכללית לכל עם ועם מא"ה עפ"י המערכת. אך הבורא ית"ש הוא משגיח ע"ז בדרך ראי' בעלמא כמ"ש משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם וענין הראי' הזאת שלא יהי' מתנהג עפ"י העוולה והעיוות הגמור כאשר ראה בדור המבול עוצם העוול הכללי אשר כל הנמצאים השחיתו דרכם הביא המבול שמבלבל את הכל והשחית והרס בעברתו כל הנמצאים. אמנם עיקר ההנהגה אינו על ידו כי אם על ידי המערכה. וענין השני אשר הוא לעם המיוחד והוא עדת בני ישראל עמינו הוא ית"ש משגיח אליהם בדרך פנוי כמ"ש ופניתי אליכם אמנם לא זה עיקר הנהגתו. והנהגה המעול' אשר היא על ידו הוא לחסידי קדושי עליון כי הוא ית"ש מקושר ומתאחד עמהם בהתקשרות בתשוקה וחפיצה ודביקה. והנה בעיקר ההבדל אשר שם בין הנהגת עובדי כוכבים לישראל יפה דיבר אך לא שת לבו לבאר הדבר עד תכליתו ולהניח שלש הבדלים בין הנהגה והשגחה אשר לישראל בשלש השגחות מחולקות כאשר ביארו. (הגם שכ' שם בפי' שיר של פגעים מ"ש כי מלאכיו יצוה לך כי יש קורבה להשי"ת

שיספיק להשגיח בו אבל ע"י מלאך או שליח אמנם כשתופלג הקורבה יפלטהו וישגבהו הוא בעצמו ולא עוד אלא עמו אנכי בצרה עכ"ד. ולא תטעה בזה שהוא כיון לדברינו שזהו ענין הנהגה התיכונה ע"י המלאכים. שבאמת ג"ז השגחה אישיית רק שנעשה ע"י מלאך כמו בסנחרב ויצא מלאך ה'. וכאשר נבאר זה בפרק עשירי בס"ד והוא מבאר ג' הבדלים אשר בהנהגה אישיית אמנם לא שת לבו לבאר ג' הנהגות אלו). והנה הרב הר"מ בפרק שמיני בהקדמתו לפרקי אבות כ' בענין הפלאים והנסים לסלק ההתחדשות והרצון מהשי"ת ב"ה והוא שהרצון אלקים הי' בששת ימי בראשית שימשכו הדברים כולם על טבעם תמיד ולזה הוצרכו החכמים לומר שכל המופתים היוצאים חוץ לטבע קדם בהם רצון ה' בששת ימי בראשית והושם אז בטבע הדברים שיתחדש בהם מה שיתחדש והרואי' יחשבו שעתה נתחדש ואין הדבר כן ועל דרך זה כ' במשנה עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וז"ל ואמרו עד"מ שביום ב' בהחלק המים הושם בטבע' שיוחלק ים סוף למשה והירדן ליהושע ויום ד' כשנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע כו' ראה דברים אלה טובים ונכוחים כי לא יחלוק בזה מהיות ענין הנס שינוי הטבע הנהוג לגמרי אלא שאמר שגם זה השינוי כבר הושם בטבע להעשות לצורך השלימים והרי הם טבע נסתר שמור אליהם. ובכן לא יקרא שינוי והתחדשות רצון בו ית"ש וגם לא נשתנה הטבע מטבעו כי מטבעו הוא ההשתנות הזה לעת ראוי. ואביא דמיון נאות לזה הנה הברזל דרכו לרדת למטה וא"א לתלותו באויר אלא במסמרים ובא איש בקי בטבעיות וידע סגולת האבן השואבת הנקרא קלאמיטה והניחה למעלה מהברזל ומשכתהו אליו עד שיתלה באויר. וכן בא איש חכם וסך גופו בדם סלמנדריא ונכנס בתוך האש הנה הרואים יחשבו שנעש' לאלו נס ושינוי הטבע ובאמת אינו כן שהדברים טבעיי' ומ"מ הדברים האלו ראי' על חכמת האנשים ההם וסגולת האבן והסלמנדריא שע"י נעשה זה מה שלא נעשה בדבר אחר ולאיש אחר. וכן מעשה נסים לשרידים אשר ה' קורא יראה לאנשים שהוא שינוי בחוק הטבע ואין כן אלא מטבעו המושם בו שישתנה מנהגו בהתחבר אליו צורך השלימים וגזירתם בו ומ"מ הוא אות גדול למעלות החסידים ודביקות רצון ה' והשגחתו ית"ש הפרטית בהם מזולתם שהשתנות המנהג אינו אלא להם וז"ש ר"י תנאים התנה הקב"ה כו' ורצה שזה טבע קדום מושם בהם ואין זה התחדשות רצון ולא שינוי טבע אבל הוא נס לעיני הרואים ומופת ראי' לחיבת בעל הנס עכ"ד. ראה דברינו שדברנו בפרק הקדום המה נכללים בדבריו אלה ועצם הסיבה שהעיר אותו לזה הענין בעבור התחדשות רצון אצלו ית"ש הוא הסיבה אשר העיר אותי והנאני מאד שכוונתי לדעתו הגדול אמנם ההכרח הלז' שהכריח לומר

שהי' הדבר מושם בטבע הנבראים הוא ההכרח שיכריח אותנו לומר שהי' הדבר מיועד ומוכן לזמן הלז מאז כי זולת זה הי' שינוי והתחדשות רצון על הזמן הלז'. אמנם להבין אופן הסידור המערכת איך שלא יהי' זה שינוי טבע אומר כי כבר כתבנו בהקדמה כי הדברים מתחלפים בהיותם מכוונים לתכלית אחד הנה הם דבר אחד וכאשר כ' האבן רש"ד לעיל כי הבריאה הנה היא דבר אחד בעבור היותו כולם פונים לתכלית אחד. וזה אצלי כוונת רז"ל באמרם ת"ח מרבים שלום בעולם. כי הנה אחר שיראה שהנמצאים אשר בעולם יש ביניה' הפירוד והחילוק אמנם כשיבא התכלית האחד אשר הוא מייחדם הנה יבא ביניהם שלום ויהיו כולם מקושרים באחדות וז"ש ת"ח מרבים שלום בעולם כי הת"ח הוא הסיבה התכליתיית לכללות העולם כמ"ש החכם כי זה כל האדם ודרשו רז"ל כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה. וז"ש רז"ל כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. והכוונה כי אם נייחס האחדות והחיבור בנמצאים השפלים כדעת ן' רש"ד הנה לא נדע הייחוס אשר בין העליונים והתחתונים כי המה רחוקים מאד בכמותם ואיכותם וכאשר העיר זה הרב מוהר"ש יפה על דעת ן' רש"ד. אמנם האדם השלם העוסק בתורה הנה הוא האמצעי בין השמים והעולם השפל והוא הבריח התיכון מבריח מן הקצה התחתון אל הקצה העליון ומאחד אותם ומקשר אותם והוא הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והוא ממשיך רצון הבורא ית"ש בכל העולמות כי ע"י הוא ית"ש מתקלס בעולמו וכמ"ש ישראל אשר בך אתפאר. והדמיון למלך שבנה ארמונות והיכלי שן והתקין שם אוצרות יקרים וזהב ופז והושיב שם את בנו וכאשר הבן מתנהג בדרך נכונה ורצוי' לאביו הנה רצונו ותשוקתו על הארמון הלז' ומתקנו תמיד בעבור שדעתו נוחה הימנו כי אחר שהסיבה התכליתיית הוא בנו הנחמד ובהנשא התכלית ינשאו הפעולות לעומתו משא"כ אם בנו חטא וישר העווה אזי יסתיר פניו ממנו ומשבר את הארמון ומגרש את בנו מעל פניו. והנה להיות הדבר כאשר הונח כי כל העולמות נבראו בעבור האדם הנה סידור הטבע אשר שם הוא ית"ש במערכת המה לתכלית האדם השלם ולצורכו וא"כ כאשר יגרום הצורך בהמשך הזמן על שינוי הטבע הנה אזי ישתנה הטבע בעבור רצון יראיו ואין זה פעולות מתחלפות שתכליתן אחד והוא לעשות רצון יראיו. והוא נדמה לאומן הלז' העושה כלי אחת כי יעשה בה פעולות מתחלפות ודברים ההפכיים כי פעם יתיך הכסף ופעם יקפיאנה ויקש' אותם ואין זה כ"א פעולה אחת בשם וזה שמו אשר יקראו להעשות כלי אחת כי אלו הדברים המה להוציא כלי אל מעשהו כן הענין בטבע הלז' כי במה שנשתנה אין זה שינוי כי אחרי שהכל לעשות רצון השלימים בין הסידור השמיימי ובין שינוי הסידור תכליתן

אחד. אמנם אמירתם תנאי התנה הקב"ה לדעתי אין מן הצורך לומר ששם הטבע בה שישתנה לעת הזאת אך בדרך אמוניי יש ליישבו עפ"י פשוטו אחרי שנודע כי הוא סובל עולם בזרועו אמנם זה ע"י רצונו הפשוט המחי' כל הברואים כי רצונו הוא מהותו וכמ"ש לעיל בפרקים כמ"ש המשורר חיים ברצונו עי"כ הסידור המערכותי הוא נתלה ברצונו הפשוט כי כל העולמות והנמצאים המה מקושרים ומאוחדים ברצונו הפשוט המחי' את כולם והוא רצון הפנימי המתפשט בעצמות ופנימיות כל הנמצאים. לולא התפשטות הרצון הלז בהנמצאים לא היו יכולים להתקיים אפילו שעה אחת וע"כ אחר שהוא ית"ש צופה ומביט מראשית דבר אחריתו כל הדברים אשר נפלו אח"כ בזמן מן הזמנים היו מיועדים ומוכנים לכך מראשית הבריאה מרצונו הפשוט אשר הי' עליהם להעשות בהם נסים וא"כ סידור המערכת הנעש' מרצונו הפשוט אין לו התפעלות הסידור הטבעיי בזמן הלז' כי אז אין הרצון שופע על סידורו אמנם על שינוי הסידור הרצון הלז לא נשתנ' כי הוא משמש ימי בראשית. וזה אצלי כוונת דבריהם מאמר שהבאתי בפרק הקדום באומרם לאיתנו לתנאו שלכאורה יקשה ע"ז למה הוציאו הדבר מפשוטו ששב לאיתנו הראשון להגרת המים. אך באמת לא חלקו בזה על הפשט הכתוב ששב לאיתנו ותקפו הראשון. אך הוקשה להם איך יוצדק לומר ששב לאיתנו כאלו הי' הכח הזה נפסק ממנו כי אם יעכב אדם האבן למעלה הנה לא יתכן לומר שנפסק ממנו כח הירידי' למטה אך שפסק פעולות הירידה אמנם ככחו אז כן עתה וכשיסיר המניעה יוצדק לומר ששב לפעולתו הראשון אמנם לא יוצדק לומר ששב לכחו ותקפו כי הכח הזה לא נפסק בשום זמן מהזמנים ואיך אמר וישב הים לאיתנו שמורה כאלו לא הי' לו עד עכשיו הכח ההוא ולפי פשיטת הענין המובן מזה הי' לו לומר וישב הים להגרתו והמשכתו שזה ולא זולת הוא הדבר אשר נפסק ממנו. אך מפ"י מה שאמרו תנאי התנה יתיישב הענין והוא כי הוא ית"ש תנאי התנה ר"ל שמאז הי' רצונו שבזמן הזה לא יהי' הסידור טבעיי הלז' ונמצא א"כ שבהגיע התור וזמן הלז' לא הי' כח ואיל ביום ההוא שימשך הגרתו אחר שענין הורתו הוא ע"י רצון הפועל הבורא ית"ש ובהגיע הזמן הלז' לא הי' רצון הפועל שופע אל כח ההגרה ע"כ נפסק הכח הלז' וע"כ יצדק מ"ש לאיתנו כי בזמן הלז' לא הי' הים באיתנו כי נסתלק רצון האלקי המקיים אותו והוא לדעתי ענין אמיתי ונחמד. והנה בזה יתיישב קושי' מהר"ש יפה על מ"ש בשוב הים להגרתו שש לתנאו כי זה יצדק בהבקע הים שאז הי' התנאי ואיך יצדק זה בשוב הים להגרתו שאז כבר קיים התנאי אך לדברינו עמדו בזה במה שיש בזה מן הקושיא מל' איתן שנראה שער עכשיו לא הי' להים כח ההגרה והמשכה. והנה הרב המורה במורה נבוכים פכ"ט החליף השיטה וכתב שדברי

רז"ל בנפלאות זרים שהם רואים שהנפלאות הם ממה שבטבע ג"כ על צד אחר. וזה שהם אמרו כשברא הקב"ה את העולם והטביע על אלו הטבעיים שם בטבעיים ההם שיתחדש מהנפלאות בעת חידושם ואות הנביא הוא שהודיע ה' את העת אשר יפעל הדבר כמו ששם הדבר בטבע שהוטבע עליו וכאלו שם בטבע המים שיגרו תמיד רק בעת עבור ישראל בים אז יחלקו המים. וזה כולו לבריחתם מהתחדשות דבר עכ"ד. והנה המפרש כתב שכל דבריו הוא בדעת חז"ל הוא כי הנפלאות המה דברים טבעיים ככל הטבע הנהוג כי האש כבר אפשר שלא תשרף לסיבה שפלה או גלגלית וכן המים אפשר שיעמדו משהגרה לסיבה חיצונית שתתחדש על המעט כמו שיעמוד האבן למעלה אם ימצא דבר מקשיי וא"כ לא פעל בנס הלז' שום דבר חוץ מטבע ההוה ואות הנביא אינו כ"א הודעת מתי עת התחדשות הלז'. והנרבונ"י גילה דיעה זו יותר באומרו שלפ"ז ענין הטבע תחלק לשני בחינות מאדיי ומעטיי והגרתן הוא טבע המאדיי ועמידת ההברה היא טבע המעטיי עכ"ד. והנה אם באמת הי' כוונת רז"ל כדבריהם יפה תפסו עליהם כל המחקרים ושפכו סוללה חזקה ובנו עלי' מצודות גדולים כי הדיעה הזו נראית כדעת ארסט"ו האומר שהעולם נמשך מאתו דרך חיוב. וכן הרב בעצמו לא סבר וקיבל עליו דברי רז"ל לפי פירושו הן מ"ש תנאי התנה והן מ"ש עשרה דברים נבראו בע"ש. אמנם יש לפרשו על דרך הלז' שהוא ית"ש כאשר חידש הטבע ושם בה כח על הסידור הלז' הנה הוא מתקיים על רצונו הפשוט הלז השופע עליו בכל יום וע"ז אנו אומרי' המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשי' שזה החידוש הוא ענין תמידי בכל יום. וא"כ כאשר נדע כי ביום הזה שנבקע הים הי' רצונו שיבקע על כרחינו נוד' שהי' הרצון הזה קדום בו ית"ש מאז הבראותם וא"כ ע"כ נודה לדברי הרב שהטבע הלז' לא יהי' בטבעו וכחו להיות שופע בזמן הלז' וא"כ מהו אות הנביא ע"כ לומר כדברי הרב על הודאת עת התחדשות הדבר. אמנם מה שיקשה ע"ז מענין דור המבול כי אלו לא חטאו לא הביא עליהם המבול. גם מצינו שנתלה להם זמן רב אולי ישובו כמ"ש והי' ימיו מאה ועשרים שנה. גם בסדום ועמורה ונגעי פרעה ופתיחת הארץ לקרח וכיוצא בהם הכל הי' בשביל חטאם ואם זה מסודר משמת ימי בראשית שכן יהי' בזמן ההוא כפי מה שיתחדש בטבע אין זה תלוי בזכותם ומהו אות הקשת כ"א לא סודר כ"א מבול אחד בטבע הדברים הנמצאים. א"כ מהו הצורך לקיום הברית אלו דברי המחקרים מה שתפסו על שיטת הרב בדברי התנאים השלימים האלו. אמנם לדעתי אין מזה שום תפיסה על שיטת הרב כי ענין הקושיא הלז יהי' בענין ידיעה ובחירה. וכבר יישב בזה הרב המורה ז"ל

שהוא ית"ש יודע בידיעה נעלמה המשארת טבע אפשרי הגם שאין דעתינו משגת זאת אמר הטעם כי אין לידיעתינו בזה שום השגה כי כח הגשמיי לא ישיג ענין הרוחניי ומכ"ש להבורא ית"ש שידיעתו היא מהותו וכשם שאין מהותו מושג לשום נמצא כך ידיעתו אינו מושג לשום שכל נמצא וכן הענין הלז' בענין הנסי' והנפלאות שהבורא ית"ש ידע כי בדור הזה הצורך שיבא מבול לעולם בעבור עונם אזי שם כח בטבע לעת הזאת (חסר) התנה עמהם. וע"כ לא חשבו רק הנסים הנעשים ע"י המערכה והנמצאים שתחת גלגל ירח כענין האריות והעורבים. וההנהגה השנית היא הנהגה הסדורה על ידי האישיים הרוחנים לאנשים השלימים הראוים לזה כענין המלאכים שבאו לקראת יעקב בבואו מפדן ארם. וכענין המלאך שהכה המחנ' של סנחרב והרבה כיוצא בהם. וענין הנהגה הלזו אינה סדורה פעם אחד מששת ימי בראשית באופן שאח"כ יסולק השגחתו ית"ש ממנו רק השגחתו יותר תדירה אלי' בכל יום. וע"כ לא חשבו רז"ל בענין הנסים הנעשים ע"י המלאכים שתנאי התנה הקב"ה עמהם כי ענין התנאי לא יוצדק אלא בדבר העושה כרצונה בלי השגחת הבורא ית"ש בפרוטרוט. וע"כ מתחלת עשותם וסידרם התנה עמהם התנאי משא"כ בדבר אשר הוא ת"י השגחתו בכל עת אינו צריך לתנאי והנהגה השלישית היא הנהגה העליונה האישיית אשר היא ת"י ית"ש בלי מיצוע והיא מתאחדת בו עצמות ודיבוק נפלא כמו שביארנו לעיל בפרקים הקודמי', וענין הנסים והנפלאות הנעשים על ידו ית"ש הן ע"י אמצעים כענין המערכת והמלאכים או בלי אמצעים כענין הנהגה האישיית הכל הי' גלוי וידוע לפניו שיתחדש ענין הנס הלז' בעת וזמן הזה. ומעתה נבא לבאר מאמר הפונה קדום שביאר ההבדל אשר בין הבורא ית"ש ובין מלך ב"ו שענין הנהגתו ית"ש והיא מידו ואין לשום דבר שבח וקילוס בזה אף בהנהגה המערכת שהנסים והנפלאות הוא במציעת המערכת אעפ"כ אין להם בזה שום שבח וקילוס וכמו שאבאר וז"ש בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלס במדינה על ענין החסד והטובה והנהגה ישרה שמנהיג אותם הנה בזה גם גדולי המדינה מתקלסים עמו שנושאים עמו במשאוי ומנהיגים עמו המדינה אבל הקב"ה איכו כן כי הוא לבדו ברא את העולם וע"כ הוא נתן כח ואיל בכל הנבראים ובעת אשר רוצה לשנות הדברים הנה לא נתן בהם מתחלת הבריאה כח על הסידור ההוא. וא"כ אין להם שום שבח על שינוי הטבע הלז'. וכן על סידור הטבעיי אין להם שום שבח לפי שהוא ית"ש סידר אותם וע"כ הוא לבדו מתקלס בעולם על הנהגה האישיית שע"ז יתכן ההילול והשבח והוא לבדו מתהדר בעולמו על ההנהגת המערכת שההידור הנרא' מזה הוא רק לו לבדו כי הוא ית"ש שם הדברים בטבע מערכותן ובעת הצורך להשתנות לא שם בהם הטבע הלז'. וזה

שמפרש ר' תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות למה ר"ל למה מתייחס הפלאות רק לך ולא על מערכת השמיימי שמהם נראו הנפלאות האלו. ומפרש כי אתה לבדך בראת העולם בלי שום אמצעים רק מידך ורצונך ואתה שמת הטבע במערכת ושינוי הטבע בעת הצורך. ובזה נשלם מה שרצונו לבאר בזה הפרק:

פרק י

אם היות שביארנו שענין הנסים הנעשים המה מיועדים ומוכנים לזמן הלז'. אמנם לא יצדק זה כ"א בנסים הנעשים לנו ע"י השגחתו הן בלי אמצעי והן ע"י האמצעים המערכיים או הגלגלים. אמנם מה שיהי' הצלחה רבה ע"י המערכות או שום שינוי מפאת גרם המערכותיי. הנה זה לא יושקף על הזמן כי הוא מקרה והזדמן בכל עת שיקרה ובכל עת שיזדמן:

הקדמת הענין הוא מבואר בדרך עיון המחקריי כי אנו רואים כי המערכה תסבב דברי' הפכיים וכן הוא ישתנה בהנהגתו ובהשפעתו חילוף לא מעט כי לפעמים תריק מותר השפעתם עד בלי די ולפעמים היא מצומצמת צמצום עצום ולא תערוף ותזול טל אורותם כ"א מעט מזעיר. אמנם זה הוא מפאת הזדמן ומקרה לפי התחלף שינוי מצבם ותנועתם ולפי התמזגות הארבעה יסודות אשר ביניהם וכפי מצב המזלות, כאשר ביארו זה התוכניים בספריהם כאשר יעמוד איזה מזל במערכה רעה היא מורה רעה על העולם כמ"ש שבעת המבול הי' מזל דלי במערכ' רעה והי' מורה על רעות רבות. גם הראב"ע הביא זה בפ' תשא וכן יש לזה פני הראות במס' שבת לענין הקזה שבעת שיעמוד מזל מאדים בזוזי היא סכנה להקיז דם והוא מבואר שכל זה הוא מפאת הזדמן מצב המערכת המזלות עפ"י סבובן וסידורן התמידיי והנה אם כן ההצלחה אשר יושפע ממנה היא עפ"י ההזדמן ומקרה מבלי כוונת מכוון ואינם מתייחסים לזמן זולת זמן אך יקרה בעת שיקרה. ובזה מובן מ"ש במדרש רבה וז"ל הצדקה שלכם המועדות שלכם שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. והנה יש להבין דהנה המועדים הם עפ"י הנסים שאירע לנו. ובאמת אם להם יקרה נסים מי ימחה בידם לעשות מועדים בימים ההם. אך הוא הדבר שכתבנו כי ענין המועדים לא יתייחס אלא לנו כי כשעושה הקב"ה לנו נס ביום מן הימים עפ"י רצונו הפשוט הנה הי' היום הזה מוכן ומיועד לזה מיום ברוא ה' את השמים וארץ כי לא נתחדש אצלו רצון והוא מתייחס לנס הלז' לפי בחינתו א"כ בהגיע תור וזמן הלז' בכל שנה ושנה הנה היום הזה יום גילה אשר בו נתאחד הישועה האלקית הרצונייית. והנה יש לדקדק כי ענין המשפט היא גזירה שכליית והחוקה היא

גזירה הכרחיות לא נדע עילת חיובה. והנה הדבריים השכליים גם המה יודעים לא כן דברים השמעיים. וא"כ מ"ש מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן כו' ומשפטים בל ידעום. לכאורה הדבר בהיפוך כי החוקים בל ידעום לא המשפטים. אך הענין יתפרש לדברינו עפ"י האמור שאין לעובדי כוכבים הנהגה האישיית וע"ז הענין אמר מגיד דבריו ליעקב. ויש לפרש שממשיך ומשפיע הנהגתו ליעקב ויהי' ענין מגיד מל' המשכה כמו נגיד שענינו הוא שכל העם נמשך אחריו וכן התרגום משכו וקחו נגידו. וכן מקשה תיעשה נגיד תתעביד. ומלת דבריו יתפרש מלשון דבר אחד לדור. וכן מצינו במקרא ידבר עמים תחתינו שפירושו שינהיג עובדי כוכבים תחתינו. וז"ש שממשיך השפעתו והנהגתו ליעקב וזה ב' עניני הנהגות האחד הנהגה הכוללת אשר קבעה במערכות ושם בהם חוק ולא יעבור באופני מעמדם ומצבם וסיבובם. והשנית היא הנהגה רצוניית שהוא לפי רצונו ומשפטו לכל אחד לפי מדריגתו ועפ"י זכותו הכל בצדק ומשפט. וז"ש חוקיו ומשפטיו לישראל שהיא הנהגה הכללית שהוא חוק ולא יעבור אין בידה לפרוץ גדר שגדר בה אלקי עולם ה'. והנהגה הבדודה שהיא מרצונו הטוב והוא מתנהג בה כפי משפט וצדק כמ"ש צדק ומשפט מכון כסאך. וזה שסיים בהללוי' כי לנו ראוי להלל לשמו הגדול. וז"ש המשורר רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה אמר שהצדיקים ירננו בהנהגה האישיית המכונ' בשם הוי' כמ"ש לעיל. ואמר כי לישרים נאוה תהלה ר"ל להמתנהגים עפ"י הנהגה הבדודה הלזו נאוה תהלה כי להנהגה זו נאה להלל לשם ה' אשר הוא יחיד בהנהגה הלזו. וזהו הענין שאמרו רז"ל שחזקי' המלך לא רצה לומר שירה על נס שנעשה לו מחיילי סנחרב עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שהוא הי' סבור שהוא עפ"י הנהגה התיכונה שהיא ע"י המלאכים כמ"ש ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. (הגה"ה ואם תשאל ותאמר לפמ"ש בפרקים הקודמים שנס קריעת ים סוף לא הי' ג"כ אלא שינוי המערכותיי בכמה ומצב כמ"ש במהר"ש יפה סדר בראשית פ"ה סי' ד' ואעפ"כ אמרו ישראל שירה. אך כבר כתבנו דבאמת כל אלו הנסים נעשים מהשגחתו ית"ש בתחלת הבריאה כמ"ש תנאי התנה עמהם שהכוונה ששם בטבע המערכה סידור הנהגתו ועל אותו העת לא שם בה כח ההגרות המי' כמ"ש בפ' הקדום. אמנם כאן חשב חזקי' אחרי שענין הריגת החיילות הי' ע"י מיצוע המלאכים וגם הם משתתפים בזה אזי אין לומר שירה אחרי שגם הם משתתפים בו. משא"כ בקי"ס שלא הי' שום שיתוף להמים כי מה שנבקעו הוא מחמת אפיסת כח ההגר' מהם מחמת הסתלקות הרצון האלקי המקיים כח הגרתן. ואפשר עוד לומר שענין שירה הלז' מה שהוא ית"ש המשיך אותם לתוך המים בהשגחתו הפרטית. וע"ז אמרו

השירה כמ"ש אשירה לה' כו' סוס ורוכבו רמה בים. ועי"ל כי קודם שנכנסו לארץ אמרו שירה אף על הנס הנעשה באמצעות מערכות וכמ"ש רז"ל עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה וכבר כתבנו הטעם שאין אומרים שירה על הנס שבח"ל מצד שהוא באמצעי' המערכות וקודם שנכנסו לארץ אמרו שירה אף על הנס שבח"ל והוא נס הנעשה במציעות המערכות. וי"ל בהיפוך דמה שהוכשרו מקודם כל הארצות לומר שירה משום שקודם שנבחר הארץ הי' השגחה האלקית שופע אף בח"ל). אך באמת שגה בזה כי הי' עפ"י הנהגה האישיית מרצונו הפשוט רק שהמלאך הי' שליח לעשות רצון השם והם היו בדבר זה כמו אבני אלגביש במורד בית חורון שהם לא פעלו מכה זו רק הוא ית"ש שלחם והם הי' כגרזן ביד החוצב בו כן הי' ענין המלאך ה' שהכה במחנה אשור והתבונן בזה ההבדל בין הנהגה התיכונה שהוא ע"י מלאך שהכוונה שהם מושלים בזה ובידם להטיב ולהרע כפי התמנות שמינה הוא ית"ש לכל אחד כידוע שיש לכל דבר שרים כענין גבריאל שר האש ירוקמי שר של ברד אף ברי שר מטר הגם שהוא ית"ש משגיח עליה' יותר ג"כ מן הנהגה המערכת כי שם אינו משגיח כל כך כמו שביארנו בפרקים הקודמים. אמנם מה שנעשה לפעמים ע"י מלאך יכול להיות שהוא עפ"י הנהגה האישיית והראי' שאמר בענין יציאת מצרים ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך שהוא ביצירה והכתי כל בכור אני ולא שרף שהוא בבריאה ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים אני ד' אני הוא ולא אחר הכוונה על הנהגה המערכת הנה מבואר שענין הנס הלז' הי' השגחה רצונית. והנה ארז"ל ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר מלמד שכיון שניתן רשות למשחי' אינו מבחין בין טוב לרע דמשמע שהי' מלאך המשחי' בעם. והנה לכאורה הם המאמרים סותרים וכמדומה לי שראיתי באיזה ספר שעמד ע"ז אך ע"פ הנחתינו הוא לפי פשוטו אמת ויציב שבאמת הנהגה הלזו ר"ל הרצון על הנס הלז' לעשות הדבר הלז' הי' מרצונו הפשוט שלא הי' מחויב הדבר עפ"י המערכת ולא ע"פ רצון המלאכים כ"א יד ד' היתה בו ורצונו הפשוט ומ"ש ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך שהכוונה שלא עבר שום רצון אחר כ"א רצוני ודברי וע"כ צ"ל שענין העבר' הזאת אינה העבר' ממש כי איך שייך זה אצל הבורא ית"ש הפשוט בתכלית הפשיטות כי לא שייך אצלו העברה והעתקה ממקום למקום ובכ"מ שהזכיר ענין כזה כבר תיקן זה המתרגם ופירש הדבר להבינו בדרך כבוד וייחסו הכל אל כבוד הבורא ית"ש כאשר תרגם והנה ד' נצב עליו והא יקרא דד' מעתד עלווהי ויעל מעליו אלקים ואיסתלק מעלווהי יקרא דד'. הנה ייחס הכל אל כבוד הבורא ית"ש והוא פנימיות הרצון אשר שורה עליו. ומקרא מלא דיבר בכיוצא בו והי' בעבור כבודי ייחס העברה דרך כבוד לכבודו ית"ש

וע"כ לומר שמ"ש ועברתי בארץ מצרים שהכונה בו על פנימיות הרצון שלא הי' כ"א רצונו בדבר. אמנם פעל הדבר ע"י מלאך המשחית. והוא ברור לדעתי. ואל יקשה בעיניך שעל כרחינו להודות שגם הדבר הנעשה ע"י מלאך הוא מרצונו כי איך נעשה דבר בעולם שלא מרצונו. אך באמת כבר כתבנו זה בשערי' והוא מפורסם בפרסום עיוני שזה הי' רצונו הפשוט לתת הדבר ביד המלאכים וביד מערכת השמים ורצונו מסולק מהם. והנה הדברים עשה עפ"י רצונו הפשוט אף שיהי' ע"י שליח נוכל לומר בו שזה רק הדבר הנעשה ע"י כענין המלך היושב בבית העצה עם שריו ויועציו שגם ברשות היועצים והשרים להוועץ בדבר עם המלך. והנה הגם שאי אפשר להם לעשות בלתי אם נודעו עם המלך והמלך מסכים לזה. אמנם כבר הוא מחוקי רצון המלך לעזוב כמה דברים על השרים הנכבדים והם יעשו אף מבלי רצונו ר"ל שלא ישאלו אותו על זה. והנה זה הענין מערכת השמים ושרים העליונים כפקודת השרים היושבים ראשונה במלכות ויועציו. אמנם הדבר הקשה המובא אל המלך והוא בעצמו צוה לעשות הדבר מבלי עצת השרים ויועצים. הגם שצוה לעשות לאיזה שר או יועץ. הנה לא יתכן לומר שהשר או יועץ הלז' הוא משותף עמו בדבר זה רק הוא כגרזן ביד החוצב בו. ומרגלא בפומי דאינשי לומר זהו מעשה המלך והוא עשה הדבר. וזה ענין שאמרו בפ"ק דתענית א"ר יוחנן שלש מפתחות הן שלא נמסרו ביד שליח והן בידו של הקב"ה ואלו הן של חי' ושל גשמים ושל תחיית המתים. שהכוונה בזה שלא נמסר התמנות הלז' ביד שר או ממונה. אמנם אפשר שיעשה הדבר ע"י שליח. וכן מצאתי כתוב בשם הראב"ד שענין השליח הוא שר העולם הנראה לנביאי' מושל במרכבה נאצל מן הסיבה העליונה וכח העליון בו כו' והתבונן בדבריו ותמצא שמסכים לכל דברינו אשר כתבנו בענין התמנות השרים העליונים. וזהו הענין שאמרו בפ"ק דכתובות ומעשה ידיו מגיד הרקיע מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר וקשה במקרא כתיב ומעשה ידיו דמשמע מעש' ידיו של הקב"ה ואיך הוציאו הדבר מפשוטו ומפרשי במעשה ידיהם של צדיקים. ורש"י דחק בזה לפרש מעשה ידיהם של צדיקים דהוא מעשה ידיו של הקב"ה והוא דחוק ולדברינו הוא מובן שענין הכתוב הוא שאמר השמים ומערכותי' מספרים כבוד אלכי מגדולת העבד ניכר גדולת האדון. אמנם ומעשה ידיו בפרוטרוט שהיא הנהגה האישיית מגיד הרקיע והוא הרקיע שעל החיות הקודש ומפרש בגמ' מעשה ידיהם של צדיקים שענין הנהג' הלזו היא ממעשה ידיהם של צדיקים מחמת כשרון פעלם ועבודתם הרצוי' הם ממשיכים הנהגה זו להעולם ובאמת הוא מעשה ידיו של הקב"ה. וע"כ אמר מאי ניהו מטר כי ענין הנהגה זו היא הנהגה האישיית כמ"ש שלש מפתחות ביד הקב"ה

וחד מינייהו מטר. ובזה נבין מ"ש ברבה סדר בראשית פי"ג עכו"ם אחד א"ל לר"י בן קרחה אתם יש לכם מועדות ואנו יש לנו מועדות בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחים ובשעה שאנו שמחים אין אתם שמחים ואימתי אנו ואתם שמחים בירידת הגשמים שנאמר לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו מה כתיב אחריו הריעו לה' כל הארץ כהנים ולוים וישראלים לא נא' רק הריעו לד' כל הארץ. והנה יש להבין בזה המאמר ונעיר בו כמה ספיקות שונים. הספק האחד מה ענין שאל' זאת ומה דבר חכמה אשר אמר דבשעת ירידת גשמים כולם שמחים מי לא ידע זאת כי תועלת הכללי שהוא צורך לכל אדם. ומה חידש בזה עד שאין הדבר פשוט אצלו הוצרך להביא מקרא המסייעו. הספק השני למה תפס דוקא ירידת הגשמים הלא בכל הטובות הכלליית כענין זיו המאורות הנעשה להאיר על הארץ והצמחות אילנות ודשאים כמו שתיקנו רז"ל ע"ז ברכה אשר ברא בריות טובות להתנאות בהם בני אדם ושאר דברים כיוצא בהם. אך הענין הוא עפמ"ש הנה אנחנו עם בני ישראל בכללות מונהגים עפ"י השגחה האישיית הגם שהפרטיים מסורים תחת המערכה אמנם הכלל הוא מושגח מאתו ית"ש וזש"ה הן אל כביר לא ימאס שעל הרבים תמיד הנהגתו חופף עליו כל היום. וזהו מ"ש בסוטה פ' אלו נאמרין ותפלה בכל ל' והאר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בל' ארמי'. דאר"י כל השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בל' ארמי ומתרץ בגמ' שאני ציבור כו' ייע"ש הנה מכללות דברי רז"ל מבואר שהיחיד הוא אינו מושגח כ"כ מהשגחתו עליונה הנה הוא צריך בתפלתו לכוון באופן שיסכימו ג"כ מלאכי השרת להטיב לו אם שהתפלה צורך גבוה כנודע לבאי' בסוד ה' והוא רק לשמו הגדול ולא לשום מלאך ושרף ח"ו כמבואר במדרש כה' אלקינו בכל קראנו אליו ולא למדותיו אמנם התגלות השאלה ומבוקשי' צריך שיהי' באופן שהשרים והמלאכים יסכימו ג"כ תפלתו ויכניסו תפלתו לפנים מן הפרגוד כפירש"י ז"ל אמנם הצבור המה מושרשים למעלה ממלאכי השרת כי כללות ישראל הוא סוד שיעור הקומה וע"כ אינם צריכים למלאכי השרת כי המה קרובים יותר אל ה' ממלאכי השרת. והנה מזה מבואר שכללות ישראל מתנהגים ע"פ השגחה עליונה משא"כ העובדי כוכבים כי המה היו מסורים תחת השרים והמערכות כמ"ש רז"ל אין מזל לישראל שנאמר כה אמר ד' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותו' השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה עובדי כוכבי' מחתים ולא ישראל. וז"ש אתם יש לכם מועדות בזמן שנעשה לכם הנס עפ"י השגחה עליונה ואנו יש לנו מועדות. בעת הצלחתם עפ"י המערכה הם קובעים מועד זה למשתה ושמחה. בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחי'. כי ההנהגה האישיות לא יסוב עלינו. ובשע' שאנו

שמחים אין אתם שמחים. כי שמחת הרשעים בהנהגה המערכות אם נעשתה להם טובה על ידי' אף שהיא הצלחה כללית אף שגם לישראל יצמח מזה טובה כענין כל הטובות הכלליות וכמ"ש רז"ל כשהם בטובה אנו עמהם בטובה וכשאנו בטובה אין להם עמנו כי אנו עפ"י הנהגה האישיית אשר לא תשפע כ"א לאנשים הראוים אלי' לא תעדיף ולא תחסור מאחר שהיא מכונת מכוון ומרצון הפשוט משא"כ המערכה שהוא שופע על הכלל מבלי כוונת מכוון ע"כ כל הבריות הם משותפין בו אף אנחנו עם בני ישראל. מ"מ אין אנו שמחים בהם אחר שהמערכה אין לה התלות בזמן ואין אנו עושים מועדים על הטובה הבא' מפאת המערכה אשר לא תשקוף על הזמן כ"א בהזדמן באיזה זמן שיהי'. ואימתי אנו ואתם שמחים ר"ל שיהי' מפאת ההשגחה האישיית שיהי' שמחה אף לכם וגם תשפיע עלינו והתיר זה השאל' בהמצאו הגשמים שהמה מפאת השגחה האישיית כמו שביארנו ויש להם ג"כ התלות ביום ר"ל שאיכות היום הוא מתעלה ומתגדל על ידם כמ"ש גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ והרבה כאלו שזכרו רז"ל בפ"ק דתענית והוא כי כל יום שנעשה בה ענין נסיי מהשגחה אלקית הנה נתעלה ונתגדל אותו היום וקנה בה מעלה וחשיבו'. והנה מעתה דבר גדול דיבר הפלסוף הלז' בהמצאו דבר שהוא מפאת השגחה האישיית והיא טובה כלליית לכללות העולם. ובזה הותרו שני הספיקות שהעירו בזה עיון עליהם. ומעתה יתבאר מ"ש במדרש המועדו' שלכם ע"פ הנחה שהנחנו בראש בפרק הלז'. כי ההשגחה אלקית תכון על הזמן הלז' בלתי זמן אחר. והיום הלזה הוא מוכן לכך מששת ימי בראשית ואיכו' היום מתייחס לנס הלז'. ע"כ המועדות שלנו הם ומתייחסים לנו כי אנו מתייחסים על פי הנהגה האישיית. משא"כ לעובדי כוכבים כי הם ביד המערכ' ושרים העליונים. וזהו ענין הזכרת נסים ואמירתנו שעשה לנו נסים בימים ההם בזמן הזה שהערנו עלי' בראש המאמר הזה ויעדנו לבאר אותה ויתבאר בפרקים הבאים אחרי שנקדי' מאמר בפרק הבא בס"ד:

פרק יא

במדרש ילקוט כתיב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו אין אנו יודעים במי נשמח אם ביום אם בהקב"ה כשהוא אומר נגילה ונשמחה בך הוי אומר בהקב"ה אנו שמחים ולא ביום:

אם היות שהדברים הכחניים בעת צאתם מן הכח אל הפועל נתוסף בהם שלימות מופלג גדול יותר מאד מאשר הי' בכח חויב מזה להחזיק טובה וחנות להוציא יקר מזולל והוא מכח אל הפועל:

הקודם הוא מבואר כי הדברים הכחניים המה חסרים מאד לא יקרא להם שם מעלה וחשיבות אשר הוא מעותד אליו בכח כי העץ הלזו הוא מאחד לעשות מהם דברים חשובים נפלאים והוא כאשר יתארהו בשרד ויחתכהו במקצועות בכסף ובזהב יפה ויעשהו כתבני' איש כתפאר' אדם לשבת בית אמנם בהיות כי עדיין לא יצא הדבר מכח אל הפועל הנה לא יצא עליו עדיין שם חשיבות והוא במתכונתו כשאר עצמיים השפלים (הוא) שאינם ראוים למלאכה זו. וע"ז הענין אמר הנביא חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא כי הגם שהאדם הלז' יש בכחו ויכולתו להדמות עצמו אל האישיים הרוחניים והי' יהי' כאלקים כי ע"כ יקרא שמו אדם ע"ש אדמה לעליון. ואמנם כאשר לא ישתדל בהשתדלות נמרץ להוציא מה שבכחו אל הפועל וילכד בחבלי העצלה והרשלון הנה הוא כאחד מבהמות וחיתו יער. כי הכח הנז' הוא אינו דבר ממשי שיקרא עליו שם מעל' וחשיבות והוא אין כאשר פי' בזה הר"י אלבו בספר העקרים מאמר החכם ומותר האדם מן הבהמה אין במשפט מחייב ר"ל שהיתרון אשר לו הוא הכח והוא אין כי אינו ממשיי שיצדק עליו שם היש ודפח"ח וע"כ אמר הכתוב ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ר"ל האדם הנז' אשר לא ילין ביקרו והוא הכח אשר לו להדמות לאיני מרום. הנה הוא נמשל כבהמות אשר נדמו לאדם והוא מין הקוף אשר היא במראיתה ותנועתה נדמית לאדם. ומה בצע אם הוא בצלם ודמות הגשמיי במראה אדם העליון כמ"ש בצלמנו כדמותנו אם לא ידמה אליו בפעולות כי מה שאנו משיגי' מאלקותו ומדמות האדם העליון הוא פעולותיו הנראי' לנו. וכאשר אמר הכ' ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו א"כ מה זה הדמות במ"ש כדמותנו הוא כאשר פירש"י כדמותנו להבין ולהורות ייע"ש הנה התבאר מזה כי מה שבכח אינו כלום אם לא ישתדל להוציאה מכח אל הפועל הגמור וז"ש הכתוב כי אדם עץ השדה כאשר העץ הלז' הוא מוכן לשלימות נחמד כאשר יפעל בו הפעול' מעשה אמנם כל ימי עמדה על תכונתה עד לא עת צאתה אל הפועל הנה הוא כשאר עצי היער לא יבדל מהם מאשר בכחו להיות מושלם ממעשה ידי חרש. והנה זה הענין ביארו רז"ל במדרש פ' אם בחוקותי תשמור ועשיתם אותם. ועשיתם אתם ע"כ. והכוונה מבוארת לדברינו שהנה האדם הלז' הוא בכחו להשלים עצמו בשלימות אלקי להיות דמי לבר אלהין. אמנם הדבר הכחניי הוא אפס לא יעלה בחשבון הנמצאים ע"כ כאשר יעשה האדם התורה והמצוה וישלים נפשו בהם ויוציא השלימות הכחניי לפועל הנה הוא הי' בעושיו והוא עשה עצמו ברי' חדשה והמשיך על עצמו צורה אלקות רוחניית אשר מזה השלימות באו הנביאי' לידי נבואה כאשר הוא מבואר בשל"ה הקדוש במ"ש במדרש גדול כח הנביאים המדמים צורה ליוצרה. וע"כ

אמרו רז"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואמר הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ומזה הטעם אמרו רז"ל שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה שנאמר וסביביו נשערה מאד והוא כי האדם אשר עדיין לא השלים עצמו בצורתו האנושיית הנה הוא כאחד מבהמות שדי כאשר כתב הר"מ ז"ל שהיא בהמה בצורת אדם והנה כאשר יחטא באחת מהנה הנה לא קילקל ועיוות כמ"ש רז"ל איזהו העוות אשר לא יוכל לתקן זהו ת"ח הפורש מן התורה כי אין קורין מעוות אלא למי שהוא מתוקן בתחלה ונתעוות. הורה בזה כי מי שלא השלים עצמו בתחלה ע"י התורה והמצוה בתחלה הנה הוא כבהמ' ורמש וחיתו ארץ ולא יתכן לומר עליו מעוות כי במה עיוות אחרי שלא הי' לו עדיין צורה אנושיית וצורתו הבהמות לא נתעוותה כי היא על עמדה תעמוד. אמנם הצדיק אשר השלים צורתו האנושיות אחרי כך בחטוא אחת מהנה הנה גדול עונו מנשוא שפגם בנפש אלקית רוחניות דקה מן הדקה ובפגם מועט הוא נפגם כמ"ש במדרש משל לכלי פשתן דקין הבאין ממדינו' הים מתפחמין קמעה הן אבודין. וזה המשל בעיני המשילו במדרש הלומד תורה ואינו מקיימה גרוע ממי שאינו לומד כל עיקר. משל למלך שפקד על עבדו לטעת הגן נחמד בכל עצי עדן אחד נטע הפרדס וקיצץ אח"כ האילנות ואחד אינו נוטע כל עיקר על מי המלך כועס על מי שנטע וקיצץ. הורו בזה על ענין האמור כי הנה זה הלומד תורה הנה הוא ממשיך על עצמו צורה נכבדת רוחניות אלקית בהאי רחישו דרחיש בה כמבואר בזוה"ק על פסוק וישרצו המים שרץ נפש חי' והנה כאשר אינו מקיימה הנה הוא מפסיד הצורה הלזו והוא כנוטע אילנות וקוצץ וע"ז המלך מ"ה הקב"ה כועס יותר כי הוא ית"ש שלח את האדם לעוה"ז השפל לעבוד את האדמה אדמת קודש ולטעת בה כל עץ נחמד למראה ועץ החיים בתוך הגן כאשר כתבנו במליצתינו כי האדם הלז' גיוו הוא אדמ' אדמת קודש נלקחה ממבחר האדמה וממקום המזבח ונשמתו כגרגיר הזרוע בה. והנה האדם הלז' מחויב להשתדל בזה כאשר ישתדל האדם בשדהו לחרוש ולזרוע ולהוציא פריו פרי קודש הילולים והי' פריו למאכל ועליהו לתרופה. וע"כ הזהירו הנביאים על החרישה הלזו באומרם נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. כי האדם צריך לחרוש בלוח לבו לעקור העשבים והשרשים הרעים שנשרשו בו והם המדות הפחותות והתאוות הרעות ואח"כ יצמח הפרי והוא המט"ט. וע"כ דימ' הנביא את התורה למים כי השדה הלזו הוא שדה בית הבעל אשר צריכה להשקות' וע"כ אמר הנביא אשריכ' זורעי על כל מים והוא מימי התורה והאדם הלז צריך לשום עצמו כשור לעול כחמור למשא לעדור ולחרוש על לוח לבו אשר שם הזרע הזרוע והוא השכל האנושיי אשר שם בלבות האנשים הוא חבוי ובמשכן המוח הוא המחשבה והרעיון. וע"כ אמר החכם דברי

החכמים כדרבונות אחרי שהמשלנו האדם הלז' לשור החורש בשדה. הנה התורה הלזו היא לו כדרבן המכוון את הפרה לתלמי' עפמ"ש בפ"ק דחגיגה מה דרבן הזה מכוין פרה לתלמי' להביא חיים לעולם אף ד"ת מכוונין לב לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. וע"כ כאשר יטע הגן הלז ע"י לימוד תורה כאשר לא קיימ' הנה הוא באוולתו עקר הנטיעות ושיבר האילנות הנה מה מאד תגדל חמת המלך מ"ה ויעלה כאש חמתו ובערה ואין מכבה. אמנם כאשר לא למד כלל הגם שבכחו האנושיי להשלים נפשו האלקית והנה הוא מתעצל האם שעונשו ג"כ חזק כאשר אמר עליו החכם גם מתרפ' במלאכתו אח הוא לאיש משחית אמנם לא תגדל עונשו כאשר יגיע העונש לראשון כי הוא עדיין לא נטע האילנות כאשר דברנו. כי הוא הדבר אשר הוא בכח הנה הוא כאין ואפס לא יקרא בה שום שלימות נמצא והנה הארכנו הרבה באמיתת הקודם אך אמיתת הנמשך הוא מבואר מאד אשר ע"כ חויב מאד להחזיק חן וחסד לאיש הנלבב בכל כח ועוז להוציא השלימו' הכחניי לשלימות הפועל וזה כל עבודתינו בעוה"ז להשתדל על שלימות הכחניי אשר בתוכנו הן להשגת המושכלת והן להשגת אמיתית מציאותו ובחי' עבודתו בלב שלם באהבה וביראה. ומה מאד נשתבח בזה המשכיל אשר אזר כגבר חלציו אל הפעולה הלז' כמה רב גובריי וחילו אין ערוך לו והקב"ה ית"ש ויתעלה משתבח בו כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר. הנה נודע כמה אנו חייבין להחזיק ישועות חן לפועל הלז' המוציא דבר כחניי לפעולה גמורה ושלימה. וכאשר כתבנו שאמרו עליו כאלו עשאו לעצמו אחרי אשר הוציא שלימות אנושיי אשר לו מכח אל הפועל והנה מזה נבא לביאור המאמר שהתחלנו בו בראש הפרק מאחר שנודע לנו כי ההילול ושבח להמוציא הדבר מכח אל הפועל. הנה יהי' הדרך מפולש לפנינו בהבנת המאמר אחרי שנקדים הקדמה אחת קטנה בכמות וגדולה היא אלי באיכות ולחשיבותה אייחד לה פרק בפני עצמו:

פרק יב

אם היות שהימים האלה המה מוכנים לנסי' הנעשי' בו מימי קדם טרם צאתם לאור. אמנם מאד תגדל הנס בימי צאתם לפועל וזה עיקר הנס כאשר יד ד' היתי' בם להוציאם אל הפועל וזה ענין ההילול לד':

הקודם כבר ביארנו בפ"ח כי הנה הימים האלה המה מיועדים משמת ימי בראשית לנסים האלה והמה שייכים ג"כ לבחי' הנס הנעשה בהם. ואף אם לא הי' הדבר בפועל כי ענין נסים הללו נתגשמו בעוה"ז באשר נעשים בעולם הגשמיי הלז בדברים גשמיים. אמנם ענינים הללו המה מרומזים על ענינים רוחניים דקים הנעשים במקור העליון

ואח"כ נשתלשל הנסים הללו למטה בדברים גשמיים. וכבר ביארו אנשי האמת הבאים בסוד ד' הענינים הללו ברוחניות הדברים האלו ובמקורם כאשר ביארם על נכון האלקי האר"י הקדוש בכתביו והרב הר"מ בספר עבודת הקודש ביאר ג"כ קצתם כאשר ביאר ענין יציאת מצרים איך הוא מרומז בשורשו ואיכות הנס איך הי' גדול מאד אשר על כן הגזימה תוה"ק בהזכרת הנסים הללו וזכרה חמשים פעמים כאשר מבואר ג"כ בספרו עבודת הקודש הובא בשל"ה מס' פסחי'. והראי' מוכרחת כי תוה"ק היא נצחיות והיא קודמת לעולם ואיך נכתבה בה נסים שנעשים אח"כ בעולם. וע"כ שענין הנסים הללו כבר נעשו מקודם בשורשם ואח"כ נשתלשלו ונתגשמו בעוה"ז. גם הימי' אשר נעשו בהם הנסים המה עניני אלקים רוחניים וכבר נרשמו בהם ענין הנסים הללו ברוחניות זהו אמתת הקודם. אך אמיתת הנמשך הוא מה שביארנו בפרק הקדום כי הדבר טרם צאתו מכח אל הפועל הנה הוא אפס כאשר קראוהו החוקרים אין. כאשר ביארנו זה באריכות בפרק הקדום והראי' עצומה ממ"ש רז"ל למה נקראו שמם אנשי כנה"ג לפי שהחזירו עטר' ליושנה שירמי' ודניאל לא רצו לומר הגבור והנורא באמרם אי' גבורותיו ואי' נוראותיו מאחר שעובדי כוכבים מרקדים בהיכלו ומשתעבדים בבניו. והנה לכאורה הוא זרות נפלא וכי ח"ו הם לא האמינו בנפלאותיו וגבורותיו אשר עשה שלא יתארו לו תואר גבור ואם מפני שעובדי כוכבים מרקדים בהיכלו ומשתעבדים בבניו וכי מי נתן להם כח לעשות הדבר הלז' הלא הוא אלקי עולם ד' אשר הוא בעל הכחות כולם. אך הענין הגם שהוא מפורסם מגבורותיו ונוראותיו לא רצו לומר אחר שאין הדבר בפועל בזמן הזה הגם שיש בכחו לעשות הדבר גם עכשיו וככחו אז כן כחו עתה. אמנם לא ישובח הדבר אשר הוא בכח כ"א אחרי צאתו אל גדר פעולה בזמן הלז' והנה זה ענין ג"כ בענין נסים הללו הגם שהיו בכח מקדמת דנא הנה לא ישובח הדבר כ"א אחר צאתו לאור הפעול' בזמנים הללו. וז"ש רז"ל בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. שהכוונה שהוא לא המציא עצמות הנס ומקורה כי כבר הי' הענין נעשה בשורשה ומקור' והוא הקיש על אותם שערי רחמים שהיו כבר ונפתחו לו. והוא נמשל למלך שיש לו אוצרות ומכמוני' אשר לא שזפתם עין אדם וחדרים פנימים חדר לפנים מן החדר ושם מונחים אוצרות וסגולת מלכים אשר אין קץ ושיעור ליופיים וטובם ועשה המלך חדרים חיצונים הרבה כמספר חדרים הפנימיים ובתבניתם ועשה חבלים ושבילים כל חבל ושביל הולך אל חדר אחד מיוחד אשר דרך החבל והשביל הלז נוכל להמשיך האוצרות וסגולת מלכים אשר בחדרים הפנימים. גם עשה ענין החבלים כ"א מכוון במתכונתו ואיכותו הוא נדמה לאוצר אשר בחדר הלז' כענין הברזל אשר נקרא מאגנעט אשר באיכותו יש

בו כח ההמשכה למשוך הברזל כן ענין החבלים הלז' כ"א יש לו שייכות למה שבחדר הלז ויהי כי החל האדם לרוב בחדרים החיצונים והתחכמו בזה ונודעו להם כי יש חדרים פנימיים והתחכמו עוד יותר כי בחדרים האלו יש בתי' מלאי' כל טוב בכסף וזהב ואדרכמונים והשיאו עצות ותחבולו' אולי ילכו להמשיך האוצרות האלו להם. וגם פקח אחד ונלבב שבהם התחכם באותן החבלים כי המה נמשכים מאוצרות הללו וכל אחד הוא נעשה מסגולה אשר באוצר הלז' ויש בו תכונת ודמות אוצר הלז' וכאשר התחכם לדעת תכונת החבל הלז ואיכותו ידע והבין מזה תכונת האוצר הלז' וסגולותיו וידע שיש שם אוצרות מלאים סמים אשר המה מועילים לחלאים רעים לרפאות בהם. ויש בהם סמים אשר נוכל להשמר מהם מנשיכת נחשים ועקרבים ועקיצתן לבל יוכלו להזיקו ויהי היום בא עת הצורך לסמים האלו להועיל בהם לחולה מוטל על ערש דוי. והתחכם על החבל הלז' והבין הדבר על בוריו כי מלך אחד בנה ההיכלות וארמונות הלזו וסגר אותם בחותם צר והושיב בני אדם על פתח החיצוני ובחצרות החיצוני' והמשיך להם חבלים מחדרים הפנימיים למען אשר יקום איש כלבב ויתחכם על סוד המלך ועצתו ויקיש בחבלים האלו וימשכ' באופן אשר נודע למלך גודל השתדלותו וחתירתו לבא אל המלך ולהמשיך מחדרים האלו דבר הצורך להם באותו זמן אזי יפתח לו חדרי אוצרותיו ויניקהו ממגד תנובו' הסמי' וסגולות האוצרות אשר בחדרים האלו והבין זה ממציאות החבלים האלו למה הם באים ומה הן פעולתן וכאשר הבין בחבל אחד כי על ידו יוכל להמשיך הסם הלז' והתחיל למשוך באותו החבל ולהקיש בחדר הלז' ע"י השביל הידוע לו ויפתח לו המלך הפתח והמשיך לו משם הסם המצטרך לו. והנה כאשר ראו האנשים כי ע"י המשכתו בחבל הלז' הוציא הסמים האלו נחלקו לשלשה כיתות הפחותים והכסילים שבהם אמרו כי ע"י החבל הוציא הדבר הלז' ומן החבל יצאו הסמים האלו והתחיל לשבח את החבלים. והבינונים שבהם אמרו כי יש לפנים מאותו החבל חדר ומשם המשיך הסמים ע"י החבל הלז' והתחילו לשבח את החדר אשר לפנים מן החבל הלז'. והמעולים והפקחים שבהם הבינו הענין עד תכונתה כי אין להחבל ולה חדר שום שבח בזה כי המה כגרזן ביד החוצב ויש עליהם שליט הוא המלך גדול ואדיר והתחילו לשבח את המלך. הנה עתה התבונן מאד בזה המשל הלז' איך הוא נדמה לענין שאנחנו בו כי הוא ית"ש יש לו חדרים פנימיים והוא השמים שמים לד' ושמי שמים ושם יש מכמונים ואוצרות נפלאים אין להם קץ ותכלית ושיעור וערך כמבואר במדרשים. והתקין העוה"ז שהוא דומה לפרוזדור בפני טרקלין ושם בו חבלים אשר המה מערך ודמות החדרים האלו ומתכונותיהם והמה הימי' יוצרו שהמה יצירה והוא כחבל אשר

בכל יום נוכל להמשיך השפעה כפי בחינתו והנה השלמים כאשר ראו הצורך לאיזה הנס הנה הוא ית"ש הושיט להם החבל השייך לנס הלז' והוא היום אשר הוא מבחי' הנס הלז' והמשיכו בחבל הלז' השפעה אשר מבחי' הלזו וזה ענין שהקיש בשערי רחמים על אותו החבל והוא אותו יום השייך לזה הנס ונפתחו לו ע"י הקב"ה ית"ש הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח השפעתו והנה הכסיל יחשוב שהיום גורם לזה שהוא עושה זאת ומשבח את היום הלז'. אמנם הבינונים הבינו כי יש עוד חדרים פנימיים ומשם המשיך השפע ע"י יום הלז' מעולמות העליונים והפקחים והנלבבים שבהם הבינו כי יד ד' בזה והוא הפותח שער לדופקי ביום הלז' וממשיך ההשפעה דרך יום הלז' אשר הוא מבחי' הנס הלז והיום הלז הוא כצינור בידו ית"ש וזה ענין בכל ימים טובים. וכמ"ש ביוה"כ שבו ביום הוא התנוצצות אור העליון מקור הברכות והיא התשובה אשר קדמה לעולם. וע"כ ביום הזה מלבין עונותיהם של ישראל מלובן העליון ואמר הכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. שהכוונה בזה כי ביום הזה גופא יכפר אשר בו התנוצצות התשובה עילאה. כאשר שמעתי ממורי הרב החסיד המפורסים מוהר"י נ"י שזה שאמרו רז"ל עצמותו של יום מכפר שהכוונה שעצמות וזהירות היום הלז' מהתנוצצות האור העליון אשר בו הוא מכפר. וז"ש במאמר המדרש כשהוא אומר זה היום עשה ד' ר"ל שתיקן ועשה אותו מתחלה ויש בו הכנה לנס הלז' נגילה ונשמחה בו אין אנו יודעים אם בהקב"ה אם ביום שהיום גורם שהוא החבל וכבר נעשה בו ענין הנס הלז' ברוחניות כשהוא אומר נגיל' ונשמחה בך הוי אומר בו אנו שמחים כי הוא ית"ש הוציא הדבר מכח אל הפועל כעת והמשיך אותו דרך יום הלז' והוא הצינור וכגרזן ביד החוצב בו. וזה ענין שאנו אומרים בימים ההם בזמן הזה שדקדקנו עליו בפתיחת מאמרינו כי הוא כפל לשון. אך הענין הזכר' הנסים שאנו מזכירים בימים ההם להורות כי אין אנו תולים הדבר ביום הלז' או בעולמות העליונים כי זה כחבל וכחדרים אשר המם כגרזן ביד החוצב בו. והעיקר בזה הוא הבורא ית"ש אשר המשיך לנו כל זה והוציא מכח אל הפועל וזה שאנו אומרים שעשה נסים לאבותינו בימים ההם. ר"ל עם הימים ההם כי אלו הימים המה כגרזן ביד החוצב בו וע"י הימים האלו עשה נסים כי המה צינורות אשר על ידם המשיך השפעתו. ויהי' הב' של בימים ההם בית הכלי כמו יעשה במקצועות וכו'. והנה עשיית הנסים אשר ע"י הימים ההם המה ג"כ בזמן הזה. כי באמת כבר הי' מתוקן הדבר ברוחניות מימי קדם אך עכשיו עשה הדבר הלז' ע"י הימים האלו בפועל גם בזמן הזה ר"ל בעוה"ז שהוא תחת הזמן. ואמר הזה להורות שהנס ההוא קיים לעד לא תמוט כי הוא ענין נצחיי כאשר פירשנו מאמר המשורר במ"ש לעולם ד' דברך נצב בשמים. כי

בריאת השמים הי' ע"י דיבור כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וע"י הדיבור ההוא נתהוו ועדיין הדבור הזה קיים ועומד בשמים וע"י הדבור הזה הוא סיבת קיומו כי הדבור הוא נצחיי כן ענין הנסים שעשה לנו הבורא ית"ש ע"י רצונו וע"י הרצון הלז' הוא סיבת קיומו וע"כ כל עוד שהרצון חל על הנס הלז' ר"ל שרצונו עדיין להטיב לנו הנה הנס הלז הוא קיים ביתד תקועה במקום נאמן והוא רצונו הפשוט אשר הוא היתד התקועה אשר עליו משענת הנס. וע"כ אנו אומרים ההלל להורות שאנו מכירים הנס הלז' שעש' לנו ומודים עלי'. וע"ז יהי' הרצון אלקי עדיין חופף על הנס הלז' מאחר שרואה שאנו מכירים טובה ואין אנו כפויי טובה ועי"כ יהי' הנס קיים לעד לעולם כי אחר שהרצון אלקי חופף עליו. וכאשר ח"ו ישראל חוטאים ונסתלק הרצון האלקי מהנס הלל' ונהפך מענג לנגע כאשר הי' הענין הזה בט' באב כי הי' מתחלה יו"ט גדול כמ"ש רז"ל ואח"כ נתנני שוממה כל היום דוה. והוא שנסתלק הרצון אלקי מן היום ההוא אשר הי' יום ישועה ורחמים מחמת הרצון אלקי שהי' חופף עליו כל היום וכעת נסתלק אותו הרצון מאתו ית"ש מחמת עונות ישראל המבדילים בינינו לבין אבינו שבשמים. וזה ענין מ"ש ולא תגעל נפשי אתכם כי ענין סיבת קיומינו וחיותינו וגם מעיקר המציאות שלנו כי לכל דבר אין לו קיום כ"א מרצון אלקי חי החיים המשפיע בקרבנו פנימיות חיותינו. והנה כאשר יסתלק הרצון הלז' מהנבראים הנה במהרה חיש קל ספו תמו והי' כלא היו כי אין לנו חיות כ"א מרצון הבורא ית"ש חי החיים חופף עלינו ובהסתלק הרצון הלז' אין לנו קיום והעמדה. וז"ש חיים ברצונו כי מרצונו הפשוט הדבוק אנו ממשיכים חיים ושפע וברכה אכי"ר. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק יג

אם היות שהדברים הטבעיים המה עפ"י מערכת השמיימי עפ"י חוקה אשר חקק בהם יוצר בעת יצירתם והוא ענין הולך על סידור אחד. אמנם לפעמים משדד הוא ית"ש מערכתו ועשה נס עפ"י המערכה והוא טבע שני אשר שם במערכה והוא נס טבעיי ואינו נס עפ"י השגחה אישיית:

הקודם הוא מפורסם בפרסום מחקריי כי ענין השמים ומערכותיהם המה סובבים הולכי' על דרך אחד ומצב אחד וחוזרים חלילה כ"א כפי גמר סיבובו ההיקף הכדוריי כפי מהלכתו אם בעצלות ואם בזריזות. אמנם כ"א לא יצא מגבולו ומחוקו אשר חקק הבורא ית"ש כמ"ש החכם וזרח השמש ובא השמש כו' ואל מקומו שואף זורח הוא שם. ר"ל כי לא ישתנה סדר מפעם אל פעם כ"א על משמרתו יעמוד ויקיף פעם אחרת דרך

הלז'. וכן ענין הלז' בכל צבא השמי' ומערכותיהם כי לא בידם טובם כ"א כפי ההנהגה המסורה בידיהם זהו אמיתית הקודם. אך אמיתית הנמשך הוא מבואר אחר העיון כי עניני הנסים אנו רואים שהוא עפ"י ב' דרכים הדרך האחד הוא הענין שתמצא לפעמים ע"י המערכה אך הוא על דרך הזרות. וע"כ הוא נקרא נס בהזדמן לו הדבר בעת ההוא. ועל דרך זה יהי' הנס עפ"י ששה דרכים שהם הכמה ואיך ומצטרף ואנה ומתי ומציב. והנה הכמה הוא על דרך משל שאין הטבעיי שיצמח מגרעין אחד שלש מאות גרעינין והצמיח גרעין אחד שלשה אלפים גרעינין והוא ענין הנס על צד הכמות המתפרד ויש עד"ז ג"כ נס על צד הכמות המתדבק והוא שיצמח מגרעין א' של חטה חטים שיהי' כ"א גסה ככליות כמו בימי שמעון בן שטח זהו ג"כ נכלל במאמר הכמה אמנם ענין הנס שיהי' על צד האיכות הוא שאם שהלבנונית באדם הוא ענין טבעי כשישתנה תוארו לשחרורית וקדרות מאודיית הנה הוא ענין נס על צד האיכות וכמ"ש שם תתייפה חנה כו' ואח"כ אמר תחזור חנה לשחרירותה. גם ענין מ"ש ר' חנינא ב"ד לבתו מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק הוא ג"כ ענין נס מאיכות שאיכות החומץ נשתנה שיוכל להדליק. אמנם אם תפול השינוי באיכות על צד הריבוי ר"ל שאיכו' האד' הוא הלבנינו' אמנם לא כ"כ מרבוי הלבנוני' והריבוי הלבנונית ההוא הוא על דרך נסיי וכמו שקבעו רז"ל ברכה לרואה בריאות משונות כגון הצחור והגיחור אומר ברוך משנה הבריות. הנה זה ענין נסיי על צד כמות האיכות והוא נכלל במאמר הכמה כיון שענין הנס לא נעשה בפעולת האיכות כי האיכות כבר הי' רק בכמותה שלא הי' כ"כ בכמותה א"כ הוא נס על צד הכמה. וענין הנס על צד המצטרף הוא כענין האריו' שלא אכלו את דניאל כי האדנות והעבדות הוא המאמר המצטרף כמ"ש אם זכו ירדו ואם לאו רדו. וכ"כ הרב הגדול מהר"ש יפה בסדר בראשית רבה פ"ה סי' ד' שענין הנס של דניאל הוא מהמאמר המצטרף וענין הנס על צד מאמר האנה הוא גם שענין הטבעיי שהארץ חתן יבולה אמנם בהרי אררט ששם הארץ קשה היא הצמיחה הלז' הוא ענין נסיי מצד המקום וזה מאמר האנה וענין הנס על דרך מאמר המתי הוא כי אם הצמיחה הוא ענין טבעיי בימות הקיץ. אמנם בימות החורף הוא ענין נסיי וכן המטר בימי הקציר כענין שאמר שמואל הנביא הלא קציר חטים היום הוא והוא ענין נסיי על דרך מאמר המתי. וענין נס על דרך מאמר המצב הוא כענין שהי' בהר סיני שהרכין הקב"ה השמים ושמי השמים וירד על הר סיני. וזה ענין נסיי ע"ד מאמר המצב כי השמים מצבם לממנגל' וענין הנס על צד מאמר הקנין הוא לדעתי אינו נמצא אצל הטבע כי כל הנמצאים אצל הטבע אינם קנינים ואם תפעול בהם איזה נס הוא מתייחס לפי המאמר שהי' בו הנס אם על צד

העצם או על צד הכמות והאיכות והרב הגדול מהר"ש יפה בסדר בראשית פ"ה סי' ד' כתב שענין העורבים שהיו מביאים לאליהו לחם ובשר שהוא נס מצד מאמר הקנין שהי' מקנין לאליהו פרנסתו וניתנו לו לעבדים. אך אחרי העיון יראה שאם לאליהו הי' הטובה המגעת מצד הנס הלז' הקנין שהי' מקנין לו אמנם בטבע המערכותיי לא הי' זה עיקר הנס רק מה שנשתנו איכות העורבים שיהי' בהם מטוב ההבנה לצמצם האיש והזמן והמקום. ר"ל שיביאו לאליהו אל המקום אשר הוא חונה שם ובזמן עתותי בוקר וערב אמנם גוף ההבאה המובאת לו אינו ענין נסיי. וא"כ הנס הוא ממאמר האיכות והבן בזה גם מאמר שיתפעל ומאמר שיפעל לא יצדק בענין נסיי המערכית כי לא יתייחס שינוי המערכותיי להנפעל כ"א בעצמות השינוי איך הי' כי מאמר שיתפעל פירשו המפרשים בתארך העצם באחד משינוייו אשר בו או שיפשוט צורה וילבוש צורה אחרת כמו העפר שנשתנה לעכבר או ע"י מקריי שנשתנה שיעורו שהי' קטן והגדיל או לבן והשחיר עכ"ד וזה ידוע כי ענין הנס בשינוי עפר ועכבר הוא מאמר העצם ושנים האחרים הוא ממאמר הכמה ואיך ומה שפירש בזה מהר"ש יפה שענין שתיקת הארץ בימי משה הוא פועל וכנגד מאמר שיתפעל הביא פתיחת שמים. ולדעתי הוא הדבר הבדוי מלב כי אחר ששתיקת הארץ הוא שינוי באיכות הארץ שאיכות הארץ אינו מוטבע על השתיקה וכעת נשתנה איכותה. וענין פתיחת השמים מאחר שלא נודע לנו ענין פתיחה הלז' כי אינה פתיח' ממש כי כבר כתבו החוקרים שהגשם השמיימי לא יקבל פירוד וחיבור וכמ"ש הוא בעצמו שם איך נדע ענין הנס הלז' על איזה בחי' היא. אמנם על הרב מהר"ש יפה אין לתפוס בכל זה כי הוא לא כינה ענין י' מאמרות הלז' על עצם השינוי המערכותיי כ"א על גדר השם הנקרא לנס הלז'. אמנם גדר השם של הנס המגיע לאליהו הוא ממאמר הקנין שהביאו לחם ובשר וגם ניתנו לו לעבדים הגם בשינוי הטבע בזה הוא ממאמר האיכות וכן ענין מאמר שיתפעל ומאמר שיפעל שמנה הוא ז"ל והנה ביארנו ענין הנסים הנעשים עפ"י טבע המערכותיי בהשתנות עפ"י דרך אחד מהששה מאמרים שזכרנו. אמנם ענין הנהגה אישיית כאשר יצא ממנה נס יתכן שיהי' נס מצד עצמות הדבר שלא תוכל להמציא בשום פעם אף במקום אחר ובזמן אחר כענין ירידת המן שזה ענין זרות נפלא לא תמצא בשום פעם מצד הטבע שהוא חידוש דבר מאין אל היש. וכן מעשה דביתהו דרחב"ד שהבאתי בפתיחת המאמר ובפרק ט' וזהו הענין מ"ש הכתוב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים שר"ל טל שני הנהגות האלו כי באמת שניהם הם גדולים מבחינת הארת המשפיע והוא האל ית"ש. אמנם אח"כ קטרגה הלבנה והיא הנהגה הכללית באומרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. ר"ל שינהיגו

שנינו העולם הלז' בהנהגה אחת כי דבר אחד לדורי עד שא"ל הקב"ה לכי ומעטי את עצמך שהכוונה שמצד בחינת השפעתה המקבלת מהבורא ית"ש הנה מזה הצד היא באמת מאד נעלה והיא משתווה אל הנהגה האישיית כי שניהם ממקור א' הם יונקי'. אמנם מזה הצד שאתה מנהיג העולם עפ"י הנהגה המסורה בידך הנה מצד עצמותך יש הבדל בין הנהגתך ובין הנהגה האישיית שלא ישתתף בה בחי' עצמותה כ"א רצון אלקי (התרת ספק ראשון והשני שהערנו בפ' א'). והנה באמת הלבנה לא נכנסה לדבר מחמת קנאה ח"ו רק לא ידעה עצם ההבדל אשר ביניהם כי שניהם אל אחד בראם. ובזה הותר הספק הראשון שהערנו בפרק א' על המאמר הלז'. כי באמת לא נכנסה בדבר כ"א בגזיר' צודקת כי לא יתכן להיות שני דברים לדור כמ"ש החכם בפשע ארץ רבים שרי' והנה השיב לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך שאין הכוונ' שתמעיט אורה בכמות או באיכות רק שתשפיל ותמעיט בעיני' ערכה ועצמות'. ובזה תדע עצם ההבדל אשר בינה ובין הנהגה האלקית כי בהנהגת' ישתתף בחינת עצמות' לא כן בהנהגה האישיית כי אין בה שום השתתפות רק רצונו הפשוט. ובזה יתיישב הספק השני שהערנו שם למה לא מיעט' הוא ית"ש בעצמו כי באמת לא נתמעט' אורה רק א"ל שתשפיל דעת' ותמעיט ערכ'. הגם שעפ"י פשוטי הדברים דברי רז"ל מוסבים על השמש וירח הללו הנראים לנו והנה לא יכחיש הדברים מפשוטן שהירח נתמעט'. אמנם כבר כתבנו שדברי רז"ל מפורשים ג"כ בדרך רמז. וזה ענין שכתבנו הוא רמזי הדברים שרמזו לנו רבותינו נוחי נפש. וזה הענין מ"ש הכתוב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים (התרת הספק א' שם פרק א') כי באמת שניהם גדולים מצד הארת המשפיע ואל אחד בראם. אמנם מה שזה מאור גדול וזה מאור קטן הכתוב בעצמו מתרצו ואמר מ"ש שזה מאור גדול בעבור שזה ממשלת היום. ר"ל הנהגה האישיות שהיא נקראת יום כמ"ש הכתוב יומם יצוה ד' חסדו ר"ל במדת היום יחבר ד' חסדו דייקא ר"ל הנהגתו האישיות ומלת יצוה הוא ל' צוות וחיבור כמו כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה. ומה שזה הוא מאור הקטן בעבור שהיא ממשלת הליל' והיא הנהגה השפיל' הלז' כמ"ש שומר מה מליל' ר"ל עד מתי נהי' מסורים תחת הנהגה הלז' הנקרא לילה בעבור אפילת' וקדרות' דלות לה מגרמה כלום. וע"ז אמר שומר אתא בוקר ר"ל הנהגה האישיית הנקראת בוקר ר"ל שהיא מתעוררת בעת הזאת. כי אז מתנוצץ בחינת חסד לאברהם כידוע. וגם לילה ר"ל גם בעוה"ז שעדיין המערכ' שולטת ומושלת על כללות העולם הנה הרשות מסור בידכם להיות עול' עליון אל פני השגחתו העליונ'. וז"ש אם תבעיון בעיו שבו אתיו כאשר פירש בזוה"ק שבו בתשו' ומיד אתוי שע"י התשו' הקב"ה חותר לו חתירה ממקום כבודו

ומקבלו ע"י רצונו הפשוט. והבעלי תשו' מתנהגים ע"י הנהגה האישיית. וז"ש מקום שבעת"ש עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (כמבואר בזוה"ק שנתוסף לו כח מבינה שנק' כח ושם הוא מקור הברכות והנהג' אישיית הדבוק' ברצונו הפשוט). ובזה הותר הספק הראשון והשני שהערנו בפרק א' עיין עליהם. ומ"ש ואת הכוכבים ר"ל ויו מוסיף על ענין ראשון כי הם ג"כ מושלים ומנהיגים העוה"ז ואולי כיוונו בזה אל שבעה כוכבי לכת והם שצ"ם חנכ"ל והותר הספק השלישי שהערנו שם. והנה ענין הנהגו' האלו המה לפי הכנת המקבלים כ"א יתנהג ויושפע עליו כפי מדריגתו והמה השלשה ספרים הנפתחים בר"ה של צדיקים הנכתבים בספר החיים היא הנהג' האישיות כאשר ביארנו זה בשערים בטוב טעם ודעת. ובינונים מתנהגים עפ"י הנהגה התיכונ'. ורשעים נדונים בהסתרת פנים כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ביום ההוא. ועוזב אותם על המערכת השמיימי. והנה המיתה וההעדר כרוך בעקביים כי הענין הלז' הוא מעותד אל התמוטטות ונפיל' כמ"ש כי פתאום יבא אידו פתע ישבר ואין מרפא. משא"כ המתנהג ע"פ השגחתו לשוד ולכפן ישחק כמ"ש אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא. ועל הענין הזה מצינו שהוא ית"ש נקרא בשלשה תוארים הגדול הגבור והנורא וצריך להבין אופני ענייהם ואיכותם. גם מ"ש בפ' אין עומדין ההוא דנחית קמי' דר' חנינא ואמר האל הגדול והחזק והעזוז והודאי והנכבד כו' א"ל סימתינהו לכולי שבחא דמרך השתא הני תלתא לאו דאמרינהו משה באורייתא ואתו אנשי כנה"ג ותקנינהו בתפלה לא הווינן אמרי להו ואת אמרית כולי האי משל למלך שיש לו אלף אלפים דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו ע"כ. והנה יש לדקדק ע"ז ממ"נ כיוון דהטעם דאין לומר שבחים מחמת שאין אנו יכולים לספר בשבחיו וכמ"ש בירושלמי הביאו התוספ' ספ"ק דברכות משל למרגניתא דלית בי' טימא כל כמה דאת משבח את מגנה לה א"כ מי הותר לומר השלשה אלו. אם אמרו רבינו משה הנה צריך להבין טעם הדבר למה אמרו הלא כל כמה דאת משבח את מגנ' לה. ואם נאמר שאין זה גנאי א"כ נרשה גם להרבות בשבחים אחרים ומאי אולמא דהנך שלש' משאר שבחים. ושמעתי מאלוף נעורי הרב הגאון מוהר"ר משה נ"י האב"ד דק"ק שינאוו שהענין הוא כך שאין לנו לומר רק השבחים המתגלים אלינו. וע"ז לא שייך לומר סיימתינהו כי אין אנו אומרים רק המתגלים אלינו וידועים לנו. וע"כ ירמי' ודניאל לא רצו לומר הגבור והנורא באומרם אי' גבורותיו אי' נוראותיו לא שהכחישו ח"ו גבורותיו ונוראותיו רק שאמרו מאחר שאינם מתגלים אלינו א"כ אם נאמר מצד שבחיו במה שיש בעצמותו כביכול אף שאינם מתגלים לנו א"כ תיקשה סיימתינהו לשבחא דמרך עד שהחזירו אנשי כנה"ג

עטרה ליושנ' באומרם הן הן גבורותיו וגם עכשיו הם נודעים לנו ורשאים אנו להלל אותו בו עכ"ד ודפח"ח. אמנם זולת דבריו נ"ל לפי הצעות דברינו שבאמת השבחי' הנוגעים לבחי' עצמותו וגדולתו אסור לנו לשבח אותו בהם כי אין אנו יכולים לשבח אותו בשום מדה כי א"כ יהי' הוא ית"ש ויתעל' נושא המדות האלו ויהי' מורכב ח"ו מעצם ומקרה וזה דבר שאי אפשר לומר וכבר אמר הפלסוף שהשוללת במדות הבורא ית"ש יצדקו יותר מן המחייבו' ואין אנו יכולים לתאר לו שום שבח ומעל' כי המעלו' אינם אצלו מקריים כ"א עצמיות לו כי הוא וחייו ודעתו אחת וכשם שאי אפשר לידע מהותו כאשר אמר החכם אלו ידעתיו הייתיו כך אי אפשר לידע מעלותיו כי המה מהותו. אמנם אלו שלשה שבחים האלו המה שלש הנהגותיו והנה מצד פעולותיו מותר לנו לשבח כי מזה הצד אנו משיגים אמיתית מציאותו וכאשר פירשנו דברי הנביא ישעי' דרשו ד' בהמצאו לעיל בפרקים וענין השגח' האישיית אשר הוא מרצונו הפשוט הנה עפ"י הנהג' זו יקרא גדול כי הוא גדול מבחי' עצמותו וחכמתו כי אין לה קץ וסוף וע"כ יקרא גדול וז"ש הכתוב גדול ד' ומהולל מאד בעיר אלקינו הר קדשו ר"ל כי הוא גדול בהנהגתו הפשוט' ועי"ז הוא מהולל כי ע"י ההנהג' האישיית יתכן השבח וההילול כאשר ביארנו לעיל בפרקים. וענין הנהג' זו הוא בעיר אלקינו כי שם הוא ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה וע"כ הדר בארץ ישראל דומה כמו שיש לו אלוק הואיל והוא מונהג עפ"י השגחתו האלקית והדר בח"ל דומ' כמי שאין לו אלוק הואיל והוא מונהג תחת המערכת ונרא' כאלו השגחת האלקי מסולק ממנו. וע"כ אמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וממולדתך כו' אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול. ודרשו רז"ל כאן אי אתה זוכה לבנים ובא"י אתה זוכה לבנים. ולדברינו הוא מובן כי אברהם אבינו ע"ה עפ"י אצטגנינות המערכת והמזלות לא הי' ראוי להוליד כמ"ש רז"ל שא"ל הקב"ה לאברהם צא מאצטגנינות שלך מאי דעתך דקאי צדק במזרח מהדרנא ומוקמינא לי' במערב שנאמר מי העיר ממזרח צדק ע"כ. הנה מבואר מזה שעפ"י המערכת השמיימי וגזירת משפטי כוכבים לא הי' ראוי להוליד אמנם הוא ית"ש רצה להגביהו למעל' מכיפת הרקיע אל הנהג' האישיית על כן צוה לו לילך לא"י ושם יזכה לבנים כי שם צוה ד' את הברכה והשפע האישיות הלז'. והנה מבואר מזה כי ענין גדול הוא מבחי' האישיות כי הוא לפי גודלו וחשיבותו אשר הוא בלתי משוער בשכל שום נברא. אמנם הנורא יאמר על הנהגה התיכונ' שהיא במיצוע המלאכים שמצד זה הוא נורא מאד כי מצינו ביהושע שראה המלאך איך הי' כורע ומשתחו' ובשאר הנביאי' שראו המלאכים איך היו מתבהלים ומתפחדים מרוב אימה ופחד:

וכן הוא מבואר בתנחומא פ' בראשית מן המלאך אתה יודע מה הוא דכתיב וישלח תבנית יד ויקחני בציצית ראשי מן הארץ עד לרקיע אינו כ"א כאורך יד המלאך ואם משרתיו כך הוא עאכ"ו. הנה מבואר שמצד זה הוא נורא אמנם מלת הגבור הוא יאמר על הנהגת הגלגלים ומערכת השמיימיים שמצד זה כיכר גבורותיו וכמ"ש הר"מ בפרק א' מהלכות יסודי התור' המצוי הזה הוא אלקי עולם ד' כו' המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית ובכח שאין לו הפסק שהרי ראינו הגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והאל ית"ש הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף. וכן כתב עוד שם ואלקינו ית"ש הואיל ואין לכחו קץ ותכלית שהרי ראינו הגלגל סובב תמיד אין לו כח גוף הנה מבואר שמצד זה הוא ניכר גבורותיו והנה בשלש' שבחים האלו שהמה מורים על הנהגותיו ופעולותיו המנהיג בם אותם מותר לנו לשבח אותו בהם. וקרובי' דברי אלו לדברי הרב הגאון שהבאתי לעיל וע"ז הענין אמר המשורר גדול ד' מצד ההנהג' האישיית ומהולל מאד כי ע"ז יתכן השבח וההילול אשר כתבנו לעיל בפרקים. אמנם וגדולתו אין חקר. ר"ל כי לא נחקור ונודע עומק השגחה האישיית כמ"ש לעושה נפלאות לבדו אין בעל הנס מכיר בנסו ואי אפשר לעמוד על עומק המושג הלז'. אמנם דור לדור ישבח מעשיך הנעשים ע"פ הנהג' התיכונ' גם וגבורותיך שהוא הנעשה עפ"י המערכת השמים שמזה הצד ניכר גבורותיך יגידו זאת כי על זאת יכול המשכיל לחקור. ועזוז נוראותיך יאמרו. ר"ל כי המוני העם לא יאמרו ויספרו כ"א עוז הנוראות המשיגים ויודעים מהנהג' התיכונה שהוא עפ"י המלאכים. אמנם אנכי אספרנ' גם משבח ההנהג' המעולה אשר היא גדולתך ורוממותך וזו הנהגה האישיית אשר יתייחס למלת הגדול וז"ש ולגדולתך אספרנה. ובזה יובן מה שהיחל בל' רבים יאמרו וסיים בלשון יחיד אספרנה. ולפמ"ש הוא מובן כי המוני העם לא יאמרו כי אם נוראות הנהגה התיכונה ואני אספר גדולת הנהגה העליונ'. ואמר זכר רב טובך יביעו. והכוונה שע"י הזכרת הנסים הללו הם מביעים מעיין נובע השפעה טובה מרב טוב הצפון בהנהגה האישיות וע"כ קראו רב טוב. ובזוה"ק בהקדמה רב טובך טובך לא כתיב אלא רב טובך דא ענוגא דחיין דנגיד מעלמא דאתי. והנה שם הוא השגחה האישיית כאשר כתבנו כמה פעמים והמבין יבין ואומר כבוד מלכותך יאמרו בחשאי כי ענין האמירה בחשאי. וכוונה בזה להנהג' אישיית שהוא משפיע בלי שום התמצעות והשתתפות אשר על כן יתייחס עליו שם המלוכה כמלך העושה דבר לבדו בלי הצטרכות עזר אחר כי הכל בידו כאשר כתבנו לעיל בפרקים. ואמר שענין הנהג' זו יאמרו בחשאי כי אין מגלין הדבר כ"א לצנועים. אמנם וגבורותיך שהיא ניכרת ונודעת ע"י הנהג' המערכת ידברו בקול רם בפני כל עם ועדה כי הוא דבר המתגלה לכל איש

ההמוני לא יכחישנה כ"א האפקורסים המאמיני' בקדמות ח"ו ואמר שסיבת האמירה היא להודיע לבני האדם כו' ואמר שמלכותך שהוא השגחתך המעולה הוא מלכות כל עולמים והוא העולמות העליונים ששם הוא השגחתו המעולה. אמנם וממשלתך בכל דור ודור ר"ל שהיא הנהגה התחתונ' שהוא ית"ש רק מושל עלי' כמ"ש לעיל בפ"ה. וענין הממשל' הלז' הוא בכל דור ודור בעול' השפל הלז' כי הנהגה הזו לא תמוש לעולם. והנה בזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק יד

בירושלמי דתענית ריש לקיש בשם ר' ינאי אמר שיתף הקדוש ברוך הוא שמו בישראל משל למלך שהי' לו מפתח של פלטרין קטנה. אמר המלך אם אני מניחה כסות שהיא היא אבודה אלא הריני קובע' בהשלשלת שאם אבדה תהא שלשלת מונחת עלי' כך אמר הקב"ה אם אני מניח ישראל כמות שהן המה היו נבלעים בעובדי כוכבי' אלא הריני משתף את שמי הגדול בהם. מה טעם וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו ומה תעשה לשמך הגדול שהוא משותף בנו ויאמר ה' אל יהושע ההוא דאדכרתא קם לך:

אם היות האדם הנז' הנה הוא חומר עכור כרוך בעקבי ההעדר הנה מקור חיים הכין לו הבורא ית"ש בו יוכל להתלכד ולהתאחז בעץ החיים ולכנוס בהיכלי מלך עליון ולטייל בחצרות גדולתו אין מוחה:

הקודם הוא מבואר כי הנה החומר העכור הלז' הוא נכון למועדי הרגל וההעדר הוא כרוך בעקיבו כי התחלת הווייתו הוא ההעדר הקודם לישות והויות הנמצאי' החומריים ע"כ כאשר לא ישתדל האדם בעוז ותעצומות ובעומק מחשבתו לחשוב מחשבות איך ימלט נפשו מני שחת והשחתה הנפסדת הכרוך בעקיביו הנה הוא ימות באין מוסר ובאוולתו ישגה כאשר אמר איוב לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל אמר זה כי עשתונות השאנני' מאין מחריד מארס הקבוע בגוף הגוף הלז' דילמא שדי תיכלא בכולי' הנה יבערו באש יצאו בלפיד בוז. והטעם כי האדם השפל הלז' הוא נכון למועדי רגל מצד חומרו העכור אך אמתת הנמשך הוא מבואר וידוע לעיני המשכילים כי הוא ית"ש נטע בנו נטע נעמן וחיי עולם נטע בתוכנו מקור חיים אצולה מתחת כסא כבודו ית"ש יושבת בהיכלי מלך עליון ואומנת בחיקו יודעת בנימוסי המלך ומנהגיו והיא שולחה לעולם השפל הלז' לחיות זרע על פני כל הארץ כי על ידה נוכל לעלות בשמי שמי' ולעלות בחדרי משכיות מלך מלכי' והיא תפתח לנו שערי אורה והיא אלינו כמפתח הפותח וסוגר ואין מכלים.

אמנם לאחר שירדה הנשמה הלזו מרום חביונה לעולם השפל הלז' והיא כצפור הנאחזת בפח יקושים אין לה מנהל וסומך והיא מתנכרה. ע"כ במהרה חיש קל תוכל לשכוח עדן עדנה אשר נלקחה משם ותתערב ברשעים ותלמד מעשיהם והנה כמעט קט תאבד ותשרש מארץ החיים והי' כלא הי' ע"כ העלה הוא ית"ש ארוכה למחלתה והיא התור' התמימה אשר היא משיבת נפש כמ"ש בחו"ה ז' דברים אשר הצורך מביא אל ההערה (ועיין מה שבארתי בס' מלחמות ד' אות יוד בביאור המליצה איך התוה"ק עומדת לאדם לעזר ולהועיל נגד ג' המניעו' אשר ישיגו לנפש מהשיג שלימותה) התורי' ייע"ש בשער עבודת האלקי'. וזה שהתפלל המשורר באמרו גר אנכי בארץ. ר"ל כי הנפש האלקית הוא גר ומתנכר בארץ הגשמיי הלז' בין הגופים העבים ואין לה למי להשען ע"כ אל תסתר ממני מצותיך כי בם אתחזקה ואשענה ותהי' לי אומן שעשועי' כי בזה גרסה נפשי לתאבה. ר"ל שעי"ז משברת נפשי התאווה מלהפנות כ"א אל משפטיך אני פונה בכל עת. וז"ש גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת. והנה הענין זה הוא מבואר במאמר הפונה קדום כי כבר עמדו בזה חקרי לב להשוות המשל עם הנמשל וצריכי' אנו לידע מהות הפלטרין והמפתח כדי שעליהם יבא שיתוף שמו ית"ש שהוא רמז לשלשלת המפתחות והרב הכותב בעין יעקב כתב בזה שני דרכי' לדרך האחד הפלטרין הוא עוה"ז והמפתח הם ישראל שהם מיסודי העולם והשלשלת הנמשל לשיתוף שמו ית' הוא ענין עשיית ניסי' שלא כדרך הטבע. ולדרך השני הפלטרין הם ישראל והמפתח השומר אותם הוא התור'. ואחר כ"ז צריך לשלשלת שהוא עשיית ניסי' שלא כדרך הטבע שעי"ז מאמיני' בה'. ולשני פירושיו קשה מ"ש שהמפתח הוא השמירה כי באמת זה אינו כי השמירה לבית הוא הדלת וחפי הפותחות הקבועים בו והמפתח עשוי לפתוח ולנעול הדלת. אך לדברינו נרא' כי המשל הלז' מכוון למשל שהנחנו בפרק י"ב כי הפלטרין האלו הוא נדמה ונמשל לעולמות העליוני' אשר בהם מכמוני' ואדרכמוני' אוצרות שוני'. והמפתח הוא נשמה אלקית החצובה מתחת כסא כבודו והוא המפתח הסוגר והפותח בעולמות העליוני' כאשר ידבק מחשבתו אשר בו משכן הנשמה בעולמות העליונים וקול דודי דופק והיא הנשמה האלקית אזי במהרה יפתחו לו שערי אורה (וז"ש החכם היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה כי התור' נמשלת למים. והנשמה והגוף כאני' אשר ע"י המי' תלך למרחוק ותביא משם לחמה מעולמות העליוני'. וכן פי' בזוה"ק ענין יונה אשר הי' באני' והאני' חשבה להשבר ייע"ש והנה הנשמ' הוא בעל הספינה והספינה הגוף והתורה הוא המים. וע"י התור' יכול לשוטט בגופו אל עולמות עליונים). אמנם בה יתכן המשל אשר הונח במפתח שאם מניחה כמות שהיא קטנה בחצר גדול אשר

הרבה חפצים אחרי' היא אבודה וע"כ קבעו בה שלשלת. וזה הענין ג"כ בנשמה אשר היא (נכרי) בעולם בגופי' העבים והיא יושבת בדודה וגלמודה. הנה יש לדאוג פן תאבד החפץ היקר הלז' ע"כ עשה הקב"ה שלשלת וענין השלשלת הלז' נוכל לפרש על שני פנים. האחד על תורתנו הקדושה והיא השלשלת והדיבוק אשר בינינו לאלקים. וזה ענין שיתוף שמו בישראל כי תוה"ק היא שמותיו הקדושים כנודע והנה בזה השלשלת תתחזק הנפש הלז' ולא תאבד. (וענין זה השלשלת יתבאר יותר עפמ"ש העקידה שער כ"ד שענין נשיאתו וסובלו העולם הוא ע"ד הדיבוק והשכלה כמו שהארכנו בזה בשער ההנהגה וזה יהי' על התור' כי מצד זה הוא הדיבוק וההשכלה כמ"ש שם באריכות ועי"כ התור' הוא השלשלת והבן. ועיי"ש בשער הנ"ל באריכות מזה). או נאמר לפי דרכנו שענין השלשלת הוא השגחה האישיות אשר לו עלינו ומחמת זה אנו מקושרים בו ע"י הרצון השגחה הלזו השופע עלינו ומדובק בנו כמ"ש יעקב חבל נחלתו וע"י השגחה זו שאנו רואים בפרוטרוט שהוא תמיד עלינו אנו מתחזקי' באמיתתו ועבודתו. וזה סיבת קיום הנפש כי עדיין חביבותא דאבי' גבה ומשגיח עלי' ועי"ז יודעת כי הוא עתיד ליקח אותה אצלו ועי"ז מתחזקת במע"ט ואינה נמשכת אחר העולם השפל הלז' כי יודעת כי במהרה תלקח לבית המלך מלכו של עולם. וזה הדרך קרוב לענין שכתב הכותב כי השלשלת הוא עשיית הניסי' שלא כדרך הטבע. וזהו השגחה האישיות וזהו שיתוף השם ששמו הגדול המורה על השגחה האישיות חופף עלינו וזהו ענין הזכרת הניסי' בהלל והודאה לזכור ענין השלשלת הלז' לבל יאבד המפתח הקטן והוא הנשמה כאשר פרשנו. ובזה נשלם הפרק. (ועי' בספרי מקצר מנחת קנאות מאמר ג' פ"ג שביארתי המאמר הלז' באופן אחר ייע"ש):

פרק טו

ברבה סדר ויקרא פ' כ"ה שוקיו עמודי שש זה העולם עמודי שש שהוא מיוסד על ימי בראשית דכתיב בי ששת ימים עשה ה' כו' מיוסדים על אדני פז אלו ד"ת כד"א הנחמדים מזהב ומפז רב:

אם היות שנודע כי טבע המערכת שולטת בעולם ובנמצאים אשר בה בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו אמנם היא משרתת אל תוה"ק שמה ילכו המערכת ואופני' לעומת:

הקדמת ענין זה הוא מבואר כי התור' היא השולטת על כל הנבראים והנמצאים והמה משועבדי' תחתי' ונמסרי' לגזירותי' כמ"ש אם בחוקותי תלכו כו' ונתתי גשמיכם בעתם כו'. וכבר כתבנו לעיל בפרקי' כי בעשיית התור' ומשפטי' הנה הוא ית' ישקיף

וירא ממרום שבתו עלינו בהשגחתו העליונ' מבלי השתתפו' שום מיצוע ומבלי הכנת המקבלים והשתדלותם. ודבר זה ביארו רז"ל ברבה סדר ויקרא פ' כ"ה א"ר תנחומא כל מי שיוצא לדרך ואינו מכווין לבו למלחמה סוף שהוא נופל במלחמה אבל שבטו של זבולון בין מתכווין ובין שאינו מתכווין יוצאין למלחמה ונוצחין הה"ד ומזבולון יוצאי צבא עורכי מלחמה ולעדור בלא לב ולב מהו בלא לב ולב בין מתכווין ובין שאינו מתכווין הם יוצאין ומנצחין ע"כ. הורו בזה הגם שבכל מלחמה העזר על התנצחות המלחמה הוא עזר אלקי כי לא בכח יגבר איש כ"א ברוחו אמר הצבאות אמנם עכ"פ צריך הנלבב לאזור כגבר חלציו בהשתדלות אנושי ובתחבולות יעשה לו מלחמה. וכמ"ש עצה וגבור' למלחמה וכמ"ש החכם סוס מוכן למלחמה ולה' התשועה הורה בזה שהאדם צריך לעשות הכנות וסיבות פעליות ואח"כ יחול ע"ז תשועות ה'. אמנם אנשי זבולון אחרי שהם מחזיקי' שבט יששכר לעסוק בתור' הנה בצל החכמ' בצל הכסף כאשר העוסק בחכמ' אלקות בצל שדי יתלונן והוא מושגח מהשגחתו העליונ' באותו צל יתלונן המתרפס ברצי כסף לת"ח ומהנה אותם מנכסיהם הנה הוא יהי' ג"כ באותו צל אלקי השופע מבלי הכנת המקבלים בסיבת פעליות. וע"כ כשהם יורדין למלחמה נעשה להם ענין נסיי משא"כ לשאר יורדי מלחמה כי הם צריכין להתכוון על המלחמה ולהכין עצמם בסיבת פעליות להלחם מול אויביו. אמנם הם בין מתכוין ובין שאין מתכווין הם יורדין ונוצחין ע"פ השגחתו המעולה השופע מבלי הכנת המקבלים וז"ש המשורר ישלח עזרך מקודש כמו שדרשו רז"ל מקידוש מעשים שבך. ויתכן לפרש עפמ"ש יעקב אבינו המלאך הגואל אותי מכל רע והראב"ע בפ' וארא מפרשו שהמלאך הלז' הצילו מכל רע אשר הי' מעותד עליו לבא ע"פ המערכת הכוכבי' הוא הנהגה האישיית שענין מלאך הלז' יראה שהוא עפמ"ש בפ' ב' דשבת עלה למטה ונפל יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדום לידון שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול ואיזהו פרקליטין של אדם תשוב' ומע"ט. והכונה עפמ"ש עשה אדם מצוה אחת קנה לו סניגור אחד. והוא הפרקליט גדול אשר לו וזהו המלאך הגואל אותי מכל רעי המלאך הנעשה לו ע"י מצוה שעשה. וז"ש מצוה בעידנא דעסיק בה מגינ' ומצל' ובעידנא דלא עסיק בה אגוני מגינ' אצולי לא מצל' וענין ההגנה הלז' הוא כי המלאך הנעשה מהמצוה הלז' הוא הגואל אותו מכל רע' וז"ש ישלח עזרך מקודש ר"ל העזר שלך הנעשה מקידוש מעשי' טובים ומצות שבך ועי"ז ומציון יסעדך כי שם צוה ה' את הברכה. וז"ש רז"ל בשבת למה נקראו שמן של ת"ח בנאים שהם בוני עולם ר"ל שע"י התור' הוא יישוב העולם ובנינו כי ע"פ התור' אשר יורו ואשר יעשו האנשים ככה ישפיע להם הטבע

השפעתם. וז"ש רז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרא בניך אלא בוניך. והענין שאמר אל תיקרי בניך דמה הי' לו חסר בפשט הכתוב כאשר יקרא בניך. אך דקשה לו במ"ש שכל בניך למודי ה'. דבאמת מצינו בעולם אנשים שאינם לימודי ה' והם ע"ה (והי' לרז"ל דוחק לפרש על לעתיד לבא כי כל פסוקי תנ"ך יש לנו לפרשו בכל זמן כי התור' היא נצחיות והיא נוהגת תמיד) וא"ת שהם לא נקראו בנים למקום שהרי ארז"ל בקידושין וכ"ת בני שכלי לא מיקרי בני ר"ל בנים סכלים המה וכ"ת בני דלא מהימני לא מיקרי בני ת"ל בנים לא אמון בם. הוא מבואר דאף הסכלים המה בנים למקום. אך הענין הפ' לדבריהם שאמר להעולם כי כל בוניך ר"ל שהם בונים אותך ומסדרים סידורך על נכון הם לימודי ה' ר"ל שהם בונים אותך ומקיימין אותך. וע"י הארץ תתן יבולה ועץ השדה יתן פריו. ועי"ז השלום מרבה כמ"ש בב"ר פ' מקץ ישאו הרים שלום לעם נשיאתן של הרים המה שלום לעם. ר"ל נשיאתן של הרים הוא התבואה והפירות שהם נושאים הוא שלום לעם שע"י השובע הבריות נראות יפות וז"ש מרבים שלום בעולם שע"י העולם מתברך. ולפי הענין שכתבנו לעיל שע"י הדביקות בתוה"ק הנה הוא דבוק בו ית"ש ועי"ז הוא מושפע מהשגחתו המעולה אשר הוא מבלי מיצועי' המערכת הכוכבי' והמזלות הנה יש לפרש מ"ש מרבים שלום בעולם שהוא רמז על הנהגה האישיית הלז'. (וכמ"ש בפנחס הנני נותן לו את בריתי שלום. והוא ענין הנהגה אישיית וזה ענין כריתת ברית שיהי' אהבה ושלום ביניהם שלא יסור השגחתו מעליו וז"ש והיתה לו ולזרעו אחריו כי כן ענין הבא מאת השגחתו שהוא ג"כ לבניו וליוצאי חלציו כמ"ש לעיל. וע"ז הענין השיב הקב"ה לגדעון [שופטים ז'] כאשר אמר אהה ד' אלקי' כי ע"כ ראיתי מלאך ד' והשיב לו שלום לך אל תירא שהוא חשב שהמלאכי' המה גבוהים ממנו והמה משפיעים עליו ע"כ המה בדמות עילה והוא עלול מהם וע"כ הי' דואג כאשר השיג עילתו ודאג מן המיתה כמ"ש תוסף רוחם יגוועון וכמ"ש שאין אדם נפטר עד שרואה פני שכינה והשיב לו הקב"ה שלום לך ר"ל שאתה מתנהג ע"פ מדריגת השלום וע"כ אל תירא לא תמות כי אתה גבוה מהם ואינך מתנהג על ידם וע"כ בנה מזבח ויקרא שמו ד' שלום כמו שאפרש זה בסמוך). וז"ש רז"ל בשבת בפ"ק מסייעי' לי' לר' המנונא משמי' דעולא דאמר אסור לאדם ליתן שלום לחבירו בבית המרחץ שנאמר ויקרא לו ה' שלום אלא מעתה הימנותא אסור לומר בבית הכסא דכתיב האל הנאמן כו' התם שם גופי' לא איקרי נאמן דמתרגמינין אלהא מהימנא הכא שם גופא איקרי שלום. והנה בתוספ' שם ד"ה דמתרגמינין אלהא מהימנא תימה דשלום נמי מתרגמינין דעביד לי' שלם. וי"ל דהתם קראו שלום על שם שהוא עושה שלום דאי לאו קראו שלום אלא

דבעי למימר ה' שלום דעביד לי' שלם ה' שלומו מבעי' לי' ע"כ דברי התוס'. והנה קשה לי על דברי התוספ' דבאמת קשה מאי שנא דהכא קראו לו שלום ע"ש שעושה לו שלום ולא נקרא כן על שם כל הפעולות שעושה בעולמו. אך הענין עפמ"ש כי השלום הורה על ההנהגה האישיות אשר היא מתאחדת ומתעצמת ברצונו הטוב אשר הוא עצמותו נמצא הנהגה הלזו קשורה בו כנחלת בשלהבת והוא הנהגה שאינה מסורה ביד שום נברא והוא עושה דברים נפלאים מה שהוא מבלי אפשרות שום נמצא לעשות כן וע"כ מתייחד שמו על הנהגה הלזו וכמ"ש אמת חותמו והטעם כי הוא הגדר הנבדל בו משאר הנמצאים כי הוא המצוי אמת ואין לאחר אמת כאמתתו וכן נקרא שלום בעבור שהוא עושה שלום והוא הנהגה הלזו ובזה נבדל משאר הנבראים והנמצאי' כי א"א לאחר לעשות דברים נפלאים כאלו. שוב מצאתי במהרש"א בחידושי אגדות פ"ק דשבת שעמד בזה שהקשיתי על דברי תוספ' ותירץ ג"כ מענין זה ע"פ פשוטו מ"ש רז"ל שלום אומר אל יברא שכולו קטטות אמת אומר אל יברא שכולו שקר חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות. וע"כ בכל הכנויי' אשר לו שגם האדם משותף בהם כגון צדיק וחסיד לא נקרא שמו עליו בעבור שגם באדם מצוי הדבר הלז' משא"כ באמת ושלום שאינו נמצא באדם כמו שקטרגו ע"ז המלאכי' ע"כ נקרא שמו עליו עכ"ד. אך ע"ז קשה דבאמת שלום מצוי בבני אדם כמו שאמרו בדורו של אחאב שהיו נוצחים במלחמה בעבור שהי' שלום ביניהם. וכן יש אנשי אמת כמ"ש שלח אורך ואמתך שהוא מוסב על אליהו הנביא וגם במלאכי' יש שלום במרום כמ"ש מיכאל שר של מים וגבריאל שר האש ויש שלום ביניהם וכן אין בהם שקר ואיך יתייחד שמו על הדבר שהוא באנשים בבני עלי' ובמלאכי' אך עפמ"ש הוא ענין שאין שום נמצא משתתף בו והוא מרצונו הפשוט והוא עושה נפלאות עי"ז מה שאין שום נמצא יכול לעשות וכן מ"ש חותמו של הקב"ה אמת הכוונה על אמתת מציאותו שאין לשום נמצא אמיתת מציאות כמבואר וידוע למחקרים וכמבואר זה ברמב"ם פ"א בהלכות יסודי התור' וע"כ אמר בזוה"ק מאי שבת שמא דקב"ה דאיהי שלים מכל שמו. והכוונה בזה כי השבת מורה על הנהגה האישיית כמ"ש בשערי' ובפרקי' הקודמים והוא כמו שביארו רז"ל בפ"ק דשבת אמר רבא בר מחסיא א"ר חמא בר גוריא אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני ה' מקדישכם א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה יש בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם כו' איני והאמר ר' חמא בר חנינא הנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיע שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו לא קשיא הא במילתא דעבידא לגלויי והא במלתא דלא עבידא לגלויי והא שבת עבידא

לגלויי מתן שכרה לא עבידא לגלויי ע"כ. לכאור' הוא מהזרות למה יחד את השבת בזה שאין מתן שכרה עבידא לגלויי והלא כל המצות מתן שכרן לא עבידא לגלויי זולת אחר שהודיע הקב"ה בתוה"ק שכר קצת מן המצות. אמנם אם לא הודיע מי עמד בסוד ה' לידע שכר המצות מה שנותן הוא ית"ש על המצות. וראיתי בעין יעקב שהכותב כתב שם פירוש אחד ע"פ הקבלה מבעל ספר שערי אורה ייע"ש [גם כשישכיל המשכיל בדברינו יראה שהוא ענין קרוב לדבריו הגם שדברינו דרך רמז ולא באנו בסוד ה' העמוק כי לאו כל מוחא סביל דא]. אך לדברינו הוא מובן בזה השבת מורה על הנהגה האישיות הלז' אשר היא מרצונו והשגחתו מבלי מיצוע. וכשהאדם שומר את השבת הוא זוכה להתנהג ע"פ הנהגה האישיית הלז'. וע"כ אמרו כל השומר שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וכמ"ש והאכלתיך נחלת יעקב אביך שזהו רמז על הנהגה האישיית הלז' שהיא אינה מוגבלת מאחר שהיא מתאחדת ברצונו הפשוט שהוא אינו מוגבל ומוגדר כי הוא מהות א"ס ית"ש ויתעלה כמו שביארנו והיא נחלת יעקב כמ"ש שע"כ קראו הקב"ה אל בעבור שהגיע אל השגחת הקב"ה והנהגתו בפרוטרוט וכמש"ל שזהו ענין שלש שמות שנקרא לו [וע"פ האמת הוא נחלת יעקב שהוא תפארת ישראל שמשם בא לו ההשפעה כמ"ש צאינה וראינה כו' במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו והוא ג"כ ברא דאתמשיך ממוחא דאבא והוא רצונו וחכמתו ומשם בא ההנהגה האישיית הלז' והבן]. וז"ש מתן שכרה לא עבידא לגלויי והוא עין לא ראתה וכמו שכתבנו פי' זה הדבר לעיל בפ"ה שהוא על הנהגה האישיית הלז' וז"ש בזוה"ק שבת שמא דקב"ה ר"ל הנהגתו האישיית המעולה והמובחרת מכל הנהגות וז"ס דאיהו שלים מכל שמו. ושמו ר"ל הנהגתו ופעולתו שעי"ז שמו מתגדל בעולם. וז"ש לדעת כי אני ה' מקדישכם ר"ל ההנהגה האישיית המכוונ' בשם הוי' מקדישכם והוא שם העצם ורצון הפנימי שעליו אמרו הוא ושמו אחד. כי רצונו ומהותו אחד. וז"ש מרבים שלום בעולם ר"ל ההנהגה זו שנקראת שלום בעבור כאשר תשפיע לו הקב"ה ע"י הנהגה הלזו שלום יהי' לו משא"כ המושפע מפי המערכת כי כשיהי' מושפע בנכסי' אזי אין לו מנוחה כמ"ש מרבה נכסי' מרבה דאגה משא"כ ברכת ה' תעשיר ולא תוסיף עצב כמ"ש הענין זה לעיל בפ' ב' וז"ש וכל בניך למודי ה' ר"ל שיהיו מורגלי' ומלומדי' ע"י הנהגה האישיית הלז' השופע עליהם כי ענין הלימוד הוא לפעמים לשון הרגל. ועי"ז רב שלום בניך וע"כ הביא שם בסוף ברכות עוד פסוקי' המורים על ענין זה והוא מ"ש שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך ד' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. שכל אלו הפסוקי' מורים על הנהגה העליונ' הלזו. והוא מ"ש שלום

רב לאוהבי תורתך והוא השגחה אישיית הלז' שנקראת שלום וע"כ אין למו מכשול כי המתנהג ע"פ המערכת הנה כשלא יזהר בנפשו וישתדל להתאמץ בעבור הכנת סיבות פעליות ושמירות וזהירות הגוף הנה יפול במוקשי הזמן וינגף באבן רגלו וכמש"ל פי' הפסוק על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך שהוא שהמלאכי' יגביהו למעל' מכיפת הרקיע לבל יגוף באבן אופל וצלמות. והיא הנהגת המקריות כי הוא מסיבות מתהפך והוא אבן הזוחלת מקריים רעי' ומאורעים קשים וכמו שנבאר אי"ה לקמן בפרקי' וז"ש שאין למו מכשול והוא מכשולות ומאורעי' שיארעו למו שהוא מסור תחת המערכת וז"ש עוד יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך. ר"ל ההשפעה האישיית הלז' שהיא נוהגת בירושלים ובבית המקדש ארמון ה'. וז"ש מטה עוזך ישלח ה' מציון שהעוז הלז' הוא ההשפעה האישיית הלז'. וזהו ההנהגה ישלח ה' מציון כי שם ציוה ה' את הברכה למען אחי וריעי הקרובים אל ה' אדברה נא שלום בך. ר"ל אתנהג ואדברה בך עם הנהגה האישיות ומלת אדברה הוא לשון הנהגה כמו ידבר עמים תחתינו. ה' עוז לעמו יתן ר"ל הנהגה הלזו שהוא עוז לישראל שבזה הם (היו) מובדלים מעובדי כוכבים כמ"ש ונפלינו אני ועמך שביקש מרע"ה שלא תשרה שכינה רק על ישראל והוא הנהגה האישיית הלז' וז"ש ה' יברך את עמו בשלום וזהו ע"י התור' והענין כי ארז"ל עשו (הי') מונה לחמה ויעקב (הי') מונה ללבנה והנה בזוה"ק מקשה דא"כ טיבותא הוא לגבייהו כי החמה הוא גדולה מן הלבנה כי החמה משפעת ללבנה כי היא גשם עב וחשוך מקבל ההארה מן החמה כשהוא מקבילות ומנגדות זה לקביל זה וא"כ עשו הגדול מונה לחמה הגדול' מן הלבנה וא"כ טיבותא הוא לגבייהו ותירץ דעשו מונה לחמה התחתונה הנראית לנו והוא גשמיי והוא המושל הגדול במערכת השמים. ויעקב מונה ללבנה הוא סיהרא עלאה והוא שורש ומקור להשפעות התחתונים ועליו נאמר יפה כלבנה. אמנם כשישראל חוטאים לפניו או כשהם בטלין מן התור' הנה הם קרח מכאן וקרח מכאן כי אינם מושגחים ע"פ סיהרא עילאה והיא מקור השפע והשגחה אישיית [ר"ל כי משם יפרד השפע לתחתוני' והיא נקראת כנס"י כנודע כי היא משפיע לנו אמנם מקור השפע האישיוא הלז' הוא אימא עילאה ששם הוא מקור הברכות והוא עם חכמתו ית"ש אחת כי המה ריעי' דלא מתפרשין והמה חכמתו ובינתו ית"ש] ונמצא הם נעזבים אל הלבנה התחתונ' אשר החמה מושלת עלי' וז"ש רז"ל בזמן שהקול קול יעקב אין ידים של רשעי' שולטות בהם. ר"ל בזמן שהקול קול יעקב היינו שעוסקי' בתור' אז המה נאחזי' בסיהרא עילאה והוא השגח' העליונ' אין ידים של רשעים שולטות בהם (ויש לפרש ידי' ממש כמ"ש שממית בידים תתפש כנודע סודו ליה כי הא"ם יש להם אחיזה בזרועות עולם אבל קול יעקב

הוא מטה שלימה גופא דאילנא ששם אין אחיזה לידים אלו והבן). ויתכן לפרש מלת ידים מלשון רשות כמו ויקח כל ארצו מידו שר"ל שע"י התור' המה מושפעי' מעולם העליון ושם אין רשות לרשעים וע"כ אמר בזוה"ק כי בזמן שישראל שרויי' על אדמתן הי' יורד השפע לישראל ומהתמצית הי' ניזונין העובדי כוכבים ועכשיו כשבית המקדש חרב יורד מבחר השפע לישמעאלים ומהתמצית ניזונין ישראל ע"כ דברי הזוה"ק. והנה לכאור' יש סתירה לדבריו הקדושים ממ"ש רז"ל במדרשיהם אלו הי' יודעים האו"ה כמה הבהמ"ק יפה להם באהליות וקסטריות היו מקיפין אותן כי ישראל היו מקריבין שבעים פרים בעד הא"ה (הקדמונים) והנה זה המאמר סותר לדברי הזוה"ק דמשמע דאדרבא טיבותא הוא לגבייהו במה שאין בהמ"ק קיים כי אז לא הי' להם כ"א תמצית השפע ועכשיו המה נוטלין מבחר השפע ויהיבי לן התמצית אך הענין ע"פ מה שנקדים להבין. באמת למה היו ישראל מקריבין קרבנות בעד א"ה הקדמונים מה להם להקריב בעד בני שעיר המשאיתי' בנו מימי קדם. ויתבאר עפמ"ש רז"ל מיום שחרב בהמ"ק לא ירדו גשמים מאוצר הטוב. והענין עפמ"ש מיום שחרב בהמ"ק נפסקה חומת ברזל כו' שענינו המערכת השמים וכוכבי' כמ"ש לעיל בפ' ב' ובזה נבין מ"ש בפ"ק דתענית א"ל ר"נ לר' יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבא בעיר א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים שלמעל' עד שאבא בירושלים שלמטה ומי איכא ירושלים למעל' אין דכתיב ירושלים הבנוי' כעיר שחוברה לה יחדיו ע"כ. והרשב"א בפי' אגדות כתב וז"ל יש בזה סוד ודע שירושלים של מטה וציון ובהמ"ק כל ציורים לענינים שכליים דקים מאוד גם

כל הארץ ישראל וע"כ נקראת ארץ החיים ונחלת השם וע"כ תלויות בארץ כמה מצות התור' וע"כ אמרו כל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה ור"ל המקדש ציורים לעניני' רוחניים והוא אמרו ראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר ע"כ לשון הרשב"א הנה מכללות דברי הרשב"א אינו יוצא לנו שום פירוש על דברי רז"ל רק שהעיר לנו בדבריו אלו שני הערות האחד בשביל ההמונים הסכלים שלא יאמינו ח"ו שיש למעל' גשמיות ועיר גשמיי כמו ירושלים התחתונה שהיא גשמיי' וע"כ העיר לנו שירושלים של מטה ג"כ מרומז על ענין רוחניי. והערה השנית שהעיר לנו בדרוש העניני' האלו ונתן לנו רשות לדרוש בעניני' אלו כאשר העיר וע"כ תלויות בה כמה מצות ולא פירש לנו המצות וטעם התלותם בא"י. וגם אמרו כל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה ולא פי' לנו הטעם והעיר לנו שנחשוב בזה הטעמי' וכבר ביארנו טעם הדברי' בשערים ובפרקי' לעיל. והנה במה שאחשוב בזה המאמר בדרך רמז זולת הסוד הידוע ליודעי חן ועליו רמז הרשב"א

הוא כי ענין ציון וירושלים הוא מבחר הארץ וראשיתה כמ"ש אבן שתי' שממנה הושתת העולם. והנה כאשר נברא הארץ הזאת בתחילה הנה ראשית ההשפעה ניתנה בה וממנה נתמצה הדבר לשאר העולם וכן ארז"ל ארץ ישראל שותה בתחילה ואח"כ שאר הארצות וזה ענין ירושלים ששם צוה ה' את הברכ' ראשית ההשפעה וז"ש הכתוב יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כי שם מבחר הטובה ורוחניותה ומשם נתמצה התמצית לכל העולם כמאמר רז"ל בפ"ק דתענית ארץ ישראל שותה ממי הגשמים וכל העולם שותה מתמצית משל לאדם שמגבי' את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. וע"כ ירושלים של מעל' הוא ג"כ בדמיון הזה בעולמות העליוני' כשם שבעוה"ז ירושלים הוא ראשית הבריאה וראשית ההנהגה כמ"ש ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה כן ירושלים של מעל' הוא על דמיון וערך הזה ששם ראשית המחשבה ומובחר השפע והוא הנהגה האישיית הלז'. וז"ש נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעל'. ר"ל שיתנהג כללות העולם ע"י הנהגה האישיית הלז' עד שיכנס בירושלים של מטה עד שיהי' השפעה הלזו בירושלים של מטה. אמנם בהיותינו גולים מא"י ומירושלים לא ישפיע הקב"ה מבחר הנהגתו אל ארץ הטמאה. וז"ש המשורר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך והיא ירושלים ובהמ"ק ורמז ג"כ אל הנהגה האישיית שהוא בית ה' אשר שם שוכן רצונו הטוב ובה נלך ונתנהג על ידו כי עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים ירושלים הבנוי' כעיר שחברה לה יחדיו והוא ירושלים של מעל' אשר שם השפעה האישיית ומשם הוא נוזל אל ירושלים של מטה נמצא עי"ז המה מחוברים ע"י ניצוק השפעה אשר יציק משם לירושלים של מטה ששם עלו שבטים שבטי יה להודות לשם ה'. ורצה בזה אל מ"ש רז"ל במגילה דאין אומרין הלל על הנס שבח"ל וז"ש ששם עלו שבטים להודות לה' ולהלל לפניו ולא בח"ליו. והטעם כתבנו לעיל בפרק ב' כי אין ההלל רק על נס הבא מהשפעה האישיות הלז'. וע"כ מביא ראי' על מ"ש שחברה לה יחדיו שהרצון בזה ע"י ההשפעה הלז' אשר יצוק משם לירושלים של מטה אז הניצוק חיבור ביניהם. והראי' ששם עלו שבטים להודות. וע"כ ששם הנהגה האישיית וע"כ חויב ההלל וז"ש להודות לשם ה'. ר"ל שם הוי' ב"ה והוא הנהגה האישיית אשר עי"ז יתפרסם שמו הגדול וז"ש שאלו שלום ירושלים. ר"ל ירושלים של מעל' הוא שלום כי הנהגה האישיית נקראת שלום כמ"ש. וז"ש שלום ירושלים של מטה ואיזהו השלום שלה הוא ירושלים של מעל' כי שם הנהגה האישיית. והנהגה הלזו נקראת שלום ועי"ז ישליו אוהביך יהי שלום בחילך כו' כאשר פרשנו לעיל בפרק הלז'. והנה יצא לנו מזה ענין ירושלים של מעל' שהוא הנהגה האישיית ונשבע הקב"ה שלא ינהיג העולם בהנהגה זו עד שיבנה בית המקדש במהרה

בימינו. ובזה מובן מ"ש רז"ל שמיום שחרב בהמ"ק לא ירדו גשמים מאוצר הטוב כי מאז לא שימשה הנהגה האישיית לכללות העולם. אמנם בזמן שבהמ"ק קיים הי' מנהיג העולם בהנהגה האישיית הלז'. וז"ש רז"ל בפ' ב' דחגיגה כתוב אחד אומר שש כנפים לאחד וכתוב אחד ארבע כנפיים לאחד ל"ק כאן בזמן שבהמ"ק קיים כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים כביכול שנתמעטו כנפי החיות הי מינייהו אימעוט א"ר חנינא אמר רב אותן שאומרות בהן שירה כתיב הכא ובשתים יעופף וקרא זא"ז ואמר וכתיב התעיף עיניך בו ואיננו. והנה יש ע"ז להעיר כמה קושיות. האחד מ"ש אותן שאומרות בהן שירה אחרי שנודע לכל משכיל ומבין כי האדם הלז' בצלם אלקים נעשה ובדמות עליון וכל האיברים אשר בו הם דוגמת מרכבה ואדם יכול להבין מצורתו העולמות העליוני' וכמ"ש איוב ומבשרי אחזה אלוה וכידוע דבר זה ליודעי חן. והנה אנו רואים באדם הלז' הפה נברא להודות ולהלל לשמו הגדול ולומר שירה לפניו והידים לעשות בהם פעולות ככה נדע כי הדבר הזה נוהג על צלם ודמות הלז' גם במרכבה עליונ'. וכמ"ש כי כל פה לך יודה ור"ל הכוונ' במ"ש כל פה להורות שאף בעולם העליון הפה עליון יודה לו ואיך יאמר כי בכנפיים אומרות שירה כי הכנפיים המה במדות הידים באדם והמה נבראו לשימוש. וכן פי' תרגום יהונתן ובשתים יעופף ובתרין משמש הגם שאמר הכתוב ואשמע קול כנפיהם כקול מים רבים הוא ענין הצילצול והנגינה בכנפיהם להנעים השיר הנאמר בפה כאשר הענין הזה נוהג ג"כ בינינו. הקושי' השנית מ"ש שאומרות בהן שירה הוא מן הזרות שעכשיו לא יאמרו שירה במרום מאחר שכבר נתמעטו הכנפיים האומרות בהן שירה. הקושי' שלישית מה שמביא ראיי' ממ"ש התעיף עיניך בו ואיננו ופירש"י שר"ל אלו שנאמר בהם יעופף המה איננו והוא דוחק גדול. ודע שמ"ש בספר שבט יהודא בשם חכם אחד מחכמי עמינו שהשיב לחכמיהם על מאמר הזה שהכוונה שלאחר חורבן בהמ"ק נתמעטה ההשגחה לא השיג הנביא רק ד' כנפים אבל באמת לא אימעוט עכ"ד החכם. דע שלא השיב זה כ"א להשכיל הדבר לחכם הלז' וקיים בעצמו דברי רז"ל דע מה שתשוב לאפיקורס אבל האמת שנתמעטה וסוד הענין ידוע ומבואר ליודעי חן. והנה לדברינו יתפרש כי כבר כתבנו לעיל בפרק ו' כי ענין הנהגה הלז' היא בבריאה ועכשיו אבאר קצת יותר כי ענין הנהגה הלז' הוא מחכמתו ובינתו ית"ש. והבינה היא נקראת אימא עילאה בלשון זוה"ק והטעם כי היא משפעת לעולמות העליונים ולמדות עליונות והם שבע ספירות והם שבע ימי הבנין. ונודע שאימא עילאה מקננת בבריאה וע"כ אמרתי שהנהגה הלז' הוא בבריאה והנה שם החיות ושרפי הקודש והם המשפיעים השפעה אישיות זו למטה. ועי"ז מתרגם בתרגום יהונתן ובשתים יעופף ובתרין משמש שזה ענין

השימוש הנז' להשפיע אל העוה"ז. והנה עי"ז הבריות אומרים שירה למטה כשעושה ניסי' ע"י השגחה האישיית הלז' גם הם אומרות שירה על הנס הלז'. והנה כשחרב בהמ"ק אזי פסקה ההשגחה האישיית הלז' ע"כ נתמעטו ב' כנפיים הללו אשר פעולתן להשפיע אל העוה"ז כמ"ש בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף. שהענין כי החיות הקודש יש להם שלשה בחינות הבחינ' ראשונ' הוא בחינת קבלותם מהעילה אשר עליהם והמה בבחי' עלול ובחינה השנית הוא בבחינת עצמותם ואופני שימושם אשר ע"ז נברא. ובחינ' השלישית הוא בחינת השפעתם למה שלמטה מהם שהמה בבחינת עילה למה שלמטה מהם אשר המה עלולים מהם. וז"ש בשתים יכסה פניו הוא הפנים הפונים למעל' לעילתם אשר עליהם לקבל מהם ההשפעה והם מכסים פניהם לבל יעלו למעל' ממדריגתם ויתבטל מציאותם כי זה ענין קברות התאווה אשר שם קברו המתאווים כמבו' זה בספר ברית מנוחה. וכמ"ש כי הנה המלאכים נועדו עברו יחדיו המה ראו כן תמהו. וכאשר פירש זה הרב מוהר"מ מקרדווירא הביאו בר"ח שער היראה. וז"ש רז"ל יכסו פניו שלא יציץ בשכינה והוא מבואר לדברינו. ובחינ' השנית הוא השפעתם למה שלמטה מהם. וע"ז אמר בשתים יכסה רגליו שהוא מה שלרגליהם והמה עלולים להם והמה מכסים להם. ר"ל שמשפיעים להם ומכסים עליהם שלא יעלו למעל' ממדריגתם. או יאמר יכסה שהוא ענין השפעה בבחי' אור מקיף. ובשתים יעופף. והוא הבחינ' הממוצעת והוא בחינת עצמותם ואופני שימושם אשר זה כוונת בריאתם וז"ש שנתמעטה בגלות אותן הכנפיים שאומרות בהן שירה ר"ל שאומרות על ידיהן שירה ר"ל ע"י בחינת השפעתם אומרות שירה על הנס הנעשה ע"י השגחה האישיית הלז' ויהי' מלות אומרות בהן כמו זאת אומרת שהכוונ' שע"י הקדמה זו נאמר זאת המלה וכמו השמים מספרים כבוד אל. שאין הכוונ' שהם מספרי' כבוד אל רק ע"י השמים ואופני שימושם במערכת בהנהגה הכוללת הבריות מספרים כבוד אל. כן הפירוש אומרות בהן שירה. ר"ל ע"י הנהגתם האישיית אומרים שירה והלל לה'. ומביא ראי' שמלת יעופף הוא הנהנה האישיות השגחתם על העולם להשפיע ממ"ש התעיף עיניך בו. שהכוונ' שאם תסיר השגחתך אף רגע אחד מהתור' אזי איננו כאשר תשריש שהכוונ' יעקור השרש כן התעיף הוא לשון הסרת השגחה אשר הוא פי' מלת עפיפה. וכן פי' יעופף הוא לשון השגחה והבטה אל העולמות בהשגחה פרטיות. (ויתבאר עוד יותר מ"ש שבהן אומרות שירה עפמ"ש העקידה בשער ס"ג שלכך אין אומרים המלאכים שירה למעל' עד שיאמרו ישראל למטה. כי שירת המלאכים הוא השלמת פעולותיהם המיוחדות ובה משלימין עניני כתות שלמטה. וא"כ א"א להם להשלים שירתם בשלימות שליחתם אם

לא שבראשונה ישוררו התחתוני' בשלימות ענינים עכ"ד והוא מבואר כדברינו וע"כ נתמעטו הכנפי' אשר על ידם משלימין ענייני כתות של מטה. ועי"ז ישוררו למטה ויכולו גם הם לשורר וז"ש שבהן אומרות שירה שעל ידיהן אומרות שירה). והנה מבואר מזה שמשעה שחרב בהמ"ק הנה הוסר השגחה האישיית הלז' בדרך כלל כ"א בפרט ליחידי סגולה הקרובים אל ה' ומדובקים בו כמ"ש לעיל בפרקי' וז"ש המשורר מי יתן מציון ישועות ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל. ויש להעיר בזה שני הערות האחד מ"ש מציון שמהו התועלת במה שיבא הישועה מציון. הערה שנית מ"ש יגל יעקב ישמח ישראל למה חלק ודיבר הגילה והשמחה לשני בחינות יעקב וישראל. אך הפי' הנכון כי בזמן הזה אשר בית המקדש וירושלים חרב בעונינו והנה הוא ית"ש כאשר עשה יעשה לנו ישועה בח"ל הנה לעובדי כוכבים הישועה בהשגחה אישיות רצונית כי אין הישועה זו כ"א בציון וירושלים אבל בח"ל הוא הישועה ע"פ מערכת השמים אשר הוא ית"ש משדד אותם לעשות נס על ידיהם כמו שביארנו לעיל בפרקי' הקודמים. אמנם ליחידי סגולה גם עכשיו יגיע להם הישועה מהנהגה המעולה הלזו. אמנם כי כשיהי' הישועה מציון ע"פ השגחתו האישיית הנה אז תאיר ותופיע על הכלל כולו בין על הראוים ובין על שאינם ראוין וז"ש מי יתן מציון ישועות ישראל כאשר יהי' מציון ישועת ישראל והוא הישועה המתייחס להם אשר עליהם חופף השגחתו האישיית וזה יהי' בשוב ה' שבות עמו לא"י כי אז יהי' מתנהגי' ע"פ הנהגה הלזו אז יגל יעקב בבחי' גדולה מן השמחה כי ענין גילה הוא הוראה על רוב השמחה והם ההמוני' אשר להם הדבר הזה כדבר חדש אשר לא הי' להם זה הדבר בהיותם באדמת ח"ל ישמח ישראל הם השלימי' אשר בעם אשר גם בגלות החיל הזה לא עזבם ה' מלהנהיג אותם ע"פ השגחתו ורצונו הפשוט. והנה אחר שנתברר לנו כי בעוד שבהמ"ק קיים הנה הי' השפעה המגעת לעולם מעוצם השגחתו הנה בזה נבין הטעם אשר הקריבו ישראל שבעים פרים על א"ה הקדמונים. והוא כי אחרי שהשפעה רצונית ירדה על כל העולם. והנה העולם נידון אחר רובו והיו יכולין לקטרג בעבור הע"ג ע"כ הקריבו ישראל פרים עליהם בעבור שלא יקטרגו בעבורם וימנעו הם ויעכבו הנהגה האישיית הלז' מלהשפיעו על העולם כולו ובזה יבא על נכון דברי הזוה"ק באופן שלא יהי' סותר לדברי רז"ל במדרשיהם כי באמת בהיות ישראל שרויין על אדמתן והמזבח על מכונו הנה היו ממשיכים השפע ממקור הברכות מאור פני מלך חיים. והנה ראשית השפע ומבחר הברכה הי' מגיע להם ומתמציתה הי' ניזונין העובדי כוכבים. אמנם עכשיו בגלות החיל הזה נהפך הדבר כי מחמת שהנהגה היא ע"פ המערכת הנה בזה עשו הבכור כי הוא מונה לחמה אשר

הוא השלטון הגדול ומושל בכל צבא השמים כי ע"כ קרא החכם כל העיניי' אשר תחת השמים תחת השמש כי הוא מושל בכל הנמצאים השפלים אשר תחת השמים וכמ"ש המפורשים אמנם אעפ"כ יוצדק מאמרם במדרש אלו הי' יודעים הא"ה (הקדמונים) כמה בהמ"ק יפה להם הגם שעכשיו המה נוטלים מבחר השפעה ובזמן המקדש לא הי' נוטלים כ"א התמצית הנה יותר טוב התמצית המתמצה מהשפעה האישיית אשר היא מרצונו הפשוט ממבחר השפעת המערכת והענקתן כי מה לתבן את הבר. אמנם כ"ז הענין הוא מתנהג ע"פ התור' אשר יורו והוא הרב החובל על הספינה הלזו והוא כללות העולם וע"כ ארז"ל בפ"ק דברכות אמר רבא אמר רב הונא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה פשפש ולא מצא יתלה בביטול תור' שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו ים ומתורתך תלמדנו תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח ע"כ. והנה יש להעיר ע"ז המאמר שלשה הערות האחד מ"ש פשפש ולא מצא יתלה בביטול תור' הלא כיוון שיש בידו ביטול תור' אין לך עון גדול מזה הלא היא שהחריבה את מקדשנו כמ"ש רז"ל וויתר הקב"ה על ג' עבירות חמורות ע"ג וג"ע וש"ד ולא וויתר על מאסה של תור' ואיך אמר ולא מצא. והנה הקושיא זו כבר קדמני הגאון מהור"ר ישעי' פינטו בחידושי אגדות. וע"ק מה שלא הביא פסוק יותר מבורר מזה שהביאו ר' יוחנן לעיל שם שכל מי שאפשר לו לעסוק בתור' ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערים ועוכרין אותן שנאמר נאלמתי דומי' החשיתי מטוב וכאבי נעכר כו'. וגם הקושיא זו מצאתיהו בחידושי הרי"ף בח"א. ועוד יש להעיר בזה הערה שלישית והוא כי הראי' שמביא על התלות הדבר בביטול תור' ממ"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו הנה לכאור' מקרא מבואר להיפך שיסרהו השם הגם שמתורתו תלמדהו ר"ל שהוא עוסק בתור' ורש"י פי' שאח"כ בבוא עליו יסורין הוא עוסק בתור' והנה הויו אשר במלת ומתורתך נרא' שהוא מוסב על ענין שהוא לומד מקודם תורתו. (וכן מבואר ממ"ש שם אלו הם יסורין של אהבה כל שאין בהם ביטול תור' שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו מבואר מזה שדרשו שהוא מוסב על הקודם שאף בשעת יסורין הוא לומד תור') אך לענינו הוא מבואר כי ענין היסורין הבאים על האדם הם משני בחינות. הבחינ' ראשונ' אשר היא באה מפאת השגח' האישיית והוא על ב' בחי' אם על דרך נסיון להראות טובו ויפיו ועוצם סבלנותו ואם על דרך המוסר. וזה יתחלק לב' בחי' אם על דרך מוסר על מה שעבר על איזה חטא קטן שעשה ובזה מנקה אותו מעון הלז' או להעיר אותו על איזה חטא שעשה או איזה התעצלות ורישול באיזה מצוה ממצות ה'. ועי"ז יעיר לבבו ע"ז לעשותו

כהוגן והבחינ' השני' היא הרעה הבאה מפאת המערכת הכוכבים והוא מצד ההזדמן והמקרה ולא מבחי' השקפה והבטה על דרך הנסיון והמוסר והנה הבחי' ראשונ' הוא רע במקרה וטוב בעצם והבחי' השני' הוא הרע הגמור כאשר כתבנו ע"ז משל נמרץ בשטרי' ייע"ש. וז"ש אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו כי ראוי לתלות שהיסורין האלו באין מפאת השגחתו ושעוצם תבונתו סובב הדבר הלז' למען יעיר לבבו לתקן מעשיו. והיסורין האלו המה דרך מוסר כמ"ש ולא יתלה הדבר תיכף מדרך נסיון שאינה כ"א לצדיקים גמורים כמ"ש ה' צדיק יבחן והרי הוא מושבע ועומד לבל יחזיק עצמו לצדיק כמ"ש רז"ל ומשביעין אותו כו' ואפילו כל העולם כולו אומרים צדיק אתה הי' בעיניך כרשע. ומ"ש כרשע לאו דווקא כאשר עמד ע"ז הרב הגאון החסיד המפורסם מוהר"ז מלאזנא וראייתו חזקה ממ"ש רז"ל ואל תהי רשע בפני עצמך רק הפי' הנכון כמו שפירש הרב הנ"ל שהוא שיחזיק עצמו כבינוני כמ"ש שראוי לכל אדם להחזיק עצמו כבינוני. ואות כ' מן כרשע מורה ע"ז שהוא כ"ף הדמיון וע"כ מתחלה ראוי שלא לחשוד הבורא ית"ש בדינו ולשפוט בצדק שבודאי בא מפאת השגחתו ע"ד המוסר על איזה חטא. פשפש ולא מצא יתלה בביטול תור'. הכוונ' בזה שמצד התבטלו מתורת ה' סר השגחת הבורא ית"ש ממנו והניחם על המקריים כאשר כתב החסיד הר"י יעבץ בספר אור החיים כי להישרים וצדיקים הוא משגיח להצילם מהמקריים ולבינוני' עזבם אל מקריים לא תספיק מעט זכותם להצילם מהמקריים ולרשעים יסלפם בחכמתו כו' עי"כ בהתבטלו מתורת ה' הוא נדון כבינוני ונעזב אל המקריים ואין הכוונה במ"ש יתלה בביטול תור' שהי' באפשרותו לעסוק בתור' ולא עסק כי זה באמת עון פלילי אין ערוך לו. רק שבאמת אי אפשר לו לעסוק בתור' ואף שלא חטא בביטולו מן התור' אעפ"כ הוא נענש כבינוני שלא חטא ג"כ ואעפ"כ לא יספיק לו מעט זכותו להיותו מתנהג ע"פ השגחתו להצילו ממקריים ומאורעי' הנולדים מפאת מערכת הכוכבים. והביא ראי' שהיסורין הבאין מפאת השגחתו אינו כ"א לעוסקי בתור' כמ"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו יה אמנם אין זה כ"א אותן אנשים אשר מתורתך תלמדנו. שאליהם באין היסורים מפאת השגחתך ע"ד מוסר. (ואפשר לפרש מ"ש לקמן אלו הם יסורין של אהבה כל שאין ברם ביטול תור' ג"כ על זהו הכוונ' ר"ל שאין בסיבתן ביטול תור' כ"א יהי' סיבת היסורין ביטול תור' שביטל מקודם אזי לא יבוא עליו יסורין של אהבה שהם מפאת השגחתו ית"ש. ומביא ראי' מזה הפסוק ומתורתך תלמדנו ומפרשו כמו שפרשתיו אליבא דרבא נמצא לפ"ז שניהם לדבר א' נתכוונו בפי' הפסוק ודוק). וע"כ כאשר ביטל מן התור' אזי סר השגחתו ממנו ונעזב אל המקריים והנה קרה לו רעה מפאת מאורעות הזמן ומוקשי'.

וע"כ לא הביא המקרא שהביא ר' יוחנן על כל מי שאפשר לו לעסוק כו' דשם מיירי במי שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק והוא רשע גמור. וע"כ אין הרעה באה לו מפאת מוקשי הזמן כ"א הוא ית"ש מסלפו בחכמתו כמ"ש הר"י יעבץ בספר אור החיים כי לרשעים יסלפם בחכמתו. וע"כ באה עליו הצרה הזאת מפאת השגחתו ית"ש לא על דרך מוסר רק על דרך נקמה. וז"ש הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו ר"ל שהוא ית"ש בעצמו מבלי מקריים ומאורעות המסובבים מפאת המערכה כ"א הקב"ה בעצמו מביא עליו יסורין מכוערין. ר"ל יסורים שאינם על דרך נסיון ומוסר רק מכוערים שהם בשנאה ואיבה על דרך נקמה. אמנם מאמר רבא בשם רב הונא הוא באדם שאי אפשר לו לעסוק בתור' ואינו רשע רק שהכוונ' במ"ש יתלה בביטול תור' שע"י ביטולו מן התור' נפסק חוט השתלשלות שפע האישיית מעליו וע"כ באה עליו הצרה ממוקשי הזמן המסובב מהמערכה. ואמר אח"כ תלה ולא מצא שבאמת הוא עוסק בתור'. הנה אין לו לתלות הדבר שהנהגת המערכת סיבב לו הרעה הזאת כי מי שעוסק בתור' ואין בידו עון אין המערכה שולטת עליו וגם לא באה לו מפאת השגחתו דרך המוסר כי כבר חיפש ולא מצא אזי בידוע שיסורין של אהבה הן. וענין יסורין של אהבה לדעתי הוא היסורין הבאים מפאת השגחתו ע"ד הנסיון והוא על דרך להראות בר לבבו וזכות נפשו ועוצם סבלנותו והוא כדמיון המלך האוהב לבנו ורצה לחבבו בפני כל ר"ל שיאהבוהו אותו כל איש ואיש אזי הוא מכה אותו בפניהם והוא לא קם ולא זע למולו ואדרבא הוא מודה ומשבח לו ועי"ז הבריות אוהבין את הבן הלז' ומזה נצמח שהמלך מגביהו ומנשאו לעין כל בל יהרהרו אחריו שריו ויועציו אחרי שראו טוב הבנת הבן ועוצם סבלנותו. וז"ש במדרש נתת ליראיך נס להתנוסס להרים נסן בעולם. והנה דקדקו חז"ל לומר בידוע שיסורין של אהבה הן ולא אמרו ידע שיסורין של אהבה כמ"ש בתחילה יפשפש יתלה כי הוא ענין מדבר לנוכח האיש המוכה והמעונה ככה יאמר ידע שיסורין של אהבה. אך הוא הענין שדברנו מקודם כי הוא בעצמו ראוי לו שלא יחליט בדעתו שהמה יסורין של אהבה ויחזיק עצמו לצדיק כי זך וישר פעלו כי מי יאמר זכיתי לבי רק שחז"ל אמרו שידוע לנו שיסורין של אהבה הן מצד השגחתו האישיית כי מאחר שעסק בתור' ודאי לא נגעה בו יד מערכת גרם השמיימי כ"א יד ה' היתה בו כי ברית כרותה לעוסקי בתור' להיות רוח אלהים מרחפת עליהם ורצונו הפשוט חופף עליהם כל היום. וכמ"ש אפילו אחד שיושב ועוסק בתור' שכינ' עמו כו'. ובזה מובן מאמר הפונה קדים מ"ש שוקיו עמודי שש זה העולם שהוא מיוסד על ששת ימי המעשה ר"ל שהעוה"ז נברא ע"י ששת ימים עשה ה' בששת לא נאמר כו' שהכוונה ששת ימים אלו הי' פועלים כל מעשה בראשית ובזה

מובן למה צריך המדרש להביא המקרא כי ששת ימים עשה ה' מי לא ידע שבששת ימים עשה והי' לו לומר בקיצור זה העולם שהוא מיוסד על ששת ימי בראשית והדבר הזה מפורסם ושגור בפי כל ששת ימי בראשית וא"צ לזה ראי' אך כיוון בזה לדברי הזוה"ק כי ששת ימים עשה ה' כי אלו ששת ימים הי' כגרזן ביד החוצב והוא הבורא ית"ש והנה בא להעיר בזה אופן התקשרות העולם בתור' אשר ע"י התור' ישתנה סדר הטבע כמ"ש אם בחוקותי כו' כמ"ש בפתיחת המאמר ומפרש הסיבה לזה בעבור שהעוה"ז נוסד ע"י ששת ימי בראשית [והמה ששה מדותיו ית"ש אשר התור' כלולה מכולן כי היא סוד תפארת ישראל אשר הוא כלול ששה קצוות אלו]. והתור' היא כוללת ששת ימי בראשי' כמ"ש רז"ל ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי שכולן היו תלוין ועומדין עד קבלות התור'. נמצא הוא יסוד ששת ימים אלו. וז"ש מיוסדים על אדני פז אלו ד"ת כו'. הורה בזה. כי הטבע הוא מיוסד על ששת ימי בראשי' והמה מנהיגים אותה. וששת ימי בראשית מיוסדים על ד"ת כי גבוה מעל גבוה שומר. וע"י התור' נבראו ששת ימים אלו. והתור' היא למעל' מהים והם למעל' מהטבע כי הטבע מיוסד עליהם. והנה מזה ג"כ פני הראות אל מ"ש בפרקים הקודמים שיש שלשה הנהגות הנהגה הראשונ' הנהגה המעולה המיוסד ע"פ התור'. והנהגה התיכונה ע"י ששת ימים אלו אשר הטבע מיוסד עליו. (וזהו מ"ש לעיל בפ"ו שהנהגה התיכונה ע"י המלאכים כי ששת ימי החול שורשן ביציר' כנודע ומט"ט ששמו כשם רבו הוא המנהיג בששת ימי החול וכן מבואר בזוה"ק ובתיקונים עוף השמים יוליך את הקול כו' שבחול הוא ע"י מט"ט שהוא המנהיג והוא השליט בששת ימי המעשה והוא סוד של ששה אותיות משמו כידוע]. והנהגה השלישית הוא ע"פ הנהגת הטבע. וז"ש החכם כי נר מצוה ותור' אור ר"ל שע"י המצו' בא אדם להנהגה התיכונ' אשר היא מאשרת האדם לדרכו. אמנם צריך להשתדל בתחילה ולעשות איזה סיבה פעליות כמ"ש לעיל בפרק ו' והוא כדמיון הנר שאין לו אור גדול כ"כ עד שתאיר לאדם אף בהיותו רחוק ממנו רק צריך לעשות פעולות לקרב הנר אליו. אמנם התור' היא הנהגה האישיות והוא כדמיון אור גדול שהיא מאירה לאדם אף שהוא רחוק ממנה ואין צריך לשום סיבה פעליות שיגיע אליו ההארה כ"א כאשר יהי' איזה מסך מבדיל בינו לבין האור צריך להסיר המסוה הלז' ואזי יגיע אליו האור מבלעדי הכנתו והבן. או יאמר כי נר מצוה כי באמת ג"כ ע"י מצוה זוכה להנהגה האישיות הלז' כמ"ש רז"ל במסכת שבת כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושומר מצוה לא ידע דבר רע. אך ההבדל בין התור' והמצוה כי העוסק במצוה הנה הוא היישיר את עצמו בבחי' חלקיית פרטיות להיותו מושגח ע"פ הנהגה האישיית. אמנם העוסק בתור'

הנה הוא המשיך אור גדול והוא אור הנהגה האישיות הלז' להיות שופע גם על אחרים כי התור' הוא אור הכללי מהנהגה זו והמצוה הוא רק ענף מהנהגה זו. כאשר ביארנו זה בשערי שער התור' וכמ"ש רז"ל כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו כו' והוא מבואר וז"ש רז"ל כל העוסק בתור' לשמה משים שלום בפלטרין של מעל' ובפלטרין של מטה שנאמר או יחזיק במעוזי שלום כו'. והכוונה בזה שמשפיע ומשים הנהגה הלזו שנקראת שלום בפלטרין של מעלה ר"ל שיושפע אור פני מלך בכל העולמות העליונים ובפלטרין של מטה בעוה"ז שגם היא תתנהג ע"פ הנהגה הלזו. ויתכן עוד לפרש מ"ש משים שלום בפלטרין של מטה הכוונה בזה כי הארץ מתרעמת על מה שהיא ניתנית בשפל המדריגה כמ"ש בב"ר מ"ש והארץ היתה תוהו ובוהו ייעו"ש. אמנם כשעוסק בתור' הוא ממשיך אור השפעתו למטה. ועי"ז שלום יעשה לה שהארץ לא תתרעם עוד שגם היא תנשא לעומתו להיותה מושפעת מאור פני המלך חיים השגחתו האישיית. וז"ש שם עוד אף מגין על כל העולם כולו שנאמר בצל ידי כסתיך והוא מבואר ג"כ על הנהגה הלזו שהיא חבוי' בצל ידוי וז"ש כי נר מצוה כי בעשותו אחת ממצות ה' הנה המשיך על עצמו אור חלקיי מהשגחה האישיית הלז' כדמיון הנר מן האבוקה. אמנם בתור' הוא ממשיך אור גדול מן השפעה האישיות הלז' על כללות ישראל כמ"ש תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם כמו שפרשתי לעיל בפרק זה לקמן נבאר באריכות כי השפעה האישיית הלז' תקרא אור. והנה בזה יתבאר מה שרצינו לבאר בזה הפרק כי התור' היא הסיבה להנהגה האישיות הלז'. וע"כ מלכי יוון גזרו שלא לעסוק בתור' בכדי להתבטל מהם הנהגה האישיית הלז'. וזה שיסדו מסדרי התפלה שעמדה עליהם מלכות יוון הרשעה להשכיחם מתורתך ולהעבירם מחוקי רצונך שמלת רצונך הוא מיותר הול"ל מחוקיך והוא עניני המצות. אך שהם רצו להשכיחם מתוה"ק בכדי להעבירם מחוק השגחה האישיית הלז' המתנהגת ע"פ רצונך הפשוט לקמן בפרקי' נאריך בזה בס"ד. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק טז

ברבה סדר בראשית פרשה ג' ויאמר אלהים יהי אור ר"י פתח פתח דבריך יאיר כו' ר"י ור' נחמי' ר' יהודא אומר האורה נבראת תחילה משל למלך שביקש לבנות פלטרין והי' אותו מקום אפל מה עשה הדליק גרות ופנסין לידע איך הוא קובע תימליוסים כך האורה נבראת תחילה ור' נחמי' אמר העולם גברא תחילה משל למלך שבנה פלטרין ועיטרה

בנרות ופנסין ע"כ דרש ר' יודן אתא ר' פנחס וריבד"ם ור' חנן בשם ר' שמואל בר רבי יצחק פתח פתח דבריך יאיר מפתח פומך הוה לן נהורא ויאמר אלהים יחי אור:

אם היות ששם האור וגדרו הוא ענין אשר בו יסודרו הדברים על סדר הנכון ויפול כל דבר על מכונו ומשמרתו ומעמדו מה שלא יהי' כן בהעדרה הנה א"כ יצדק על ענין הנהגה הנעשה מפאת חכמה ורצון תכליתי שיאמר עלי' שם האור בשיתוף והנהגה אשר היא מפאת הטבע מבלי רצון והשקפת תכלית כ"א כפי ההזדמן שיאמר עליו שם חשך:

הקדמת הענין הוא מבואר וידוע בעיין שכליי כאשר האור הזה מתועלתו להאיר עיני הגוף בל יגוף באבן רגלו ובל יפול במכמרת יקושים ועל ידו יסדרו הדברים על סידור הנכון. משא"כ בהיותו בארץ מאפלי' הנה יפול בפעולותיו מן הצער והבלבול והמבוכה בעבור אשר לא הי' בידו לסדר הדברים על מכונם כי הלך חשיכי' ואין נוגה לו. כן הענין הלז' בהנהגה הסדורה בחכמ' ותבונה ודעת ורצון תכליתי הנה החכמ' הלזו הוא נר המאיר לעיני שכלו לדעת הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה. משא"כ בהיותו עושה הדברים ע"פ הרגל והטבע מבלי השקפת תכלית הנה אין לו שום אור שכליי שיאיר לו בפעולותיו שיסדיר ויגביל אותם על הגבול השוה והמזג הישר. וע"כ כינה הנביא מעשה רשעים לחשך כמ"ש והי' במחשך מעשיהם וכמו שאמר החכם כסיל בחשך הולך כמ"ש בב"ר ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים כו'. והטעם בעבור שפעולתם אינו מוסד על הנהגת השכל והחכמה הישרה רצון תכליתי כ"א ע"פ רצון המשולח והנעזב מבלי השקפה והתבוננות על תכלית מה הנה הם מבלי נר ואור שיאיר לרגלם כי התכלית הוא כנר ואור המאיר לפועליהם הדרך הישר המיישר להשגת התכלי' כי לא כל איזה תכלית שיכסוף יתחדש ויתהווה מפעולות שקדמה אליו כי מדריגות התכלית אל הפעולות כמדרינות הצורה אל ההיולי כי כאשר הצורה המושכלת תמצא ותכון דברי' הנאותים אל קבלתה ומציאתם הפועליי תוציא הדברים אל הפועל כן ציור התכלית בלב הפועל ימציא הדברים המיישרי' אלי' מציאתם הפועליי יוציא הדברים אל הפועל. וכל מלאכה פעולה שלימותה לפי שלימות תכליתה בהנשא ינשאו לעומתם ואם יהי' התכלית בשפל המדריגות הם ירדו לרגלם. וע"כ אמר הכתוב כי נר מצוה ותור' אור כי המצו' הוא תכלית חלקיי פרטיי והוא כדמיון הנר שיאיר לאדם בהיותו במסלה המכוונת ומוקבלת למולה משא"כ בהיותו מתרחק לצדדין. אמנם האור הוא מתפלש אורו וזהר יפעת זיוו הרחק מאוד מאדם מבלי הקבלתו למולה כן ענין התור' הוא תכלית כללי הגם אם לא יהי' במסלה ההולכת למולה וכמ"ש החכם דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום שהכוונה בו לדעתי כי התור' הנה הוא לדרך המכוין לה בבחי' פרטיית

חלקיית וז"ש דרכי' הוא הדרך הכבוש וסלול למחוז חפצה הוא דרך נועם. אמנם אף כל נתיבותי' שלום ר"ל אף אותן נתיבות שאינם מקבילים למולה רק המה מתפללין ממנה לצדדין המה ג"כ נתיבות שלום וע"כ דימה אותן לאור האבוקה שאורה רב ומתפלש אורה להאיר אף מצדדו' שאינם מקבילים ומתנגדים מול אורה משא"כ המצו' כי היא לא תתן הארה כ"א למול הארתו ולא למרחוק וע"כ דימה אותו לנר וטעם הדבר ע"פ מה שביארנו בשערים שער התור' כי התור' היא שלימות כוללת משא"כ המצוה היא שלימות פרטיי למקום שורש המצוה הלז. והנה התכלי' הוא הנר שיאיר לרגלי האדם לעשות פעולותיו וע"כ התור' שהוא תכלית כלליי' נדמה לאור משא"כ המצוה הוא תכלית פרטיי וע"כ הוא נדמה לנר וע"כ דימה מעשה הרשעים לחושך בעבור שאין להם תכלית שיגביל ויסדיר הדברים על סידור הנכון כי מעשיהם נהרסים על תאוות רצון המשולח וע"כ המה עושים פעם דבר א' ופעם שנית הפכו לפי רצון המשולח ובולמס תאוותם וכמ"ש החכם השמחים לעשות רע יגילו בתהפוכות רע. וכאשר ביארנו זה בשערים והנה בזאת התאמת לנו אמתת הענין ויתבאר מה שדברנו בזה כי ההנהגה האישיות המסודרה מפאת רצונו וחכמתו הנה הוא אור משא"כ הנהגת המערכת שהוא מפאת הטבע ההזדמן לא יושקף על שום תכלית הוא חושך ואפילה כי שם אור מושאל על ההנהגה הנכונה אשר היא בסדור הנכון ע"פ עצה התבוניות וכמבואר זה בעקידה פ' מקץ. אמנם הוא מבואר לדעתינו בביאור יותר נכון ונפלא במה שיש פני הראות הצדק והישר שתקרא הנהגה האישיית אור והנהגה המערכיות חושך כי בזה ימצא התועלת היוצא מאור ובאלה ימצא העדר התועלת והמבוכה היוצא מן החשך. והנה אבאר לך המעלות היוצאים מבחי' האור המעלה אחת כי האור תגדיר ותסדיר כל הדברים כ"א על מקומו הראוי לו איש על משמרתו יעמוד משא"כ בהעדרה. כי יפול הבלבול והמבוכה מזה וישתנה סידורם. כאשר נדע זה בנסיון כאשר יכניס אדם כלי בית לבית אפל הנה ישליך הכלים בשינוי סדרם ובחילוף מצבם אמנם כאשר יכניס ביום הנה ישים כ"א על סדרו ומעמדו מבלי השתנות. המעלה השני' כי האור תגביל ותשער לעשות כל דבר כפי הראוי לא תחסיר ולא תעדיף כאשר החוש יעיד ע"ז באם יערה אדם אל הכלי לאור הנר הוא יכוון לשיעור הצורך והראוי אמנם בהיותו בחושך בלתי אפשריות לצמצם השיעור הראוי במכוון כפי הצורך. המעלה השלישית כי האור תגביל לעשות הדבר בזמן הראוי כפי אשר השיגה בחי' הבטתו מפאת האור איזה מן הזמן יכשר לפעולה הלז' אמנם בהיותו בחושך והבט אל עמל הפעולה לא יוכל איך ידע זמן הראוי לה מבלי הראות אותה. המעלה הרביעית כי האור תגדיר הפעולה ותשער אותה באיש הראוי

לה כי ע"י השגת החושים מוחשיהם ישיג אח"כ השכל פעולותיו כמבואר בחו"ה שער היחוד ייעו"ש הדמיון לזה המבואר שם. אמנם כאשר יהי' סגור בבית אפל איך יוודע לו למי מהאנשי' יהי' הדבר ראוי הגם שהוא מבחינת השכל לדעת למי מהאנשים יכשר הדבר. אמנם לא ישיג השכל מושכלי' כ"א בקדימת החושים להשיג מוחשיהן. המעלה החמישית כי האור תמנע האדם מעשות איזה פעולה כי ישקיף התקלה אשר היא נכונה בפעולה הלזו כאשר ילך אדם דרך אחד. הנה כאשר יראה מרחוק בור או גומץ וכאשר ילך דרך שם הוא נכון למועדי רגל הנה ימנע מלילך דרך הלזו משא"כ בהיות חושך על פני כל הארץ אז לא ישקיף ויראה לשמור עצמו מן התקלה. אלו המה החמשה מעלות שזכרנו אשר בהם תובדל האור מן החשך. ואפשר שנמצא עוד מעלות אשר המה מבדילים בין האור והחושך אמנם כשתתבונן בהם יוכללו באלו החמשה מעלות שזכרנו. והנה באלה חמשה הבדלים יבדלו הנהגה האישיית מן הנהגת המערכת. המעלה הראשונ' כי הנה הנהגה האישיית תסדיר כל הדברים על מכונו ועל מקומו הראוי לה במקום זולת מקום והבט וראה מ"ש רז"ל בתענית כי הא דרב דניאל בר קטינא הוה לי' ההוא גינתא הוה סייר לה בכל יומא ואמר האי מישרא בעי מיא והאי מישרא לא בעי מיא ואתא מטרא ומשקה לי' כל היכא דבעי הנה מבואר איך ההנהגה האישיית אשר ממנה בא המטר כמ"ש לעיל שהמטר בא מפאת השגחה האישיות כמ"ש שלש' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח הוא מכוונת מצמצמת לסדר הדברים על מקום הראוי להם שתצמצם המטר על המישר הלז' הצריכה אלי' וכמ"ש אפילו לעשב אחד הקב"ה מוריד מטר כאשר ביארנו זה בשערים. אמנם הנהגת המערכת לא תשקיף על פרטי המקום להיות במקום זולת מקום כי המקרה והזדמן לא ישקיפו על בחי' המקום כ"א יקרה בעת שיקרה ובמקום שיקרה. המעלה השנית כי ההנהג' האישיית ישפיע לכל אחד כפי הראוי ר"ל השיעור הראוי לא תעדיף ולא תחסר משא"כ הנהגת המערכת לא תצמצם הדבר לשיעור הראוי מבלי מגרעת או מבלי מותרות וע"כ הגשמים הבאים מאוצר הטוב המה יהיו בשיעור הראוי. משא"כ הגשמים הטבעים הבאים מהאדים וענני' ע"פ הטבע. הנה הם יעדיפו ויחסורו כאשר ביארנו זה הענין בדרשותינו בפרשת דרכים. והמעלה השלישית כי ההנהג' האישיות תשפיע הדבר בעתו ומועדו כמ"ש את הכל עשה יפה בעתו ואמר ועת ומשפט ידע לב חכם כמ"ש בזה בשטרי'. משא"כ הנהגת המערכת כי הוא מפאת ההזדמן והמקרה והוא יקרה בעת שיקרה לא תשקיף על הזמן כי לולא זאת לא היתה מקרה. המעלה הרביעית כי ההנהג' האישיית תאיר ותופיע אור יפעת שפעת זיו קדשו אל האנשים הראוים אלי' כי שמה מוכיח עלי' כי ע"כ נקרא שמה

הנהג' האישיית כי היא אינה כ"א לאישים מיוחדים וחשובים בעדה הקדושה עדת בני עמינו משא"כ הנהגת המערכת לא תשקיף על בחינת האנשים הראוים אלי' והחוש מעיד ע"ז שאנו רואים שחומסת האנשים הטובים ומשפעת ומענקת ממגד שפעתה לאנשים הבלתי ראויים לכבוד ולתפארת בני נבל גם בני בלי שם כאשר האריך לבאר ולגלות מומי העולם ודופי הזמן המליץ הידוע בספר בחינת עולם ייעו"ש. והמעלה החמישית הלז' לפעמי' תמנע ותחדול ההשפע' בעבור סיבת ראייתו המוקש והמכשול הכרוך בזה והנצמח מזה באחרית הימים. וע"כ ירעים ה' נפש צדיק מלרוות צמאונו והשתוקקות נפשו בעניני העוה"ז אשר המה מועילים לו לפי דעתו הקצרה לשלימותו בעבור שהוא ית"ש צופה ומביט בדעתו הרחבה המוקש אשר יפול מזה. משא"כ הנהגת המערכת לא תשקיף ע"ז והנה ביארנו שחמשה מעלות המבדילות בין האור והחושך הן המה המבדילות בין הנהגה האישיית אשר היא מפאת חכמתו ית"ש ובין הנהגת המערכת שהיא על צד הקרי וההזדמן. וז"ש החכם וראיתי אני שיש יתרון לחכמ' מן הסכלות כיתרון האור מן החושך ר"ל כאשר יתרון האור מן החשך הנה הוא בחמשה מעלות ככה יש יתרון באלו החמשה מעלות להחכמ' על הסכלות ר"ל יש יתרון לדבר המסודר מפאת החכמ' על דבר אשר הוא מבלעדי החכמ' מסודר רק בסכלות כמעשה הרשעים כי המה לא ישקיפו על בחינת תכליתית כ"א למלאות בולמוס תאוותם. והנה אחר שנתבאר לנו כי הנהג' האישיית הלז' נקראת אור כמ"ש כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. והכוונ' בזה כי עמך מקור הברכו' והשפע האישיי הקשורה ומתעצמת עמך ועי"כ אנו מבקשי' באורך היינו השגח' האישיית הלז' נראה אור וזיו השפעתך. וז"ש משוך חסדך ליודעיך ר"ל לאוהביך הדבוקים בך וכמו כי ידעתיו הנה בועז מודעתנו שהוא לשון חיבה וע"כ לאוהבי' אותך ומדבקים עצמם בך הנה להם תמשוך חסדיך ע"י הנהג' האישיית ממקור העליון תשלשל ותמשוך אל העולם השפל עליהם וז"ש אור זרוע לצדיק ר"ל אור השפעה אישיות הלז' הוא זרוע לצדיק ר"ל בשביל הצדיק שהוא יתנהג ע"פ האור הלז' וזה האור של ששת ימי בראשית שאמרו רז"ל שגנזן לצדיקים והנה אף שהאור הלז' הנה הוא זרוע מימים קדמונים וענין הניסים הנעשים ע"פ השגחה האישיית הלז' המה קדמות כקדמותו אעפ"כ לישרי לב שמחה בעת צאתם אל הפועל כי הדבר אשר הוא בכח הנה הוא חסר [ר"ל אצלינו הוא חסר בעבור הארבעה מניעות שזכרתי אותם במליצותי בספר ישרש יעקב בפרק א'. אמנם אצלו ית"ש עיקר שלימות עצמותו הוא מה שהוא בכחו ויכולתו ולא מה שנראית לנו מה שיצא אל הפועל כמ"ש שם בפירוש שזה מ"ש אנשי כנה"ג הן הן גבורותיו ייעו"ש] כמ"ש לעיל בפרק י"א וז"ש ולישרי לב הפועלים הדבר

הלז' להוציא מכח אל הפועל כענין בני מתתיהו בימים האלו ומרדכי ואסתר שהם פעלו להוציא ענין הנס הלז' מכח אל הפועל הוא להם שמחה בזה כי בעת צאת דבר הכחני לפועל הגמור הנה תפול בזה השמחה והחדוה (וע"ז אמר שמחו צדיקים בד'. ר"ל בנס הנעשה ע"י שם העצם מהשגחתו העליונ'. והודו לזכר קדשו ר"ל אף על הנס הנעשה ע"י המערכת שעי"ז נק' אדני כמש"ל בפרקי'. וז"ש לזכר קדשו שאנו מזכירי' שם אדני ולא שם העצם כמ"ש לא כשאני נכתב אני נקרא. וע"ז אמר דרשו ד' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב שהוא ית"ש מצוי אמת מצד עצמותו וקרוב אלינו מצד פעולותיו והנה בלב עיקר הדרישה לז' שם העצם שזהו אמתת מציאותו אמנם קראוהו בפה בהיותו קרוב בזו המדה שהוא קרוב אלינו וזהו אדני שהוא אינו שמו העצם רק מצד ברואיו ומזה הצד הוא קרוב אלינו וע"ז אמר המשורר אמרי האזינה ד' שם העצם בינה הגיגי ר"ל הגיון לבי שהוא לשם העצם אף שבפה הוא קורא אדני וז"ש הנביא אף אורח משפטיך ד' קווינוך לשמך ולזכרך תאות נפש. ר"ל אף אורח משפטיך שהיא הנהגה אישיית שנקראת משפט כמ"ש לעיל בפרק ה'. וז"ש אף אורח משפטיך שהוא מכונה בשם העצם וז"ש ד' קווינוך ר"ל אף שאנו קוראים אדני אעפ"כ הקיווי הוא לשם הוי' וז"ש לשמך שהוא שם העצם ולזכרך שהוא אדני תאוות נפש ר"ל לשניהם הוא תאוות נפש). ולדעתי שע"ז הענין יצדק מאמר המשורר ישמח ה' במעשיו שיראה לכאור' בזה מן הזרות שאיך יאמר שלעתיד ישמח ה' כמ"ש במדרש שמח ה' לא נאמר אלא ישמח ה' לעתיד ואיך יצדק אצל ית"ש לעתיד אחר שכל הדברים העתידים להיות המה אצלו גלויים וידועים ועל איזה אופן תפול השמחה לעתיד מה שאינ' נוהגת אצלו מימות עולם ועד הנה אחרי שאין דבר חדש אצלו ית"ש. אך לדברינו יונעם הגם שכל הדברים ידועים אצלו והמה אצלו בכח אעפ"כ בעת צאתם אל הפועל לעתיד לבא יצדק בהם השמחה והחדוה [הגם שכתבנו שהדבר שאצלו בכח הוא יותר שלם מהדבר שיצא אל הפועל הנראה לנו. אמנם יתכן בדבר שאין יד האדם שולטת בו ואין צריך להכנת המקבלים אך בדבר הצריך להכנת המקבלים אשר אפשריית הבחירה בידם הנה בזה יותר שלום הפועל מן הכח] ועל ענין השגחות השנים האלו אנו אומרים יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל וכיוון בזה אל שני השגחות האלו על האחד אמר יוצר אור שהוא ענין השגחה אישיית הנקראת אור ובורא חושך הוא הנהגת המערכת הנקראת חושך ומפרש פעולות שניהם עושה שלום והוא ענין הנהגה הלזו שנקראת שלום כמ"ש לעיל בפרקי' וע"כ אמר עושה ר"ל שבכל יום עושה ומתקן ומשגיח על הנהגה האישיית הלז'. ובורא את הכל ר"ל שמתחילת הבריאה ברא את הכללות של הנהגה המערכת ובאמת במקרא כתיב עושה

שלום ובורא רע שכל הרעות נשפטות מהמערכות והכוכבים כי ממותר עפושם וחלודתם יצוקו עלינו כמ"ש הפיליסופי'. אך חכמים הקדמונים התקינו לומר הכל לישנא מעלייא כמבואר ספ"ק דברכות ובורא הוא ג"כ לשון עבר כמבואר בפ' אלו דברים בענין פלוגתא דב"ש וב"ה אי בורא לשון עבר דלב"ה בורא לשון עבר נמי משמע וע"כ אמר בורא רע שהוא על תחילת הבריאה שברא אותה. אמנם על הנהגה אישיית אמר עושה שלום ר"ל שמלבד הבריאה שברא אותו מתחילה הוא עושה ומתקן אותו בכל יום ויום ובזה נבא אל הביאור המאמר שהתחלנו בו בענין מחלוקת דר' יודא ור' נחמי' בבריאת האור שהוא ענין הנהגה האישיית הלזו דר"י ס"ל דענין הנהגה הלזו היא נבראת קודם בריאת הנמצאי' שמצד שהוא ית"ש יודע שהם אפשרי מציאות והתחלתם הוא מהעדר הקודם אל הוי' ע"כ קודם בריאתם ברא הנהגה הלזו בכדי שיתכן בריאותם על הסדר ומצב הנכון שיתקיים מציאותם. וזה נדמה אל ענין מאמרם שהתשוב' קדמה לעולם. וכמבואר במדרש הנעלם שהוא ית"ש ידע שעתיד לחטוא והקדים לו התשוב' בכדי שיתקיים מציאותו. ולפי האמת התשוב' רומזת אל הנהגה הלזו שהוא בא מכח הבינ' כמ"ש ולבבו יבין ושב. ואפשר עוד לומר דס"ל דענין הנבראים שתחת גלגל הירח המה ג"כ נבראים ע"י השגחתו העליונ' בלי שום מיצוע רק מחכמתו העליונ' אשר הבין וידע התכלית הכללי שהוא אחד וכדעת ן' רש"ד שהבאתי לעיל בפרק י"א וז"ש האורה נבראת תחילה ר"ל שהנהגה היחידה הלז' המתאחדת בעצמות הבורא ית"ש היא נבראת תחילה קודם בריאות העולם וע"י השגחתו העליונ' בתכלית הכולל ברא העולם. וז"ש משל למלך שביקש לבנות פלטרין והי' אותו מקום אפל הדליק בה נרות ופנסין כו'. ר"ל שמחמת הדברים החלקיים הפרטיים הם נדמים לחושך ואפל והתכלית הכולל הוא נדמה לנר ואור שיאיר לאדם לעשות מעשהו. וז"ש שהי' המקום אפל מצד התחלפו' הנמצאים והפכיהם וע"כ הדליק בה נרות ופנסין הוא ענין השגחה הלזו שהוא משקיף על יח"ס ואנשי עבודתו שהמה התכלית הכולל כמ"ש כי זה כל האדם. וכמ"ש לעיל בפ' י"א ועי"ז התכלית הכללי הוא יודע איך יקבע בה תלמוסין והם הדברים הנמצאים החלקיים כי ענין ידיעתו הוא מן הכלל אל הפרט כמ"ש לעיל בפי'. ור' נחמי' אמר העולם נברא תחילה משל למלך שבנה פלטרין ועיטרה בנרות ופנסין והכוונ' דהוא ס"ל דאין השגח' האישיית הלז' קדמה לעולם באופן שע"י הנהגה הבדודה הלז' תברא העולם כי העולם נברא תחילה ע"י מיצועי' מתחלפי' כדעת ן' סיני שהבאתי לעיל בפ' י"א. ואח"כ עיטרה בנרות ופנסין והוא ענין השגחה הלז' אשר הוא ית"ש מקשט בה העולם ומפרסם שמו הטוב בעשותו נפלאות גדולות לבדו. ואפשר עוד שטעם מחלוקתן הוא מתייחס למאמר

ר' יוחנן בב"ר פ"ה. והבאתי לעיל פ"ח שתנאי התנה הקב"ה עם הים קודם עשותו אותו שיקרע לפני ישראל ור' ירמי' בן אלעזר אמר עוד שם דלא עם הים בלבד התנה אלא עם כל מעשה בראשית מפיק לי' מן הדין קרא אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי צויתי את הים שיקרע כו' וכבר ביארנו שם בפרקי' הקודמים שענין הוא שמאז קודם הבריאה הי' הרצון הלז' קדום אצלו וע"כ כששם טבע לכל אחד מהנמצאים ברצונו הפשוט הנה על אותו העת שהי' ברצונו שיקרע הים לא נתן כח אל הים להגרת המים כי ענין הכח ההגריה הלז' הוא מצד רצונו הפשוט המחי' את כולם ועל אותו העת לא הי' שופע רצונו הפשוט. וזה מאמר ר' יהודה שהאורה נבראת תחילה שמתחילה שם אור השגחתו האישיית על איזה אופן וסדר יתנהג העולם כל ימי עמדו כמ"ש קורא הדורות מראש. ור' נחמי' ס"ל דהעולם נבראת תחילה. וכדעת המורה בח"ב פכ"ט שפקפק שם בדברי רז"ל אלו וכדעת נ"א שהביאו הרב הגדול מהר"ש יפה בב"ר פ"ה סי' ד' דס"ל דענין הנס הוא ענין מחודש בטבע לגמרי ויישב שם הספיקות הנופלים בזה וע"כ אמר שהעולם נברא תחילה בסידור הטבעיי הכולל ואח"כ עיטרה בנרות ופנסין והוא ענין השגחה האישיות הלז' שסודר ההנהג' אח"כ כפי הראוי ובעת הראוי פעמים ע"פ סידור הטובעיי ופעמי' ע"י שינוי הטבע. הנה ר' פנחס וריב"כ ור' חנן בשם ר' שמואל בר יצחק הביא סעד לדברי ר' יהודה שהאור והבהירות הלז' נברא תחילה שנאמר פתח דבריך יאיר מפתח פומך הוה לן נהורא. והכוונה לזה שענין הנהגה האישיות הלז' היא קשורה ומתאחדת בעצמות הא"ס ית"ש ויתעלה וע"כ אי אפשר שלא יוקדם הנהגה אישיות הלז' כי תיכף מפתח פומי' יצא ענין הנהגה האישיית הלז'. וענין פתח פומי' הוא משל כמו באדם הלז' כשרוצה לגלות פנימיותו הנה מתחיל' יביא את פנימיות לבבו אל הדיבור כי הלשון הוא קולמס הלב ואח"כ הוא מביא זאת אל התפעלות העשיי' כן הענין בתחילת התפשטות אלהותו יצא אור השפעה האישיית הלז' והוא נכון לדעתי בביאור מחלקותן. ועיין בעקידה שער י"ב מ"ש בזה המאמר ולדעתי יצדקו הדברים על דרך שכתבנו ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק יז

בב"ר פרשה א' ר' שמעון בן יוחאי פתח שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב שמחה לאיש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה ה' שמו במענה פיו ויאמר אלהים יהי רקיע ודבר בעתו מה טוב וירא אלהים את האור כי טוב:

אם היות שמהנמצאים השמיימיים ומערכותיהם יראה גודל מפעלות תמים דעים ועוצם כחו ויכולתו מצד הנהגתם העולם השפל הלז' אמנם יותר תיטב הנהגתו האישיית אשר תשקיף על הזמן ומצד זה יצדק בו ית"ש גדר השמחה על אופן הנהגה הבדודה הלז':

הקדמת הענין הוא מבואר וידוע בטוב העיון כי גדר השמח' לא תוצדק כ"א בעשותו דברים בכוונת מכוון ומשקיף לפעול הדברים בזמן ובעת הראוי אמנם אם יצמח לו פעולה מצד ההזדמן ומקרה לא תפול עליו השמחה כאשר לא תפול השמח' על ענין הכרחיי אשר הוא מצד מכריח כי לא ישובח ולא יגונה עליו כך לא יצדק זה על ההזדמן שאינו נופל בעת ובמקום הראוי כי בשלש אלה ראשי פנות ההבחנה בין העשות דבר מכוונת מכוון ובין הדבר הנעשה מפאת ההזדמן והוא בבחי' הזמן ובחי' המקום ובבחי' האיש וזה ענין ההבדל בין הנהגה האישיית ובין הנהגת המערכת כי הדבר הנעשה ע"י הנהגה האישיית תהי' בזמן הראוי ובמקו' הראוי ובאיש הראוי וזה הבחי' בפרטות הפעולה אשר נעשית תחת השמש כי בשלשה אלו יבחנו הדברים הנעשים ע"י הנהגה האישיות בין הדברים הנעשים מהנהג' הכוללת. אמנם עוד שני דברים שהבדלנו בין הנהג' האישיית להנהג' המערכיות בפרק הקדום אינו על גוף הדבר הלז' רק על הנהג' המשפעת. והכוונ' על דרך הדמיון כי טיפת המטר הבאה מאת השגחה האישיות היא נבדלת מטיפה הבאה מפאת המערכת בזמן ובמקום ובאיש אמנם לא יצדק לומר שהטיפה הזאת היא נבדלת בשיעור כי האישיית הוא בשיעור מצומצם כי אנחנו לא נדבר כעת משיעור המטר רק מעצמות טיפי המטר שהם באים מהשגח' הם נבדלים בשלש' בחי' אלו. אמנם לא יצדק מה שזה על שיעור הראוי כי מה יתן ומה יוסיף זה שלימות על גוף המטר שיהי' נבדל מגוף המטר הלז'. אמנם בשלש' אלו גוף המטר נבדל מזה בעבור שהוא בזמן ובמקום ובאיש הראוי ומכ"ש שהבחי' החמישית שכתבנו שם שזה משקיף על התקלה שיבא אח"כ מזה שזה לא יצדק כ"א על ההבדל עצמיות הנהג' האישיית מהמערכת אמנם לא יצדק על בחי' השפעה הנפרדת החלקיית. וזה הענין ביאר בן זומא בב"ר וז"ל שם פרש' ב' סי' ו' וכבר הי' ר"י בן זומא יושב ותוהה עבר ר' שמעון ושאל בשלומו פעם ושתים ולא השיבו בשלישי השיבו בבהילו א"ל בן זומא מאין הרגלים א"ל צופה הייתי במעשה בראשית ולא הי' בין מים עליוני' למים תחתונים אלא כשתים ושלש אצבעות כו'. והנה המאמר הזה הוא פלא עמוק וחתום וסתום ולפי דרכינו נפרשנו דרך רמז והלצייי כי כבר כתבנו בפרקי' הקודמים כי מים עליונים ותחתונים המה רומזים לשני השגחות האלו ומים העליונים הוא רמז להנהג' האישיית. ומים התחתוני' הוא השפעת המערכת השמי' וז"ש רז"ל בב"ר פ"ד סי' ט'

ר' יצחק אמר שמים שא מים טעון מים שהכוונה ששם מים התחתונים והוא הנהגת המערכת והוא כדעת האומר שפעולת הגלגלים והכוכבים בזה העולם השפל הוא שהם פועלים בהשפעה שישפע מכ"א מהכוכבים סגולה מה ואיכות מה בנמצאות השפילות בהשפעה סגוליית על צד השערה שכליית וז"ש שהם טעונים מים שהוא השפע' סגוליית הלז' הנמצא באיכותיהם ובזה הוא מבואר מ"ש בב"ר פ"ד מים העליונים תלוים במאמר ופירותיהן מי גשמים והנה מהר"ש יפה כ' דמן הזיעה שמזיעין מים העליונים יורדים גשמים. והנה לדבריו אתי' כר' יהושע. וע"פ דרכינו י"ל דרך רמז שהוא כינוי להשפעה האישיית שהוא תלוי ברצונו ומאמרו כמ"ש מפתח פומך הוה לן נהורא כאשר פרשנו זה בפרק הקדום. ופירותיהן גשמים שהגשמים הוא מהשפעה האישיית כמ"ש שלש מפתחות בידו של הקב"ה ואחד מהן מפתח של גשמים וכמו שפרשנו זה לעיל פרק ט'. ועל ענין זה אמרו שם בב"ר יקוו המים יעשו מדה למים כמה דתימא וקו ינטה על ירושלים. והכוונ' בזה על הנהגה המערכת שהוא במדה משוערת מידו ית"ש מתחילת הבריא' וז"ש צופה הייתי בין מים העליונים ותחתונים ר"ל בין ההבדל אשר בין שני הנהגות אלו ואין ביניהם אלא כשתים ושלש אצבעות ר"ל שני הבדלי' אשר יצדק להבדיל בזה מערכת הכוכבים מהנהג' האישיית והם שזה יפעול כשיעור הראוי ובהשקפה על הרעה שיוכל להוליד מזה משא"כ למערכת הכוכבים ושני אלו יתכן ההבדל בין עצמיות הנהגות ובשלש' יבדלו הפעולות החלקיית של הנהג' האישיית מהנהג' המערכיות והוא שפעולה האישיות יהי' בזמן הראוי ובמקום הראוי ובאיש הראוי אמנם שני מעלות הראשונו' לא יצדקו על פעולת חלקיית כ"א על עצמות המערכה כמ"ש לעיל. ובל יהי' רחוק בעיניך מה שפירשנו בנ' אצבעות ר"ל מעלות כי הנה מהר"ש יפה הביא שם בב"ר בשם מפרש אחד שפירש המאמר שמים העליונים הם שכליים נבדלים. ומים התחתונים הם בני אדם וההבדל ביניהם בשלש' מעלות ייע"ש הרי שפירש ג"כ מליצת ג' אצבעות לשון מעלות והנה לאחר שנתבאר הקדמת הענין כי ההנהג' האישיית הוא פועלת הדברים בעת הראוי וכמ"ש ועת ומשפט ידע לב חכם ואמר את הכל עשה יפה בעתו וע"כ לפ"ז יצדק על פעולה הלזו שם שמחה כי הפועל שיפעל הדבר ברצון תכליתיי בעת הראוי ובמקו' הראוי ובאיש הראוי. הנה הוא דבר שלם ועל ענין הדבר אשר נשלם בשלימו' יפול עליו שם שמחה. וע"כ אמר ישמח ה' במעשיו כי אז יהי' הענין בשלימות גמור מבלי שום מגרעת. ובזה נבין המאמר בב"ר פ"א שמחה לאיש זה הקב"ה במענה פיו ר"ל בהנהג' הלזו אשר בא ממאמר פיו וכמ"ש מפתח פומך הוה לן נהורא כמו שפרשנו בפרק הקדום ויהי' מענה לשון הנהג' כמו ענין אשר נתן אלהים לבני אדם לענות בו וכמו

כי אלהים יענה בשמחת לבו לפי' קצת המפורשים שהוא לשון הנהג'. וזה שהביא מאמר ויאמר אלקים יהי רקיע שהוא רקיע שעל ראשי החיות ששם הנהג' האישיית כמ"ש לעיל בפ"ו. וכן מבואר בפרקי דר"א פ"ד שהרקיע הנזכר ביום ב' הוא הרקיע שעל ראשי החיות. וע"כ בב"ר הביא בפרש' ד' על מאמר יהי רקיע כתיב המקרה במים עליותיו מלך ב"ו בונה ומקרה בעצים ואבנים וקב"ה לא קירה עולמו [אלא] במי' וכבר כתבנו לעיל בפרק ז' שהכוונ' שבהשפעה האישיות הוא מקרה ומגין על עליותיו שלמעל'. ומפרש ע"ז במדרש למה יצדק גדר השמח' על מענה פיו שאמר יהי רקיע כי דבר בעתו מה טוב שהנהג' הלזו הוא בעת הראוי ומביא ראי' שיפול עלי' שם טוב שנאמר וירא אלהים את האור שהוא השפעה האישיית הלז' כמ"ש בפרק קדום וראה השם כי טוב הוא. ועי"ל בכוונת המאמר שאם שכבר ענין הנס הנעשה באיזה יום מהימים הנה הוא מיועד ומוכן לזה מקדמות דנא שהוא מעשה מצד רצונו הקדום אשר לא נשתנה ולא נתחלף וא"כ הי' הדבר הזה גלוי וידוע אעפ"כ נתוסף טובה בעת בוא הדבר לפועל בזמנו ובמועדו. וז"ש שהגם שמאז שמחה לאיש במענה פיו בהנהג' האישיית הלז' כמ"ש בפ"ב דחגיגה שכיון שראה האור שברא לצדיקי' שמח שנאמר אור צדיקים ישמח אעפ"כ בעת בוא הדבר לזמן הנס בזמנו ומועדו אזי דבר בעתו מה טוב. וז"ש וירא אלקים ר"ל לכך הזכיר לשון וירא שהסתכל וצפה באור זה כשיבא לידי פועל גמר הנס בזמנו ומועדו אזי טוב הואי ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק יח

בב"ר פ' כ"ט ויהי מקץ שנתים ימים קין שם לחושך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה ומ"ט ק"ן שם לחושך שכל זמן שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב אבן אופל וצלמות נעקר יצה"ר מן העולם אין אופל וצלמות בעולם. ד"א קין שם לחושך זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום: **אם** היות שביארנו שהמערכה שולטת בקצת דברי' על עניני האדם כמבואר בדברי רז"ל. אמנם הבחיר' חפשיית ביד האדם למשול על המערכת הכוכבים ולהיות חפשי מגזירותיהם וממוקשיהם בהשתעבד עצמו תחת הבורא ית"ש והנהגתו עליונה באמצעית התורה המיישרת אותו ע"ז:

הקודם הוא מבואר בפרסום וכאשר ביארנו אותו לעיל בפרקים וכמ"ש רז"ל בזמן שהחמ' לוקה סימן רע לעובדי כוכבים שהם מונים לחמה ובזמן שהלבנה לוקה סימן רע לישראל מפני שישראל מונין ללבנה. ואם שיש לדברים אלו צורה שכלייית. וכבר טענו ע"ז

המאמר וכיוצא בהם חכמי המחקרי' כי ענין הזה הוא טבעיי וכתבו ע"ז כי המעיין בתור' ומאמין בתורה שלא כדרכה הוא יותר גרוע מאשר יטעון עלי' כדרכה. וכמ"ש שהאויב החכם יותר טוב מהאויב הסכל ובאמת אין התור' מכרחת אותנו להאמין דברים שאין הדעת סובלם. כאשר כתב העקרים והחכם הראב"ע בהקדמתו והבאתי אותו בהקדמ'. אמנם אעפ"כ חובה עלינו לקרב דברי חז"ל לפי פשוטן. הגם שבכל דבריהם יש ענין נסתר ונעלם כי דבריה' המה על דרך פרד"ס. ומה שיש להמליץ על מאמר הלז' שאם שענין הזאת הוא טבעיי. אמנם כשהמערכ' המה במערכת רעה אז המה לא יוכלו להציק ולהזיל טוב השפעתו על אותו טעם שהם מנהיגים. וע"כ עשו שהוא מונה לחמה ומשם הוא השפעתו וע"כ כשילק' החמה ע"י ענין טבעיי הוא סימן רע לו כי לא יעצור כח להשפיע לו. וכן לקות הלבנה לא תעצור כח מלהטיף גשמי נדבות השפעתם. ומ"ש עוד שם שעל ד' דברי' חמה לוקה כו' על ד' דברים מאורות לוקין כו'. והענין שגם שעניניהם המה עפ"י הטבע. אמנם לולא חטאת בני אדם היו עוצרים כח לבטל הטבע הלז'. אמנם בסיבות החטאים האלה המתייחסים לחמה ולמאורות כמ"ש מהרש"א בחידושי אגדות אינם עוצרים כח לשנות טבעם ע"כ המה לוקין ע"פ טבעם. אמנם איך שיהי' מבואר מזה שמערכת הכוכבים יש להם שליטה בעניני הצלחת בני אדם. ויותר מבואר מדבריה' סוף מסכ' שבת שאף בעניני בני אדם אשר המה בחיריים בזה יש להם צד ממשלה לתת כח והכנה עליהם כמ"ש האי מאן דבמאדים יהווי גבר דאשיד דמא האי מאן דבצדק כו'. וכבר ביאר בזה העקידה בפ' וירא שהכוונה שירשמו כח הכנה בנפש לאלו הפעולות. אמנם הבחירה ביד האדם להטות לדרכו לכל אשר יחפוץ. וגם שהמערכת אינה גוזרת פרטי הדברים כ"א הכנה כללית כי האי מאן דבמאדים יורשם הכנ' בו ונטי' על שפיכות דמים. אמנם הבחיר' בידו להשתמש בזה לדבר מצוה כמ"ש שם או טבחא או אומנא או מוהלא אשיד דמא כו'. אמנם בעיקר ממשלת המערכ' על האדם ע"י הדברים הנעשים תחת השמש הנה אדם בחיריי בזה לצאת ממסגרי מערכת וכמ"ש ומאותות השמים אל תחתו בזמן שעושים רצונו של מקום. ובזה יתיישב לנו מה שיקשה על המאמר הפונ' קדים שאמר זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפיל' כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום שנראה מזה שלא נשתהא יותר מן הקצוב ואח"כ באותו פרש' אמר אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב ע"י שאמר יוסף לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו ב' שנים ע"כ. והנה נראה מזה שנתוסף לו שתי שנים על זמן המוגבל ואיך אמר שקץ ניתן לו וכיון שהגיע כו' אך הענין שבאמת עפ"י גזירת המערכה וכחותי' הי' מורה שיהי' יוסף בשפל המדריו' י"ב שנים. אמנם לפי השגחה האישיית ויושר משפט אלקי

לא הי' מחויב להיות במאסר ובתחתית המצב כ"א עשר שנים כדברי רז"ל בשמות רבה שע"י שהוציא דיבה על עשר אחיו נקנסה עליו ע"י הגזיר' אלקית להיות במאסר עשר שנים. והנה כאשר לא שם מבטחו על עשר המציקום וסיבה חיצוניות הנה הי' מתנהג ע"י השגחתו האישיית ולא הי' במאסר כ"א עשר שני' הגם שהמטרכה תחייבהו להיות עוד שני שנים בסתר המדריגה נסתר וחבוש בבית האסורין אמנם הבטחון אשר הי' בוטח בד' חוייב לו להיות מתנהג על ידי השגחה האישיית כמ"ש המשורר והבוטח בד' חסד יסובבנהו והוא חסד אלקי השופע על אנשי סגולתו הקרובים אליו. אמנם כאשר שם קצת בטחונו בשר המשקים הנה עזב ד' השגחתו מעליו ועזבו ביד המערכ' המחייבים אותו עוד רבות בשנים להיות במאסר אויביו לפיהן ישיב גאולתו מבית האסורים. וע"כ נשתהא עוד שני שנים לפי שהי' משולח ונעזב אל המערכת הכוכבים ועז"א ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו שמלת וישכחהו הוא מיותר כי כבר אמר ולא זכר. אך הענין עפמ"ש בחו"ה שבוטח בזולת השם יתעל' אז מסיר הקב"ה השגחתו מעליו ומניח ביד מי שבטח עליו. וז"ש שמצד שמו קצת פתח תקוה מהוצאו' המאסר על שר המשקים הנה מסיר השי"ת השגחתו מעליו. וגם הוא לא שת לבו גם לזאת ולא זכר אותו. וז"ש ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ר"ל שהוא ית"ש שכחו כביכול ועזבו אל מערכת הכוכבים. וע"ז סמך לזה ויהי מקץ שנתים ימים העודפים מחמת חיוב המערכת לא עפ"י השגחה האישיות ופרעה חולם ונמצא צדק שני מאמרי רז"ל כאחד שבאמת זמן נעש' ליוסף כמה שנים יעשה באפילה והוא מצד מערכת הכוכבים וגזירותיהם. וכיון שהגיע הקץ הלו' חלם פרעה. ואעפ"כ נתוסף לו שני שנים שלולא זאת הי' מתנהג עפ"י השגחה מאתו ית"ש בפרוטרוט שאינה מחויבת לו מצד היושר המשפט אלקי שלא להיו' במאסר כ"א עשר שנים בעד הוצאות דיבה על עשר אחיו. והנה מזה מבואר הענין שכתבנו כי ביד האדם לצאת חפשי ממאסרי המערכה הכוללת. וז"ש כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ שענין דרך ארץ הוא הנהגת המערכת לדעתי שהוא הדרך המתנהגת בעולם השפל הלז' בדברים הארציים וז"ש והלוחות מעשה אלקים והמכתב מכתב אלקים חרות על הלוחות וארז"ל אל תיקרי חרות אלא חירות. וכבר ביארנו מאמר זה יפה בשערים שער ההנהגה. והנה בזה יתבאר מאמר הפונה קדים קץ שם לחשך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפי' ר"ל כמה זמנים יתנהג ע"י מערכת השמיימית ומשפטי הכוכבים שהוא מבלי סידור ומצב נכון והוא נדמה לחשך כמ"ש לעיל בפרקים הקודמים שכל זמן שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם והוא הנהגת המערכת שעל ידי היצה"ר המבטל אותנו מדרכי שלומותינו מלצאת ממאמר המערכה אל נוכח פני

ד' והשגחתו העליונ' אזי אנו משועבדים תחת כחות המערכות וענין פי' הכתוב מ"ש קץ שם לחשך ולכל תכלית חוקר. הכוונ' בזה לדעתי עפ"י מ"ש בפרק ט' שע"י שהוא ית"ש יודע התכלית הכולל אשר הוא אחד לקיום הנמצאות הוא ברא הנפרדים והחלקים ומשגיח עליהם בשומו בם טבע קיים וחוק ולא יעבור וז"ש קץ שם לחשך ששם קץ וגבול בענינים הפרטיים וחלקיים שהוא נדמ' לחשך כמ"ש העקידה הוא באור ויודע מה בחשך ייע"ש. והטעם שהוא רואה ובורא הדברים החלקיים וחוקיהם הגם שמאחדות הפשוט לא יצא דברים מתחלפים אך הוא ית"ש לכל תכלית הוא חוקר ר"ל לכללות התכלי' של כל העולם הוא אחד. והנה אחר שביארנו שענין אור וחושך מתייחסים לשני הנהגות אלו וכן יום ולילה הוא נדמה לשני הנהגות אלו. וכמו שפירשנו לעיל בפרקים ויעש אלקים את שני המאורות הגדולי' וכמ"ש ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה. ולולא דרכינו יש לפרש זה עפמ"ש בב"ר פ"ג סימן ז' וירא אלקים ויבדל כו' ר' יודא ב"ר סימון אמר הבדיל לו רבנן אמרי הבדילו לצדיקים לעתיד לבא משל למלך שהי' לו מנה יפה והפרישו לבנו א"ר ברכי' כך פירשו שני גדולי הדור ר"ש ור"ל ויבדל הבדלה ממש משל למלך שהי' לו שני איסטרטיגין אחד שליט ביום ואחד שליט בלילה והיו שניהם מדיינין זה עם זה קרא המלך לראשון ואמר לו פלוני יום יהא תחומך ולשני וא"ל לילה תהא תחומך. כך ויקרא אלקים לאור יום א"ל יום תהא תחומך ולחשך קרא לילה וא"ל לילה תהא תחומך כו' שהכוונה בו לדעת שיום ולילה הוא רמז אל הצדיקים והרשעים כמ"ש שם במדרש ויקרא אלקים לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים. וענין שאמרו במדרש הבדיל לו ר"ל שמפרשים מ"ש באור הלז' שהיא הנהגה האישיית ויבדל שהכוונה שהבדיל לו ר"ל שהוא ית"ש משגיח עליו ורצונו והשגחתו חופף עליו כל היום. וז"ש בשוחר טוב א"ר אבין הלוי נטלו הקב"ה ונתעטף בו כטלית והבהיק העולם מזיוו שנאמר עוטה אור כשלמה שהכוונ' שהוא ית"ש מתעצם ומתקשר בהנהג' הלזו כלבוש אדם שהוא מתעצמת באדם. וכמ"ש כאשר ידביק האזור על מתני איש כן הדבקתי ר"ל שאנו מקושרי' ומתאחדי' ומתעצמים בהשגחתו העליונ' שהיא חבוקה ודבוק' בו כאזור על מתני איש וז"ש שהבהיק העולם מזיוו שהנהגה זו מתפשטת בעולם ליראיו וחסידיו. ומהר"ש יפה בב"ר פ"י סי' ו' כתב דר' אבין ס"ל שאין אור הלז מתפשט בעולם כלל. ולענ"ד נראה כדעת המפורשים שאור ושפע הלז' נתפשט בעולם וע"כ אמר והבהיק עולם מזיוו. ורבנן אמרי הבדילו לצדיקי' ר"ל שהפירוש ויבדל אינו מטעם שהשגחתו ית"ש עליו תמיד כמ"ש הבדילו לו רק ההבדלה הלז' מצד שהיא אינה כ"א לצדיקים. וז"ש במשל למלך שהי' לו מנה יפה והבדילו לבנו ור"י ור"ל ביארו

הדבר ביותר שזהו ענין בשליטים שהם בהנהגות אלו וקבע לזה תחומו ביום ר"ל ע"י הצדיקים שנקראים יום. ולזה קבע תחומו בלילה ר"ל ע"י הרשעים שנקראים לילה. והנה אחר שביארנו שאור וחשך הוא מתייחס אל שני הנהגו' אלו. הנה הדרך מפולש לפנינו להבין המאמר שהבאתי בפרק א' ויתיישבו כל הספיקו' שהערנו עליו שם ומחמת חשיבות הענין אבאר אותו בפרק מיוחד אחר שנקדים אופן חיוב הקילוס לו ית"ש על טובת המערכת בפרקים שאחרי זה:

פרק יט

אם היות שביארנו שכינוי אור והחושך יצדק בשני הנהגות אלו והי' ההנהג' המערכת וכוכבים מתנהגים לפי טבעם ומזגיהם וסיבוביהם הטבעיית או התשוקיות הי' מזה פני הראות להסתלק חיוב ההודא' לו ית"ש מהטובה הבאה על ידם. אמנם לזה הישירה אותנו תוה"ק לחייב הודאה לו ית"ש כעל טוב אשר גמלנו. וז"ש לך היום מקלס ולך הלילה מקלס:

הקודם הנה הוא מבואר שהנה ידוע כי אם יבא לאדם טובה מאחד מבלי כוונת הנותן אך מפאת ההזדמן. מסתלק ממנו חיוב ההודא' עליו. ולזה מסתלק ח"ו חיוב ההודא' לאל ית"ש על הטוב' הבאה מפאת מערכת משני בחי' האחד מצד ההזדמן כי הוא לא השקיפה לתכלית טובה כ"א לפי תומה תלך בתנועת' הטבעיית או התשוקיית כאשר התפלספו בזה המחקרים גם לא תכוון לעשות טובה לאיש פרטי כי הוא שופע על הכלל לא תכווין לפרטי הנמצאים אמנם כ"א יקבל כפי טבעו והכנתו אשר נרשם בו מתחלת מולדתו וע"כ יסתלק חיוב ההודא' על הטובה המקריות הלז'. וזולת זה לא תחייב ההודא' להבורא ית"ש כ"א להמערכת אם נחלוט שחויב ההודא' על טובת ההזדמן. וע"כ העובדי גלולים משתחווים לשמש וירח וכל צבא השמים בעבור שהם רואים שהם מתנהגים העולם השפל הלז כרצונם. והוא דמיון מלך שמסר מחוז אחד או אקלים אחד לאדם אחד להיות מסור בידו והוא יתנהג אותו כאשר יחפוץ והוא יתן להם סיפוקם ומחייתם ודבר שלטנותו יהי' בכל הנמצאי' ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו. שאין איש מאנשי השכל יכחיש ע"ז שחוייב ההודא' לשלטון המנהיג אותם בכל צרכיהם אמנם כשיעיין בזה במתינות העיון בהנחת האמונה האמיתית האמת יור' דרכו לחייב ההודא' לאל ית"ש ולסלק חיוב ההודא' למערכת השמים וכחותיהם. והוא כי אין הנמשל דומה למשל שהנחנו ממלך ב"ו כי אם שהמלך זה עושה מתחלה רב טוב וחנות עם האיש הזה במה שהפקיד לו על מדינ' או אקלים א' הנה זו הטובה לא עשה המלך בעבור

אנשי המדינה כ"א כיוון בו כוונת הטוב' לאיש הזה. אמנם הוא ית"ש בהמסרו הנהגת העולם ת"י המערכת שיש להם קצת שליט' בעניני עולם כמ"ש אשר חלק אותם ד' לכל העכו"ם. הנה זה לא הי' לטובתם כ"א לטובת העולם. והנמצאים כי לדעת התורניים וקצת מהמחקרים שעיקר בריאת המאורות הי' בעבור העולם כמ"ש להאיר על הארץ. הנה הוא מבואר שהוא ית"ש כיוון בזה לטובת הנמצאים אשר בעולם התחתון. אמנם אף לדעת המחקרים והוא הרב המיר' וסייעתו שבריאת המאורות הוא לתועלת רם ונשגב אשר אינו ידוע לנו והוא לתועלת עצמם כאשר כתב בזה המליץ הידוע בחינת עולם כי לא ישובח האומן העושה כלים שווים עשרת אלפים ככר כסף לעשות בו מחט אחד כי חליל' ליוצרם להכניע היקר לזולל:

והנה גם לדעתם שברא אותם לתועלת עצמם לא יוכחש זה שברא גם אותם לצורך עצמינו כמ"ש להאיר על הארץ וכמ"ש המור' והמליץ הידוע רק שהם התחקרו בזה כי לא נבראו רק לטובת הנבראים רק שיש להם תועלת עצמם זולת זה. והנה א"כ יבואר מה שביארנו כי אינו דומה למלך ב"ו שהפקיד פקיד אחד ומסר לו המדינ' כי המלך לא כיוון כוונת טובה לאנשי המדינ'. ע"כ לא חויב להם הודא' למלך עבור הנהגת השלטון. אמנם הוא ית"ש בהנהגת המערכת כיוון כוונה טובה לנו וע"כ אנו חייבים הודא' לאל ית"ש עבור זה. וזה בחי' אחד. אמנם הבחי' השנית כי לא ידמ' למלך ב"ו כי מה שהפקיד לזה להנהיג המדינ' לא נתן לו כ"א רשות והרמנא דמלכא אמנם הפקיד משגיח ומנהיג המדינ' בחכמתו ויכלתו אמנם המלך מ"ה הקב"ה הוא נתן כח ואיל בהמערכה להתנהג העולם א"כ אין להמערכ' שום חיוב הודא' רק להבורא ית"ש שברא אותם ונתן בהם כח ויכולת להנהיג וכמ"ש כח וגבורה נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל זהו בחי' ב'. בחי' השלישי' כי אינו דומ' למלך ב"ו שהפקיד איש א' כי שם אין למלך טובה וחנות כ"א באותו שעה שהפקיד אותו ונתן לו רשות. אמנם הוא ית"ש אותו רשות וגזיר' שגזר עליהם הוא חי וקיים לעד כמו שפירש מאמר המשורר לעולם ד' דברך נצב בשמים שהדיבור הזה שדיבר להם שיאירו על הארץ זה הדיבור הוא מנהיג אותם וזהו סיבת חיותם והנהגותם. וע"כ לפי האמת הוא ית"ש הוא המנהיג כמ"ש המחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית זהו בחי' ג'. בחי' הרביעית שאם שהוא ית"ש מסר הדבר ביד המערכ' הנה הוא נדמ' רק לפרדס השתול מכל טוב אשר אם יבא אדם לשם יתעדן וירווה מריח הבשמים והתמרוקים וידשן נפשו בדשן הנה למי שירצ' הבורא ית"ש יכהל אותו לפרדס השתול על מי מנוחות ונחלי עדן ולמי שירצ' יסלפם בחכמתו שלא יבא לשם וכמ"ש כי הקרה ד' אלקיך לפני ר"ל שהוא סיבב הדבר שיבא לידי מקריים. וכאשר כתב בזה

הרב ר' יוסף יעבץ בספר אור החיים. וא"כ עיקר החיוב ההודא' לאל ית"ש שסיבב הדבר שיבא לידי המקריים. וא"כ המערכת הוא נדמ' כפרדס הלז' והוא ית"ש ינהלהו לפרדס הלז'. וז"ש בנאות דשא ירביצנו על מי מנוחות ינהלני ר"ל שהוא ית"ש המנהל אותו אל טוב המפרכ' והצלחותי'. וא"כ אין איש מאנשי שכל יכחיש זה שההודא' מחוייבת למי שנהל אותו לפרדס ולא לפרדס הלז' והוא כדמיון המלך שהכין סעודה ומסר אותם ביד משרתים שישרתו בסעוד' ולאשר יחפוץ המלך יהי' ממקוראיו ויזמין אותו לסעוד' ולאשר לא יחפוץ לא יזמינו הנה אין למשרתי' האלו שום יד ושם בטובה או ברעה הלז' למי שלא יזמין כי הכל לפי הנהגת המלך למי שיחפוץ יזמין למשתה ושם יתנו לו משרתיו כפי אשר הופקד בידם ולמי שלא יחפוץ יסלפם בחכמתו לבל יבא לבית המשתה כ"א לבית האסורים ושם יעשה עמו שר בית הסוהר כפי אשר הופקד בידו. אמנם הר"י יעבץ כתב שם כי להחסידים יקרבם אל טוב המערכ' ולהרשעים יסלפם בחכמתו ולבינונים יעזוב הדבר כפי בחירתם לאשר יהי' שם הרוח רצונם ללכת שם ילכו ועזיבת הדבר אל המקריים הוא לבינונים. והנה לפ"ז אל הבינוני' לא יד אלוק נגעה בם כ"א כפי מקרה המערכת. אמנם באמת גם בזה ראוים החזקת טובה וחנות לו ית"ש במה שעזבו אל המקריים ולא יעוות דרכו אל הרע כאשר לרשעים. זה בחי' ד'. בחי' החמישית כי הוא ית"ש יש בו כח לשדד המערכ' ולהרוס מצבתה ולשנות סידור' כאשר יכון בעיניו כי אינו דומ' לפקיד הלז שהפקיד המלך כי מאז הפקידו ונתן לו המדינ' הלז' הרשות בידו לעשות כאשר יחפוץ אף שלא יהי' רצון המלך בזה הגם שיחרה לו על הדבר הלז' אין לו רשות בגזירו' הפקיד וממשלתו לשנות אותו כי כבר מסר הדבר בידו וידע שהוא בחיריי ויוכל לעשות כמו שירצ' אמנם הוא ית"ש לא מסר ההנהג' ביד בחיריים כ"א ביד המערכת אשר המה מוטבעים על הנהגת' הלז' לא יוכלו לשנות הטבע המוטבע אצלם ולשנות סידור' וא"כ אין דבר נעשה שלא כרצונו כי מאז הפקיד הנהגה בידם כי ראתה חכמתו ית"ש כי טובה הוא שיהי' הסדר נהוג על זה האופן ועת שיצטרך לשנות סידורו הנה הוא כבר ידע זה מראשית סידורם. והתנה עמהם תנאי שאז לא ישתמש בסידור טבעם כ"א בשינוי הטבע כאשר ביארנו זה יפה ענין התנאי בפרק י' ייע"ש. משא"כ למלך ב"ו שהפקיד הדבר ביד אדם בחיריי אשר הוא מתהפך בתחבולותיו לכל אשר ירצה. וגם אם הי' מוטבע על ענין המלך הוא אנוש אנושי לא ידע הנולד אם יהי' רצוי לפניו שיהי' הסדר הזה נוהג כי אפשר שיהי' הזמן גרמא שיצטרך לשנות הסידור והוא לא ידע מה יולד יום. הנה אם כן בהמסרו הדבר בידו כבר הי' מתייאש מן הנהגת המדינ' הזו וסילק רצונו ממנה ואין לו שום שבח וחנות והחזקת טובה על הנהג' הלזו כי כבר

סילק רצונו לגמרי מהם ומסר הדבר ביד הפקיד הלז' מה שלא יצדק זה אצלו ית"ש שהוא יודע שכן נכון הדבר שיהי' מסודר על ענין הלז ועת אשר ישר בעיניו לשנות הסדר כבר התנה עם המערכ' לשנות אז וא"כ אין דבר קטן וגדול נעשה זולת רצונו והבן בזה זהו בחי' החמישי' הנה מסיבות אלה החמשה חוייב ההודא' לאל ית"ש אף מן הטובה הבא' מפאת המערכ' וע"ז ענין שיבח המשורר לאל ית"ש והראה פני הראות אשר ההכרח הצדק וחוייב ההודא' לו ית"ש מצד החמשה סיבות שזכרנו וזה במ"ש בדברי הימים ויברך דוד את ד' ויאמר דוד ברוך אתה ד' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך ד' הגדול' והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ד' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל ועתה אלקינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך. (הגם שזה לא נזכר שם בד"ה אך כתבנו זה כאן ע"פ סידור אנשי כנה"ג הדבר הלז בתפלתנו על סדר הלז שאח"ז סידרו פסוק ויברכו כו' אתה הוא ד' כו'). ויברכו שם כבודך כו' אתה הוא ד' כו' ואתה מחי' את כולם וצבא השמי' לך משתחוים. והנה יש להעיר בזה כמה הערות ואבאר בפרק מיוחד בס"ד:

פרק כ

יש להעיר בזה כמה ספיקות והערות שונות כמו שאבאר. אציגם לפניך אחת לאחת למצוא חשבון:

הערה אחת מ"ש ויברך דוד את ד' לעיני כל הקהל דמן בצע בהודיעו אותנו שהי' לעיני כל ישראל ומה יתרון לו בזה האם יתבייש נעים זמירות ישראל לשבח ולברך אותו בפני כל עם ועדה:

הערה הב' מ"ש לעיני כל הקהל דהוא מן הזרות הנפלא שלא יפול זה על הדבור והברכה שלא ישלוט בו העין לראותו ויצדק לומר באזני כל ישראל וכמ"ש הקהל את כל העם כו' באזניהם או יאמר בפני כל ישראל:

הערה הג' מ"ש ויאמר דוד מה ענין זה האמיר' זולת הברכ' ולפי הפשוט יצדק לומר ויברך דוד את ד' בא"י כי מה הורה זו האמירה זולת הברכה שאומר בא"י כו':

הערה הד' מה שזכר ג' תוארים לו ית"ש הא' שם העצם והב' אלקי ישראל והג' אבינו מעולם ואם נאמר שישראל הוא ישראל סבא ויהי' הפי' אלקי ישראל אבינו הזקן כפי' המפורשים יקשה לפי' למה ייחס אותו כאן לאלקי יעקב ורש"י ז"ל יישב זה בדוחק:

הערה הה' מ"ש מעולם ועד עולם. מהו הפי' מעולם ועד עולם:

הערה הו' מ"ש לך ד' מיותר הלא עד הנה בירך ואמר לשם הגדול ית"ש ומה ענין הזכיר אותו פעם שנית כאלו כבר הניחו ואמר ובירך לאחר ועתה חוזר לשם הגדול ואומר לך ד' ולפי הפשט יצדק לומר לך הגדולה כו':

הערה הז' מ"ש הגדולה כו' והתפארת. צריך להבין ענין חמשה תוארים אלו ואיכות ענינים ואיך יפול השבח והילול לו ית"ש בה' תוארי' אלו:

הערה הח' מ"ש כי כל בשמים ובארץ אינו מובן כלל:

הערה הט' מ"ש לך ד' הממלכה מה ענין הזכירו שנית השם הגדול לאחר שזכרו שני פעמי'

הערה העשירי מ"ש הממלכה והמתנשא כו' דמהו ענין הממלכ' וההתנשאות לראש כי המה ענינים סותרים מאחר שתיאר אותו בתחלה ברוממות המלוכ' איך השפיל אח"כ שבחו באמרו שהוא רק ראש ונשיא:

הערה הי"א מ"ש והעושר והכבוד מלפניך איך יוצדק זה הענין לומר מלפניך והראוי לומר והעושר והכבוד בידך כמ"ש ובידך כח וגבורה. או יאמר והעושר והכבוד לך. או לכל הפחות יאמר לפניך מה הענין שאומר מלפניך במ"ם ומה שימוש המ"ם בכאן:

הערה חי"ב מ"ש ואתה מושל בכל שהוא מאמר סותר למ"ש בתחלה לך ד' הממלכה גם מה שינה הדבר פעם שנית שכבר אמר והמתנשא לכל לראש:

הערה הי"ג מ"ש ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל דמה ענין השנות הדבר פעמיים מן הראוי לומר ובידך כח וגבורה לגדל ולחזק לכל:

הערה הי"ד מ"ש ועתה אלקינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך. דמה ענין ההודא' והילול שחלק אותם לשנים גם מה שזכר בהודאה לך ובהילול לשם תפארתו:

הערה הט"ו מ"ש ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה שאינו מובן כלל מהו ענין התרוממות על ברכה ותהלה:

הערה הט"ז מה שחזר ואמר אתה הוא ד' לבדך אתה עשית את השמים כו' ומן הראוי שיתחיל בזה הברכה מצד עשייתו השמים והארץ וכל אשר בהם:

הערה הי"ז מ"ש וצבא השמים לך משתחווים למה פרט צבא השמים יותר משאר הנמצאים שרפים והחיות וארא'לי מעל' ובני אדם ורמש וחיתו יער כולם משתחווים ומודים לו ית"ש. אלו הספיקות שראינו להעיר בזה הברכה. ומעתה נבא ליישב הענין בפרקים הבאים בס"ד:

פרק כא

למה שהי' ההנהגה המפורסמת בפני כל המון עם היא הנהגת המערכת ומצבותיהם. והנהגה האישיית כל כבודה בת מלך פנימה והוא רק לשרידי' אשר ד' קורא עליהם חויב מזה שיתפרסם כח ויכולתו בעיני כל עם מצד ההנהג' הכוללת. אמנם החכמה והחנות וטוב הנדיבות אשר מצד הנהגה האישיית לא יושג כ"א ליחידי סגולה אשר עליהם תעבור כוס הישועות ההשפעה האישיות:

הקודם הוא מבואר כי הנהג' המערכת ברחובות תתן קולה בראש הומיות תקרא בפתחי שערים אמרי' תאמר מי פתי יסיר הנה ויתגל' לו תעלומות חכמה כי הוא ית"ש ברא העולם וכל צבאיו וכמ"ש הנביא שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר. הורה בזה שמצד הנמצאים השמיימיים יהללו השם אם מצד הבריא' שברא נפלאות כאלה וז"ש מי ברא אלה. ואם מצד כח ההשער' לו ית"ש לכולם על מספר הנכון ושיעור הראוי וז"ש המוציא במספר צבאם. ואם מצד התפקדות והתמנות לכל אחד על משמרתו וז"ש לכולם. בשם יקרא והוא השם הראוי לו לפי פקודתו כמ"ש רז"ל ויקרא אלקים לאור שהתמנ' אותו לשמש ביום. ואם מצד עוצם כח ויכולתו להחיות את כולם ולסבול כולם בל יעדר שום אחד מהנמצאים כ"א יסיר השגחתו וכח השפעתו רגע קטן מאחד מהנמצאים הי' מתבטל מציאותו וז"ש מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר הנה הפרסום הזה מתגל' לכל איש אשר ירצה לשום עין עיונו ע"ז כן יהי' שתוי ושכור ביין אהבת עולם ויטיחו עיניו מראות סימני הבורא ית"ש ועוצם מפעלותיו וכמ"ש והי' כנור ונבל חוף וחליל ויין משתיהם ואת פועלי ד' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו. וכמו שדרשו במדרש לא קלסוהו שחרית יוצר אור וערבית מעריב ערבי' והכוונה לדבריהם לדעתי עפמ"ש שענין ההנהג' האישיות מתייחסת ליום והנהג' המערכות מתייחסו' ללילה בעבור החמשה היתרונות אשר ליום על הליל' ימצא בין שני הנהגות אלו כאשר כתבנו בפרק י"ז וע"כ אמר שלא קלסוהו שחרית ביוצר אור והוא הנהג' האישיית שנקראת אור וערבית במעריב ערבים שהוא הנהגה הכללית. וזהו שדקדקו ביתור לשון הכתוב מ"ש פועל ד' ומעשה ידיו שהוא לשון מיותר וכפול אך הכוונה במ"ש פועל ד' על הנהגה הכוללת שהוא פועל ד' שפעל אותה מתחלת הבריאה וע"כ הזכיר בה הבט' שהיא הבטת אור ישר בל יצטרך לאור חוזר כי הדבר מושג תיכף מראשית ההבט' והשקפה. אמנם מעשה ידיו הוא הנהגה האישיית שהוא עוטה אותם תמיד ומתקן אותם תמיד על סידור הנכון כמ"ש עושה שלום כאשר פרשנו אותו לעיל בפרקים. וע"ז אמר ומעשה ידיו לא ראו שהוא

בחי' אור חוזר וראי' שכליות שע"ז ענין ההנהג' המסתרת צריך התבוננות גדול והשקפ' יתירה. וע"ז הענין ארז"ל בספ"ק דברכות אמר רבה בר חנינא סבא משמי' דרב כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא י"ח שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות ע"כ. והכוונה לזה ממ"ש שענין ההנהג' האישיית הוא כעת נעלם ונסתר כמ"ש יונתי בחגוי הסלע בין הרשעים שנקראים סלעים קשים אזי בסתר המדריג'. ר"ל המדריג' והיא הנהגה האישיית היא בסתר. וע"כ בעוה"ז שהוא דומה ללילה צריך להיות הדבר הזה אצלינו באמונ' כל זאת וקיים עלינו כי הוא ד' אלקינו המשגיח עלינו ומשפיע עלינו השפעתו האישיית בלי שום מיצוע וז"ש כי הוא ד' אלקינו ואין זולתו אמצעי בדבר ואנחנו ישראל עמו מתייחדים בהנהגה זו הפודנו מיד רשעי' הנה הדבר הזה אצלינו באמונה אינו נראית. אמנם בשחרית שהוא נדמה לעוה"ב אז יתגלה הנהג' זו לעין כל והוא אמת ויציב וקיים לא יחלוק עלי' שום אדם נמצא בעולם. אמנם בערבית היא אמונה לנו ושם אמונה לא יצדק כ"א בדבר אשר נוכל להכזיב אותה מחמת שאינה נראית ואין שום הורא' קיימת על אמתת' מחמת שהיא נסתרת. אמנם הנהג' המערכת היא נגלית לעין כל לא יכחיש אותו שום נמצא. וז"ש מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה ויש להבין בזה למה לא תאר בשום מקום מלך הגוים רק בכאן. אך הענין כי ההנהג' אישיית המיוחדת לעדת בני עמינו הוא נקרא מלך ישראל כמ"ש מלך ישראל וגואלו ועל הנהג' המפורסמת מצד המערכה נקרא מלך הגוים כי ע"פ הנהג' זו הוא מנהיג העובדי כוכבים. וגם מצד המערכת המה מכירים אלקותו כמ"ש המשורר הללוי' הללו עבדי ד' הללו את שם ד' יהי שם ד' מבורך כו' וכבר פרשנו ב' פסוקים אלו בפ"ב. ואמר אח"כ ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ד' כי השמש במהלכתה מהללת שם ד' כמ"ש רז"ל ולמדו זה ממ"ש יהושע שמש בגבעון דום ר"ל דום מלומר שירה. ואמר רם על כל גוים ד' רק אינו מצד מהותו רק על השמים כבודו מזה שרואים גדולתו בשמים ממעל ומצבם וסיבובם וסידור' על סידור הנכון. אמנם מי כד' אלקינו המשגיח עלינו בהנהגה אישיית בלי שום מיצוע שמים ומערכותי' רק ממכון שבתו העליונ' המגביהי לשבת בשמי מרומיו ומשם הוא משפילי לראות בשמים ובארץ מקימי מעפר דל כו'. ויתכן עוד לפרש מי כד' אלקינו שאין כחו ויכולתו מה שהוא נראה מגבורותיו היוצאים אל הפועל כי באמת עיקר גבהותו הוא עצמותו. אמנם מה שהוא פועל מגבורותיו ע"י השגחתו בשמים ובארץ הוא אצלו השפלה. וז"ש טענה הסותרת על מה שאומרים רבים מהחוקרים כי מה שנראה מגבורותיו ממערכת השמים זהו כבוד גבורותיו כמ"ש על השמים כבודו וע"ז אמר מי כד' אלקינו המגביהי לשבת ר"ל שעיקר גבהותו במה שהוא יושב בשמי מרומיו ושם

טמון חביון עוזו מתאחדת בעצמו כי כחו אינו מקרה נשוא על מהותו רק הכל אחדות הפשוט כי על כן מה שנראית מגבורותיו בשמים ובארץ הוא השפלה אצלו כביכול כי כשם שמהותו אינו נודעת והוא בבלתי תכלית כך גבורותיו המה בלי תכלית. ואי אפשר לשום נמצא להשיג עוצם גבורותיו על אמיתתם. וז"ש המשפילי לראות בשמים ובארץ שזה אצלו השפלה כביכול. וע"ז אמר הנביא מי לא ייראך מלך הגוים ר"ל שמצד המערכ' השמים שאתה מנהג על ידיהם העובדי כוכבים. ועי"כ נקרא מלך הגוים ואחרי שהנהג' הלזו היא בפרסום מעיד על עוצם גבורתך ויכלתך מי לא ייראך. והנה בהוצעה זו נבאר ההערות שהעירו בפרק הקדום ואייחד לזה פרק בפ"ע:

פרק כב

הנה אחר שביארנו כי הנהגה האישיית לא נודע' וניכרה לעין כל כ"א ליחידי סגולה. אמנם ההנהג' הכלולה וסדורה מפי המערכת הנה היא נודע' ומפורסמת לעין כל. וע"כ אמרו ויברך דוד את ד' בבחי' אחת אשר הוא ניכר ונודעה לעיני כל הקהל והוא מצד הנהגות המערכת. וע"כ אמר ויאמר דוד שהוא לגלות הענין אשר בעבורו יתחייב ההודא' לאל ית"ש על הטובה המערכיות (ובזה הותר הערה א' ב' ג' שהערתי בפרק עשרים). והנה לפי שענין ההנהגו' מתחלפות לשלשה חלקים הראשונ' היא הנהג' האישיית המתייחדת לשם העצם ית"ש ויתעלה. והנהגה התיכונ' אשר היא באמצעות המלאכים אשר בעבורו נקרא שם יעקב אבינו ע"ה ישראל ישר אל כמו שביארנו בפרק שביעי בענין ג' שמות שנקראו לו יעקב וישראל ואל. והנהגה השלישית היא הנהגה התחתונ' עפ"י הנהגת המערכת, וע"ז אמר ג' תוארים בא"י שם העצם נגד הנהגה העליונ' שמתאחדת בעצמותו. אלקי ישראל נגד הנהגה תיכונ' שע"כ נקרא שמו ישראל. אבינו נגד הנהגה התחתונה שאם שהיא מתנהגת בטבע' וסידור', אמנם הוא ית"ש מסבב הסיבה טבעיית. והנה הסיב' המוצאות המסובבים הוא כמדריגת האב בהוצאות התולדות וכמ"ש החכם הביאו בעקידה במבוא שערים וע"ז אמר אבינו. ויתכן עוד לומר שהוא ית"ש נקרא בשלש שמות הוי' אלקים אדני וכבר כתבנו בזה בטוב טעם בפרק ז'. אמנם מה שנ"ל זולת דרכנו שאנחנו בו הוא לפי שהוא ית"ש יש לו ג' בחי'. הבחי' אחת הוא עצמותו ית"ש אשר הוא בלי קץ ותכלית ואינו מושג לשום נמצא והוא אחד הקדמון ובחי' זו מתייחסת לשם העצם כמ"ש בפרקי דר"א קודם שנברא העולם הי' הוא ושמו אחד. ומבואר מזה כי השם הלז' לא נתחדש לו ע"י פעולותיו כ"א מתאחדת בעצמותו הבחי' השנית הוא היותו בורא כל הנבראים ממציא כל הנמצאים מאין ומאפס ובחי' זו מתייחסת לשם

אלקים כמ"ש בראשית ברא אלקים כי בריאות העולם הי' ע"י ל"ב אלקים ועשרה מאמרות כנודע. הבחי' הג' היותו מקיים כל הנמצאים ושפעו וחיותו בעוצם השגחתו וסובל העולם כולו בזרועו ולבחי' זו מתייחסת שם אדני כי הוא כאדון המשפיע לעבדיו טרף חוקם. וגם מצד זה חייבים אנו לקבל אדנותו עלינו ולהיותינו לו לעבדים אחרי שמקיים אותנו ומעניקנו ממגד שפעות זיוו קדשו. וע"ז הענין אמר ברוך אתה ד' נגד שם העצם ית"ש ובחי' עצמותו הבלתי תכלית ולעומת הבחי' ב' אמר אלקי ישראל כי מיסודי הבריא' הי' בשביל ישראל כמ"ש רז"ל בראשית ברא אלקים בשביל התורה הנק' ראשי' ובשביל ישראל הנק' ראשי' ולעומת הבחי' הג' אמר אבינו שהוא משפיע עלינו וחומל עלינו וקיים אותנו ומנהל אותנו כאב לבן (ובזה הותר הערה ד' שהערתי בפרק כ').

ואמר מעולם ועד עולם כי אלו שלשה הנהגות מתחלפות ומשתלשלו' בכל העולמות כי העולם העליון הוא בהנהג' האיישיית והמערכת עיקר סיבובם הוא ע"י הנהגת השכלים הנבדלים המניעים אותה כמ"ש החוקרים והיא הנהג' התיכונה. והעולם השפל מתנהג ע"י הנהגת המערכ' והיא הנהגה התחתונ' וע"כ אחר שהזכיר השלשה הנהגות האלו כ"א בשמו המתייחס לו הזכיר אח"ז שעי"ז יהי' ברוך ומבורך מעולם ועד עולם כ"א לפי הנהגתו ישבח להבורא ית"ש (ובזה הותר הערה חמישי' שבפרק כ'). והנה לאחר שהזכיר השלשה הנהגות אלו וביאר כי על כל אחד חוייב הודא' לו ית"ש ביאר הספק הנופל בזה כי על הנהגה המערכיות יראה בתחלת הענין כי לא נתחייב ההודא' לו ית"ש כי המקרה סיבב הזדמנות הטובה הלז'. וע"כ הותר הספק הלז' מחמשה סיבות שביארנו בפרק י"ט כי לו לבדו חוייב ההודא' לעצמות הבורא ית"ש ולא לשום מיצוע וסיבה וע"כ הזכיר השם העצם פעם שנית ואומר לך ד' שהוא עצמות הא"ס ית"ש ויתעל' כי הוא ושמו אחד חוייב הגדול' ולא לשום מיצוע (ובזה הותר הערה ו' שבפרק כ'). והזכיר חמש בחי' שעל ידם חוייב ההודא' לו ית"ש בחמש תוארים אלו. והנה ע"י בחי' הג' שזכרנו בפרק י"ט והוא היותו מסבב הדבר לידי מקריים והוא כמלך אשר הכין בית משת' לאוהביו והכין בו משרתים שישמשו שם ויזמינו המאכל והמשת' וגם הכין בית הסוהר לאויביו והכין שם משרתים ולמי שירצה יזמינו לבית המשתה ולמי שירצ' יאסרם בבית הסוהר וכל אחד מהמשרתים יעש' כפי משמרתו אין בזה שום גדולה למשרתים כאשר בידו להטיב ולהרע כ"א לאלו אשר יזמינם המלך יודעים כי לאלו רצון ממלך להטיב נמצא עיקר הגדול' לשמו ית"ש וז"ש הגדול' זהו בחי' א'. ולעומת בחי' ב' שכתבנו שם והוא כי הוא ית"ש נתן בהם כח ואיל לפעול מעשיהם אמר והגבור' זהו בחי' ב'. ולעומת בחי' ג' שכתבנו שם והוא שגזירת הבורא ומאמרו חי וקיים לעד וזהו סיבת חיותם ואינם עושים

כ"א מכח דיבורו המחי' אותם ע"ז אמר והתפארת כי זה תפארתו וקדושתו שע"י דיבורו שגזר עליהם הנה הדיבור הלז' הוא נצחיי ומחי' אותם מאז ועד עתה זהו בחי' ג'. ולעומת בחי' א' שזכרנו כי הוא ית"ש כיוון באופני סידור המערכת לטובתינו ע"ז אמר וההוד כי ע"ז חוייב ההודא' לו ית"ש כעל כל אשר גמלנו זהו בחי' ד'. ולעומת בחי' שזכרנו והוא כי הוא ית"ש יש בו כח לשדד המערכ' ע"ז אמר והנצח כי הוא ית"ש יש בו כח לנצח המערכה ולשדדו לכל אשר ירצה ואין מוחה בידו כי זה הענין התנאים שהתנ' הוא ית"ש בתחלת הבריאה כמו שביארנו זה בפרק ט' זהו בחי' ה' (ובזה הותר הערה ז' שהערנו בפרק כ'). ואמר להורות כי ענין החמשה תוארים האלו יצדקו אף בהנהג' התחתונה שלא נטעה לומר כי זה רק בעולמות העליונים המנהגים ע"י הנהג' האישיית וע"ז אמר כי כל בשמים ובארץ כי זה יצדק אף בארץ השפיל' הלזו המתנהגת ע"י המערכ' ואעפ"כ יצדקו בו ה' תוארים האלו (ובזה הותר הספק השמיני שהערנו בפרק כ'). ואחר שהזכיר שהחמשה תוארים אלו יצדקו בכל אחד משלשה בחי' אלו כמ"ש כי כל בשמים ובארץ בא לבאר ההבדל אשר בין הנהגה האישיית ובין שני הנהגות אחרות ואמר שהנהג' האישיית המתייחס לך ה' שם העצם בלי שום מיצוע יצדק עליך שם הממלכ' כאשר פרשנו לעיל בפרקים פי' הכתוב כי לד' המלוכ' ומושל בגוים. כי על הנהגה האישיית יצדק שם המלוכ'. אמנם על הנהגות אחרות שמינה אותם לראשים ומסר בהם הנהגות. הנה שם הוא מתנשא עליהם כי בידו כח ויכולת לשדד כח מערכותיהם וז"ש והמתנשא לכל לראש ר"ל לכל הממונים אשר מינה אותם לראשים הוא מתנשא עליהם ולא יצדק על הנהגה זו שם מלוכ' ומאחר שהוא מתנהג ע"י אמצעים המערכת ולא יצדק ע"ז רק ההתנשאות (ובזה הותר הספק ט' י' שהערנו בפרק כ'). והנה אחר שביאר איכות והנהג' האישיית וההבדל אשר בינה לשאר הנהגות כי לא יצדק שם מלוכ' זולתה ביאר איכות ההנהגות המערכת הכוכבי' ואופני ממשלתם. ואמר כי העושר והכבוד בא מלפניך ר"ל לא מידך כ"א ממי שהוא לפניך. וע"כ אומר מלפניך במ"ם (והותר הספק הי"א). והוא עפ"י מ"ש רז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא כ"א במזלא תליא מלתא ובכבוד נכלל אריכות ימים כמ"ש עטרת תפארת שיבה ואומר והדר זקנים שיבה וגם בני' כמ"ש עטרת זקנים בני בנים כו'. וע"כ אמר והעושר והכבוד אינם תלוים בזכות שע"י הזכות תשפיע לו ע"י הנהג' האישיית כ"א הוא תלוי במזל המערכת אשר הוא לפניך. והנה אחר שהזכיר ממשלת המערכ' ביאר החמשה בחי' בפרוטרוט אשר ע"י חוייב ההודא' לאל ועל הבחי' החמישית שבפי"ט שהוא משדד המערכה אמר ואתה מושל בכל כי בידך לשדד המערכ' כרצונך (והותר בזה הספק י"ב שהערנו בפ"כ). ועל בחי' ב' ג' והוא

שהוא ית"ש נתן כח במערכ' וגם הוא מקיים אותו במאמרו הנצחיי ע"ז אמר ובידך כח שנתת במערכ' גם גבורה שאתה מקיים המערכ' בדיבורך ועל בחי' ד' והוא שהוא ית"ש מסבב סיבות לצדיקים ידריכם וינהלם אל טוב המערכ' ולרשעים יסלפם בחכמתו ע"ז אמר ובידך לגדל ולחזק לכל שעם שהמערכ' שופעת בכלל אמנם בידך לגדל ולחזק לכל אשר יחפוץ לנהל אל טוב המערכ' ולאשר יחפוץ יסלפם בחכמתך ועל בחי' הראשונ' והוא שהוא ית"ש עשה זאת לטובתינו אמר ועתה מודים אנחנו לך על החזקת טובה הלזו כדרך שאמר למעל' ע"ז וההוד אמנם הזכיר הודא' ועל הנהגה התחתונ' שאם שהיא מסידור המערכה אמנם חוייב הודא' לאל ית"ש במה שמסר הסידור להמערכ' לטובתינו אמנם ההלל לא יצדק ע"ז אחר שהוא נעשה עפ"י אמצעים המערכת כמ"ש לעיל בפ"ב ופרק ז' ואמנם על שם תפארתך שהוא תפארת לך מחמת שאינה ע"י שום אמצעים רק על ידך ע"ז אנו מהללים לך כי בזה יתכן ההילול (ובזה הותר ספק י"ג י"ד שבפ"כ). והנה ביאר בזה ענין עמוק על ענין ההודא' וההלל לברך לשמו הגדול וביאר כי ענין ההודא' והברכה לפי עצמותו ית"ש כי הדבר שלא נדע עצמותו ומהותו איך נדע לברך ולהלל אותו אמנם ההלל הוא רק לשמו הגדול שיצא לו ע"י מעשיו הנפלאים שהמה עלולים ומסובבים מאתו ית"ש. אמנם הוא ית"ש מרומם על כל ברכה ותהל' כי הברכה ותהל' הוא לפי מעשיו שהמה עלולים ובודאי אין דמיון וערך בין המעשים המכובדים מאתו ית"ש מול עצמותו ית"ש אשר הוא אין קץ ותכלית. וז"ש ויברכו שם כבודך המתפשט בעולם ע"י מעשיך. אמנם בחי' עצמותך הוא מרומם על כל ברכ' ותהלה שהוא לפי בחי' מעשים העלולי' מאתו והוא מרומם ע"ז כהתרוממו' העלה על העלולי' (ובזה הותר ספק ט"ו שבפ"כ). ומבאר מ"ש שהוא מרומם על כל ברכ' סיבת התרוממו' הלז' ואיכו' התרוממו' וע"ז אמר שסיבת התרוממות הוא כי אתה ד' לבדך. ר"ל שאתה לבדך הי' הוה ויהי' שעי"ז מורה שם העצם וע"כ אין להדמות רוממותך כפי המעשים הנפלאים הנראים מרוממותך כי אתה קדמון לכל הנמצאים אין לך התחל' ותכלית אמנם כל הפעולות יש להם התחל' כי אתה עשית השמים ושמי שמים כו' וכל אשר יש לו התחל' יש לו תכלה נמצא כל מעשיך הנפלאים שע"י הוא הברכה ותהל' לשמך הוא דבר שיש לו תכלה. אמנם הוא ית"ש ויתעלה אין לו תחלה ותכל' וע"כ אתה מרומם על כל ברכה ותהל'. והנה זהו ההבדל אשר בין ברכ' ותהלה שהיא ע"י הנהגה האישית אשר הוא מרומם ומתנשא ממנה מצד שאין לו תחלה וסוף (הותר ספק ט"ז שבפ' כ'). אמנם על הודא' הבאה מהנהגת המערכת שעלי' לא יפול שם תהל' כמו שכתבנו. הנה ההבדל בזה ביאר במה שאמר וכל צבא השמים לך משתחווים ר"ל שעיקר ההודא' שע"י הנהגה זו באה

ע"י צבא השמי' ומערכותיהן ואיך נערוך אותו לו ית"ש כי הם בעצמ' משתחווים ומודים לו ית"ש (ובזה הותר ספק י"ז שבפ' כ'), ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק כג

להיות שביארנו כי ענין ההנהג' האישיית הוא נדמה לאור והנהג' המערכות הוא מכונה לחשך בפאת הדמיון אשר ביניהם ואם שהנהג' הלזו היא סדורה מפאת המערכה חוייב ההודא' לאל ית"ש מפאת חמשת בחי' שזכרנו בפרק י"ט ובפרק הקודם בזה נבאר כוונת מאמר רז"ל במדרשיהם ברבה סדר בראשית במ"ש לך יום אף לך לילה לך היום מקלס ולך הליל' מקלס. וכבר הבאתי זה המאמר בפרק א' מחיבורנו זה והערנו עליו שם ייע"ש. אמנם עפ"י ההמשך הלז' יתבאר הדבר בטוב טעם כי הי' קשה להם לפרש מאמר המשורר אף לך לילה כפשוטו על היום והליל' הזמניים כי מה הוצרך להודיענו זה. גם מה רבותא בלילה יותר שהוצרך לומר אף לך לילי' וכמו שהערנו ע"ז שם. אך הבינו שהענין על שני הנהגו' האלו והיא הנהגה האישיית אשר היא מכונה ליום והנהגה המערכת אשר יכונ' ללילה. וע"ז אמר במדרש לך היום מקלס ולך הליל' מקלס ר"ל כשם שהנהג' האישיית אשר רצונך הפשוט חופף עלי' כל היום מנקלסת אותך כן ההנהג' המערכת האם שהיא בהסתר פנים ממך ויראה כי הכל ברשותה ורצון השגחתך מסולק ממנה אעפ"כ מקלסת אותך. ומפרש הטעם מה היום ברשותך שהנהג' האישיית חבוקה ודבוק' בך וכל אשר תחפוץ תעש' (וכבר רמזו בפרקים שענין הנהג' אישיית הלז' נמשך בחכמתו ובינתו ית"ש שהם תרין רעין דלא מתפרשין והבין) אף הליל' ברשותך שאם שהיא סדורה מששת ימי בראשית על סידור אחד אעפ"כ היא ברשותך (ובזה הותר השאלה ראשונ' ושני' שהערנו בפרק א'). ומפרש הדבר איך היא ברשותו ואגב מפרש מ"ש לך יום לך מקלסים ביום שאיך יוצדק זה במלת לך יום שנרא' חסר תיבה אחת לך מקלסים ביום. וע"ז אמר בשעה שאתה עוש' לנו נסים ביום ר"ל על הנהג' האישיית הנקראת יום אנו מקלסים לך ביום וכשאתה עושה לנו נסים בליל' ר"ל ע"י המערכ' המכונ' ללילה אנו מקלסים לך בלילה מאחר שבידך לשנות כחה ולסבב סיבובים על ידי' להצלותינו מורה זה כי גם היא מסור' בידיך. וע"כ אמר אף לך לילי' שגם שהמערכו' המה סדורים מאתו ית"ש מששת ימי בראשית וכאלו רצונו הוא מסולק ממנה אעפ"כ הוא משגיח עליהם ומנהיג אותם (ובזה הותר הספק הג' והרביעי שהערנו בפרק א'). והנה עד הנה דיבר איך הנהג' המערכת ג"כ ברשותו ומקלסת אותו. ועתה ביאר שגם אנו מקלסים אותו בין אם עושה לנו נסים ע"י השגחה אישיית הנקראת יום ובין אם

עוש' לנו נסים ע"י המערכת הנקראת ליל'. וז"ש בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרים לפניך שירה ביום ר"ל לפי התייחסות הישועה ביום והוא השבח וההלל שיוצדק לנס הנעש' ע"י הנהג' האישיית. וכשאתה עושה לנו נסים בלילה ע"י הנהג' המערכיות אנו אומרים לפניך שירה בליל'. ר"ל שירה המתייחסת להנהג' המערכות והוא ההודא'. אמנם ההלל לא יצדק בזה (ובזה הותר הספק החמישי והששי והשביעי שהערנו בפרק א' דוק ותשכח). והנה לפי דבריהם הפ' לך יום אף לך לילה על שני הנהגות האלו והכוונ' שאף הנהג' המערכת. היא ברשותו ומקלסת אותו. והטעם שהוציאו שמקלסת אותו הוא מפשוטו שמאחר שלך יום ולילה שהמה ברשותו ע"כ המה מקלסים אותו ואמר למה יחוייב להם הקילוס ושבח ובזה הם עדיין ברשותך שאתה הכינות מאור ושמש. ומאור היא הנהג' האישיית שנקראת אור. ושמש היא הנהג' המערכיות אשר השמש הוא השליט ומושל על הנהג' זו ביותר. וע"כ אמרו לכל הנמצאים אשר תחת גלגל הירח תחת השמש כי הוא המושל על הנמצאי' השפלים (ובזה הותר הספק השמיני והתשיעי שהערנו בפרק א'). והנה ביארו עוד יותר למה שישתוו ערכם אצלו ית"ש ועל שניהם חוייב ההודא' והקילוס לו ית"ש. כי מצד בחי' אור השפעתו הנה שניהם כא' גדולים רק מזה שזה גדול וזה קטן הוא לפי בחי' המקבלים. כאשר ביארנו זה יפה בפרק י"ג במ"ש רז"ל שאמר הקב"ה ללבנ' לכי ומעטי את עצמך שהכוונ' שמצד אור השפעתו הנה הוא שוה לאור הגדול כי שניהם מקבלים מאורו הגדול רק בחי' התמעטות' היא מצד עצמה לפי בחי' קבלות'. ולפ"ז חוייב ההודא' לאל ית"ש בשניהם שווים כי שניהם קיבלו מאור השפעתו וז"ש ואתה עשית את שני המאורות הגדולים דייקא. ר"ל שמצד השפעתך שניהם גדולים שנאמר ויעש אלקים את שני המאורו' הגדולים כאשר פרשנו זה לעיל בפרק י"ג שלפי בחי' עשייתו והשפעתו שניהם גדולים. אמנם מה שזה גדול הוא מצד שהוא ממשלת היום שהיא השפע' אישיות הנקראת יום. או י"ל לממשלת היום בעבור שהיא מושלת ומושפעת על הצדיקים שנקראים יום כמ"ש במדרש ויקרא אלקים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים. והטעם שפעולתם הוא ע"פ רצון תכליתיי והתכלית הוא המאיר להם לדעת המעש' אשר יעשון כיום המאיר. והנה מבואר בפסוק שמצד השפעתו שניהם שוים ע"כ הביא המדרש הפסוק זה שקראם מתחלה שני מאורות להורות שמצד עצם השפעתו שניהם שווים וע"כ על שניהם חוייב ההודא' לאל ית"ש בשוה (ובזה הותר הספק העשירי ואחד עשר שהערנו בפ"א). ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק כד

אם היות שנודע שהדברים האלקיים אינם צריכין לזמן כ"א גמרו בידי שמים. הנה הוא דבר שהוא למעלה מן הזמן חוייב מזה שהטוב' המושפעת מאתו ית"ש הוא כהרף עין: **הקודם** הוא מבואר כי הדבר אשר הוא למעל' מן הזמן הנה לא ישתתף בה הזמן בפעולותי וע"כ כתבו המחקרים כי השהות הדבר אצל השכל להשכיל מושכלי' אם מצד השכל כי השכל אשר הוא למעל' מן הזמן הוא ישיג כמעט קט בלי זמן. אמנם הצורך בשהיות הזמן הוא בעבור התפשטות השכל היולנאיי ממורגשיו וממוחשיו. אמנם אח"כ ישכיל השכלתו במעט קט וע"ז ארז"ל כי לא דבר ריק הוא ואם ריק הוא מכם שאינם יודעים לדרוש אותה. והכוונה שמצד השכל הנה הוא ישכיל כל הדברים ברגע קטן. אמנם מה שהוא דבר ריק שאינם יודעים השכלת הדבר הוא מכם בעבור המורגשים והמוחשים הדבוקים בכם אשר בעבור' לא ישיג השכל ההיולנאי ממושכליו. והנה מבואר מזה אמתת הקודם כי הדברי' האלקיים הרוחניים אינם צריכים לזמן להוציא לאור מעשיהם. אך אמתת הנמשך הוא מבואר שהישוע' הבא' מאתו ית"ש מבלי התפעלות והשתדלות אנושיי הנה הוא יוגמר זולת זמן כי הוא ית"ש למע' מן הזמן וזהו ענין אמרו לנו רבותינו נוחי נפש במדרשיהם וז"ל שבא משה לישראל ואמר להם בזה החודש אתם נגאלים אמרו לו והלא עדיין לא בא זמן גאולתינו אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. הכוונ' בזה כי באמת אם הי' הגאול' לפי התפעלות האנושיי כאשר יצרפו ויזדככו בגלות הלז' כי זה הי' ענין גלות מצרים כמ"ש המפורשים כדי שיזדככו שם לקבל התור' הנה הי' צריך להשהות הזמן כי הדברים הפעולים מן האנשים אשר תחת הזמן לא יגמרו ויבצעו מעשיהם זולת הזמן אמנם אחרי שהוא ית"ש חפץ בגאולתם הנה הוא ית"ש יפעול מעשהו זולת זמן כי אצלו העבר וההוו' והעתיד שוין. וע"ז אמרו רז"ל במדרש אין הקב"ה מניח את הצדיקים יותר מג' ימים וע"ז אמר המשורר חושה לעזרתי אדני תשועתי כי הישוע' הבאה מאת פניו הנה הוא עשה יעש' לה כנפיים כנשר ותעיף בלי אברת הזמן. וע"ז הענין ארז"ל במדרש פ' וישב והנה גפן לפני זה ישראל שנאמר גפן ממצרים תסיע ובגפן שלש' שריגים זה משה ואהרן ומרים והוא כפורחת הפריח' גאולתן של ישראל עלתה נצה הניצ' גאולתן של ישראל הבשילו אשכלותי' ענבים ענבים שהפריחו מיד הניצו ענבים שהניצו מיד בשלו ע"כ. והכוונ' לדבריה' היות כי נודע כי ענין השגח' האישיית הנה הוא מוסד על בנין ויסוד מוסד אבן בוחן והוא נדמה ביחוס' אל המערכת הכוכבים וגלגלי זוהר כאשר ביאר בזה העקידה בפ' ויגש שענין זה הבנין נדמ' למערכת השמים והנהג' הכוללת וע"כ אברהם שהי' הראשון

והיסוד להנהג' האישיית הלא הוא כגלגל הראשון להנהג' הלזו והוא אשר קראוהו גלגל היומי והוא סובב בכל יום ממזרח למערב וכן אברהם נדמ' לזה בתנועתו כמ"ש מי העיר ממזרח צדק והוא כי השכינ' שורה במערב כמ"ש בפ"ב דב"ב מאי אורי' אויר יה. וכאשר העידו המחקרים כי הגלגלי' הקרובים אל הגלגל היומי אם שתנועותיהם בהיפך מתנועתו כי כולם סובבים מן המערב למזרח אמנם הקרובים אליו הוא מכריח אותם בתנועתו ומניע אותם מן המזרח למערב. וע"כ המה הולכים בכבדות מאד בתנועתם הטבעיית עד שלא שוער להם שום תנוע' מצד התנוע' ההכרחיית מגלגל היומי שהוא היפוך תנועתם הטבעיי' וכל הגלגלי' אשר יתרחקו מהגלגל ביותר אזי תנועתם הטבעיית היא הולכת במהירות יותר והמהירות בתנועתם הטבעיית ההפכיות מן התנוע' היומיית הוא כפי עצם התרחקם מן הגלגל הוימי. ועל ענין זה הי' אברהם הולך בתנועתו מן המזרח למערב וכל הקרובי' אליו ונלווים אצלו הנה הוא הי' מכריח אותם בתנועתו למערב אשר שם השכינ' כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' כו'. אמנם המתרחקים הנה הי' להם התנוע' ההפכיית מן המערב למזרח דמודי בה מיני כמ"ש שם בספ"ב דב"ב דאמר רב ששת לשמעי' לכל רוחא אוקמן לבר ממזרח דמודי בה מיני והוא כי שם זריחת השמש. ואז כל מלכי מזרח ומערב משתחווים לחמה כמ"ש בפ"ק דברכות תנא משמי' דר"מ. בשע' שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה. והנה יעקב אבינו ע"ה הוא גלגל המזלות אשר בו אפודות שנים עשר מזלות והמה שנים עשר שבטי יה כמ"ש והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים. והנה נגד שבע' כוכבי לכת המה שבע' רועים אברהם יצחק יעקב משה אהרן דוד שלמה וע"כ אמר פני משה כפני חמה והוא כי סדר שבע' כוכבי לכת הוא שצ"מ חנכ"ל וחמה היא באמצע ומ"ש פני יהושע כפני לבנה כי בדור הלז' הי' משה בחי' מזל חמה ואהרן בחי' מזל נוגה שהוא אחריו ואלעזר הכהן בחי' מזל כוכב ויהושע שהי' אחר אלעזר כמ"ש ולפני אלעזר הכהן יעמוד הי' בחי' לבנה. וע"כ אמרו פני יהושע כפני לבנה. אמנם מה שהזכיר העקיד' שאברהם הוא הגלגל הראשון הנה שבע' כוכבי לכת המה לוי קהת עמרם משה אהרן דוד ושלמה וכ"כ העקיד' בעצמו שם. ואמנם שאר החכמים המה ככוכבים המאירים ומזהירים וכמ"ש ותמזהירי' יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועדי וע"כ המלכות נדמ' לחמה כמ"ש וכסאו כשמש נגדי כי השמש הוא המושל הגדול במערכת. (וע"ז הענין אמר דע"ה לגלית הפלשתי אתה בא אלי בחרב ואני בא אליך בשם ד' צבאות אלקי מערכות ישראל. שהכוונ' שאתה בא מצד סיבה פעליות אשר יתכן לפי מערכת מזלות. אמנם אנכי בשם

ד' אשר הוא מנהיג במערכ' האישות והמערכ' הלז המה ישראל כי המה מזלותי'. וז"ש אלקי מערכות ישראל שהוא מנהיג מערכת ישראל שהמה מערכת הנהג' אישיית והבן). וע"ז הענין אמרו רז"ל וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקע' שמשו של עלי זרח' שמשו של שמואל הרמתי כו'. הכוונ' כי הצדיקים והחסידים שבדור הזה המושלים על הנהג' האישיית הלז'. וע"כ שלא תמוט הנהג' הלזו חוייב עד שלא שקע' שמשו של זה יזרח שמשו של אחר. וע"ז הענין ארז"ל כל העולם ניזון בשביל חנינא בני ר"ל כאשר מן המערכת (וע"ז הענין ארז"ל הצדיקים הם המרכב' כענין המערכת שמים שאמר רוכב שמים כך הצדיקים הם מרכב' שהם מערכה עליונ' מזה) ומזלותי' יושפע מכל מזל שפע וברכה על העולם. כך מהנהג' האישיית ומזלותי' והמה הצדיקים והחסידים שבדור יושפע על ידיהם שפע וברכה. וז"ש בשביל ר"ל בשביל ודרך צנור שלו ניזון כל העולם וז"ש רז"ל ספ"ב דברכות שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדק' רב ושמואל ואמרי להר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר כל העולם כולו ניזונין בצדק' והם ניזונין בזרוע ואידך אמר כל העולם כולו ניזונין בזכותו והם אפילו בזכותן אינן ניזונין. והכוונ' לדבריה' ע"פ מ"ש הנביא אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל העשיר בעשרו כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ד' עושה חסד ומשפט וצדק' בארץ כי באלה חפצתי נאום ד'. ויש להעיר בזה כמה הערות. האחד מ"ש אל יתהלל חכם בחכמתו שלמה לא יצדק ע"י ההילול כי זה ענין בחירייי הוא ונקנ' ע"י עמל והשתדלות האדם משא"כ בעושר וגבור' שבזה לא יוצדק ההילול כי מד' היתה זאת. השנית מ"ש כי אם בזאת יתהלל המתהלל שמלת המתהלל הוא מיותר ואין לו פירוש. השלישית מ"ש השכל וידוע אותי כי אני ד' עושה חסד למה תלה הידיע' שידע שהוא ית"ש עוש' חסד ולא הזכיר כמה ענינים שכליים הנתלים בידיעתו ית"ש על דרך השלילו' הרביעית מה ענין ג' תוארים האלו חסד ומשפט וצדק'. החמישית מ"ש כי באלה חפצתי שהוא אינו מובן הענין ועל מה הוא מוסב. אמנם לפי דרכינו יתיישב זה הענין כי כבר כתבנו בפרק ו' שענין הנהגות המה שלש' האחד הוא הנהג' האישיית והשני' היא הנהג' התיכונ' המתנהג על ידי המלאכים. והשלישית היא הנהגת המערכת. והנה החכמ' שורשה היא מהנהג' העליונ' כי היא נשפעת מתעלומות חכמ' ובינה של הבורא ית"ש והגבו' היא נשפעת מהנהגה התיכונ' שע"י המלאכים שנקראים גבורים כמ"ש ברכו ד' מלאכיו גבורי כח. והעושר היא נשפעת מהנהגת המערכת (הגם שהחכמ' והגבו' נשפעת ממנה וגם מכל אחד משלש' הנהגות אלו יושפעו שלשתן אמנם שורש וייחוס של החכמ' יתכן להנהג' האישיית וכן הגבור' להנהגה התיכונ' והעושר להנהג' התחתונ') והנה ע"ז אמר

אל יתהלל החכם בחכמתו ר"ל שהוא מושפע מחכמתו ית"ש והיא הנהג' האישיית ואל יתהלל הגבור בגבורתו שהוא מושפע מגבורתו כמ"ש בפרקי' הקודמים שמצד הנהג' התיכונה שהיא ע"י המלאכים נקרא גבור ואל יתהלל עשיר בעשרו ר"ל בעושרו של חי עולמים שהוא ע"י המערכת כמ"ש במדרש עשיר יענה עזות זה עשורו של עולם ונקרא עשיר בעבור המון רובי חיילי השמים ומפרכותי' ומזלותי' שמהם נוזל הצלחת העוה"ז וסגולת זהב וכסף כמ"ש לי הכסף ולי הזהב כו'. ואחר שהניח הגזיר' השוללת לבל יתהלל באלה השלש' כי הם אינם שלו כי המה חכמתו וגבורתו ועושרו של חי עולמים אמר כי בזאת יתהלל המתהלל ר"ל המתהלל הקדום שמתהלל בחכמ' ובגבו' ועושר יתהלל בזאת כאשר ישכיל וידע אותי כי מידי זאת לו ויכיר טובתי וחסדי כי אני ד' עוש' חסד. והוא נגד הנהג' האישיות שמשפעת מצד חסדו הגדול ועליו העתיר המשורר אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי כמו שביארנו בשערים שער הנהג' בטוב טעם. ואמר ומשפט נגד הנהג' התיכונה שהיא במשפט וביושר ואמר וצדק' על הנהגת המערכת כי היא בצדק' אף לרעים כענין שאמרו בצדק' שמובחר הצדקה הוא נותנו ואינו יודע למי נותנו נוטלו ואינו יודע ממי נוטלו ומה תקנתי' ליתיב לגבאי של צדק' כך הענין מהנהג' הלז' שהוא ית"ש מסר רב טוב וחיות ושפע להמער' והיא תחלק לכל באי עולם והם לא ידעו ממי נטלו. וע"ז אמר המשורר צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך. הכוונ' שהצדק ומשפט המה מכון כסאך והוא כדוגמת הכסא שהוא תחת היושב עליו כמ"ש שמים כסאי ועל ידם מתנהג העולם כי ענין הכסא הוא שם מושאל על השגח' והתבוננות בעסקי העולם כמ"ש עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים (ויתכן זה ג"כ עפ"י מ"ש בזוה"ק כי צדק הוא דינא קשייא ומשפט הוא דינא רפייא. והכוונה כי צדק אשר הוא הנהגת המערכת אשר בעולם העשיי' כמ"ש ושחקים יזלו צדק ושם הדינים תקיפים והקליפות מתגברין. וזה ענין עשרה הרוגי מלכות לתקן העולם הלז' ולהעלות משם הנ"ק שהי' בבלתי אפשרי לתקן כי אם ע"י מיתתם כמבואר בעץ החיים כי שם הקליפות תקיפים. וז"ש צדק הוא דינא קשייא אמנם משפט בעולם היציר' אשר שם הנהגת המלאכים הוא דינא רפייא כנודע. ויתכן עוד כי צדק מבחי' מלכות הנקרא צדק וצדק' בסוד נערה ונער' כמבואר בזוה"ק אשר היא מקננת באופני' כמ"ש והנה אופן אחד בארץ וע"כ הנהגת האופנים נקראת צדק וצדק' כמ"ש ושחקים יזלו צדק ואמר תפתח ארץ תפר' ישע וצדק' תצמיח יחד. אמנם משפט הוא סוד תפארת ישראל והוא מקנן ביציר' ששם הנהגת המלאכים וע"כ קראתי שם הנהג' הלז' משפט. ודי בזה למבין). וע"ז אמר צדק ומשפט מכון כסאך שהמה מכון הנהגתך והשגחתך ומשפטך כי זה הוראת

שם כסא כמ"ש עומד מכסא הדין כו' וזהו הנהג' התחתונ' והנהגה התיכונ'. אמנם חסד ואמת שהיא הנהג' האישיית שנקראת חסד כמ"ש חסד אל כל היום:

יקדמו פניך. ר"ל שהם קודמים לשני הנהגות האלו שהמה מהשגחת פניך כמ"ש יאר ד' פניו כאשר ביארנו זה בפרקים הקודמים. וע"ז אמר כי אני ד' עוש' חסד ומשפט וצדק' על ג' הנהגות האלו. ובזה יותר ההערה שהעיר הרמב"ם ז"ל על מלת בארץ שהוא מיותר ולדברינו יונעם שהכוונ' שהוא ית"ש מנהג אף העול' השפל הלז' בג' הנהגות האלו ואמר כי באלה חפצתי לומר שאין הענין הנעש' ע"י המערכ' מבלי רצונו הגם שהיא פועלת כפי הטבע מבלי השקפת' להטיב לטובים ולהריע לרעים ויראה לכאו' שאין זה מרצונו ית"ש אחרי שהיא חומסת לה אנשים הטובים וכאשר טעה בזה איוב באמרו ארץ ניתנ' ביד הרשע אחרי שראה העוות וקילקול הדין שבאה לו ממנ'. ע"ז אמר כי באלה חפצתי שזה הי' רצונו ית"ש שיתנהג עפ"י הטבע כמ"ש ר"א בן פדת ניחא לך דאחריב את עלמא כו'. והותרו בזה הערות שהערנו דוק ותשכח. זהו הענין שאמרו כל העולם ניזונין בצדק' ר"ל ע"י הנהג' המערכת שנקראת צדק' כמו שכתבנו. והם ניזונין בזרוע ר"ל ע"י כחו הגדול וזרועו הנטוי' מבלי שום מיצוע רק הכל ע"י הנהגתו האישיית ואידך ר"ל שכל העולם כולו ניזונין בזכותם ר"ל ע"י זכותם המשיכו אור ושפע מעצמות המאציל ית"ש בכל העולמות אף בעולם התחתון הלז' והוא מבואר עפ"י מה שכתבנו שהצדיקים המה מזלות מהנהג' האישיית שעל ידיהם יומשך השפע לכל העולמות. אמנם מ"ש והם אף בזכות עצמם אינם ניזונין יתבאר בשערים ובס' בציר אביעזר על חידושי אגדות בס"ד בטוב טעם. וע"ז הענין ארז"ל בב"ר פ' ויגש רב לי עוד יוסף בני חי עווני רב שאמרתי נסתר' דרכי מד' ומובטח אני שיהי' לי במה רב טובך. והוא מבואר לדעתינו עפמ"ש בעקיד' שענין ההתעצבות של יעקב אבינו ע"ה על בנו יוסף בעבור שחושב כי כאשר יסתלק אחד מהם הנה בטל יחס המערכת הלז' בהחסר אחד משנים עשר כי הוא המנין מכוון נגד י"ב מזלות. וז"ש בתחל' כשנאבד יוסף חישב שכבר נתבטל ממנו הנהג האישיית הלז' כאשר נתקלקל הסדר והוא נעזב אל המערכת השמים. וע"כ אמר נסתר' דרכי מד' ואח"כ כשנתבשר שיוסף בנו חי הנה ידע כי חטא בזה במ"ש נסתר' ואמר שמובטח אני שיש לי במה רב טובך שזה הטוב והאור הגנוז אשר צפנת ליראיך כי האור הזה נגנז רק ליראיו כי עליהם חופף האור השגחתו ורומזות על השגח' האישיי' כמ"ש בפרק י"ג בשם הזוה"ק. והנה יצא לנו מכללות דברינו אלה כי הנהג' הלזו היא שורש בארץ גזעו אשר עליהם נבנ' יסוד הנהג' האישיית הלזו. ואל המליצ' הזו כיוונו במדרש שהבאתי והנה גפן לפני זה ישראל כי המה נטועים ונשרשים בשרשרות עבותות האהב' כגפן הלז'

ובגפן שלש' שריגים המה משה ואהרן ומרים כי המה היו המנהיגים הגדולים ומושלים במערכת הנהג' האישיית אשר על ידיהם הגפן תתן פרי' וסיפר אח"כ מהצמחת הגפן את ההשפע' האישיית וז"ש והיא כפורחת הפריח' גאולתן של ישראל עלת' נצה כו' ענבים שהפריחו מיד הנצו כו'. והוא הענין אשר דברנו כי ההנהג' האישיית הבאה מידו ית"ש לא תתל' בזמן כ"א ישועתו תצמיח ברגע קטן בלי הפעלת הזמן וזה שרמז בענין גפן הלז' שהוא מערכת הנהג' האישיית שלא נשתה' זמן בין הפריח' והנצ' והבישול כ"א הכל נעשה כאחד כי יד ד' היתי' בזה. וע"כ אין להזמן שליט' בזה. וזהו הענין שארז"ל בפ"ק דשבת הנכנס לבקר את החול' אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרוב' לבא ורחמי' מרובים ושבתו בשלום. וכבר כתבנו שהשבת מורה על הנהג' האישיית ע"כ אמרו שבת היא מלזעוק ורפוא' קרובה לבא ר"ל שהדבר הבא מהשגחת האישיית היא ממהרת לבא בלי איחור זמן וע"ז אמר ושבתו בשלום שהנהג' האישיית נקראת שלום כמ"ש בפרק ט"ו. וע"ז אמרו עוד שם בפ"ב עתיד' אשה שתלד בכל יום שנאמר הרה יולדת יחדיו ועתידין אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנא' ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום. והכוונה בזה כי הפעולות האלו הנעשים ע"י הטבע המערכת הנה הוא צריך אל הזמן. אמנם לעתיד שיהי' הכל מתנהג ע"י השגחתו האישיית אזי לא יצטרך אל הזמן ויגמור הווייתן מבלי השהות הזמן כמ"ש קודם החטא שאמרו רז"ל בו ביום שמשו בו ביום הוציאו תולדות וז"ש המשורר אלקים להצילני ד' לעזרתי חושה והכוונ' שע"י הנהג' התיכונ' הנקראת אלקים על ידה יהי' הצלת ד' שהוא שם העצם שהוא פועל ע"י הנהג' האישיות יהי' עזרתי בחיש ומהר מבלי השתהות הזמן כי הישוע' הבאה ע"י הנהג' האישיי' היא באה במהירו' אף ברגע קטן בלתי איחור והשהות הזמן. וזהו הענין מבואר ג"כ בנבואת זכרי' והיא הפטרת שבת חנוכה. וזהו תואר הכתובים וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר יעור משנתו ויאמר אלי מה אתה רואה ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבע' נרותי' עליה שבעה ושבע' מוצקות לנרות אשר על ראש' ושני זיתים עלי' אחד מימין הגולה ואחד משמאל' ואען ואומר אל המלאך הדובר בי מה אלה אדוני כו' ויען ויאמר אלי זה דבר ד' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבאות מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה ע"כ. והנה הענין הזה הוא סתום וחתום בחותם צר ונלאו בו כל חכמי לב לפרשו כי עמוק עמוק הוא. אמנם מה שנרא' לי לפי דרכינו בדרך רמז שרמז לנו על איכות הנהג' האישיית הלז' כי הוא תכונן ותתקומם בהקים הבית כי הוא מיוחס אל הנהג' האישיית כאשר כתבנו לעיל בפרק ט"ו בענין מ"ש רז"ל לא

אבא בירושלים של מעל' עד שאבא בירושלים של מטה. וכעת מצאתי קצת מזה בעקיד' ושמחתי כעל כל הון שיש לי עוזר מבעלי החכמ' ות"ל ית"ש שכוונתי לדעתו הגדול' אמנם איך שיהי' הנה הוא מבואר שהנהג' הלזו היא מתייחסת לבית הגדול המקודש הלז' וכל מעשיו וכלי מכונותי' הוא מכוון אל הנהג' האישיית אשר בעולמות העליוני' כאשר ביאר הזוה"ק והרב בעקיד' הפליא בזה והרא' גודל חכמתו בהתפלספות הלז' וביאר איך מעשה המשכן הוא מכוון ונרמז לעולם העליון יעיין המעיין בדבריו. והנה ע"ז הענין הרא' לו מנורת זהב כולה והוא רומז על הנהג' האישיות הלז' כאשר ביארנו זה בשערים שער ההנהג' כי השלחן והמנור' המה שני מערכות מערכת הכוכבים הכולל ומערכת האלקית האישיית והשלחן הוא הנהגת המערכת. וע"כ אמרו הרוצה להעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון הוא עפ"י מאמרם בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא תליא והיא בהנהגת המערכת והמזלות והרוצ' להחכים ידרים וסימנך מנור' בדרום כי היא השפע' האישיות אשר הוא נהר יוצא מעדן והוא תעלומות חכמ' אשר עלי' נאמר והחכמה תחי' את בעלי' וזה ענין המנור' שהראה לו וגולה על ראש' הוא מעיין הברכות אשר היא אם כל חי וממנה יוצאים כל השפעות התלויים ברצונו וחכמתו ובינתו ית"ש ושבעה נרותי עלי' המה שבעה כוכבי לכת שביארנו והמה השבע' רועים שביארנו לעיל ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה והמה הצנורות אשר מהם נוזל השפע להמנור' הלז' והוא שבע מדותיו ית"ש אשר המה הצנורות אשר מהם יזל טל ברכות וגשמי נדבות וז"ש בכפל לשון שבעה ושבע' אפשר שבעבור שכל אחד כלול משבעתן כנודע ושנים זיתים עלי' המה שני הגלגלים אשר זכרנו. האחד הגלגל הגדול המניע ממזרח למערב. והשני אשר בו אפודת חגורי המזלות והוא נרמז ליצחק אשר ממנו יצא יעקב שהוליד שנים עשר שבטי יה כדוגמת שנים עשר מזלות וכ"כ העקיד' בפ' ויגש שער ל"א וז"ש אחד מימין הגולה זה אברהם ואחד משמאל זה יצחק כנודע. והנה אותן הזיתים כבר ביארו רבותינו כי מהם נגמר תיכף ומיד השמן בלי שום כתישה וטחינ' ונוזל לנרות האלו דרך שבעה מוצקות. וע"כ הוא תמוה מה אלה אדוני איך נגמר הדבר בלי שום שהיית הזמן ותחבולו' אנוש. וע"כ השיב לו זה דבר ד' אל זרובבל אשר הוא עוסק בבנין בהמ"ק אשר הוא רומז אל הנהג' האישיית הלז' כי ע"ז לא יצטרך שום חיל וכח ותחבולות אנוש כ"א ברוחי אמר ד' שנגזר הכל מרצונו בלי שום אמצעים והשהות הזמן. וע"כ אמר מי אתה הר הגדול הוא סנבלט שביקש למנוע אותו מבנין הבית כי אחר שהעזר האלקי' הוא בעוזרו אין צריך לשום עזר המלך ושרים וז"ש והוציא את האבן הראש' היא הנהגה האישיית הלז' אבן בוחן פנת יקרת ועלי' אמר המשורר אבן מאסו הבונים היתי' לראש

פנה תשואות חן חן לה כי אין צריך לשום מפעלות אנושיי להחזיק לה תשואת חן וחסד. סוף דבר נתבאר מה שרצינו לבאר בזה הפרק שהנהג' האישיות לא תתלה בזמן. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק כה

להיות שביארנו בפרקים הקודמים שענין המערכ' הכוכבים המה אשר הנהגותם נודעה לכל. אמנם ההנהג' האישיית הוא נעלם ונסתר ולא ישיגנה כ"א הפקח והנלבב אשר הבחין בברור שכלו ועוצם הכרתו איכות השגחתו ית"ש והנהגתו האישיית אשר היא מסור' בידו להנהיג בו הקרובים אליו והרוצים בגזירתו אמנם העובדי כוכבים מכחישים זה וכמ"ש ע"ז המשורר למה יאמרו הגוים אי' אלקיהם ואלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה. ויש להעיר בזה לפי הפשט אשר המאמר ואלקינו הוא מאמר סותר לדבריהם שאומרי' אי' אלקיהם והנה יש לדקדק לפ"ז דמתחלה אמר לא לנו ד' לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך ואמתך שעכשיו בהיותך מסתיר פנים מאתנו אין שמך מחולל באמרם אי' אלקיהם כי לא נראי' פעולותיו וא"כ מה הי' המקרא חסר בזה שהוצרך עוד לומר שאלקינו בשמים מי לא ידע זה שהוא בשמים ויעשה כל מה שיחפוץ. אך לדעתינו הכל הוא מאמר העובדי כוכבי' שהם יודעים שענין אלקותינו הוא הבורא ית"ש בכבודו ובעצמו המנהיג בהנהגתו האישיית כמ"ש ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. אמנם אלקותם הוא המערכת השמיים. וז"ש שעכשיו שהנהג' האישיית אינה נראית בעולם אמנם הנהג' המערכת היא נראית לעין כל. וז"ש אי' אלקיהם והיא הנהג' האישיית אשר ע"ז נק' אלקי ישראל וזה אינו נראה אמנם אלקינו מה שאנו עובדים והיא מערכת הכוכבים הוא נרא' לעין כל בשמים כל אשר חפץ עשה אחרי שאנו רואים שהוא משפיל אתכם שבודאי אין זה רצון אלקיכם ע"כ לומר שהוא ברשותו ויעשה כל מה שיחפוץ זה עיקר טענתם הבדוי' והכוזבת בעבור שהנהג' האישיות היא חבוי' וטמונה. וע"ז הענין יסד המשורר מזמור השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע יום ליום יביע כו' אין אומר ואין דברים כו' בכל הארץ יצא קום כו' לשמש שם אהל בהם כו' תורת ד' תמימה כו' משפטי ד' אמת צדקו יחדיו עד יהיו לרצון כו' ויש להעיר במזמור הלז כמה הערות:

הערה א' מ"ש השמים מספרים כבוד אל מה ענין סיפור הלז' כי הם אינם בעלי גשמיים ולמי ומי המה מספרים:

הערה ב' מ"ש ומעשה ידיו מגיד כו' מה ענין מעש' ידיו. ורז"ל דרשו מעשה ידיהם של צדיקים וגם זה אינו מובן:

הערה ג' מה טעם שנותו את טעמו בזה ולא אמר מספר כ"א מגיד ומה ענין הגדה הלז':
הערה ד' למה הזכיר כאן הרקיע שנראה שהוא ענין זולת השמים שהזכיר ומה ענינו:
הערה ה' מ"ש יום ליום יביע אומר ולילה ללילי יחוה דעת מה ענין הימים האלו שמביעי' אומר ומה ענין הלילות המביעים דעת שלפי האמת אינם בעלי אמיר' ודיע'. גם מה טעם השינוי שהזכיר אצל היום אמיר' ואצל הלילה דעת:
הערה ו' מ"ש אין אומר ואין דברים שהוא סותר למ"ש בתחלה יביע אומר השמים מספרים. גם מ"ש בלי נשמע קולם הוא מיותר שבודאי אם אין אומר אינו נשמע קול. גם הוא כפל לשון במ"ש אומר ודברים. ואנחנו לא נדע ההבדל ביניהם:
הערה ז' מ"ש בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. שהוא סותר למ"ש בתחלה אין אומר ואין דברים גם הוא מיותר לאחר שאמר בכל הארץ. הנה נכלל בזה קצה התבל שהיא בכללות הארץ:
הערה ח' מ"ש אח"כ לשמש שם אהל בהם והזכיר מעלות השמש ואופני מהלכתו ואיכות חמימותו מה ענינו לכאן:
הערה ט' מ"ש אח"כ תורת ד' תמימה ופרט ששה דברים המגדלים שלימות' והם משיבת נפש מחכימת פתי משמחי לב מאירת עינים עומדת לעד צדקו יחדיו ואנחנו לא נדע איכות מעלתם ואיך המה מושלמים ע"י תוה"ק:
הערה י' מ"ש אח"כ הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקי' מדבש. ואינו מובן איך מתייחס מעלת לזהב ופז ודבש. ושאר הערות שיש להעיר בזה עד תשלום המזמור לא רצינו להעיר בכדי שלא נצא מדרך הקצרה והרוא' יראה אותם עין בעין:
אמנם לפי דברינו יתפרש יפה בדרך רמז שהוא כיוון אל שני הנהגות האלו והמה הנהגת המערכת הכוכבים הקבועים בשמים והנהג' האישיית. ועל הראשונ' אמר השמים ידועים הנראים לכל המה מספרים כבוד אל לכל הבריות כי הוא ניכר לכל גדולת האדון מגדולת עבדיו ומשמשיו הנראים (ובזה הותר הספק א'). אמנם ומעש' ידיו שהוא הנהג' האישיות אשר הוא מעשה ידיו בפועל בלי שום מיצוע (וע"כ ארז"ל מעשה ידיהם של צדיקים כי השפע הלז' נשפעת ע"י מעשיהם של צדיקים וז"ש ומאי ניהו מטר כי המטר נמשך מהשפעה אישיית) מגיד הרקיע שעל ראשי החיות שמשם נמשך השפע' הלז' כמ"ש לעיל בפרקי'. ועל כן אמר מגיד שהוא ענין נעלם כמ"ש בזוה"ק כי הנהג' האישיית הלז' היא חבוי ונעלם ולא ידעם כ"א המשכיל (ובזה הותר הערה ב' ג' ד'). יום ליום יביע אומר הכוונ' כי השפעה האישיות הלז' הנקראת יום כמ"ש לעיל בפרק י"ג כי יש בה היתרונות אשר ליום הנה הוא בהנהג' האישיות הלז' כמ"ש בפרק ט"ז ונתבאר בסמוך

בס"ד ואמר שהימים האלו המה מביעי' ונובעים אהבה ותפארת כמו יתאמרו כל פועלי און. את ד' האמרת היום. וד' האמירך היום. שהוא לשון חיבה ותפארת. כן ע"י הנהג' האישיית הלז' המיוחדת אלינו הנה אנו מכירים גודל חביבותו עלינו בהשגחתו עלינו בפרוטרוט גם זאת הית' לנו לכבוד ולתפארת ולילה ללילי' היא הנהג' המערכת מחווה ומורות לנו דעת להכיר הבורא ית"ש. כי ע"י הנהגות הגלגלים והמערכות יכיר אלקי עולם ד' המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית מכח שאין לו הפסק וכמ"ש מרגליות גדולה הי' בצוארו של אברהם אבינו ע"ה שכל חולה שרוא' אותה מיד מתרפא וכשמת אברהם נטל' הקב"ה ותלא' בגלגל של חמה. וכבר ביאר יפה הרב בעקיד' שהמרגליות הלז' היא הוראת דעה והשכל באמונת אלקי עולם שכל חולה באמונ' הלז' שראה אות' והיטיב בעיניו דעתו מיד נתרפא מארס המינות אשר הי' עוקצתו. וכשמת אברהם תלאו הקב"ה בגלגל חמה כי על ידה ניכר מציאותו ית"ש ולא נכחד הדעת הנכון (ובזה הותר הער' ה'). אין אומר ואין דברים אמר על הנהג' האישיית כי הוא טעם נסתר. וע"כ רוב המון הבריות אין מכירין מעלת'. וע"כ אמר אין אומר ר"ל שאין נראית מעלת האמיר' והשבח והתפאר' הלז'. ואין דברים ר"ל שהבריות ידברו בעדה ויתפלספו עלי' לחקור על מהות' כי אינם מתבוננים בה כלל. והטעם הוא מבלי נשמע קולם ר"ל שהוא מבלי נשמע קול הברת הנהג' הלז' כי היא צנוע' ככלה לא נשמע קולה כי היא משפעת לאנשים הקרובים אל ד' בחשאי (ובזה הותר הערה ו'). אמנם הנהג' המערכיות הנה נשמע קול הברת' כי בכל הארץ יצא קום ומשיחותם וע"כ היא לא נעלמ' מעין ואף בקצה תבל מליהם של הבריות ממנה ומהנהגת' ומתהתחכמותם על ידי' לממציא כל המציאים (ובזה הותר הערה ז') והנה הזכיר השלטון הגדול אשר במערכת והיא השמש אמר כי לשמש שם אהל בהם כי היא מושלת בכל חיילי הכוכבים וצבא השמים. אמנם להורות כי הוא ג"כ אינו מלך כי יש עליו מלך אשר הוא נכנע לעבודתו ע"כ אמר שאם שהוא נתון באהל ונרתיק' שלו הנה הוא יוצא בע"כ ממקום חדרי עונג שלו כחתן היוצא מחופתו ואם שהוא צער לו אמנם בהכירו שעוש' בזה רצון קונו הנה הוא שש כגבור לרוץ אורח. כאשר פרשנו בזה מה שיסדו מסדרי התפל' שמחים בצאתם וששים בבואם עושים באימ' רצון קוניהם. הכוונ' שאם שהם עומדים ומשמשים בחיל ורתת וזיע בהיותם משמשים לפני מלך רם ונשא. אמנם אעפ"כ המה בשמח' כי הם יודעים שבאותו יראה ופחד המה עושי' רצון קוניהם כי זה רצונו להתיירא מלפניו. וז"ש עבדו את ד' בירא' ר"ל שתדעו שבירא' זו אתם עובדים השם ועושים מצותיו שציוונו לירא מפניו כמ"ש את ד' אלקיך תירא ועי"ז תגילו ברעדה כי בזה מקיימים מצות קונם. וז"ש שמחים בצאתם וששים בבואם

אף שהם בפחד ורתת אעפ"כ הם שמחים בזה כי הם יודעים שעושים באימה זו רצון קוניהם ושמחים בקיומם מצו' זו. וז"ש ישיש כגבור לרוץ אורח שאם שהוא ירא וחרד אעפ"כ הוא שש ואם שהוא דבר קשה אצלו ואמר במהלכתו כי מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ר"ל אותו הקצה שסיבב אתמול הוא מסבב גם עכשיו וזה מור' שמעשהו אינו לרצונו כ"א כפי הטבע שהטביע בו הבורא ית"ש כמ"ש החסיד בחו"ה שער הבחינ' שע"כ הוא ית"ש ברא בריות משונות זו מזו להורות שעשה זאת ברצונו כי העוש' ברצונו הוא עושה מעשים משתנים כרצונו וחפצו. והורה בזה המשורר לבל נטע' אחר מערכת השמים ח"ו כי הוא מבואר כי אין להם שום ממשלה כ"א הכל נכנעים לפני הבורא ית"ש אשר הוא גבוה עליהם. וביאר זה מהשמש שהוא החשוב שבהם ששם לו אהל ונרתיק' בהם אעפ"כ הוא יוצא בהכרח ושמח בזה שזה מורה שיש גבור עליו אשר הוא מוכרח לעשות רצונו. והב' כי הוא עושה פעול' אל תמיד שזה מורה שאין זה ברצונו כי אם בטבע שהטביע בה הבורא ית"ש (ובזה הותר הערה ח'). ויתכן לפרש מ"ש ישיש כגבור לרמוז שאין השפעתו מתחדש אצלו לפי רצונו שא"כ יתחייב אצלו העצם. אך היא כפעול' הנעשה בו על קנין השלם שאינו מתחדש אצלו שום דבר. וע"כ הוא שמח בפעולתו כי כבר ידע שהוא ביכולת על הפעול' הלז' שכבר עשה אותו תמול שלשום. וז"ש ישיש כגבור לרוץ אורח שהוא דבר המורגל אצל הגבור לא יחרד ויתעצב ע"ז. וכן השמש בתקופתו כי מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם בתמידות והרגל וע"כ לא תתעצב כי היא יודעת שתוכל עשוהו ואמר עוד ההבדל אשר בין המערכת הכוכבים לבין השגח' האישיית כי היא שופעת על הכלל לא תוכל למנוע משום אדם הן טוב השפעת' הן הרע אשר תזול ממותרותם כמ"ש המחקרים וז"ש ואין גם אחד נסתר מחמתו שזה מורה שאין ענין רצוני כ"א טבעיי לא תשקיף על בחי' המקבלים שתופיע על הראוי לבד כי אין בידה טובה רק לפי הטבע ההכרחיית. ויתכן שכיוון בזה כי אין הארתו וחמימותו מושפע מאתו ברצון או בטבע דרך עילה ועלול והשתלשלות באופן שיהי' זמן שהי' הוא בלבד זולת החמימות והאור הנמשך ממנו אך השמש אין נסתר וחבוי בשום עת מחמימותו כי תיכף במציאות' נמשך האור והחמימות ממנה בדרך חיוב והבן זה והנה אחר שהזכיר הנהג' המערכת ואיך היא מסור' בידו ית"ש ואין לה שום כח ואיל לשנות גזירותיו היחל לספר מגדולת ומנפלאות של הנהג' האישיית כי היא קשור' ומתאחדת בו ית"ש משא"כ המערכ' שהיא מרוחקת ממנו ואם שהוא יודע ענינה אך זה רצונו לסלק השגחתו ולעזוב ההנהג' בידה. וכמ"ש ידע מה בחשוכא ונהורא עמי' שרי שהכוונ' בו לדעתי שהוא ית"ש יודע מה בהנהג' המערכיות שהיא נדמה לחשך כמו

שכתבנו אך הוא אינו משגיח עלי' ועוזב ההנהג' בידה. אמנם הנהג' האישיית שהיא נדמה לאור עמי' שרי אינה זזה מתח"י חבוקה ודבוקה בו. והנה לעומת שלימות הנהג' האישיית בחמשה בחי' שאמרנו. והנה לעומת הבחי' הראשונ' שהנהגה האישיות היא עפ"י שיעור והראוי והמוגבל ולא תעדיף ולא תחסור. ע"ז אמר תורת ד' תמימה ר"ל שתורת ד' שהיא באמת הנהג' האישיית שהיא מנהגת העולם כמ"ש אם בחוקותי תלכו כו', וכמ"ש החסיד בחו"ה שער הבחי' והיא תמימ' ושלימה כי דבר השלם אינו מקבל חסרון ותוספת וע"כ היא משיבת נפש. ולעומת הבחי' ב' והוא שהיא תכווין ותצמצם לאיש הפרטי הצריך אל הדבר הלז' כמו שאמר במטר שהוא בשביל אחד הצריך למטר. וע"ז אמר מחכימת פתי שהיא תכווין ותשקיף אל זה הצריך יותר אל החכמ' ותחכים אותו הבחי' ג' שהנהג' האישיית תפול על מקום הראוי לזה וע"ז אמר פקודי ד' ישרים שהמה מסתכלים בהשקפת הצדק והיושר להשקיף על איזה מקום הצורך מביא ע"ז. וע"כ המה משמחי לב כי כאשר יפול הדבר על מקומו הנאות לו הנה זה יוליד שמח' בלבות האנשים. ועל הבחי' הד' שהנהג' האישיית תשקיף על הנולד אם לא יהי' הדבר הזה לפח ולמוקש באחרית הימים. וע"כ תמנע לפעמים טוב מבעליו בעבור ראות' הרעה הנצמחת מזה באחרית הימים. וע"ז אמר מצות ד' ברה מאירת עינים להשקיף על הדברים העתידים להתהוות ולצמוח מזה הבחי' ה' היא זולת חמש' הבדלים שביארנו מצד איכות הפעול' רק מצד נצחיות' כי הישוע' הבאה מפאת השגח' האישיית היא לנצח כמ"ש נעימות בימינך נצח כמו שפרשנו לעיל פ"ב. וע"כ אמר יראת ד' טהור' עומדת לעד. ועל הבחי' ה' מחמשה בחי' שזכרנו לעיל פט"ז והוא שהנהג' האישיית תשקיף על זמן הראוי. וע"כ לפעמים תעשה דבר אחד ואח"כ תעש' הפכה וכאשר יתבונן המשכיל בהם יראה שאינם סותרים ומנגדים זה לזה כי כ"א צודק לפי זמנו ומועדו וכמ"ש ודבר בעתו מה טוב ואמר את הכל עשה יפה בעתו ואמר ועת לכל חפץ תחת השמי'. וז"ש משפטי ד' אמת צדקו יחדיו כ"א צודק בזמנו ומועדו. והנה אחר שביאר היות הנהג' האישיית הלז' מושלמת בששה בחי' הנזכרי' אמר עוד שיש בה שני שלימות. האחד השלימות אשר הוא מדבר הערב אשר הוא טוב לפי שעה. והב' אשר הוא מועיל לאחר זמן ואין בה ערבות עצמותיי רק שבמחיר' יכול לבא לידי ערבות ודברים מועילים כמו הזהב והפז כי לא ימלא רעבונו בזהב וכסף אך בתמורת' יכול לקנות כל מה שירצ'. וז"ש הנחמדים מזהב ומפז שאין להם ערבות רק שהוא דבר נחמד. ומתוקים מדבש ונופת צופים שהוא דבר הערב. ובתוה"ק יש שני שלימות אלו וכן בהנהג' האישיית. וע"ד מסדרי התפל' ישמחו במלכותך שומרי שבת כו' עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך שענין

השביע' היא ענין הערבו' ועונג הוא דבר הנחמד שיענג אדם בה. ואמר שעי"ז יזכו עם מקדשי שביעי להנהג' הלזו. כי שבת מורה על הנהג' זו כמ"ש בשערים באריכות ולעיל בפתיחת המאמר ובפרק ב'. ובהנהג' הלזו יבא להם הערבות בשביעה וגם העונג בדברים נחמדים. ואמר שגם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב והוא עפ"י שיש עוד הבדל בין הנהג' האישיית להנהג' המערכת והוא כשיושפע לו רוב עושר והצלח' ע"י הנהגה הכוללת שהיא עפ"י הזדמן אזי אם הוא יחסר ממונו לצדק' או לשאר דברים שהיושר והצדק' ליתן בהם. הנה בזה לא מיבעיא שלא יעדיף לו רוב שפע ע"י הברכ' כ"א לא ימלא לו חסרונו כי אינו שופעת בכוונת מכוין לכך אם יצדק אדם מעשיו וינהג בשפע הלז' על הצדק והיושר ויפזר במקום הראוי לפזר לא יעדיפו לו בעבור זה. וגם אם יקמץ ויחשוך מיושר אזי לא יגרע לו בעבור זה מטרף חוקו. ואדרבא אם יפזר הון ועושר ופיזור נתן לאביונים אזי יחסר לו אמנם אם יקמץ מליתן ולפזר לאביונים אזי לא יחסר לו. אמנם בהנהג' האישיות היא שופעת בכוונת מכוון לכך אם יצדיק אדם מעשיו וינהג בשפע הלז על צדק ויושר ויפזר במקום הראוי לפזר וליתן מתנות לאביונים. הנה בזה יושפע עליו השפע הלז מלא חפניו וימלא ידיו מברכותיו אמנם אם יגרע מצדיק עינו ויאטום אזנו מזעקת דל אזי גם השפע הלז' יגרע טרף חוקו וז"ש גם עבדך שהוא מושפע ע"י הנהג' האישיית שעי"ז נקרא עבד כמו שכתבנו בפרק ב'. נזהר בהם בעשות אחת ממצו' ד'. הגם שיש בו חסרון כיס כי בשמרם עקב רב. ר"ל שע"י שמירתו אותם יושפע עליו רב טוב ושפע מהנהג' העליונ' וכמ"ש כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך. והנה באמת ראינו כמה אנשים קשי עורף יד עני ואביון לא החזיקו והמה גאון שבעת לחם שלות השקט הוא להם אין שטן ופגע רע. אך באמת מי שיהי' מוצלח עפ"י המערכת הכוכבים שנולד בטוב המזל הנה באמת היא לא תשקוף על הכנת המקבלים אם הוא ראוי אליו ומתנהג בה ביושר. ואדרבא אם הוא פנים קלקל ויעצור חיל נכסיו מלפזרם על הדלים ואביונים אזי יהי' הממון הלז אשר עפ"י המערכת שמור אצלו משא"כ אם יפזרם. וז"ש אדון החכמים יש עושר שמור לבעליו לרעתו שהכוונ' אצלו לדעתי שהודיענו דבר שהוא זרות נפלא ע"פ הדת אלקי שאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ואמרו מלח ממון חסר וא"ד חס"ד. והכוונ' בזה שללישנא קמא צריך דוקא לחסור אותו בצדקה לעניים. ולאידך לישנא דאמרי חסד סגי אף בגמילות חסדים שילוה לעשירים כמ"ש גדול' ג"ח מן הצדק' שזה לעניים וזה אף לעשירים או שיטיל מלאי וכמ"ש גדול המלו' יותר מן העושה צדק' ומטיל מלאי יותר מכולם וא"צ לחסור מעותיו בצדק'. והנה מכל זה מבואר דעיקר קיום העושר בהיותו מתנהג בו ביושר

ובמשפט עפ"י דת תוה"ק בל יהי' מכף מעוול וחומץ כי זה לא יועיל עשותו צדק' כי הוא מצוה הבאה בעבירה. אמנם הוא הראה לנו שיש עושר שהוא שמור לבעליו בשביל רעתו וז"ש לרעתו בשביל רעתו והלמד משמשת בלשון בעבור. בעבור שהוא רע ובליעל ואכזר ואינו מרחם על הדלים וקובץ על יד כסף תועפו' לו. מה שאין זה בעושר הבא מפאת השגחה עליונ' כי לא תאיר ולא תופיע כ"א להראויים בל יתייצב לפני חשוכים כי לא לפניו חונף יבא כ"א לפי מעשיו הטובים כך ייטיב לו. אמנם יש עושר הבאה מפאת המערכ' כי הוא שמור לבעליו בשביל רעתו מגודל רוע לבו ואינו מחסר ממון משא"כ העושר הבא משפע האישיי הוא ההיפוך מלח ממון חסר. אמנם באמת אף אם יצמח לאדם שפע וברכה ע"י המטרכ'. הנה העצה הישרה עפ"י הדת אלקיי שיחסר אותו וישפיע לזולתו וע"ז אמר מלח ממון חסר כי באמת מה שהוציא הזריעה לצדק' למליח' כי המליח' היא לדברים שאינם מתקיימים בהשהותם כי יפול בהם הרקיב' או שמחמת החמימות ההבל יסריחו ויעל' באשם וצחנתם והמליח' הוא לקיום דברים כאלו. כן ענין הממון הוא מטבעו דבר שאינו מתקיים לזמן מרובה כמ"ש כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא שחוזר בעולם. וארז"ל למה נקראו שמם זוזים שזזים מזה לזה. וע"כ הממון הואיל והוא דבר שאינו מתקיים הנה הדבר המקיים אותו הוא כמליחה לבשר שאינו מתקיים. והנה באמת כאשר יזרע לצדקה הגם שהמערכת לא תוסיף לו כי היא אינו מפאת מכוון. אמנם הוא ית"ש יוסיף לו ע"י השגחתו האישיית. וז"ש המשורר אני בצדק אחזה פניך וארז"ל שלא כמדת ב"ו מדת הקב"ה מדת ב"ו אדם נותן דורון למלכות ספק מקבלי' אותו ממנו ספק אין מקבלין אותו ממנו ואת"ל מקבלין אותו הימנו ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה. אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם נותן פרוטה לצדקה זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר אני בצדק אחזה פניך [בבא בתרא פרק השותפין]. והכוונ' אצלי לדבריהם כי העושה צדקה הוא מקבל השפעה מפני השכינה והיא הנהגה האישיית. וז"ש מקבל פני השכינה. וז"ש אני בצדק אחזה פניך ר"ל ההשפעה הבא מאור פני מלך חיים. וז"ש למעלה מזה על ענין הנהגה הלז' ובזה היחל המזמור הלז' בלשון תפלה לדוד שמעה ה' צדק כו' [תהלים יז]. והנה לדעתי שענין מזמור הלז' מוסד על העתירו לה' שישפיע לו מיטיב השפעתו. והוא הנהגה הבאה מהשגחתו העליונ' וז"ש בני קרח אחר שקוננו על חורבן בהמ"ק בעבור ההפסד הלז' שנפסקה השגחתו העליונה מהם וז"ש כאיל תערוג על אפיקי מים שאין לה כן נפשי תערוג אליך אלהים ר"ל אל השפעתך העליונה אשר הוא ע"י הדביקות הנפלא בו ית"ש כמ"ש בפרקים שזהו מ"ש כאשר ידביק האזור על מתני איש כן הדבקתי לי בית ישראל כו'. ואמר צמאה נפשי לאלהים לאל חי והוא צדיק

חי עולמים שהוא ברית מלח עולם המשפיע לכנס"י מתי אבא ואראה פני האלהים ר"ל השפעה האישיית הבאה מאת פניו כמ"ש ע"ז יאר ה' פניו אליך כמ"ש בפרקי' היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום אי' אלהיך ר"ל הנהגה האישיית אשר בזה הוא אלהיך בפרוטרוט כמ"ש אלהי ישראל וכמ"ש בפרקי' הקודמים אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי ר"ל שאזכור ההשפעה האישיית הסדורה מפאת מכוון אשר היא עודפת על הנהגה האישיות בחמש בחינות והוא מה שהיא משקפת על האיש והזמן והמקום והשיעור הראוי ומשקפת על העתיד שלא יצמח מזה רעה. והנה על האיש והשיעור הראוי אמר כי אעבור בסך ר"ל שאני שהוא האיש הראוי עברתי בהשפעה האישיית הלז' שהוא בסך וחשבון הראוי. ועל בחי' המקום אמר אדדם עד בית אלקים ששם מקום הראוי כי שם צוה ה' את הברכה. ועל השקפה שלא יצמח רעה אמר בקול רנה ותודה כי לא יצדק הרנה ותודה אם יצמח מזה רעה באחרית הימי'. ואפשר מטעם זה אין אומרים שירה על הנס שבח"ל אחרי שבאה מפאת המערכה כמ"ש לעיל בפרק ב' אפשר שיצמח מזה רעה באחרית הימים. ואפשר שזה הטעם שברכות בלעם חזרו לקללה כי הוא לא הי' יכול לברכם כדי שימשך עליהם השפעה בברכתו מהשפע' אישיית כי ענין הברכ' מלשון בריכה כאשר פירש בזה הר' אלבו בספר העקרים שהברכ' הוא מענין הבריכה כדמיון הבריכה שתחילה נמשך לתוכה ואח"כ מספיקי' ממנה כל הצורך עכ"ד והכוונ' לדעתי שהמברך הוא אמצעי בין הבורא ית"ש והוא כדמיון הבריכה שהוא אמצעי בין הנהר אשר ממנו יוצא מים אל השדה וכבר הארכנו בזה בשערים. והנה בלעם הרשע בודאי לא הי' אמצעי שישאב השפעה ממקור הברכות והוא השפע' האישיית כי לא יבא שם רשע רק הי' משפיע מן טוב המערכת. וע"כ חזרו לקללה כי מטוב הלז' יצמח רעה באחרית הימים. וע"ז אמר בקול רנה ותודה. וזהו מורה שלא יצמח ממנו רעה באחרית הימים. ועל בחי' השקפת הזמן הראוי אמר המון חוגג כי זה הי' בזמן הראוי שחוגגי' שמחת החג כי אז הוא זמן השפע' האישיות כי המה מקראי קודש. והנה אח"כ התנחמו נפשם באומרם מה תשתוחחי נפשי מצד אבידת דבר יקר הלז' ומה תהמי עלי מצד שאני הגורם ע"ז. כמ"ש כי בפשעכם שולחה אמכם הוא השפעה האישיית אם כל חי שהוא בינתו ית"ש הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו. ר"ל הישוע' הבאה מאת פני זיוו והדרתו והשגחתו המעולה. ועל הישוע' הלזו אמר ושם דרך אראנו בישע אלהי'. וכמ"ש רז"ל כל השם אורחותיו בעוה"ז זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך א"ת ושם דרך אלא ושם דרך. והנה כוונת רז"ל במ"ש אל תיקרי יתבאר על נכון אחר שנקדים הצעה קטנה ולחשיבות הענין איחד לו פרק בפני עצמו:

פרק כו

בפ"ק דסוטה ואת דכא ושפל רוח. ד"ה ור"ח חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דבא ומסתברא ממ"ד אני את דכא שהרי הניח הקב"ה את כל ההרים והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה אמר ר' יוסף לעולם ילמוד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני:

אם היות שכתבנו שענין ההנהג' האישיית הלז' היא נדמה לאור ע"כ נשכיל ונבין ממוצא דבר אופני הכנותינו לקבל האור הגשמי הלז' בעיני בשר ככה נדע איך יהי' סיבה ההכניית והפעליית לקבל האור הלז' רצוני שיתפלש הדרך להיות שופע מבלי הכנותינו כדמיון אור הגשמי:

הקודם הוא מבואר כי כבר כתבנו בפרק ט"ז שענין הנהגה האישיות הלז' נקרא אור בעבור החמש' יתרונות שנמצאו באור הלז' שימצא ג"כ ביתרון הנהגה האישיית הלז'. אמנם עיקר ההנחה וגדר שבעבורו נקרא אותו אור בעבור שהוא נדמה לאור שהוא יאיר אורו על מקום חושך ואפילה שאין בה שום הכנה ונטי' באופן שיקובל ויתייחס האור לה אמנם הוא חושך שהוא ההיפוך מן האור ואעפ"כ הוא שופע ותאיר בו ביתרון ממה שיהי' במקום אשר מתייחס לאור הלז' כי אז יחשך אורו כמ"ש שרגא בטיהרא מאי מהני. כן הענין האור השפעה האישיות הלז' שהוא שופע על מי שאין בו שום הכנה לקבל אור הלז' וכמ"ש לעיל בפרקים. וע"כ נשכיל ממוצא דבר והמה כלי הרואים העיני בשר אשר המה מקבלי' האור והבהירות המאור הגדול וכבר כתבו החוקרים שענין ההשגת האור ע"י כלי המובטים הוא שהעינים המה כלי מלוטשים נעדרי המראות והגוונים וע"כ יקבלו כל מראה וכל גוון שיעמוד לנגדם וישיגו הצצת האור ע"י הכלי הלז בעבור שהיא נעדרת הגוונים תקבל כל אור וכל גוון המאוריי שתעמוד למולם כן הענין באור השפעה האישיית שתופיע לעיני שכל נפש האדם אם הוא כלי מלוטש ומזוכך בלתי מגועל בצחנת ודופי השאור שבעיסה אשר הוא בעכרינו והוא מעודר הגוונים שבל יחשוב בנפשו שכבר הוא קיבל גוון הראוי להצלת האמת ויחזיק עצמו שהוא כבר קנה שלימות מה שאם יחזיק עצמו לזה הנה לא יציץ עליו האור הלז' שהוא אינו מושג כ"א לעיני שכל המלוטשים מתאוות החומריות המטיפים השכל וגם המה מעדרים הגוונים שהכיר בעיני שכלו שעדיין לא התחיל לקנות השלימות האנושיי ואם כולו הפך לבן טמא הוא כי אם ידמה שאודם העונות כבר נלבן כשלג טמא הוא. וכמה יצדק לזה מאמרם ז"ל בחלק דצ"ב אר"א לעולם הוי קבל וקים א"ר זירא תנ"ה בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו עכ"ד. והכוונ' מבוארת לדעתינו כי אחרי שאור השפעה האישיית הלז'

הוא נדמה לאור הגשמי כמו שהאור הגשמי לא יאיר כ"א באפילה. ר"ל ששם יתפלש אורו ויבריק זיווה משא"כ במקום האור לא יופיע אורו כמ"ש שרגא בטיהרא מאי מהני כן האור השפעה האישיית הלז לא תופיע כ"א למקום אופל ר"ל למי שמחזיק עצמו לחושך ואופל אין נוגה לו בנר מצוה ואור תור' כי יודע גודל פחיתותו לעשות הדבר בשלימותה אז יופיע עליו האור האישיי וחי וקיים לנצח. וז"ש הוי קביל וקיים. ור' זירא הביא ראי' עוד יותר כי למי שמחזיק עצמו לאין ויודע חסרונותיו אף אם הי' לו מדות פחותות כי א"א לאדם הלז' להיות מוחזק בשלימות מבלי מחסור אעפ"כ אין מדקדקין אחריו כ"כ כמו בבית אפל שאין פותחין בו חלונות לראות את נגעו כי המעלה הלזו והוא הענוה היא מחסם ולבוש לאדם בל יראה דפיו וגיעולו. משא"כ אם יחזיק עצמו לשלם בדבר מה הנה אזי יראה יראה פחיתותו ודופיו ורשעו על פניו יענה כמ"ש רז"ל שלש' דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה כו'. ופי' רש"י בעבור שסומך על זכותו ומפעלותיו וחושב שהוא שלם בשלימות מה אזי מזכירים עוונותיו. וזה הענין שמעתי ממורי הקדוש הרב המפורסים מוהר"י נ"י שזהו מ"ש אדון החכמי' ה' אמר לשכון בערפל ר"ל שהוא ית"ש שורה על מי שהוא אצלו קבל וחשוך בערפל אזי השכינ' שומה עליו שהוא ית"ש שוכן את דכא. ואמר שזהו מ"ש הקב"ה למשה שאמר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים והשיב לו הש"י כי אהי' עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך שהכוונ' שזהו שאמרת מי אנכי שזה מורה על גודל שפלותך הגם שדברתי עמך וסרבת בך לילך בשליחות ואעפ"כ לא גבה לבך ולא רמו עיניך ואתה נשאר בשפלותך. זהו האות כי אהי' עמך שאני שוכן את דכא ושאנכי שלחתיך בשליחות זאת אחר שאתה במדריגה רמה זאת היא עלתה על כולנה עכ"ל פח"ח כי באמת הפקח והנלבב כל עוד שייטיב הבורא ית"ש עמו עוד ביותר תשפיל דעתו כמ"ש רז"ל לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כו' אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמיכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר למשה ולאהרן אמרו ואנחנו מה לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש אבל עכו"ם אינו כן נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר כו'. והכוונ' כי בעבור שמרגישים גודל האור האלהי הנשפע עליהם הנה עי"ז ימעיטו בעיניהם מכמה פנים הפן אחד בעבור שבהשגתם האור האלהי הנשפע עליהם הנה בהצצתם באור הלז' הכי נכבד ישיגו יותר ויותר מאמיתת מציאותו (וכמ"ש וירא את היד הגדול' וייראו העם את ד' ויאמינו. ר"ל ע"י היד הגדול' שהוא השגחה אישיות ראו את ד'. ר"ל שהשיגו יותר אמיתת מציאותו ובאו לאמונה שלימה בד'). ואז יפחדו ויבושו ותפול עליהם אימתה

ופחד מרוב רוממותו וכמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התור' והאיך היא הדרך ליראתו בזמן שיתבונן אדם בברואיו ויצוריו הנפלאים ויראה שהוא ברי' שפלה ואפילה עומדת בדיעה קלה ומעוטה לפני תמים דעות כו'. הפן הב' בעבור השגתם האור הלז' הכי נכבד הוא ועוצם חיותו את כל המעשים והברואים והנמצאים מבלי מעשה שקדם להם עם רוב רוממותו אזי ידעו שבלתי אפשרית לצאת ידי חובת עבודתו. ועי"ז תשפיל דעתם ותמעט ערכם בעיניהם. הפן הג' בעבור שהוא יודע מטוב הבורא ית"ש שהוא משרה טובו וחנותו על השפלים והנבזים וע"כ כאשר ישפיע עליו טובה לא ידין דינו למזור ולתרופה הכי יכבד הוא אשר הוא ית"ש שופע עליו מרב טובו וחנותו. אך ידע כי מרוב שפלותו וקלותו והוא נבזה בעיניו נמאס והוא ית"ש משתמש בכלים שבורים כי בעבור שהמה שבורים ואם לא ישגיח עליהם יפסד מציאותם כן הענין הלז' על עוצם השגחתו על מין האדם בעבור שהוא כרוך בעקבי ההעדר ונכון למועדי הרגל. וז"ש המשורר ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ר"ל שאם שראיתי שהוא ית"ש מופיע עלי אור יפעת זיוו וזוהר קדשו הנה לא בזה גבה בי ורמו עיני ולא הלכתי בדרכי העיון וההתבוננות לעיין על הגדולות והנפלאות שאומר שזה ממני מצד שלימותי. וז"ש ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות שלא הלכתי בשיטה זו שאומר שזה ממני ומזכיותיי רק אם לא שוויתי ודוממתי ר"ל שדמיתי אותי מרגשת גלי הים מהגאווה והגבהות כי דלו למעל' באומרם כי זה מצד שלימותי ודוממתי נפשי בזה כי אני נחשב כגמול עלי אמו כי האם תשגיח ביותר השגחה פרטיית על הגמול עד שתניק אותו משוד תנחומי' ומזיז כבוד עצמותה ואין ספק שאין זה מצד מעלת היונק הלז' כי הוא נמשל כבהמות נדמו רק מצד הפחיתות והגריעות שלו כי לא יוכל ללעוס המאכל גם לא יקבל את המאכל בידו על כן צריך לשחות עצמה ולהניק אותו ממיץ חלבה כן כגמול עלי נפשי שמצד פחיתותי ושפלותי צריך הוא ית"ש להשגיח עלי בעינא פקיחא דילי' בכדי שלא יתבטלו ויפסדו מעשה ידיו וז"ש בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמיכם שבשעה זו יש להם הוכחה על שפלותם ופחיתותם. הפן הד' כי מרוב טובה וחנות בשעה שבא לו שפע האישיית מהבורא ית"ש וירגיש בנפשו הנה אז יתלהב נפשו כשלהבת העולה מאלי' רשפי' רשפי האש האהבה הבוער בו והוא עצור בעצמותיו ויחשוב לעלות למעל' להכלל באורו העליון. והנה כשירים נפשו בזה הבחינ' אז תיכף יוסג אחור מרוב האימה והפחד כמ"ש ענין זה בפרק ז'. אזי בשעה זו שנתתי להם גדולה ויתעורר האהב' העזה ומתיקת הנועם העליון ואז ישפיל עצמו ויירא ויפחד. כאשר שמעתי ענין זה ממורי נ"י שזה הענין שאמר בתנא דבי אליהו אמר דהמע"ה אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי

כי האדם הנלבב כאשר ירגיש בנפשו הערבות והמתיקות מנועם זיו קדשו אזי יראה להפחד וליבוש כי הענין העריבות הזאת הוא ענין אלהי שנשתלשל מזיו קדשו והוא הארת פני המלך באור החיים ויפחד ממלך העליון שמתעצם בו כי הערבות הלז' הוא חבוי' וטמונה בחדרי לבו. וז"ש אני יראתי מתוך שמחתי כשבא עליו השמח' והערבות הלז' הוא ירא לגשת אל האלקים שזהו התפלשות אור זיו קדשו. ונועם ערבותיו בתוך חדרי לבו ושרעפי קרביו. ושמחתי מתוך יראתי. כי הירא' הוא מהבורא ית"ש שהוא מצוי אמת. וא"כ הירא' זו הוא ירא' אמיתית משא"כ כל היראות שבעולם שהמה שקר. ועי"כ כאשר ישיג האדם הירא' אמיתית והוא יראת הבורא ית"ש ראוי לו לשמוח כחפץ נחמד מהו יקר ונעים כזה והוא האמת שהוא יקר מכל המעלו' ומדות החמודות כמבו' בעקדה שפי' אחד הזהיר לאדם להשיבו מדרכי מעוייו ושחיתותיו ונתן לו תרופה אחת שידבר אמת ובזה הי' ניצול מכל מדות מגונות כמבואר שם. וז"ש בשעה שאני משפיע להם גדול' הם משפילים עצמם לבל יהרסו לעלות אל ה' בשלהבת האהב' העולה מאלי' במסילה ההולכת בית אל חי החיים. והנה בזה מבואר אמתת הקודם ומנמשך כי האור השפעת האישיית הוא רק בעיני שכל המלוטשים ונעדרי הגוונים והשלימות שיחזיק עצמו בהם כאשר האור הגשמי לא יושג כ"א דרך כלי הרואים המשוללים מכל גוון והמה מלוטשים. אמנם אם יהי' לו שום מראה ותמונה לא יקבל צורה ותמונה זולתו. והנה יתבאר לנו עוד מאמר אחד ממאמרי רז"ל המדברים בשלימות המעולה החמודה הלז' ואייחד לה פרק בפני עצמו:

פרק כז

בפ"ק דסוטה א"ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבזמן שבהמ"ק קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מקריב מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפילה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא מבזה:

אם היות שכתבנו שהאור האישיי תשפע מבלי הכנות ופעולות על המושפע כ"א הצטרך לעשות הכנה ולסקל הדרך ואבן הנגוף בעבור שלא יחוץ בינו ובין האור הלז'. אמנם כשיהי' הדרך מפולש אזי יציץ אורו ותאיר ותבריק מבלי פעולה. כן תוה"ק שהיא מקור האור אישוי הלז' ככה תבהיק אור וטל תור' על האדם ונועם מצותי' כאשר ימיש המסך המבדיל:

הקודם הוא מבואר בפרקי' הקודמים כי האור הלז' תאיר ותופיע על המקבלים מבלי סיבה פעליית ותחבולה אנושיית. אך האדם הלז' צריך ליישר המסילה ולסקלו מאבן וליישר לב העקום להפנות תשוקתה נכח פני ה'. וזה ענין השבעת הנרות שאמר אל מול פני המנור' יאירו שבעת הנרות כי האור השכל שהוא כאור הנר המאיר לרגלי האדם. הנה אורו הרב יתפלש לשבעת נרות והמה שבעה מיני חכמות אשר השכל ישכיל ויבין אותם. והנה האמצעי אשר הוא בפני המנור' היא תוה"ק שהוא נר אמצעי והיא עלתה על כולנה ע"כ כל הנרות פונים מול נר אמצעי כי כל החכמות פונים ונוטים אל תוה"ק משני בחינות אם שכולם יונקי' שפע חכמתן מתוה"ק כי כל החכמות נכללות בה וממנה יצאו הדברים ואם שצריך החכם להכונן דעותיו בהשכילו והבינו בחכמות האלו לחכמת התור' שהוא התכלית המאיר להם כי כולם המה פעולות אל התור' כי הוא הבית הנכון וכל החכמות המה לה כחומר ולבנים ועצי היער שהוא חומר הבית הלז' כאשר כתב העקידה שער א'. ועי"כ כאשר העץ הלז לא תשקיף אל מול תכליתה והוא להיות מבונה בבנין הבית הלז' ולהביט מול התכלית הנכבד הלז' הנה יהי' כאשר עצי השדה והי' לבער כן שאר החכמות צריכין להיות פונים מול נר האמצעי והוא תוה"ק. וכן המשכיל יהי' כוונתו בשום לב השכלתו בכל החכמות האלו יהי' לבבו פונה מול הצלחה אישיית המשלמת את האנוש אנושי הלז' והיא תוה"ק כמ"ש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי וכן לבבו יהי' נכון בעוסקו בתורת ה' לא לשום כבוד ותוחלת התקוה כ"א להשיג פנימיית התור'. וזה האור א"ס ית"ש ויתעלה שהוא מתעצם ומתפלש בפנימיות התור' כי היא חכמתו ית"ש כמ"ש נובלות חכמ' של מעלה תור'. וכמ"ש בפרקי' הקודמים וע"כ אמר אל מול פני המנור' ר"ל אל הדבר התכליתי אשר הוא מול פנימיות התור' ומכוון נגדה והיא העצמות הא"ס ית"ש ויתעלה יאירו שבעת הנרות וכלל בזה גם נר האמצעי והיא תוה"ק שגם בלמידתה יכונן אל מה שהוא למולה והוא הבורא ית"ש וע"כ אמר שבעת ולא ששת. ויתכן בזה מ"ש רז"ל שכל העוסק בתור' הקב"ה יושב ושונה כנגדו שנאמר קומי רוני בליל' כו' שפכי כמים לבך נוכח פני ה'. והוא ע"פ הטעם שביארנו שחכמתו הוא מהותו וכאשר הוא ידבר ומעורר החכמות האלו הנה גורם שהבורא ית"ש יצמצם אורו הגדול ויתלבש בחכמות האלו והבן זה. והנה בזה נתבאר אמתת הקודם. אך אמתת הנמשך הוא מבואר בעיין שכליי כי באמת תוה"ק היא שופעת אורו וזיוו על הראוים אלי' מבלי הכנתה. וזה הענין ביארו רז"ל במדרש הביאו אותם רבותינו בעלי התוספ' במס' כתובות וז"ל עד שיבקש אדם על ד"ת שיכנסו בתוך מעיו יבקש על אכילה ושתי' שלא תכנס בתוך מעיו ומייתי ההוא עובדא דרבינו הקדוש שבשעת פטירתו זקף עשר

אצבעותיו ואמר גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתור' ולא נהנתי אפי' באצבע קטנה יהר"מ שיהא מנוחתי שלום כו'. והוא בתוספ' פרק הנושא ייע"ש. והנה מבואר זה כי כשישמור אדם לבל יתגאל בפת כו' וביין משתהו ענבימו ענבי רוש אשכלות מרורות למו הנה התור' תמצא מקום מוכן שתשרה שם ואז במעט מן השתדלות יחשף וידלה ממעייני החכמ' כאשר הנביא מייעד שבאחרית הימים ישפוך רוחו על כל בשר ונבאו בניכם כו' ואמר לא ילמדו עוד איש את רעהו כו' כי כולם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם ואמרו רז"ל בחסידי' הראשוני' שהי' שוהים תשעה שעות ביום בתפלה תורתן מתי נעשית ומשני מתוך שחסידי' מלאכתן מתברכת ותורתן משתמרת ואמרו רז"ל אלמלא זכו ישראל לא ניתנה להם רק התור' וספר יהושע מפני שהיא מדברת בעסקי מלחמות וכבוש וחלוק הארץ והעד הגדול מן אדון החכמ' ידיד ה' אשר הכין לבבו לדרוש ה' על החכמ' והעתיר אליו השם הגדול וירצהו ונתן לו מן החכמ' והתבונה במה שלא השיג שום אדם בעולם עם רוב היגיעה ועמל ולראות ההשתדלות ואם שנים רבות יחי' לא ישיג זה מאשר השיג אדון החכמים בזעירות השנים כי הי' בן י"ב שנה כשמלך וכ"ז מורה על אמתת הנמשך שהמשכנו בזה. אמנם אופן ההכנ' לכל משכיל לדרוש אל החכמ' והתכונ' הוא יתבאר בפרק שאחר זה. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק כח

בפסחים פרק אלו דברים אמר ר' יהודא אמר רב כל המתייהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל דאמר מר התחיל מקנטרן בדברים וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי כו': **אם** היות שהאדם הלז':

חסר

הקודם הוא מבואר כי האדם הלז' אשר הוא משולל ונעדר מכל השלימות אשר מותרו מן הבהמ' אין והוא הדבר הכחניי אשר בו להשיג שלימותו אם ירדוף אחרי' כאשר ביארנו בפרק י"א מחבורינו זה. הנה משפלותו ודלותו הוא מוכן לקבל כל השלימות האפשריות הן אפשריות קרוב הן אפשריות רחוק זולת הנמנעת מחוק האנושיי וזה הענין ביארו רז"ל בב"ר פ' ט"ז ששאלו מלאכי מרום להבורא ית"ש האדם זה שבראת. מה טובו אמר להם חכמתו מרובה משלכם כו' הביא לפניהם בהמות וחיות ולא ידעו לקרוא להן שמות כו' עד שהביאם לפני האדם וקרא לכולן שמות כו'. וכבר ביארנו המאמר הלז' בשערים בביאור רחב. אך תוכן הדברים לפי פשוטיהם אחרי שנעיר ההער' שהעירו המפרשים

במ"ש חכמתו מרובה משלכם ולא אמר יתירה או גדול' מהו ענין הריבוי הלז' שהוא נופל על הכמות ולא על האיכות. אך יבואר זה עפמ"ש רז"ל עוד שם בב"ר כל הנברא אחר חבירו שליט בחבירו לכך האדם שנברא באחרונ' שליט על כל הנמצאים שנבראו קודם. ולהבין טעם הדבר על מה ולמה חייבה חכמתו ית"ש להיות הנברא באחרונ' שליט על הנמצאים הקודמים עליו שלפי השכל הפשוטי יחוייב הדבר בהיפוך וכאשר טען הים סוף אל משה שאני גדול ממך שאבי נבראתי בשני ואתה בששי שנרא' מזה שמצד קדימתו בבריאה הוא קודם באיכות וחשיבות המעלה. ולבאר זה נקדים מ"ש עוד שם פ' ל"ח אחור וקדם צרתני. אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות. אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת ואם לאו אומרי' לו יתוש קדמך שלשול קדמך. והנה לבאר זה נאמר כי באמת הנה ידוע כי נשמת האדם היא אצולה מכסא הכבוד ממקום מה נורא הכי נכבד הוא והוא למעלה ממלאכי מרום והנה כשימשך אדם אחר השכל אשר הוא אמצעי בין הגוף והנפש ויתדבק בתוה"ק שהיא אמצעי בין הנפש ובין הבורא ית"ש. והנה זה הסולם אשר מוצב ארצה כרוך בעקבי החומר העכור והוא עולה לרום שמי הצלחה הגדולה והוא הדביקות הנפלא בהבורא ית"ש ע"י שני אמצעי' אלו והוא השכל והתור' אזי עלה יעלה למעלה ממלאכי מרום כי משם מחצב הנשמה האלהית. ואמנם אם ימשך אדם אחר הגוף הנגוף הלז' וימשל כבהמות נדמו אזי יהי' גרוע מכל הנמצאים כי הוא אחרון מכולם בגופו וחומרו. וכבר ביאר בזה העקידה שדבר אשר הצורה יותר בשלימות אזי חומרה יותר גרוע וחלוש כאשר הוא כאשר יפתחו על העץ צורות דקות מנוקבי' אזי צריך לסתת העץ עד שיהי' דק וחלוש מאוד. וע"כ הוא נברא אחר כל הבהמות וחיות בעבור שיזדכך חומרו ויהי' חלש ודק מחומריים הבהמיים וע"כ אמרו כל הנברא אחר חבירו שליט בחבירו כי כל הנברא אח"כ הוא בחומר יותר דק וזכוך וע"כ השפע עליו צורה רוחניות שכליית נכבדת. וע"כ הוא שליט בהם מצד עוצם שכלו ותבונתו וע"כ אמרו כשאדם זוכה אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת כי בהיותו זוכה הנה הנשמה היא עקריית בו והיא עצם האדם ע"כ הוא קדום למלאכי השרת פי עם הנשמות נמלך הקב"ה על מעשה בראשית כמו שדרשו רז"ל המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכתו כו'. אמנם כשלא יזכה וימשך אחר החומר הנה עיקר אנושותו ומהותו הוא החומר רק הנשמה היא בקרבו וכמ"ש בדור המבול אשר נשמת רוח חיים באפו וכמ"ש רז"ל למה הצדיקים דומין בעוה"ז לאילן שהוא שתול במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו נמצא עומד כולו במקום טהרה. ולמה הרשעים דומים דומים לאילן שהוא נטוע במקו' טומאה ונופו נוטה למקום טהרה נקצץ נופו נמצא כולו עומד במקום

טומאה. וביאור דבריהם כי הנה הצדיק שורש עצמותו הוא הנשמה כי בה הוא נדבק והגוף הוא אצלו כענף ונוף והוא נוטה לעוה"ז וע"כ כאשר יפרד הנפש מן הגוי' נמצא כולו עומד במקום טהרה שעצמותו והוא הנשמה הוא במקום הטהרה וע"ז הענין אמר המשורר ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים כו' והכוונה שנהי' ממתים ידך כמתים על ידך והוא דביקות החלק בכל כי אחר שהוא דבוק בו ית"ש ותשוקתו הנפלאה היא להדבק בו אך הגוף הלז' הוא מונע אותו ומושכו למטה וכל עוד שיחלט הגוף יותר תחזק הנפש להדבק למעל' כי אין לה מונע כל כך כי הגוף נחלט באפיסת כח גופם אזי תסיר המונע לגמרי ויתדבקו אז בחי החיים כאסיפת החלק אל הכל. וז"ש רז"ל לא נאמר גוויעה ואסיפה אלא בצדיקים והכוונ' כי הפי' ויגווע ויאסף בגווע הכחות הגופניות המעכבת הדיבוק החלק בכל כי החום הטבעי הבא מהאודים והדם הוא נקשר ברוח החיוני הבהמיי והרוח הלז' נקשר בנפש החיונית והנפש בנפש האלקית וע"י שלשלת הדיבוק הלז' הוא מושך הרוח השכליי לעצמו בל יעלה ויאחז פני כסא כי הענן הוא המסך המבדיל וזה לרמ"ז מ"ש ולא יכול משה לבא אל המשכן אלהי להיות נכלל באור א"ס בהתדבקות החלק בכל כי שכן עליו הענן והוא הגוף שהוא מסך המבדיל בין אור האלהי לנשמת שדי. וז"ש מאחז פני כסא פרשז עליו עננו שהכוונ' שהוא ית"ש שם באדם שני דברים הפכיים. האחד הוא הרוח האלהי אשר הוא מאחז פני כסא כבודו כי משם חוצבה. והענין השני כי פרשז עליו עננו והוא ענן עתר מרבית התאוות החומריות המבדילים אותו משלימותו. וע"כ בגווע התאוות ואפיסת הכח הגופני אף יאסף אל עמיו ר"ל יאסף החלק אל כללותו. וע"כ לא נאמר זה כ"א בצדיקים אשר המה משתוקקים תמיד אל הדיבוק הלז' וע"כ הכחות הגופניות המה יעלו למקום שורשם כי הנשמ' היא זכה ומאירה מאין גיעול צחנת עוונות ופשעי'. משא"כ ברשעים כי לא הי' להם התשוקה הנפלאה הלזו בחיים חיותם כ"א להבלי העולם וחמודותיו ולא הי' להם רצון אחד שכלי פשוט כ"א פעלו פעולתם לפי כח הדמיון והרצון המשולח פעם ישתוקקו לדבר ופעם הפכו. וע"כ אמר ואת נפש אויבים יקלענה בתוך כף הקלע. כי מבואר בזוה"ק בשם ספרי הקדמונים כי כל דבר אדם מושך ברצונו ותשוקתו וכפי תשוקתו ככה ימשוך עליו ואל אשר יהי' הרוח שלו ללכת שם ילך ושם יהי' וכל דבר יכול אדם לימשך ולהשיג ברצון. וע"כ הצדיקים שרצונם כל ימי חייהם לדבוק בו ית"ש במותם יעשה התשוקה הלז' ושם ישכנו על גפי מרומי קרת. אמנם הרשעים שבחייהם יש לנפשם כמה נטיעות מקצה אל הקצה לפי רצון המשולח ובולמס התאווה אזי כאשר יפשוט הנפש המגועל הלז' מן הגוף הנה יש בנפשו נטי' מן הצד אחד אל הצד אחר שהוא הפכו ע"כ המה

מתגלגלין כאבנא בגו קוספיתא כי כל רצון יטה אותו אל אחד מהקצוות והוא חמר גמל וע"כ העתיר אל זה שיהי' ממתים ידך במיתת הנשיקה שמדבקים בו ית"ש שבאמת אינם מתים רק דלגבי עלמא נחשבים כמתים וכמ"ש גבי אליהו כיון שלא ראה אותן לגבי דידי' נחשב כמת. וז"ש ממתים מחלד שאינם מתים רק מארץ הגשמי הלז' הנקרא חלד. אבל באמת חלקם בחיים. ר"ל חלקם שבחרו בו והיא נשמה שבחרו בה בחייהם וזהו חלקם ומנת כוסם וזהו בחיים בעולם העליון. או יאמר חלקם ר"ל הנשמה שהיא חלקם נדבק בחיים והוא הבורא ית"ש חי החיים. והוא התדבקות החלק בכל. אמנם הרשע הנה שרשו ועצמותו הוא הגוף שבו בחר ואיוה למושב לו והוא במקום טומאה ונופו היא הנשמה שהיא אצלו כנוף כי נשמת רוח חיים באפיו. וכאשר כתב בזה השל"ה הקדוש במס' פסחים כי זהו ההבדל במ"ש בתחיל' בברכת אלהי נשמה שנתת בי ואמר אתה יצרתה בי ואתה נפחת בי. ואח"כ אמר ואתה משמרה בקרבי ואמר כי בראשי' הבריאה הקודם החטא הי' עיקר הנשמה והיא אצולה ודבוקה בו ית"ש ומתעצמת בו עד שהוא עיקר האדם. אך אחר החטא הנה הגוף החומרי הלז' הוא עיקר האדם והנשמה נתונה בקרבו ועי"כ הוא גרוע מבהמות כי גוף האדם הוא גרוע וחלוש מגויות הבע"ח כאשר ביאר זה החסיד בחו"ה שער עבודת אלהים וזכר שלש' מעלות אשר יש לגויות הבהמה יותר מגויות האדם וז"ש אם לא זכה אומרים לו יחוש קדמך או שלשול קדמך. והנה ע"ז הענין מה ששאלו מלאכי השרת את הבורא ית"ש על האדם שהוא נבזה וחדל אישים והשיב להם חכמתו מרובה משלכם. יתיישב אי"ה עפ"י מה שנקדים הצעה קטנה בפרק הבא אחר זה בס"ד:

פרק כט

להיות שמבואר כי הדבר אשר נרצה שיקבל צורה מח או הווי' טבעיית חוייב אשר יהי' נעדר ומשולל מכל צורה והדמיון לזה כל זרע זרוע אשר יזרע חוייב מזה שהאדם יהי' יותר מוכן לקבל כל המושכלות משאר השכלים הנבראים:

הקודם הוא מבואר כי כל דבר שנרצה שיקבל צורה שחוייב שימחקו ממנה כל הצורות המחוקות בה. וזה הענין מחוייב אם בפעולות הטבעיית ואם במלאכותיית ואם בלמודיית. אם בטבעיית הוא הדמיון הזרע אשר במעמקי הארץ כי לא יעלה בהם כח הצמיחה כ"א כשיעדר ויתבטל צורתה ויפסד מציאת הגרעין אשר תחת הארץ אז מעפר אחר יצמח ויוכל לקבל צורה אחרת וזהו ההעדר הקודם אל הווית כל הנמצאים הארציים כי לא יוכלו לקבל הוי' כ"א אחר ההעדר. ואם בדברים המלאכותיים כמ"ש

רז"ל לענין מלאכת שבת שאם כתב על גבי כתב הוא פטור. וכן אמרו לענין גיטין אין מי מילין ע"ג מי מילין. וזה מה שיורה כי הצורה הלז' לא תשלם אם יש שם צורה אחרת. ואם בלמודיית מ"ש כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשיילי' במסכת אחרינא והטעם כי בהיות צורתא דשמעתתא זו מחוקה בשכלו לא יוכל לקבל צורה שכליית מענין אחר. וזה הענין שארז"ל אם רצונך להחיות מות עד שלא תמות ואמרו אין ד"ת מתקיימים אלא א"כ ממית עצמו עלי' שנאמר זאת התור' אדם כי ימות באהל. כי אי אפשר לקבל צורה המשכלת אשר הוא החיוב הנצחיים והוא השארת הנפש הלז' כ"א כשיומחק ויוסר צורה החומריות ורוח החיוני וכח המתעורר כי בזמן שאלו שולטים באדם וצורתם קיימת אי אפשר שיקבל צורה הנכבדת הלזו אם לא כשיוסרו ממנה צורת העולם החומריי ותאוותי' וכמ"ש דוד ולבי חלל בקרבי שכבר המית תאוות הגופניות וע"ז אמר החכם ששני העולמו' הם שתי צרות כשתרצה אחת תקציף חברתה וכשם שאי אפשר לאש ומים להתחבר בכלי אחד כך אי אפשר להתחבר בנפש השכליי שתי צורות אלו כי שני אלו הנה צורות הפכיות וכל אחד מפסיד צורה אחרת זה אמיתת הקודם. אך אמיתת הנמשך הוא מבואר שאחרי שהאדם הלז' הוא משולל מכל שלימות ונעדר מכל מעלות וע"כ יקבל כל הצורות השכליית המחוקות בה וע"כ גדרו הצורה ההיולנאית שהיא מראשית הווייתו נעדר מכל טובה ומשולל מכל שלימות והאדם צריך להשלים אותה בשלימות השכל וזהו הענין מ"ש הקב"ה למלאכים חכמתו מרובה משלכם והוא כדמיון שהביא עקידה למלך שצוה לד' אומנים להיותם כ"א צייר גדול שכל אחד יצייר כותל אחד בכל השלימות האפשרי שיהי' מחוקה ומצוייר בכל צורות התבניתיות תבנית כל רמש האדמה וכל עוף השמים ותבנית כל בהמה. והנה שלש' ציירים השתדלו מתחיל' ברוב בקיאותיהם במלאכת הציור וציירו ותארו שלשה כותלים בכל הצורות מיופים ונאים ואחד מהם לא הי' בקי כ"כ במלאכת הציור או שהתעצל בדבר ולא צייר הכותל וכשהגיע הקרוב לזמן המוגבל שהגביל להם המלך התחכם האומן הלז' לטוח הכותל בטוח חלק ולהחליקו יפה שיהי' זך ומצוחצח ותוכל לקבל כל הצורות שיהי' למולה. והנה כל אחד כסה במפה וסדין וכשבא המלך וגילה השלשה כותלים וראה כל הצורות המחוקות בהם וכשגילה הכותל הרביעית הנה מצא בה כל הצורות שהיו מחוקים בשלשה הכותלים שכנגדו כי אחרי שהוא נעדר ומשולל מכל צורה קיבל כל הצורות אשר השלשה כותלים שכנגדו ע"כ. והנה בזה הוא מבואר מ"ש חכמתו מרובה משלכם כי הנה המלאך הוא שכל נבדל קיים ועומד בצורה שכליית אחת שהטביע בו הבורא ית"ש וע"כ אינו יכול לקבל צורה אחרת וע"כ כל אחד על משמרתו יעמוד בל יוכל

לקבל חכמה אחרת אמנם האדם הלז' המשולל ונעדר מכל השכלות הנה הוא יקבל כל הצורות שכליית שיעמדו למולה בעבור שאין לו צורה אחרת שכליית המנגדת. וזה הצורה התבוניית וע"ז אמר והחכמ' מאין תמצא מאחר שהוא אין ומשולל מכל צורה ע"כ ימצא החכמ' והתבונה מצד הקבלתו למולה ויעמדו בה צורות החכמ' והתבונ' ומצד שאי אפשר לקבל צורה כ"א כשלא יהי' שום צורה אז יתהווה בה צורה אחרת כמ"ש. וע"ז אמר חכמתו מרובה בכמות שיכול לקבל כל החכמות הן קטן וגדול משא"כ השכל נבדל שלא יוכל להשכיל כ"א באיזה צורה שכליית המחוקת בו ולא יוכל לשנות תפקידו. וע"כ אמרו עושה שלום במרומיו שגבריאל שר האש ומיכאל שר של מים והוא ית"ש עושה שלום ביניהם ואם שכל אחד לא יוכל לקבל שלימות וצורה אחרת. ובזה הותר המאמר הלז' מן ההערה שיש להעיר בו כי ע"כ אין זה אש גשמיי וזה מים גשמיי ח"ו באופן שיפול ביניהם החלוקה הטבעיית במה שהאש מכבה המים. אמנם המה שכליים נבדלים רוחניים רק שכל אחד שם הבורא ית"ש באיכות רוחניותו והשכלתו ממשלה על דבר מה. וזה מושל על האש ע"י צורתו השכליית הנבדלת וזה מושל על המים בכח השכלתו הנבדלת ולמה יפול ביניהם המחלוקת הן האדם הלז' בתבל אשר אין שלום במעגלותיו כמ"ש מלאכי שלום להקב"ה שאל יברא בעבור שכולו קטטות. ואעפ"כ אם אחד ימשול על דבר והשני על הפכה לא יפול ביניהם שום איבה ושנאה ולמה יהי' חלוק והבדל וקטטה ופירוד בין מלאכי מרום עד שהוא ית"ש ישתבח ויתפאר ע"ז שעושה שלום ביניהם. אמנם יותר הערה הזאת ע"פ דרכינו והוא מה שאבאר שהנה נודע זאת בעיון המחקריי שאם נמצא דבר המסובב בתואר מה חוייב שימצא התואר ההוא בדבר הסיבה אשר היא מסובבת ממנה. וע"ז אמר איוב ומבשרי אחזה אלוה כי הדבר אשר הוא רואה בעצמו מקריי חוייב שימצא ויוכלל התואר הלז' בעצמות אחדותו ית"ש ויהי' עצמיי בו מבלי שימשך מזה הריבוי כי הכל מתאחדת בו אחדות פשוט. והנה זה הענין שאנו מוצאים החום והיבשות באש והליחות והקרירות במים ואופן הבדליהם והיפוך טבעיהם במה שאינם יכולים להתאחד חוייב שימצא הענין הלז' במלאכים האלו שהם מושלים עליהם שאין ענין הממשלה הלז' הסכמיי כ"א שהדברים האלו הגשמיים שורשם ברוחניותם יצאו משכליים הנבדלים האלו וע"כ הם מושלים עליהם כממשול העילה על העלול והנה אחר שיחויב הפירוד הלז' מחמת טבעיהם הנם חוייב שענין הלז' יהי' במלאכים האלו דרך רוחניות שצורת השכלה של גבריאל יחוייב שישפע ממנו טבע האש וצורת השכלה של מיכאל יחוייב שיושפע ממנו המים. והנה כבר ביארנו שמי שמחוקה בו צורה שכליית אי אפשר לקבל צורה אחרת. וע"כ יחוייב שמיכאל לא יוכל

לקבל צורה השכלית של גבריאל שאחרי שענין צורתו השכלית הוא בהיפך. ולפ"ז לא יוקשה עלינו ממה שמצינו בבני אדם שהם מושלמים זה עם זה. ואם שהם מושלים על פעולות חלוקות הפכיית כי זה יתורץ בשני פנים. האחד שענין הממשלה באדם אינו טבעיי עצמותיי באופן שיהי' טבע המושלים חלוקים כי אין הממשלה כ"א הסכמיי. והשני כי האדם מאחר שהוא משולל מכל הצורות ונעדר מכל השלימות יכול לקבל כל הצורות והמושכלים וטבעי כל הברואים וע"ש כשקרא הקב"ה לאדם מה שמך א"ל אדם למה שנבראתי מן האדמה. ולכאור' יקשה למה ישתנה שמו משם הבהמות וחיות שגם הם נבראו מן האדמה. ואם שכבר ביארנו זה בשערים שלהן קרא לפי שלימותן הפרטיי אמנם הוא הכלל לכך קרא עצמו על ענין בריאותו. אך באמת גם ע"ז יקשה משני פנים. האחד שבאמת עיקר האדם הוא הנשמ' והגוף נקרא בשר אדם כמבואר בשל"ה הקדוש ואיך אמר שהטעם שנקרא אדם על שנברא מן האדמה. כי הנשמה לא נבראת מן האדמה כ"א ממחצב הנועם העליון היא גזורה והגוף לא נקרא אדם. והפן הב' כי כבר חלקו החוקרים השאלות שראוי לחקור על כל נמצא שעבורם נדע אמות מהותו ממה שיתכן לשאלת מה וממה ואיך ולמה והמה החומר והצורה והפועל והתכלית שזכרם הרב המורה ז"ל. והנה גדר השם הוא על שאלת מהו או על שאלת איך והוא איכות צורתו או על שאלת למה שהוא החקירה המעולה מארבע חקירות אלו כמו שזכרם החוקר במ"א משמע הטבעיי הביאו העקידה שער א'. אמנם שיורה השם על שאלת ממה זה לא יצוייר לשום שכל נברא כי אם נשאל על דבר שנדע מהותה וגדרה אם ישוב אחד שהוא מן המין המחצבים אזי נחשבנו לסכל ולפתי כי בזה לא נדע עדיין מהותה ואיכותה ואם נמאן בזה בדבר שהחומר עדיין על עמדו כאשר הי' בהיותו מחובר בדבר שיצא ממנה כמו הכסא כי חומר העץ לא נשתנה מאשר הי' בעצי השדה ואילני סרק ואעפ"כ אם יאמר אדם על מהות הכסא שהוא מן העץ נסכל תשובתו ואיך נקבל תשובת אדם הראשון במה שאמר על מהותו שהוא מן האדמה בשגם שחומרו כבר נשתנה מחומר האדמה כי הוא הורכב ונתמזג ע"י ארבע יסודות ונתמזג ונתערב כל כך עד שלא ישאר בו שום יסוד שיהי' על צורתו הראשונ' וחמרה הראשון. אך לדברינו ר"ל שבאמת עיקר שמו שנקרא אדם הוא בעבור צורתו התכליתית והוא להיות דמי לבר אלהין ונקרא אדם ע"ש אדמה לעליון ובזה מיושב קושית מוהר"ש יפה בב"ר פ"ט דלמה נקרא אדם ע"ש אדמה ולא נקרא ארץ כי זה שם הראשון של עפר כמ"ש ויקרא אלהים ליבשה ארץ עכ"ד. ולפמ"ש מיושב דבאמת נקרא אדם ע"ש אדמה לעליון כמבואר בשל"ה הקדוש אך מ"ש למה שנבראתי מן האדמה היא הוראת סיבת הדבר למה שבידו להשכיל בחכמ' ותבונה

ודעת יותר ממלאכי מרום ולהדמות לעליון הוא בעבור שאין לו שום שלימות טבעיי מצד הבריאה כי באמת עיקר בריאתו מן האדמה. ולכך בעבור היותו משולל מכל השלימות הוא מוכן לקבל כל השלימות משא"כ המלאכים שהמה נבראים בריאה רוחניית וזכה. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק ל

אם היות שהנפש הלז' הנתונה באדם היא זכה ומאירה מאין שיעור ותכלית חוייב שימצא דבר עביי וגשמיי בכדי שיעמוד נגד הענין הרוחניי ויתפסו ויתאחזו בה הצורות הנכבדות האלו בל יתפלשו מעבר עבר:

הקדמת הענין כבר העיר ע"ז החסיד בחו"ה ושמחתי שכוונתי לדעתו הגדול כי מלבי הוצאתי מילין אלו ומצאתי אותם אח"כ בדבריו הקדושים בשער חשבון הנפש פרק ד' וז"ל. וראיתי למשול לך משל קרוב יתבאר לך ממנו דמיון קצת מה שזכרתי לך והוא שתחשוב כאלו אתה במקום וממעל למקום ההוא צורה כנגד הצד שהוא נכחך ואין דרך לך לראותה בעיניך והגיד לך מגיד כי כאשר טס מברזל עשות ותלטשהו עד שתסיר קדרותו כו' ואח"כ תעמידנו נוכח פניך אז יראה לך מן הצורה העליונה מה שנעלם ממך ותוכל לראותה. והצורה עליונ' אשר אין לך דרך לראותה הוא חכמת הבורא ית"ש ויופי העולם העליון אשר נעלם ממנו צורתו ותכונתו. והטס העשות הוא נפש האנושיית והלטישה היא הנהגתה בחכמות ובמוסרי' כו'. והנה ראה כי הענין הלז' ביארנו לעיל בפרקי' במשל קרוב מזה והוא כלי הרואים ועינים שהמה מצד שהם ספירים ומלוטשים וע"כ כאשר תזדכך הנפש ותלטש יושג כל המושכלות. אמנם ביארנו עוד שם ענין הדמות משל לנמשל כמו שהעיין סיבת קבלותה הצורות בעבור שהוא משולל מכל גוון. כך האדם צריך להיות בדעתו שפל וידע כי הוא באמת משולל מכל שלימות. והוא ענין פלא. אמנם מה שנתבאר לנו בפרק הלז' הוא כאשר נלמד מדברי החסיד בחו"ה כי הנפש הלז' הוא המראה הזכוכה. וכשם שנדע מגדר המראה הזכוכיות כי אם יהי' ספיריי וזכה משני צדדי' לא ישיגה המובטי' באופן ויתפסו בה כי היא מתפלשת מעבר אל עבר אך יקח זכוכית ויצפנו מצד השני בדבר עביי מן המחצבי' הקשים ככסף ונחשת בכדי שלא יתפלש צורה הלז אל העבר השני ותשתאר צורה הלז' מחוקה במראה הלז' וכן הענין הלז' בגוף האדם שהוא הדבר העביי שהוא מצפה המראה הספיריו והוא הנפש בכדי שישארו הצורות השכליות מחוקות בה ותתפס אותם בשכלו כ"א הי' רק רוחניות לא הי' לה דבר ממשי שיותפס המושכל בשכל והבן זה. וז"ש איוב מבשרי אחזה אלוה שע"י

הבשר אשר הוא דבר עביי המכסה על זכוכית הנפש בכדי שיחזה בה צורות הנעלמות והוא הבורא ית"ש. וז"ש מאחז פני כסא פרשז עליו עננו והכוונ' שבאמת המלאכים שהמה שכליים הנבדלים המה משכילים יותר מאמיתת מציאות הבורא ית"ש ויתעלה אך בעבור רוחניותם וזכותם ודקותם אינו מתאחזת כל כך השכלות האלו בהם אמנם האדם הלז' הוא מאחז פני כסא ר"ל שתופס ומאחז בשכלו פני כסא כבודו וצורתו הרוחניות השכליית. והטעם ששכלו מקפת ומתאחז אותם בעבור שפרשז עליו עננו הוא הגוף עי"ז אין האור השכלי מתפלש מעבר אל עבר רק הוא מתאחז בה. וזה הענין שאמר המשורר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח [תהלים ט"ז] והכוונה שהוא ית"ש הוא נגד האדם ומימיני לבל אמוט אמנם הוא התפאר בתכלית הנשגב הבא מזה כי כאשר המראה הספיריית תעמוד נכח ה' הוא ית"ש יתפלש אורו וזהרו בו ומצד המכסה המעביי והוא הגוף תתפש בו מאורו וע"כ ישמח לבו ויגל כבודו. וז"ש שויתי ה' לנגדי תמיד שעי"ז אחזה אותו ע"י נפשי שהוא המראה הספיריי לכן שמח לבי אף בשרי ישכון לבטח כי על ידו בא לי התועלת הנשגב הלז' שיתפס בי מאורו וזהרו. אמנם זה הענין כאשר לא ישים מכסה עביי מאוד עד שלא יתראה בה כלום מצד עכרותה וקדרותה רק שיהי' ג"כ נקי וטהור רק שהוא דבר מקשיי ממחצבים שאין מטבעם להיות זכוכים וספירים שיהי' האור מתפלש על ידיהם כך צריך האדם שלא יעבה וילכלך חומרו בגיעולי החמדות והקניני' המדומים כי אז יהי' חשוך וקדור בל יראה גאות ה'. ועל זה אמר ישר יחזה פנימו ר"ל שהאדם הישר הולך בתום בכח ה' דרכו אזי יחזה פנימיות הבורא ית"ש וע"ז הענין אמר הי' דבר ה' אל אברהם במחזה ר"ל ע"י הנפש האלהית אשר הוא כמחזה ספיריי. וז"ש אם יהי' נביאכם ה' במראה אליו אתוודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה כו' פה אל פה אדבר בו. והכוונה כי כל הנביאים לא השיגו נבואתם מצד הזדככות הגוף ועוצם דבקותו הנפלא בו ית"ש עד שהוא צרור בצרור החיים את ה' אלהיו מאין לו מסך מבדיל כי הגוף נזדכך לגמרי והוא שתול מעולם העליון וידע כל מצד בהירותו ועצמותו ואחדותו בו ית"ש וכמ"ש הרמב"ן בפי' התורה על ובו תדבקון ויתכן באנשי מעלה הזאת יהי' נפשותם צרורה בצרור החיים בעודן בחיים חיותם ייע"ש אמנם ענין נבואתם מצד המראה הספיריי והוא הנפש הזכה הלטושה בלטישת נועם המדות החמודו' ומשוחה בשמן אפרסמון והוא תוה"ק. אמנם נבואת מרע"ה הי' מצד אור עצמותו שקנה מצד הדביקות הנפלא בו ית"ש שלא הי' הגוף מסך מבדיל בינו ובין אלהיו וע"ז אמר אדם הראשון לי נאה לקרוא אדם למה שנבראתי מן האדמה והכוונה שבאמת שמו אדם בעבור שידמה לעליון וזה

מעלה הגדולה ושם החשוב מד' שמות שיקרא האדם. ועל זה אמר נאה לקרותו אדם ר"ל שראוי ונאות שאהי' במעלות וחשיבות והמדות החמודו' עד שיפול עלי שם אדם ועל זה אמר נאה ואמר הטעם שנבראתי מן האדמה והוא דבר עביי מקשיי שעל ידו יתפס ויסתבך הצורה המושכלת בו. ועי"ז נדמית לעליון ואם שיפול בזה לב המעיין איך המערכת מראה גשמיית שמתראה בה צורה גשמיי על הנפש הרוחניי שמתראה בה צורות שכליית רוחניית נכבדת שיראה לכאורה שבזה אין הצורך לדבר עביי שיתפס הדבר בשכל כי אחר שהדבר המושכל היא רוחניי אינה נתפסת בשכל ע"י דבר גשמיי אך כשיעיין המעיין בזה בעיני השכל ודקות העיון וההבנה יראה שעניני' הם שווים וערכם אחד. ואביא לך ראי' נכונה על זה מענין המשל שהרגילו החכמים לכל ענין דק ורוחניי כי ידוע לבעלי העיון המעמיקים בעמקי השכל הצלול וכאשר ירצה להוציא ממנו תולדות וסברות דקים שאינם נתפסים כלל בשכל מחמת דקות ענינים וע"כ הצורך להמשיל הדבר בדבר גשמיי עביי והמושכל יהי' לוטה בשמלת המשל ועי"ז יבין הדבר לאשוריו. וע"כ בעלי השכל הדקים וזכים המעמיקים בעצה התבוניית ובמושכלת העיון לפי רוב חדידות ובהירות שכלם אזי אין המושכל נתפס אצלם בנקל על אמתתו וז"ש בר' מאיר שלא קבעו הלכה כמותו לפי שלא היו תלמידיו יכולין לירד לסוף דעתו לפי שהי' אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים ויראה מן הזרות שיאמר זאת בכיון כי מה החשיבות בפלפול של הבל כאשר הקשה הר"ת על התלמיד ותיק שטיהר השרץ בק"ן טעמים רק שמצד בהירות וחדידות לטישת השכל לא הי' יכול לצמצם המושכל להיות נתפס בשכל כי כאשר יבריק זוהר המושכל אל עבר פני השכל מחמת רוב בהירותו נגוזו ועבר ותעיף בלי אבר אל עבר השני והוא דרך משל ר"ל שאינו השכל מקיפה ומאחזתה והבן. וכן החוש מעיד כאשר ירצה האדם לראות דבר חד הראות או דבר גבוה או רחוק אזי יעצים עיניו והטעם שיצמצם כח הראות אל מקום קצר בכדי שישיג המובט. כן השכל אנושיי בעבור אשר הוא מצומצם בקיר קטנה ככף איש במשכן המוח והיא טוח סביביו בטיט החומריי אזי ישכיל דבר. ובבעלי השכל הרחבי' והחדים אזי צריך לצמצם הדבר ויעבה אותה יותר ויותר. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק לא

אם היות שהנפש הלז' היא זכה ולטושה. והנה כאשר לא יושג המובט ע"י המראה הספיריי כ"א באמצעית האור ככה חוייב שלא יושג המובטים השכליים ע"י הנפש השכליית כ"א באמצעית אור הנפש האלקות:

הקודם הוא מבואר כי אין ענין מראה ספירי הלז' אור עצמותית רק מראה מלוטשת נעדרת הגוונים ע"כ על אור שיהי' אזי יתפלש המובט הלז' ויתראה בה. אמנם אם חושך ישופהו אזי לא יתראה בה שום מובט כי אין לו אור עצמותיי כ"א מראה משוללת הגוונים והיא מלוטשת. והנה בזה יתבאר הנמשך כי לא יסתכל דרך המראה הספיריית והוא הנפש השכליית כ"א ע"י אור שיאיר לו. כי הנפש הלזו הוא באמת שפילה ואפילה אין לה אור בעסקי הבורא ית"ש אך ורק כשיאיר לה אור נפש האלקי אשר היא גזורה ממחצב הנועם העליון והוא חלק אלוה ממעל ניצוץ ושביב אשו הגדולה והנוראה המאירה ומזהירה. ועל זה אמר המשורר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. והכוונה כי מקור חיי הגוף הוא נשמת אל כי היא שואבת החיים מחי החיים. וז"ש כי עמך. הנשמה שהיא מקור החיים ועי"ז באורך נראה אור ע"י הנשמה שהיא אורך שהוא חלק אלוה נראה ומתראה אור אלהותך והשגת אמיתת מציאותך במראית הנפש והשכל היולנאיי. וזה הענין שארז"ל גדול כח הנביאים שמדמין הצורה ליוצרה ר"ל שהצורה אלקות שלהם אשר השלימו אותה בכל מיני השלימות שיהי' בדמות וצלם העליון. וע"כ היא מאירה לשכל האנושיי להשיג אמיתת מציאותו ית"ש. וז"ש כל הנביאים ראו באספקלרי' שאינה מאירה ומשה מסתכל באספקלרי' המאירה. והכוונ' לדעתי כי השגת הנביאי' בנבואה הי' ע"י שהיו משלימים הצורה הנכבדת שהיא שכל האנושיית בכל מיני השלימות עד שיהי' כסא נכון להיות שורה עליו נשמת שדי ולהיות חופף עליו ולהאיר לה באור הרב והיקר ועי"כ ע"י השכל המושלם והנפש שהאירה לה היו משיגים הנבואה כדמיון המראה שאין לה אור עצמותיי כ"א שהיא מלוטשת ומזוככת כן מחמת הזדככות ולטישת שכלם השיגו אור הנבואה והצורה הנכבדת שעומדת למולה וזהו ענין אספקלרי' שאינה מאירה ר"ל שאינה מאירה בעצם כ"א כשיהי' במקום אורה ויעמוד נכחה דבר מה תקבל צורתה כן ענין נבואתם ע"י מראה השכל המלוטש ומזוכך באמצעית אור הנפש העליון המאיר להם אמנם נבואת משה לא הי' ע"י שכל האנושיי כי הי' מקושר ומדובק בעצמותו ית"ש בלי שום מונע מהגוף כי נזדכך חומרו והי' קדוש וטהור כשכליים הנבדלים וע"י אור הנשמה המזהירה ומאירה אשר הי' מתעצמת בגופו הקדוש והטהור השיג נבואתו שלא הי' מצטרך לאמצעות השכל בין הנשמה והגוף

כי הגוף הי' יכול לקבל אור הנשמה המזהירה בלי אמצעות השכל. וע"כ כל הנביאים כשהיו רואים הנבואה הי' גופם נמס וחרד עד שלא נשאר בהם כח. ולפעמים לא נשאר בהם כח לעמוד על עמדם ונפלו על פניהם ארצה. אמנם משה רבינו ע"ה הי' עומד זקוף מחמת שגופו נזדכך מחומריותו והי' קדוש וטהור ולא הי' מונעו מהשגת שלימותו וע"כ ראה נבואתו ע"י אספקלרי' המאירה והיא הנשמה האלקות המאירה ומזהירה בלי אמצעות השכל ולדעתי זה הענין שארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם משה שמתנבא בזה שנאמר זה הדבר. והנה זה הענין מקושי ההבנה למה יבדלו בלשון הנבוא'. גם מה ענין המעלה והחשיבות במ"ש לשון זה אך הכוונ' על ענין שדברנו כי כל הנביאים לא השיגו נבואתם כ"א ע"י השכל האנושי המלוטש ומזוכך וזהו אספקלרי' שאינה מאיר' שאין לו אור עצמותי רק שמתראה בה המובט העומד נכחה והנביא משיג ע"י המובט המתראה בשכל האנושיי. והנה כאשר יסתכל אדם במראה וירא' בה צורת אדם הידוע לו לא יאמר שזה האדם כ"א בזה הצורה המתראה במראה הוא צורת אדם כי אין במראה הלז' האדם רק צורת אדם ודמיונו מתראה בה כך הנביאים שראו הנבואה דרך מראה השכל הנה לא ראו עצמות הנבוא' רק צורתו ודמניונו ע"כ אמרו לשון כה שהוא כדמיונה. אמנם משרבע"ה לא ראה דרך אספקלרי' שאינה מאירה והוא השכל כ"א ע"י אור אספקלרי' המאירה והיא הנשמה המאירה ומזהירה ועל ידה ראה עצם הנבוא' ואמתתה. ע"כ אמרו לשון זה כי באור הלז' השיג עצם הנבואה לא דמיונה וצורתה והבן. וע"ז הענין אמר באורך נרא' אור שזה ענין הנבואה של שאר הנביאים שע"י האור הנבוא' וזהירתה נרא' אור אחר והוא צורת ודמיון האור הלז' וז"ש באורך שהוא אור הנבוא' נרא' ומתראה במראה השכל אור אחר כדמותה. וז"ש נרא' אור. וז"ש גדול כח הנביאים שמדמין צורה ליוצרה ר"ל צורה המתראה להם במראה הלז' ליוצרה שהבינו שהצורה הלז' הוא מצורת הנבואה העומדת למולה שמתראה במראה השכל המלוטש ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק לב

אם היות שביארנו ענין הבדל הנבואות שבין אספקלרי' המאירה ובין אספקלרי' שאינה מאירה נבין ההבדל אשר בין האמוראים במעלת הענוה שאחד אומר אתי דכא ואחד אומר אני את דכא. והוא כי אחד מהם סובר שע"י הענוה יושלם בשלימות מופלג עד שיתדבק באור הנשמה המאירה ומזהירה ויזכה למעלות הנבואה של מרבע"ה והוא ע"י אור הנשמ' שהיא דבוקה בו ית"ש וע"כ זכה משה למדריגת הנבואה הלזו מצד היותו

שלם במדה הלזו. כמ"ש ואיש משה עניו מאוד וע"י התדבקותו באור הא"ס ית"ש הנה הוא אצלו ית"ש שמי שמי' כביכול וז"ש אתי דכא אך ח"א שלא יגיע כ"כ למעלות השלימו' ע"י הענוה לחוד כ"א ע"י הענוה הנה הוא כמראה המלוטשת משולל מכל הגוונים כי אינו מחזיק עצמו לכלום והוא לדעתו משולל מכל השלימות וע"כ מתראה בו צורה האלהית והצורה האלהית מתאחזת ומתראה במראה השכל הלז' נמצא הוא את דכא שצורת הרוחניות מתראה בו והבן. אמנם מה שזכה משה רבינו ע"ה למדריגת הנבואה הלז' לא מצד ענותנותו כ"א מצד החסידות. ולדעתי בזה נחלקו רז"ל אם הענוה גדול' או החסידו' שחד סובר שהענוה גדולה שנאמר רוח ה' משח אותי לבשר ענווים ואחד מהם סובר שהחסידו' גדולה

שנאמר אז דברת בחזון לחסידיך. ולדעתי נחלקו במחלוקת זה אם מצד הענוה יזכה למדריג' העליונ' של נביאות מרע"ה דמאן דאמר הענוה גדול' סובר שמה שזכה משרע"ה למדריג' הנבואה עליונ' מה שלא זכה שום נברא וחוזה הוא ע"י הענוה. ומאן דאמר שהחסידו' גדול' סובר כמ"ד אני את דכא שלא יזכה למדריגה העליונ' ע"י הענוה ומה שזכה משה הוא מחמת גודל חסידותו שהיא גדול' מן הענוה. והנה ע"י הענוה אשר עי"ז אור השפעתו וצורתו העליונ' מתראה בו הנה ע"י מדה הלז' עשה יעשה לו דרך מפולש ומסילה ישרה אל מול השגחתו המעולה והנהגתו האישיית. כי עין השגחתו הוא על הנדכאים ושפלים וכמ"ש ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. וז"ש המשורר ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. כי ענין ההנהג' האישיי' נקראת משפט כמ"ש בב"ר מלך במשפט יעמיד ארץ כאשר ביארנו זה לעיל בפרק ה' ונקראת כן בעבור שהוא עושה הדברים במשפט ודין לאנשים הראויים אלי' מאין עוול ועוות. והנה כאשר יחזיק האדם בענוה הנה האור התור' העומד למולה מתפלשת אורה וזוהרה בה כי היא אינה שופעת כ"א על הענווים כמ"ש למה נמשלה תור' למים מה מים מניחים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך כך התור' אינה מתקיימת כ"א במי שדעתו שפלה עליו והוא ע"פ הענין שביארנו כי השכל הנקנה בו קנין הענוה והשפלות אשר הוא משולל ונעדר בדעתו מכל השלימו' אזי הוא כמראה המלוטשת ומשוללת מכל הגוונים ומתראה בו אור התור' ויבריק זיוום והדרה על האיש הלזו. וע"כ אמרו שמי שמקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שיש בו ענוה כאלו הקריב כל הקרבנו'. והבאתי מאמר ע"ז בפרק כ"ז והוא ע"פ משל שהבאתי בפרק כ"ט בענין הארבעה ציירים שהרביעי לא צייר כלום רק טחה בטוח חלק אשר כל הצורות העומדות למולה היו מתראות בה. וע"כ כל צייר לא הי' לו כ"א ציור אחד מכותל אחד. והצייר הרביעי הי'

בכותלו ציור של שלשה הכותלים. וז"ש שאם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אמנם מי שדעתו שפלה הנה היא מראה מלוטשת משוללת מכל הגוונין' וע"כ כל הצורות יתראו בו ומעלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנו'. וע"כ אמרו כל המתויהר אם חכם הוא חכמתו משתכחת ממנו. והבאתי המאמר הזה בפרק כ"ח. והטעם ע"פ מה שביארנו בפרק כ"ט כי אי אפשר לקבל צורה מה כ"א בהפסד והכלה צורה אחרת הקודמת. אמנם כשיהי' צורה הראשונ' על עמדה אי אפשר שיקבל צורה אחרת כאשר ביארנו שם. שזהו הענין הוא נוהג אם בעניני' הטבעיי' ואם במלאכותיים ואם בלמודיית. וע"כ כאשר יתגאה ויחשוב בדעתו שהוא מושלם ויקבע בה צורה זו אי אפשר לו לקבל צורת החכמ' והתעודה ואף אם כבר קיבל קצת מן החכמ' והתעודה ואף עשה יעשה לה כנפיים כנשר והתעיף עיניך בו ואיננו כי אי אפשר לשני צורות להיו' מחוקות כאחד כי התור' לא תחוקה כ"א בבר לבב ונקי אשר לא עלה עלי' תמונת כל צורה אחרת. והנה עי"ז מי שהולך בדרך הענוה והשפלו' יזכה לכתר של תור'. וע"י דביקותו בתור' יזכה להיו' אור השגחתו ית"ש חופף עליו כי הוא עשה לו דרך כבושה וסלול אשר ע"י דרך הלז' יגיע עליו אור השפעתו העליונ' והוא הדרך הסלול אשר בבר לבבו וזכות נפשו מחמת השפלת דעתו וזעירותו אצלו. וע"כ הוא מוכן לקבל כל הארות שיעמדו למולה כי ע"כ דמיתי השפעה הלז' לאור כי כאשר האור הלז' מושג ע"י כלי הרואים המשוללים מכל גוון כך האור הלז' יושג לענוים המשוללים מכל שלימו' לפי מיעוט דעתם עליהם וז"ש המשורר אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם. ר"ל אשרי אדם שעוז אשר לו הוא בך ע"י ההנהגתך האישיי' מבלי מיצוע וזהו ע"י המסילות והדרך הכבושה אשר בלבבם הוא המסילה ההולכת בית אל. וז"ש מסילות בלבבם. וע"ז הענין יבואר המאמר שהבאתי בפרק כ"ה ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תיקרי ושם דרך אלא ושם דרך שהכוונ' שאי אפשר לקרות ושם דרך אם לא כשקורא ושם דרך. וזה דרכנו לפרש בכל מקום שארז"ל אל תיקרי והכוונ' בזה שענין ושם דרך הוא כי באמת ההנהג' האישיי' הלז' שופעת מבלי מיצוע. אך כבר כתבנו שהאדם צריך לעשו' דרך ושביל להנהג' הלזו כי אם לא יסיר המסכים המבדילי' בינו לבין אלהיו אזי לא יאיר בהלו נרו עלי ראשו וכמ"ש המשורר [תהלים ל"ז] מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ ר"ל הגם שמה' מצעדי גבר כוננו והוא ע"י הנהג' האישיי'. אמנם הוא ית"ש יחפוץ דרכו שיעשה דרך כבוש וסלול שבה תסוב ההשפע' אישיי' וז"ש ושם דרך כשהוא משים דרך אזי אראנו בישע אלהים. אמנם רז"ל ביארו שענין הדרך הלז' הוא הענוה והשפלות שיהי' בדעתו משולל מכל השלימו' ומדות מעלות ואף כשיהי' מעשיו נוטפים כמור ואהלות. אמנם כשישים למול עיניו טובות

הבורא ית"ש העודפות עליו ורב רוממותו וגדלותו ואח"כ יתבונן במעשיו כמה נטיות אשר הי' בהם להפקת רצונו מבלי השילום גמול לו ית"ש ויעריך אותם מול טובותיו ורוממותו ויבין וישכיל איך החיוב מוטל לעבוד עבודת ה' באמת אזי יבין כי עדיין לא התחיל בעבודה משולל מן השלימו' וע"כ יאיר עליו אור השפעתו:

כמ"ש אני את דכא כאשר ביארו לעיל וז"ש אל תיקרי ושם דרך שאי אפשר להשים דרך אל אור השפע' האישיי' הלז' כ"א כשישים ויאמד דרכו ויבין כי אינו מושלם בשלימו' העבודה לפי ערך נגד אדון העולם ית"ש ואז ישפיל דרכו. וזה יהי' הדרך ישכון אור השפע' האישיי'. וע"ז הענין אמר המשורר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו והוא הנהג' האישיי' אשר הוא במקום כבודו לא יתייצבו שם כ"א נקי כפיים ובר לבב ר"ל שיהי' נקי מן המבירו' ויהי' בר הלב וזכות המצפין מן התרוממו' הלב וגבהותה כשיחשוב שיש לו צורה ושלימו' רק לבבו יהי' בר וזך מבלי שום צורה ושלימו' בדעתו וז"ש אשר לא נשא לשוא נפשו שלא הרים ונשא לבבו בשוא ותפל. כי באמת אין לו שום מעלה וחשובו' אשר עבורו ישא לבבו ולא נשבע למרמה. ואפשר לפרש זה על ענין השבועה שמשביעין אותו בשעת לידה אפילו כל העול' כולו אומרין עליך צדיק אתה הוה בעיניך כרשע ולא נשבע לשקר ולמרמה שבוע' הלזו כי באמת הוא מחזיק עצמו כרשע. וע"ז אמר ישא ברכה מאת ה'. ר"ל הברכ' והשפע מאת הנהגתו האישיו' שהוא מידו ית"ש וזה נקראת ברכה מלשון בריכ'. כמ"ש לעיל בפרק כ"ה. וצדקה מאלהי ישעו לא מאת מערכת השמיים כ"א צדקה מאלהי ישעו. ואמר שזה המושלם בשלימו' הענוה הלזו הוא דור דורשיו שדורשים וחוקרים אחר הבורא ית"ש. מבקשי פניך יעקב סלה שהמה מבקשי' אור פניך והוא אור הפנימיו' המתעצמת בו ית"ש כמ"ש יאר ה' פניו כמ"ש בפרקים הקודמים והזכיר יעקב בעבור שהוא הי' מושלם ע"י הנהג' האישיית הלז' כמ"ש בפרק זיין שזהו ענין שלש שמות שנקראו לו ולפי שהזכיר שהוא ית"ש מנהג העולם ע"י הנהג' האישיית המיוחדת וע"י הנהגת המלאכים והמערכת. והנה הנהג' האישיית הוא חבוי וטמון ונעלם ואינו ניכר כ"א לדורשים ומחקרים ומתבוננים במפלאות תמים דעים. אמנם ב' הנהגו' הקודמים המה נראים ונגלים כי זהו ענין שארז"ל בב"ר ואהי' אצלו אמון אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע שהכוונ' שע"י התור' שעל ידה נבראת העולם ועל ידה הוא מתקיים ועל ידה באי' שלש' הנהגו' האלו. האחד הנהגת המערכת שהוא מגדל אותנו ומאמן אותנו כפדגוג. והשני' הנהגת המלאכים שהיא מכוסה קצת בדבר אחר כי השמים ביניהם לביניו ואמון מוצנע הוא הנהג' האישיית שהיא מוצנע ונעלם. וע"ז אמר שאו שערים ראשיכם והמה שערי ההבנ'. והנשאו פתחי עולם ר"ל שמצד ההכרח הנרא'

ונגלה לעין כל אי אפשר להכחישה והוא המון חיילי השמים ומערכותי' תנשאו בירא' ופחד ויבא מלך הכבוד. וע"ז אמר מי זה מלך הכבוד ד' עזוז וגבור ד' גבור מלחמה שהוא עזוז וגבור מצד המערכה והוא גבור מלחמ' ע"י המלאכים שהמה גבורי כח עושי דברו כמו במלחמת סנחרב ויצא מלאך ה' ויך במחנ' אשור ואמר אח"כ שאו שערים ראשיכם והמה שערי ההבנ' וטוב התבוננו' ועיון בהנהגתו האישיי'. וע"ז אמר ושאו פתחו עולם והוא כמצווה שישאו עצמם מצד גודל העיון והתבוננו' במפלאו' תמים דעים ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאו' הוא מלך הכבוד ר"ל מצד עצמותו שהוא מושל על כל צבאו' המערכת וגדודי השמים והמון רובי רבבות אראלים ומצוקים והוא מלך הכבוד סלה מצד ההנהג' האישיי' שהיא נצחיות כנצחיותו כמ"ש בפרק ב'. והנה מבואר שזה הענין יושג ע"י הענוה שאף אם הוא ית"ש יגדלהו וינשאהו יהי' בעיניו על ערכו הראשון כאשר פרשנו זה הענין בפרק כ"ה ואזי לא ידקדק הקב"ה עמו בדינו כמ"ש למי נושא עון למי שעובר על פשע שהוא עניו אז הקב"ה נושא עון שלו ואינו מדקדק בדינו. וע"ז הענין אמר אדון החכמים [קהלת יוד] זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמ' ומכבוד בכלות מעט לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וגם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר ואומר לכל סכל הוא אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא ינוח חטאים גדולים. והביאור הדברים לדעתי שאומר כאשר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח כך יקר מחכמ' וכבוד ר"ל שמונע מחכמ' וכבוד של מע"ט שלו או חכמ' וכבוד המושפע מהנהג' האישיית סכלות מעט שמעט סכלותו ימנע ממנה והיא הסכלו' באמונת הבורא ית"ש ודרכי עבודתו השלימי' וחושב שכבר הגיע לגדר העבודה ואמר שלב חכם לימינו להסתכל מה שיש עוד להימין במע"ט ולידע שעדיין לא יצא י"ח. ולב כסיל לשמאלו שהוא מביט לאחוריו איך הוא פרוש מדרכי העבירות ומדרכי היצה"ר שהוא בשמאל וגם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר ואינו מבין שהוא אינו יודע מדרכי השלימות ואומר לכל סכל הוא שהוא חושב ששאר האנשים אינם יודעים בדרכי הבורא ית"ש כ"א הוא היודע ואמר עוד כמזהיר לבל יתגאה בדרכי טובות הבורא העודפות עליו ויחשוב שאחרי שרממו ונשאו הנה הוא רם ונשא ביקר המעל' וחשיבות ואמר אם רוח המושל ית"ש תעלה עליך שיעלה עליך רוב נדבתו ורוב חנותו אזי מקומך אל תנח ר"ל מקומך ומדריגותך השפילה אל תנח להאחז בדרכי המעל' והחשיבות והתרוממו' והתנשאות כי מרפא ינוח חטאים ר"ל אם תרפה ותעזוב מדרכך הקודם ותאחז בגאוה וגודל לבב זה ינוח לך חטאים גדולים כי הבורא ית"ש ידקדק עליך יותר בדינך וכמ"ש החסיד לתלמידי' אלו לא הי' לכם עון הייתי דואג מדבר שהוא יותר מעון או יאמר כי

מרפא ר"ל שתעזוב ותרפא דרכי הגאוה והמעלה שרממך הבורא ית"ש יניח לך חטאי' רבים כמ"ש למי נושא עון למי שעובר על פשע. וראיתי בראב"ע בפי' קהלת שמפרש אם עלית בחכמתך עד מעלת הממשלה כענין כי מבית הסורים יצא למלוך מקומך אל תנח והענין שפלות רוח עכ"ד וראיתי וישמח לבי שכוונתי קצת לדעתו הגדול. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק לג

בפ"ק דב"ב תניא אמר רבי אלעזר בר' יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושין בעוה"ז שלום גדול ופרקליטין גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר כה אמר ה' אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאום ה' את החסד ואת הרחמים חסד זה גמילות חסדים רחמים זה צדקה:

אם היות שהדברים הטבעיים הנה הם הולכים וחסור כל עוד שיהיו משתמשין בהם. אמנם לא כן דברים הרוחניים השכליים כי כל עוד שישומש בהם יהיו הולכים ומתגברים. חוייב מזה שההנהגת המערכת ודברים המושפעים ממנה ברבות הזמן יהיו מוצערים ונזטרים ממה שהי' בתחילה בעת צאתם בהתחדשות אמנם הדברים המושפעים מאת הנהגה האישיית הנה הולכת ומתחזקת באיתן ותוקף רב:

הקודם הוא מבואר דהנה אנו רואים הדברים הטבעיים הולכים ומתמעטים ומתחלשים הנה האדם הלז' יעיד על זה דהנה הוא נברא ע"י הנעת הגלגלים ואופני סיבוביהם אשר על ידם נתערב ונתמזג הארבע יסודות אשר תחת גלגל הירח ונעשה מהם הרכבת הגוף האדם הנה כל עוד שיזקין יתחלש כחו ויאפסו היסודות ונתך הקפאתם ונפרד חיבורם והתמזגותם עד כי יבא יומו ויאסף בגווע כחות הגוף והרכבתה הניתנה לו מאת המערכת. וכן כל דבר טבעיי כעין הצמחים כי יתייבש ליחותם ויפסד וגם המתכיות והמחצבים ברבו' הזמן יהי' נפרד הרכבותיהם והתמזגות הארבע יסודו' ויפרדו איש מעל אחיו. ויפסד מציאותם כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהלכו' יסודי התור' והוא מבואר לכל אשר יש לו יד בחכמת הטבע ועיון המחקרי כי כל שיש לו תחילה יש לו תכלה אמנם הדברים הרוחניים הנה כל עוד שישתמשו בו יותר וירבו בימים יוסיף תת כחם ויתחסנו ויתאמצו בחוסן ואומץ רב לפעול פעולותיהם כאשר יעיד ע"ז השכל האנושי כי בתחילתו הוא נער וריק ואח"כ בבוא בימים ויחליפו עליו עדן עדנים אזי יתחזק השכל ויאיר ויבריק בזהירו' אורו ויקר יפעתו על כל הגוף עד שהארץ האירה מכבודה באחרית כי הת"ח המה אורו של עולם כמ"ש הוא כבה אורו של עולם רבנן דכתיב כי נר מצוה ותור' אור

ילך ויעסוק באורו של עולם כו' [בפ"ק דב"ב] זה אמיתת הקודם. ומזה יתבאר אמות מה שהמשכנו מזה. כי ההנהג' המערכת הטוב המושפע ממנה ילך ויחסר. אמנם לא כן המושפע מאת השגחתו ית"ש כי תלך ותוסיף בכל יום. וז"ש רז"ל צדיקים תחלתן יסורים וסופן שלוה רשעים תחלתן שלוה וסופן יסורים. כי הרשע הנה הצלחתו מפאת המזל הנולד בו. הנה יהי' בתחילתו מוצלח מפאת המזל כי תריק ותשפיע עליו לפי טוב מולדתו במזל המוצלח אמנם אח"כ תלך ותחסור. לא כן הצדיקים כי המה מושגחים מאת הבורא ית"ש וכל עוד שיתחזקו בשכלם עוד יוסיף הוא ית"ש להשפיע עליהם כי הצלחת הרשעים מפאת מולד גופם אשר הוא הולך וחסור. אמנם הצלחת הצדיקים לפי טוב שכלם ועוצם בינתם אשר הוא הולך ומוסיף אור וכמ"ש ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום דרך רשעים כאפלה כי הצדיקים המה נדמים לאור היומיי כי בתחלתו הוא קטן. ואח"כ הוא הולך ומתחזק עד נכון היום. כי בחצי היום הוא בתוקפו ושלימותו אמנם דרך רשעים כאפלה שאחר חצות היום האפילה ממשמשת לבוא ועדיין האור גדול והולך ופוחת עד שנעשה חושך ואפל. וז"ש בב"ר ויהי ערב זה מעשיהן של רשעים ויהי בוקר זה מעשיהן של צדיקים כי מעשיהם המה ג"כ על זה האופן. כי מעשה הצדיקים לפי כח השכלתו והשכל הוא מוסיף אור בכל יום. אמנם מעשה הרשעים לפי כח גופם והתגברו' תאוותם החומריי הנה זה בכל יום פוחת והולך כערב הזה אשר הוא מתחיל להעריב ואח"כ פוחת והולך. וז"ש הנביא ונרדפה לדעת ה' כשחר נכון מוצאו. ר"ל שנרדוף לדעת את ה'. ר"ל השפעתו והשגחתו המעולה אשר היא מתייחסת לשם העצם אשר השגחה הלזו כשחר אשר נכון מוצאו כי הולך ומוסיף אור כך הנהג' האישיי' היא הולכת ומוספת. וז"ש ויבא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ כי טבע הגשם אשר הוא מושפע מהנהג' האישיי' כמ"ש בפרקים הקודמים הוא ג"כ להיו' מוסיף והולך עד שיהי' די לרוות הארץ כי מתחיל' מתחילים גשמים דקים לירד מעט ואח"כ מוסיף והולך כמ"ש בפ"ק דתעני' אמר רב יהוד' נהילא מקמי מטרא אתי מטרא כו' וסימנך מהולתא כו' [ואם שהגשמים הולכים בדרך הזה ע"פ הטבע. ובזה נ"ל מה שנתן סימן לזה מהולתא עפמ"ש שם לקמן בפלוגתא דר"א ור' יהושע דר' יהושע ס"ל כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה אלא מה אני מקיים והאיד יעלה מן הארץ מלמד שהעננ' מתגברין ועולין עד לרקיע ופותחים פיהם כנאד ומקבלין מי מטר והם מנוקבין ככברה ומחשרות מים על הארץ. נמצא לפ"ז המטר יורד ע"י כברה וע"כ הוא מתחילה הדק ואח"כ העב. וזה שנתן סימן מהולתא כי הוא ג"כ ע"י מהולתא שהוא נפה וכברה. אמנם הנביא מביא זה לדמיון שהשפעה האישיי' הולך ומוסיף כמו המטר שהולך ומוסיף ע"פ הטבע]. וז"ש

ויבא כגשם לנו שהוא מתחיל מעט והולך ומוסיף. ועל זה הענין נחלקו ב"ש וב"ה בנר חנוכה דב"ש ס"ל יום ראשון מדליק שמונה ואח"כ פוחת והולך. וב"ה ס"ל יום ראשון מדליק אחד ואח"כ מוסיף והולך. דב"ש ס"ל שענין הנס הלז' שהי' בימי חשמונאים הי' ע"פ המערכת והוא נס המערכותיי כאשר ביארנו ענין נסי מערכותיום בפרק י"ג וע"כ הנרו' שהמה זכר הנס כי ענין אור הוא ג"כ מושאל על הצלחה ונס ופורקן וגאולה משיעבוד כמ"ש ליהודים היתה האורה כי הצרה נדמית לחושך ואפילה ע"כ בהנצל ממנ' הנה הוא יוצא מאפילה לאורה. וזהו רמז הנרו'. ולכך לב"ש הי' הנס ע"פ המערכת הנה הוא פוחת והולך כטבע הדברים המושפעים מאת המערכה. ולב"ה הי' הנס ע"י השגחתו העליונ'. והיא הנהגת את היחודי סגולה הקרובי' אל ה' כמ"ש אף חובב עמי' כל קדושיו בידך ר"ל שאף שהוא ית"ש בהנהגת המערכת מחבב גם העובדי כוכבים המונים לחמה שהיא גדולה אעפ"כ כל קדושיו בידיך שמתנהגים ע"י השגחתך האישיות מידך הרחבה והמלאה כמ"ש מזה בפרקים הקודמי'. והנה טבע השפעה הלז' להיו' מוסיף והולך לכך לב"ה מוסיף והולך. והנה בזה יתאמת מ"ש בענין הצדקה ופיזור לאביונים כי אם יהי' מוצלח ע"י השפע' האישיי' כל עוד שיפזר על היושר והצדק אזי יוסיף לו עוד הצלחה כמ"ש החכם יש מפזר ונוסף עוד. אמנם המושך מיושר אך למחסור שעי"ז יוחסר לו מלמעלה. אמנם הצלחה אשר באה מפאת המערכה אזי אם יפזר ויבזבז הון רב לא יוסיפו לו תמורתו כ"א יהי' הולך וחסור. וע"ז הענין אמר אדון החכמי' צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת. ודרשו רז"ל צדקה תרומם גוי אלו ישראל כו' וחסד לאומים חטאת חסד שעושים עובדי כוכבים חטאת כו'. ולדעתינו יתפרש בזה האופן בטוב טעם. כי ישראל המושגחים מאת השגחתו האישיי' אזי הצדקה תרומם אותם להיו' מוסיפים והולכים ע"י השפעה האישיי'. אמנם חסד שעובדי כוכבים עושים הוא להם חטאת וחסרון כי לא תוסיף להם המערכת השמיים כי היא אינה שופעת מכוונת מכוון. ומלת חטאת יתפרש ע"ד והייתי אני ובני שלמה חטאים. וע"ז הענין העירו לנו רז"ל בפ"ב דביצה תני רב תחליפא אחוה דסבנאי חוזאה כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ועד ר"ה חוץ מהוצאו' שבתו' והוצאו' יו"ט שאם פוחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו כו' שבאמת הדברים הצריכין אליו אשר אינם לדבר מצוה לא יושפע עליו כ"א לפי ההכרח וע"י המערכת. אמנם הוצאו' שבתו' ויו"ט והוצאו' בניו לת"ת שזהו מאת הנהגה האישיי' כי השבת ויו"ט ות"ת רומזים אל הנהג' הלזו ע"כ אם יוסיף מוסיפין לו. ובזה מבואר מ"ש בשבת פ' כל כתבי עשירים שבא"י מפני מה הם זוכין בשביל שמעשרין של בבל בשביל שמכבדין התור' של שאר ארצו' בשביל שמכבדין השבת. כי האדם הלז'

הגם שמתנהג לפעמים ע"י המערכה אמנם ע"י המעשרו' יזכה להיו' מושגח מהנהג' האישיי' כי עי"ז הוא מתאחז ומתדבק ברצונו ית"ש וכמ"ש הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי נא טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות שמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די ודרשו רז"ל עד שיבלו שפתותיכם מלומר די וכמ"ש עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר [כי עי"ז הוא ידבק עצמו בו ית"ש כי ממאה כורין שלו נותן עשרה למעשר ומהעשרה אחד לתרומת מעשר בסוד אי"ק בכ"ר כנודע נמצא הוא מדבק עצמו אל האחדו'. ומזה יש להביא ראי' אל הפוסקים שלדעת הפוסקים שמה שארז"ל שבמעשר מותר לנסות השם הוא רק במעשר התבואות כמבואר ביורה דיעה הלכו' צדקה והוא מטעם שכתבנו כי הוא מדבק עצמו לאחדו' הפשוט. וגם סוד כהן לוי וישראל הוא ג"כ נרמז נגד שלשה הנהגו' אלו וע"כ על הכהנים לא יהי' לכהנים חלק ונחלה אישי ה' הוא נחלתו ועז"א תומיך ואוריך לאיש חסידיך. ר"ל שלימות אורך הוא לכהן אשר הוא איש חסידיך והלוויים המה נגד הנהגת המלאכים. וע"כ המה אומרים שירה כמלאכי מרום וכמ"ש במדרש שעד שלא הוקם המשכן לא אמרו מלאכים שירה עד שהתחילו הלויים למטה לאמר שירה ונלווים גם המה להם. וע"כ נקרא לוויים לשון התחברות שמתחברים עם המלאכים וישראל המה נמשלים לכוכבי השמים שהוא מערכת השמיים. וע"כ כאשר יתן המעשר ללוי והלוי יתן מעשר מן המעשר לכהן אזי יהיו אחודים ומקושרים בהנהגה העליונה. וכמ"ש יעקב חבל נחלתו שהמה קשורים לו ית"ש חבל בחבל נימא בנימא. והנה מה שכתבתי כאן שישראל נמשלו לכוכבי השמים שהוא מערכת שמים הוא רק בחי' חלקיי. אך בחינו' כלליי אשר הוא קומה שלימה הימה מושגחי' מהנהגתו האישיי' אך צריך פעולות והשתדלו' האנושי להשלים עצמו לזה שיהי' מושגח מהשגחתו האישיי'. ובזה מבואר מ"ש בירושלמי הביאו השל"ה הקדוש שאחד מן התנאים הי' נותן מתנו' כהונה לחבירו לא משום שהי' כהן אלא משום דאוליף אורייתא סגי. והוא מבואר לדרכנו שבאמת הת"ח הוא בבחי' כהן שהוא מושגח מהשגחה העליונה הזאת כמ"ש יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים. ובאמת יש להעיר בזה מה שתפסו בכהן גדול המעלה הזו שיכנס לפני ולפנים אך הענין כי באמת המשכן הי' דמות עולם וחללו כל אחד יש לו רמז בעולמות העליונים ועל כן לפני ולפנים הוא מרומז מול השגחה האישיית אשר כבוד ה' עצמותו ית"ש חופף עליו כל היום. וע"כ לא הי' רשאי ליכנוס שם כ"א כהן גדול כי הוא מרומז מול השגחה האישיית הלז' ע"כ אמר יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים שאם שזה מורה אשר הוא מושגח מהשגחה האישיית הלז'. אמנם גם ע"י התורה יוכל להשלים

עצמו שיהי' מושגח מהנהגה האישיות כמ"ש ממזר ת"ח קודם לכהן עם הארץ. והטעם אף שישראל נמשלו לכוכבי השמים. אמנם הוא ידוע כי הקדושה הוא אחדות ובכל אחד נכלל בחי' חבירו והבן]. והנה בחו"ל יהיו מתעשרים ע"י התור' והשבת שהמה ג"כ רומזים על הנהגה האישיית כמבואר לעיל בפרקים. וע"ז הענין ארז"ל בפ"ק דב"ב מלוה ה' חונן דל כביכול עבד לוה לאיש מלוה. והכוונ' שהוא ית"ש מוכרח שישגיח עליו וינהיגו ע"י השגחתו העליונה בלי שום מיצוע. וזה ענין העבדות. ובזה יתבאר מ"ש בספרי כי יהי' בך אביון מאחד אחיך מנין שאחיך מן האב קודם לאחיך מן האם כו' ומנין שאף ח"ל כן ת"ל אשר ה' אלקיך נותן לך. וכבר עמד בזה הרב הגדול בעל משנה למלך בפרשת דרכים דרך הקודש דרוש ז' והעיר בזה שני הערות תמוהות. האחד מ"ש מנין שאף ח"ל דמהיכי תיתי שמצוות הצדקה לא תהי' נוהגת בח"ל אטו מצות התלויות בארץ היא זאת והלא חובת הגוף הוא ותו היכי יליף לה מדכתיב אשר ה' אלקיך נותן לך ואדרבא פשטי' דקרא בארץ ישראל מיירי. ולפי דרכנו יתיישב הכל כי כבר כתבנו שהצלח' המושפעת מהשגחה האישיות כל עוד שיוסיף לפזר על הצדק והיושר יוסיפו לו יותר משא"כ הצלחה המושפעת מהמערכת אזי כל שיפזר ויבזבז יתמעט לו. והנה לפ"ז הוה אמינא דאינו ראוי ליתן צדקה אלא בארץ ישראל כי שם צוה ה' את הברכ' ושם הוא ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה וכאשר נרא' מדברי אבינו בחיר שבאבות שאמר אם יהי' אלקים עמדי כו' ושבתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי לאלהים שאהי' מתנהג ע"י השגחתו העליונ'. ואז כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. אמנם בח"ל אשר הוא מתנהג ע"י המערכת כמ"ש הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה אז הוה אמינא דאין לבזבז ממונו לצדקה כי יחסר לו וחייו קודמים לחיי אחרים. ע"ז אמר ר"ל אשר ה' אלהיך נותן לך. ר"ל שע"י הצדקה יהי' מושגח מאת הבורא ית"ש והוא ישגיח עליו ויתן לו די מחסורו אשר יחסר לו. ועל כן אדרבא יותר מן הראוי ליתן שם צדקה כי ע"י הצדק' ישלים עצמו להיות עולה מעלה מעלה ולהיות מושגח ע"י השגחתו העליונ'. וע"ז הענין אמרו במדרש הצדקה שלכם שנאמר ולך תהי' צדקה כי עי"ז אנו מושגחים מהנהג' האישיית משא"כ הא"ה שהמה מתנהגים ע"י המערכת. וז"ש במאמר הפונה קדום כל צדקה וחסד שישראל עושים בעוה"ז שלום גדול כו' ר"ל שע"י זה המה מתאחדים בו ית"ש ויושפעו מאת השגחתו העליונה הנקראת שלום כמ"ש לעיל בפרק ט"ו. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

פרק לד

תנן במשנת חסידים שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים:

אם היות שמבואר בענין המחקריי כי הדבר אשר בעבורו נמצא מה בתואר מה חוייב אשר ימצא התואר ההוא בו בעצם וראשונ' כי כח הסיבה במסובב ואין בפרט אלא מה שבכלל חוייב מזה שהדברים המביאים אל עין השגחתו ית"ש המקיימת העולם והוא יסודו ועמודו שגם עליהם יפול שם ותואר הלז שהמה עמודי העולם ויובנו דברי השלם הלז:

הקודם הוא מבואר ומפורסם בעיין המחקריו התפלסופיי וגם דעת חכמי התורניים מסכימים לזה כי כל דבר אשר עבורו נמצא דבר בשלימות מה חוייב שימצא זה בו בעצם וראשונ'. וז"ש איוב ומבשרי אחזה אלוה כאשר פירשנו זה לעיל בפרקי' פרק כ"ט וכמ"ש החסיד בחו"ה שער היחוד כי הדבר אשר נרא' במקום אחד מקריי נדע כי הוא עצמיי במקום אחר כחום אשר הוא מקריי במים חמין והוא עצמיי באש כו' כי זה הדבר אשר דיברנו כי אחר שבעבור האש נמצא החום במים חוייב אשר יומצא דבר זה בו בעצם וראשונ' וזהו בענין טבעיי אמנם ג"ז בענין לימודיי ומלאכותיי. אך בענין לימודיי יורה ע"ז מ"ש רז"ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו והטעם הוא מבואר כי כאשר יקנה התלמיד תואר שלימות החכמ' והמושכלות בזה התואר הלז הוא נקנה ג"כ אל הרב כי הוא הסיב' אשר בעבורו נמצא השלם בתואר הלז וחוייב שיומצא התואר הלז בו בעצם וראשונה. ובזה פייסוהו לר"י על מה שהתרעם על ר"א שלא אמר שמעתתא בשמי' ופייסוהו בזה ר"א תלמידך יושב ודורש והכל יודעים שתורתך הוא כי ע"כ יחייבו תואר החכמ' הלז לך בעצם וראשונ'. וע"ז הענין יש להליץ מ"ש רז"ל מה שקנה עבד קנה רבו והוא מבואר ואם בענין מלאכותיי הוא מבואר כי שלימות הפעול' תעיד על שלימות הפועל וכמ"ש מעשה ידי להתפאר. ולדעת זה הענין מ"ש רז"ל עשה אדם עביר' אחד קנה לו קטיגור אחד עשה אדם מצות אחת קנה לו פרקליט וסניגור אחד. שהענין ע"פ פשוטו שאם שאין הפעול' הלז איש דברים שימליץ בעדו או יקטרג עליו אך מן איכות הפעול' נדע איכות הפועל ושלימותו ואם הוא פעולה טובה הוא פרקליט שמעיד על עוצם שלימותו ואם הוא פעולה רעה היא מעיד' על רוע הפועל והוא קטיגור בעצם. וזהו ענין התשובה שע"י נמחקים העוונות כי אחר ששב ומתחרט על הפעול' הלזו מורה שעשה פעול' זו מבלי דיעה השלימ' כי יש לו דיעה מעולה מפעולה הלזו שמכיר רוע מעשיו ונמצא אין הפעול' הלזו מעיד על רוע ופחיתות הפועל כי הוא כשגג' היוצאה מלפני

השליט וזהו הענין מ"ש גם ד' העביר חטאתך שפי' המפורשים שהעביר העון מנגד עיניו שיפול בזה מן הזרות איך יעבור אותו מנגד עיניו ית"ש הלא עיני ד' המה משוטטות בכל הארץ ואי' איפה מקום אשר שם נסתר מנגד עינו. אך הענין העבר' הלז שהפעול' הלזו עומדת נגד עיניו ית"ש ומעיד על רוע פחיתות הפועל וכשעושה תשוב' הנה העון הלז אינו ראי' על פחיתותו וחסרונו וז"ש העביר חטאתך ר"ל חסרונך ופחיתותך מל' והייתי אני ובני שלמה חטאי' שלאחר שעשית תשוב' הנה אין העון הלז ראי' על פחיתותך וחסרונך שהרי יש לך הרמת ראש ע"י התשוב' שהתשובה תעיד שגבית בשכלך על רוע הפעול' הלז וכי משגה הוא. וז"ש במדרש כבודי ומרים ראשי שנתת לי הרמת ראש תחת שהייתי חייב לך תלוי ראש. וענין הרמת ראש שהרים ראשו ועיני שכלו יותר מהפעול' הלזו. וז"ש בב"ר פכ"ב ר' ברכי' בשם ר' שמעון בר אמי אמר לדוד מזמור אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אשרי לאדם שהוא גבוה מפשעו ולא פשעו גבוה ממנו. והוא אינו מובן לפי פשוטו. ואם שפרשנו אותו בספר מנחת קנאות ע"ד הדרש והמוסר. אמנם לפי דרכינו הוא עפ"י פשוטו שאם שהוא עושה תשוב' הנה הוא גבוה מפשעו שאין הפעול' הלז תעיד על ערכו ופחיתותו ושפל שכלו רק הוא גבוה ממנו בשכל טוב והוא הי' עושה פעול' הלזו בבלי דעת השלימ'. אמנם אם לא יעשה תשוב' ויעשה מעשים מתועבים ממנו כי בכל יום הוא הולך ומשתרש בחטא כמ"ש כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך כו'. וכמ"ש בתחלה דומה לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כעבותות העגל' שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגל' חטאה [מס' סוכה פ' החליל]. ונמצא לפ"ז אחר כך חטאו גבוה ממנו כי הוא יותר גרוע מן הפחיתות שנרא' מפעולת החטא הלז'. וז"ש אשרי נשוי פשע ר"ל שהוא גבוה במעל' שלימות הדעת ממה שמורה עליו פעולת הפשע הלז ועי"ז הוא כסוי חטאה ר"ל שמכוסי' ממנו החטא והחסרון הלז ר"ל שהפעול' הלזו תורה על פחיתו' ערכו אך הוא מכוסה ממום הפעול' הלז ע"י תשובתו. והנה נמשך הדיבור חוץ לענינינו ונתבאר מזה אמתת הקודם כי הדבר אשר נמצא במסובב על שלימו' ותואר מה חוייב שיומצא הדבר הלז בעצם וראשונה בסיבתו. וז"ש נעים זמירות ישראל והמתנשא לכל לראש כי הוא ית"ש מתנשא על כל תואר מן השלימו' שנמצא בברואים לראש כי כל התנשאו' הלז ותוארים האלו המה בו בעצם וראשונ' וז"ש לראש. והנה נתבאר אמתת הקודם. אך אמתת הנמשך אחרי שנודע כי הוא ית"ש סובל עולם בזרועו ולא יצוייר העדר השגחתו מן העולם אפי' רגע אחת כי לולא זאת הי' כלא הי' ואי אפשר להתקיים העולם אפילו שעה אחת מבלי עין השגחתו החופפת עלי' וכמ"ש הנביא וד' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור כי כל העולם תלוי בזרועו וידו הפשוט' עליהם וכאשר

יטה ידו יהיו כולם בטלים ומבוטלין לא שרירן ולא קיימין כי אין להם יסוד ומצב כ"א זרועו הפשוטה וכמ"ש אני עשיתי ואני אשא ואסבול ואמלט כי הוא ית"ש הוא הממציא והמקיים כל הנמצאים והנה יחוייב מזה שהדברים המביאים אל עוצם השגחתו ית"ש על כללות העולם שיתוארו בתוארי הזה שהמה עמודי עולם עפ"י מה שהקדמנו שהדבר אשר נמצא בעבורו דבר מה בתואר מה חוייב שיומצא התואר הלז בו בעצם וראשונה. ואחרי שבעבור התור' והעבודה וגמ"ח נמשך השפעתו והשגחתו ית"ש על העולם אשר השגח' הלז ולא זולת הוא קיום ועמוד העולם. ככה חוייב שהדברים האלו יקראו עמודי העולם בעבור שע"י נמשך השגח' הלזו בעולם כמו שנבאר וע"כ היטב אשר דיבר השלם האלהי הלז במ"ש על שלשה דברים העולם עומד על התור' ועל העבודה וגמ"ח ולא יכחיש זה מאמרם בפ"ב דחגיג' העולם תלוי בזרועו של הקב"ה שנאמר מתחת זרועות עולם כי באמת העולם עומד על זרועו ית"ש ועין השגחתו כמ"ש. אך הדברים המביאים לזה המה שלש אלה. וע"כ יוצדק עליהם שהמה עמודי עולם ע"כ אמות הקודם וע"ז סובב הולך מ"ש שם בפ"ב דחגיג' על העמוד א' העולם עומד וצדיק שמו שנאמר וצדיק יסוד עולם. ואם שיש למאמר הזה צורה השכליית מקובלות ליודעי החכמ' אמיתית. אמנם לפי פשוטו י"ל שהכוונ' על הצדיק השלם אשר הוא ממשיך עין השגחתו ית"ש על העולם כמ"ש כל העולם לא ניזון אלא בשביל חנינא בני. והטעם כי הצדיק הלז הוא תכלית העולם כמ"ש כל העולם לא נברא אלא בשביל זה. וע"כ מדריגות הפעולות הוא לפי מדריגות התכלית בהנשא התכלית ינשאו לעומתו הפעולו' וכאשר יהי' התכלית בשפל המדריגו' הם ירדו לרגלם. וע"כ כאשר יהי' האדם הלז אשר הוא תכלית המכוון מבריאו' הנמצאים השפלים הלז וכאשר יהי' בגרם המעלו' מושלם בשלימותו הנפשיי הנה ינשאו כל הברואים אשר המה הפעולות מול התנשאו' התכלית ובהיפוך כשיהי' נבזה וחדל אישים אזי יקלקל כללות העולם כאשר הי' בדור המבול כשחטאו האנשים ונתקלקל התכלית אזי השחית הוא ית"ש כל הנמצאים אשר המה פעולות. וע"כ ארז"ל למה נברא אדם יחידי שחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם כי זהו הדבר אשר דיברנו שהפעולו' המה הרבים והתכלית הוא אחד. וע"כ מהבראו יחידי הוא הוראה גדול' שהוא תכלית העולם. וע"כ עי"ז יקבל בהשלמתו עצמו כי בזה תשלים כל העול' ובהיפוך כאשר יטוה וישחית עצמו הנה הוא משחית כללות העולם ואשמתו רבה עד מאד כמ"ש להפרע מן הרשעי' שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. והכוונ' לדעתי כי ענין הבריאות בעשרה מאמרות שיהי' כ"א פעולה למה שאחרי'. וכמ"ש במדרש כל הנברא אחר חבירו שליט בחבירו שהכוונ' שהוא ית"ש פעל העולם כפועל ואומן אשר

בתחלה יקדים החומריים והפעולו' אשר לתכלית המלאכה הזאת והתכלית הוא ראש המחשב' וסוף המעשה. וע"כ מחשבתן של ישראל קדמה לכולן כמ"ש במדרש ובמעשה המה סוף המעש' כי מתחלה נבראו הפעולו'. וע"כ הנברא אחר חבירו שליט בחבירו שהוא במדריגת התכלית למה שקודם לו והתכלית הוא השליט ומושל ואלו הי' במאמר אחד כמו שהקשו והלא במאמר אחד יכול להבראו' שכוונת הקושיא לפי דעתי שלא הוצרכו כל הפעולות האלו לתכלית האדם שהוא ית"ש הי' יכול להבראו' במאמר א' האדם שהוא התכלית והי' יכול להתקיים מכחו ויכולתו וחכמתו ית"ש (וכבר התפלסף בזה העקיד' בשער י"ח עם הרב המורה שביקש להוכיח שאין לעולם תכלית שאם נאמר שהאדם הוא התכלי' יקשה אחר שמחוייבים אנו לומר שהי' יכול לברוא האדם בלא אלו האמצעיים השמים והארץ א"כ מה תכלית בריאתם והעקידה השיב שבראם על צד היותר טוב שבאמת הי' יכול לברוא האדם בלא זה רק שלא הי' כ"כ נאה ומשובח) מבלי פעלות אלו אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין העולם שנברא בעשרה מאמרו'. וע"כ המה אשר נבראו במאמר האחרון המה תכלית הכל ובהשחית התכלי' ישחתו ויאבדו הפעולות וליתן שכר טוב לצדיקים ע"כ ברא הוא ית"ש פעולו' ומיצועים גשמיים לתועלת האדם ואף דברים מותריים אשר אף לפי הטבע הי' יכול להתקיים בלא הם ולא נבראו כ"א לתענוג ותוספת טובה. וזה בעבור שהאדם הלז יוציא יקר מזולל כאשר ישלים נפשו ישלים כללות כל הנמצאי' ויעלה אותם משפל החומריות והגשמיות אל הרוחניו' וזהו עבודת הצדיקים השלימים לתקן כל הנמצאים השפלים אשר נתגשמו כנודע. וע"כ אמרו רז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו של רפב"י כו'. והנה לכאור' הדבר הלז מקושי הבנה למה נתייחס לחמורו של רפב"יש לימות מה. ואם נאמר שבדורות הקודמים הי' יותר שלימות דעת מחמורים מעכשיו בבני אדם (וכאשר כ' קצת מהחכמים כי בשמיטה שלפני זה הי' משה רועה וישראל צאן כי היו אז הצאן מושלמים בדיעה מאשר המה עכשיו האנשים. וכן ראיתי שפירש הרב הגאון מהור"ר פנחס האבד"ק פפ"ד המאמר הזה בספר הפלאה כמו שכתבנו). אך לפ"ז יקש' דאם כן איך ענינו לחמורו של רפב"י כי כל החמורים הי' במדריג' הלזו בדורות הקודמים. ואם נאמר שמעלת חמורו של רפב"י לא מצד השכלתו כי הי' כשאר חמורים אין הבן רק שהוא ית"ש לא סיבב תקלה על ידו שיאכל דבר שאינו מעושר וכמ"ש השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקל' על ידן:

אך לפ"ז יקשה מ"ש ולא כחמורו של רפב"י שבאמת לא הי' לו שום שלימות השכל' ודעת. אך הענין עפ"י מה שאמרנו כי הפעולות ינשאו לפי עוצם התכלית. וע"כ אמרו

בפ' חלק מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמני' מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכה אבא ואין אבא מזכה ברא כדתני' ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל כו' והנה באמת יקשה כיון שענין הזיכוי הלז הוא מצד קרבתם זה אל זה כי ברא כרעא דאבוה א"כ כמו כן קרב האב אל הבן כמו הבן אל האב ולמה ברא מזכ' אבא ואין אבא מזכה ברא. אך הענין עפמ"ש כל העולם לא נברא אלא בשביל זה שפירש"י בשביל שיצא זה וכמ"ש רז"ל יעקב פדה את אברהם מכבשן האש שצפה הקב"ה שיעקב עתיד להולד ממנו. וכן אמרו בעמון ומואב לא כשעלת' על דעתך עלתה על דעתי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם רות המואבי' ונעמה העמונית. וכמ"ש הנביא ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע. שהכוונ' שהוא ית"ש עושה נס וישועה לאדם ומצילו מן המית' בעבור שעתיד לצאת ממנו צדיק אף שהוא אינו צדיק וז"ש ויאמר אך עמי המה הגם שהם אינם שלימים רק המה מהמון עם אעפ"כ בנים שלהם לא ישקרו באמונתי ע"כ ויהי להם למושיע מחמת בניהם וכ"ז הטעם עפ"י שאמרנו שהאבות המה במדרריגו' הפעולות מול הבנים שיצא מהם וע"כ ברא מזכ' אבא כי בשלימות התכלית יושלם הפעול'. אמנם הבן אינו פעולה לאב וע"כ לא יועיל לבן צדקת האב כי הבן אינו סיבה פעליית לאב. אמנם מדריגו' האב אל הבן כמדריגו' הפעולות אשר קדמו אל התכלית מול התכלי'. וכאשר השווה אותם החוקר בסוף המאמר השני מהשמע שמדריגו' הדברים אשר קודם אל התכלית בהפעולו' עם התכלית לענין המעשה כמדריגת ההקדמו' לתולד' כמו שהתולדה תמשך מההקדמות והם לה כמדריגת אב ואם כן התכלי' יבא אל הפועל כשיוקד במציאו' הדברים הקודמים אליו כמו הלבנים ועצים אל הכותלי' כו'. וכמ"ש העקיד' במבוא שערים שהמשורר קרא להפעולו' המביאים אל התכלית אב ואם מטעם הלז כמ"ש כי אבי ואמי עזבוני אשר כיון אל הפעולות המביאים אל התכלי' ייע"ש. וע"כ כאשר ינשא הבן שהוא התכלי' ינשאו האבות שהמה הפעולות לעומתן וע"כ כל הדברים אשר הצדיק משתמש בהן אזי המה חולין שנעשו על טהרת הקודש וינשאו הפעולות לעומת עוצם התכלית. וזה שהשכינ' הגר שפחת שרה באומר' מוטב שאהי' שפחה בביתו של זו משאהי' גבירה בביתה של פרעה כי השכיל' שהפעולה תתעל' לפי עוצם התכלי' ועלותה בגרם המעלו'. ע"כ כשתהי' שפחה בבית אברהם תתנשאה בהתנשאו' התכלית כאשר הי' באמת שראת' ג' מלאכים זה אח"ז וע"ז אמרו יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בני' והוא מבואר לפי הכוונ' הלזו. וז"ש הוי זנב לאריו' ואל תהי ראש לשועלים ואמרו הדבק לשחוור וישתחוו לך ואמרו עבד מלך מלך. וזה מורה באצבע על אמת הלז שהנחנו

ומבואר מזה שכל דבר שיהי' פעולה אל הצדיק הוא מתעלה עמו כמ"ש באשה עולה עמו ואינ' יורדת עמו. והנה ע"ז הענין אמרו במדרש חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך בכל יום אני מחשב למקום פלוני אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבית המדרש. והוא מבואר לפי דברינו כי באמת עיקר אנושית האדם הוא השכל אשר במוח וכל האברים המה משרתים לו. וע"כ כאשר ימשוך אדם אחר שכלו ויעל' אתו עמו לגרם המעלו' האלה הנה האברים אשר המה פעולו' לו יקנו שלימות ג"כ כפי שלימו' התכלית. וזה הענין שאמר ביעקב אבינו (פ' ויחי) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו. והנה הפי' שפי' המפורשים במלת שכל הוא דחוק שלפי פירש"י שעש' בהשכל במה שהניח ימינו על ראש אפרים הנה יקשה מה ענין השכלתו את הידים. וכמו שפי' המתרגם אחכמינין לידוהי שהלשון מורה שהחכים את ידיו. אך לפי דברינו הוא מובן אחרי שהאברים המה פעולות מול התכלי' בהנשא התכלית ינשאו גם הם וכאשר השכל נמשך אחר הבורא ית"ש שהוא החכם האמיתי אזי הוא ממשיך שכל והבנ' אל כל האברים שינשאו בהנשא התכלי'. וכאשר אמרו רז"ל במדרש ילקוט כי ברא ד' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר שלעתיד אם ירצ' אדם לאכול ערלה אזי יזעוק האילן אל תאכלני שאני ערלה וכן בכל העבירו' אזי הדבר הלז תצעוק כזה. והטעם כי כאשר הגוף לא יוכל לסבול דבר המזיק לו אף שלא מצד השכל כי אף הבע"ח שאין להם שכל והבנ' יברחו מן האש וגם אם ירצ' אדם מכח שכלו והבנתו לשלוח ידו באש לאיזה תכלי' אזי היד תסוג אחור מפאת טבעה שהוטבע בה לברוח מן האש. ויותר נפלא מזה כי הוא הוטבע על הבושת על הדברים מגונים אף שהוא רוצה לעשות הדבר מפאת שכלו הגרוע לא יוכל לעשות הדבר בעבור הבוש' מבני אדם. והנה כאשר יושלם אדם בשכל החזק אזי ימשיך עוצם שכלו על כל העולם באופן שיטביע בהם הטבע הלז שירחיקו מן העביר' כהרחק מן האש כי אחר שנתאמת להם כי זה מזיק יותר מן האש. וז"ש שיכל את ידיו שהחכים את ידיו שלא ימשכו רק על היושר והצדק. וז"ש וישלח ישראל את ימינו וישת כי היד בעצמו כאשר שלחו כאדם ששולח שליח הפועל מדעתו כך הי' היד פועל כי הי' בה טבע הוטבע להמשך אחר היושר ולהרחיק מן העביר' ועז"א בדוד המלך ע"ה והיו רגלי מביאות אותי לבית הכנסת כי הי' להם תשוק' נפלאה להמשך אחר היושר כמ"ש ביעקב ועשו כשעוברת על פתח בתי כנסיות הי' יעקב מפרכס לצאת וכשעוברת על פתח בתי ע"א הי' עשו מפרכס לצאת כי כל מילין משיך ב"נ בתר הרהורא דילי' וכפי תשוקתו. וכאשר יש לאדם תשוקה קנוי' לדבר הנה בעוברו דרך שם תמשך אותו לשם וכפי עוצם התשוק' אשר תהי' בלבו מסוכה כך יהי'

ענין המשכ' הלז וכאשר נראה בשני ריעים אהובים שיהי' תשוקתם לשבת יחד ותמשך את האחד אל חבירו לא יכלו להפרד וזהו ענין הדביקות בו ית"ש. ומ"ש והית' נפש אדוני צרורה בצרור החיים כי כאשר תדבק הנפש בתשוקה הלז בו ית"ש ותכסוף לו אזי היא דבוק' בו כי התשוק' ממשכת את האדם אל דבר הלז השוקק וכאשר יפרד מן הגוף המונע הדביקו' הלז וישכיל יותר מעין אמתת מציאותו ובהירותו אזי מעוצם התשוק' תדבק לגמרי בו ית' וזהו ענין מיתת נשיקה כי הוא רואה פני השכינ' ונתדבק. ויש בזה אריכות דברים עמוקים רחבים מני ים נלאתי לבארם במגיל' עפה הלזו. וזהו ענין יעקב מפרכס לצאת בעבור שהי' מוקדש מרחם והי' משורש הטוב ע"כ בהגיע לשורשו שהוא בתי הכנסיו' ובתי מדרשו' שזהו שורש טוב ישתוקק לשם כאשר האבן ירד למטה מול שורשה והאש למעל' ובזה יתבאר ענין אחר על מ"ש והיו רגלי מוליכות אותי לבית המדרש שע"י שאדם נמשך אחר שורשו ומשריש עצמו בעץ החיים אזי תנועת הגוף להמשיך אחר שורשו שהוא בטוב ולא תמשך אל הדבר שהוא היפוך שורשו כאשר לא תמשוך האבן למעל' והאש למט' כ"א ע"י מכריח וע"ז הענין אמר בחטא השוגג ונפש כי תחטא שהכוונ' להבדיל העון אף שהוא שוגג כי הנפש אשר היא מושרשת בעומק הטוב איך יחטא אף בשוגג כאשר לא ישכח האדם להושיט ידו אל האש בעבור שהוא כנגד טבעו ועז"א הכתוב בכמה אזהרו' על ל"ת לא תוכל לאכול בשעריך. והכוונ' שתבוא אל המדריג' הלזו שתשרש בטוב שלא תוכל לעשות דבר איסור שהוא היפוך שורשך. והנה על הענין זה אמר שלעתיד תצעק הארץ אל תאכלנו והטעם כאשר אמר בא"י ולא תגעל הארץ אתכם ולא תקיא הארץ אתכ' כי הארץ הזאת מושרשת בטוב לא תוכל לקבל דבר רע כאשר לא יקבל האצטומכא דבר רע ותקיא אותו כך תקיא הארץ אם תעשו מעשים רעים כי זה כנגד טבע' כך לעתיד שיזדכך הארץ כמ"ש ואת רוח הטומא' אעביר מן הארץ אזי לא תוכל לסבול שתעש' בה דבר רע. וזהו ענין הצעק' והבן כ"ז כי הוא ענין נפלא עמוק מאד. וזהו הענין של חמורו של רבי פנחס בן יאיר כי השפעת קדושתו נשפע גם אל פעולותיו הצריכים אליו והוא יכריח אותם לפעול פעולותיו כאשר הגלגל העליון יכריח הגלגלים לסבב היפוך תנועתם וכל אשר יותר קרב אליו לא יהי' מתנועע תנועתו הטבעיית כ"א בכבדות מאד עד שלא ישוער לו שום תנועה כ"א תנוע' הכרחיית מפאת הגלגל העליון כך הצדיק יכריח כל העולם להתנועע היפוך תנועתם כ"א כפי תנועתו וכל הקרב קרב אליו יותר יהי' נמשך אחר תנועתו עד שיתבטל התנוע' ההפכיית אשר לו. וז"ש רז"ל ובו תדבקון שהכוונ' הדבק בחכמים ובתלמידיה' כי באמת הצדיק הוא הלוך ונסוע הנגבה מול עצם קדושת הבורא ית"ש וכאשר ידביקו עצמם להת"ח הנה גם

הם יתנועעו בתנועתו הלז ויהיו דבקים בו ית"ש ממש. ואפשר שזה שכיוונו במ"ש וכי אפשר לידבק בהקב"ה והלא כבר נאמר כי ד' אלקיך אש אוכלה. והיא מליצה נפלאה לרמוז שהתנוע' אשר צריך שנדבק בו הוא היפוך תנועתינו החומריו' כאשר תנועת האש והעפר המה בהיפוך כי זה יתנועע למטה וזה יתנועע למעל' כי תנועתינו הוא למטה אל הגשמיו' ולזה הוא תשוקתינו אמנם הוא ית"ש לא ידביק אליו כ"א אותן אשר המה למעל' והוא מדביק עצמו לעליונים הנמשכים אחר השכל. וז"ש כי ד' אלקיך אש אשר תנועתו למעל' וזה המשל בעיני אמרז"ל במדרש רק במליצה אחר' והוא מ"ש כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך כו' ולא יהי' בך ערות דבר ושב מאחריך. ואמרו משל לכהן שהלך בדרך ונטפל אליו ע"ה א"ל נזדווג ונלך ביחד א"ל דע שאני כהן ואיני הולך בבית הקברו' אם תלך לב"ה אזניחך. וז"ש דהע"ה בצוואתו לבנו דע את אלקי אביך ועבדהו כו' אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך והכוונ' שאם תדרשנו בתנועה עליונה להדבק למעלה אזי ימצא לך כי זה ג"כ תנועתו כביכול. אמנם אם תעזבנו שתלך ותנוט התנועה הטבעיי' החומריי' למטה אזי יזניחך כי הוא כהן ואינו הולך בבית הקברו'. ועז"א אם תעזבנו יום יומים אעזבך כי אם תעזבנו מלהדבק בתנועתו למעלה כ"א בתנועה ההפכיי' נמצא כשם שאתה מניע ממני למטה כך אני מניע למעלה כביכול ועי"ז יומים אעזבך. והנה ע"ז השיבו הדבק בת"ח כי המה הולכים בתנועה העליונ' שהיא למעלה. וז"ש וקווי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים שיחליפו ויסירו כח החומריי אשר מטבעו לרדת למטה רק יעשה להם כנפים כנשר בתנועה הפכיי' למעלה. וז"ש יעלו אבר כנשרים ירוצו בתנועה הטבעיי' הלז ולא ייגעו. והנה בתנועה החוזר' הלזו המה מניעים כל העולם. וע"כ הצדיק מגין על הדור כי ענין ההנהג' היא טיקלא דקיימא לאסחרא כמבואר בזוה"ק וכאשר בני אדם מניעים לצד הטוב אזי מניעים הטיקלא ההוא לצד הטוב ואם הם מניעי' לצד הרע אזי מניעים ג"כ הטיקלא לצד הרע. והנה הצדיק הוא הגלגל החוזר ויגלגל כל הנמצאי' עם הטיקלא לצד הטוב. וז"ש למה נמשל' תפלתן של צדיקים לעתר מה עתר מהפך התבוא' בגורן אף הצדיקים מהפכים מדותיו מכף הדין לכף הרחמים והוא מבואר לפי דעתינו. וכיוצא בזה שמעתי ממורי הרב החסיד המפורסם מוהר"י נ"י שזהו מ"ש המשורר אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם שבאמת התור' הזהיר' על ענין התוכח'. והנה באמת אי אפשר ליילך בשווקים ורחובות להוכיח בשער בת רבים כי תורתו מתי נעשית. גם אם ילך בשווקים ורחובו' יבלבל דעתו ויפסק מדבקותו ולא יוכל להוכיח באופן שיהיו דברים היוצאים מן הלב ומזה ימשך שלא ישמע לו כאשר החוש מעיד ע"ז מכמה מוכיחים שמוכיחי' ע"ז האופן ולא נשמע דבריהם. וכבר אמרו כשם שמצו'

לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. אמנם עיקר התוכח' הוא כאשר ישב בחצרותיו ובטירותיו בבדידות וילמוד תורה לשמה בשם כל ישראל. הנה בזה מכניס הרהור תשוב' בלבות בני אדם. וז"ש אשרי אדם עוז לו בך שמקשר עצמו בו ית"ש ע"י התור' שנקראת עוז כמ"ש ד' עוז לעמו יתן ועי"ז הוא עושה מסילות בלבבם של אנשים וע"כ פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים עכדפח"ח. והבן זה כי המה דברים העומדים ברומו של עולם עמוק עמוק. וע"כ ארז"ל תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח שכיוון ע"ז האופן מן התוכח'. והנה ע"פ דברינו שהארכנו יתבאר ביתר שאת דבריו הקדושים כי הצדיק הוא הגלגל החוזר אשר יסע כל הגלגלים בתנועתו. ועי"ז הוא עושה מסילות בלבבם היפוך מסילתם החומריית והנה זהו הענין כל היותר קרב אל השכל של הצדיק אשר הוא עצם הגלגל הלז הנה הוא יותר מתחזק בתנועותיו וכ"ש איבריו כי הם הקרובים אליו כי לא יפעלו דבר רע כ"א ישתוקקו ויעשו רק טוב. וכזה הענין שמעתי מהחסיד המפורסם מוהר"ר מנחם מענדיל מפריסטיק שזהו מ"ש בעקיד' וישלח אברהם את יכו ויקח את המאכלת וגם המלאך א"ל אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה שכ"ז הוא מיותר דלא הו"ל למימר רק ויקח את המאכלת וכן אל תעש לו מאומה מי לא ידע שפעול' כזו נעשה ע"י שליחת יד. אך הענין כי אברהם הי' מוטבע כ"כ בעבודת ד' עד כשבא לדבר מצוה הי' ידיו בעצמם עשו הדבר. אמנם בעקיד' שבאמת לא הי' כוונת הבורא ית"ש לשחטו ולא הי' זה מצוה כי הוא לא צוה לו רק להעלהו כמ"ש אסקתי' אחתי'. והנה כאשר הי' רוצה לקחת הסכין לשחטו הנה לא היו האברים רצים אחר פעול' הלז כי זה לא הי' מצות הבורא ולא הוטבע להם תשוקה ע"ז והי' צריך מצד בחירתו השכליית להמשיך ולשלוח ידיו וזה שהודיענו תוה"ק וישלח ידו. וז"ש לו המלאך אל תשלח ידך כי מזה יש לך ראי' כי ע"ז אינך מצוה מאשר לא הי' לידים התשוקה ללכת מעצמם בלי שליחת יד עכ"ד פח"ח. אף שלא שמעתי אותו כ"כ באריכות אך הבנתי שזה כוונתו והוא מסכי' לדברינו. וע"ז הענין אמר באבימלך כשאמר הגוי גם צדיק תהרוג כו' כי בתום לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת והשיב לו הקב"ה גם אני ידעתי כי בתום לבבך עשית זאת ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי ופירש"י גם אני ידעתי כי בתום לבבך אבל נקיון כפים אין כאן כי ואחשוך גם אנכי כו' והוא מבואר לדברינו שאבימלך חישב שזה שלא נגע בה זהו הי' מחמת נקיון כפים שלא יוכלו להושיט עצמם לדבר רע שהוא כנגד טבעם. אמנם הוא ית"ש השיב שזה אינו מחמת נקיון כפיו רק שאחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי. והנה נתבאר הענין שבארנו שע"ז סובב הולך מ"ש וצדיק יסוד עולם שהוא תכלית ויסוד העולם וממשיך אותו אחר תנועתו. וז"ש כי

ישרים ישכנו ארץ ישכנו שכונ' בארץ והוא מבואר לדברינו. וזהו מ"ש השלם על שלש' דברים העולם עומד כי שלש אלו המה סגולה נפלא' להמשיך עוצם השגחתו העליונ' על העולם ולימוד התורה הוא מבואר בפרקים הקודמים שע"י התורה ימשך עוצם השגחתו העליונ' על העולם. אמנם זה בעוסק לשמה אך אם יעסוק בהם שלא לשמה אזי לא יושגח עפ"י השגחתו העליונ' אמנם יושפע עליו מטוב המערכ' כי העולם הוא בכללו אחת העולם הקטן והעולם הגדול ולכן ראוי שימצא ביניהם יחס גדול ממין היחוס אשר אמרו חכמי הנגון שימצא בין שני כלי זמר השנים והנערכים על ערך אחד ויחס אחד לגמרי כי בהניע טור מהאחד יתעורר אל קולו הטור שכנגדו בכלי השני מפני היחס אשר ביניהם כאשר האריך בזה העקיד' שער י"ב. ואחרי שהדבר המושפע מאת המערכ' אינו בדעת ובכוונ' רק ע"פ הטבע ע"כ לא תדע אם הוא לומד לשמה או לאו רק בהניע טור התורה יניע טור המערכ'. וכמ"ש אורך ימים בימינ' בשמאלה עושר וכבוד ודרשו רז"ל למיימינים בה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד למשמאילים בה עושר וכבוד הוא דאיכא אורך ימים ליכא. כי אורך ימים המה הימים אשר למעל' שבעת ימי הבנין והם נקראים שנים קדמוניות ימי קדם כמ"ש אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם והם הימים הקדומים לבריאת העולם אשר שם מתעצמת עין השגחתו האישיית כמו שביארנו בפ"ה וכמ"ש אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי וע"ז הענין ארז"ל בפ' מקום שנהנו רבא רמי כתיב כי גדול מעל שמי' חסדך וכתי' כי גדול עד שמי' חסדך הא כיצד כאן בעוסקין לשמה כאן בעוסקין שלא לשמה והוא מבואר לדברינו שהעוסק בתורה לשמה אזי הוא מושגח מהשגח' העליונ' אשר הוא מעל שמים והוא השגחתו האישיית אמנם העוסק בה שלא לשמה אזי הוא ממשיך החסד אשר הוא שמים ולא למעלה מהם והוא טוב וחסד הבא מאת המערכ' השמיימיית. כי באמת מדריגת הטבע אל התור' כמדריגת העבד אל האדון כמ"ש אם בחוקתי תלכו וכמבואר בחו"ה. וא"כ אף בעוסק בתור' שלא לשמה אזי יכרעו לפניו מערכת השמים וישפיעו עליו ממגד שפעם וממבחר הענקתם. או ע"ד כלי הנגון שזכרנו. והנה העבודה הוא ג"כ סגולה נפלא' להמשיך עצם רצון השגחתו העליונ' על העולם וכמ"ש וירח ד' את ריח הניחוח ויאמר לא אוסיף עוד כו'. (וכן הוא מטבעה להמשיך השפע' אישיות הלז על העולם כי היא מקשרת ומאחדת כל העולמו' וממשכת רצון הא"ס בכל העולמו' כמבואר בזוה"ק בסוד קטורת כי היא קשורא דמהימנותא. וכן מענין ריח ניחוח דכניש כולהו בגוי' וז"ס אשה ריח ניחוח כמבואר שם ובכתבי האר"י). וכן גמילות חסדים כבר בארנו בפרק הקדום כי היא ממשכת רצון השגחתו העליונ' כמ"ש הצדק' והחסד שישראל עושים שלום גדול ופרקליטין גדולים כמו שביארנו בפרק

הקדום. וע"ז אמר המשורר (תהלים סימן י"ז) שמעה ד' צדק הקשיבה רנתי האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה משרים שיראה מתוכיות הענין שהתפלל להיות מושגח מענין השגחתו החופפת על השלימים אשר הם מושלמים בג' עמודים אלו כאשר אמר במ"א אל תסתר פניך מעבדך ואמר האיר' פניך על עבדך הושיעני כחסדך. וע"ז הענין העריך גם כאן תפלתו והזכיר איך הוא שלם בג' עמודים אשר המה סיבה מעול' להיות מושגח מהשגחתו המעול'. ועז"א שמעה ד' צדק שהיא הצדקה וגמ"ח שאני עושה הקשיבה' רנתי זה רינה של תורה האזינ' תפלתי אשר היא בלא שפתי מרמה והוא במקום עבוד' כמ"ש איזהו עבודה הוי אומר זה תפלה ואמרו על מ"ש אלהא דאנת פלח לי' וכי יש פולחן בבבל הוי אומר זהו תפלה שהוא במקום עבודה. והנה ע"י שלש אלה אשר מטבעם להמשך עין השגחתו העליונ' אני מבקש שמלפניך משפטי יצא שמשפט הצלחתי האנושיית יהי' מלפני אור השגחתך והפועל היוצא מזה שעיניך תחזינ' מישרים שאחרי ההשפע' הלז שופעת בכוונת מכוין ויכולת יכול אזי אתה תשקיף על הצדק והיושר שאני עושה ומפזר ממון להענקת דלים והאביונים. ועי"כ תוסיף לי מעוצם חנותך ומטוב השפעתך משא"כ הנהגת המערכת כי אינה שופעת מכוונת מכוין שתהי' משגחת על הצדק והיושר של בחי' המקבל. וז"ש אדון הנביאים הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ואמר שהוא ית"ש מה שעושה ע"י השגחתו בלי מיצוע הוא שלם בשלימות באין בו שום עוול שיגיע לצדיק שום רעה כי כל דרכיו משפט והמשפט הוא מה שישתתף בו בחי' המקבל ושלימותו וכמ"ש אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואמרו אין מרחמין בדין כי כשם שלא נוכל לומר בו ית"ש שיתגשם מחמת שלא יתחייב זה אמות מציאותו ככה לא נוכל לו' שיעשה עוול מצד טבע יושרו ושלימותו. ויתכן עוד לפרש דברי השלם הלז במ"ש על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח לפי שהסיבות אשר בעבורם יהי' הצלח' או שלימות מה המה שלש הא' טבעיי והב' לימוד והרגליי והשלישית המשכיי והשפעיי. ועל שלש אלה התפלל המשורר באשרי תמימי דרך בפסוקים האלה. וזה תואר במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך בכל לבי דרשתיך בלבי צפנתי ברוך אתה ד' למדני חוקיך בשפתי ספרתי בדרך עדותיך כו' גמול על עבדך אחי' ואשמרה דבריך. והנה במאמר הכתובי' בפרוטרוט הלא המה כתובים בביאורנו על תהלים. אמנם מה שנראה בהם הנרצה לפי ענינו הוא הסידור הלז ע"ד ג' סיבות אשר ע"י יהי' הצלח' אנושיית. ובאמת ההכרח עפ"י הרוב לכל שלש אלה. והנה הטבעיית היא העבוד' ומעשה המצות כאשר כתבנו שזה כמו כלי הנגון אשר שווים על ערך אחד בהניע היתר מאחד מהם ינוע שני לעומתו. והנה ע"ז אמר במה

יזכה הנער אשר הוא מנוער מלימוד והרגליי. ע"כ אין לזכות כ"א בדברים הטבעיים והם מעשה המצות לשמור כדבריך. והנה התפלל ע"ז שאל יטעהו בדרכי המצות. וז"ש בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממצותיך ואמר שמאד הזהיר בשמירתם שצפן אותם בלבו אשר הוא מבצר שמור בל יבוא שם טמא. והנה הזכיר בזה ב' סיבות אשר המה הכרחיים לכל פועל ואומן והמה בחי' הממציא והמקיים שעל בחי' הממציא אמר שבכל לבו דרש אותו להמציא הדבר העבוד' הלזו כי פעולת העבוד' הוא לפי רוב התשוקה ועל בחי' המקיים אמר שבלבו צפן אותו לבל ישכחם. והנה על סיבה ב' והוא הלימוד והרגליי אמר ברוך אתה ד' למדני חוקיך ד' שאתה ברוך למדני חוקיך וזכר ד' דברים אשר המה מסוגלים שע"י יתקיים בידו התור' הא' היא הוצאת דברים בשפתים כמ"ש כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך. ודרשו רז"ל אימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך. והב' היא השמח' בלימודם כי אם הלב פתוח לקבל הדברים כמ"ש ברבה דקמי דפתח בשמעתא אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן ופירש"י נפתח לבם מחמת השמח'. והג' העוסק בהן לשמה ללמוד ולקיי' כמ"ש כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. והד' שיהגה וישתעשע בהם תמיד בל יתעיף עיניו מהם. וד' אלו זכר המשורר ועל הא' אמר בשפתי ספרתי שהוציאם בשפתיו. ועל הב' בדרך עדותיך ששתי. ועל הג' אמר בפקודיך אשיח' ואביטה אורחותיך. ר"ל כשאשיח בהם אין כוונתי להתגדל בה כ"א עי"ז אני מביט אורחותיך הישרים. ועל הד' בחוקותיך אשתעשע שאני משתעשע בהם תמיד. וע"כ בעבור ד' סיבות אלו אני מבקש ממך שלא אשכח דבריך. וזה התפלל על שלימות הצלח' אשר בא מפאת לימוד והרגליי. והנה עתה התפלל על הצלח' ההמשכיי והשפעיי. ועז"א גמול על עבדך ר"ל המשך והשפע אתה גמילות חסד וחנות על עבדך שאחי' ואשמרה דבריך. ואמר גל עיני שאתה תגלה עיני ותמשיך מיפעת אורך וזיו אצילותך הקדוש שעי"ז אביט' נפלאו' מתורתך ר"ל שהתור' היא מראה מלוטשה ובה מתרא' כל הנפלאות. אמנם לא יוכל להביט בזה כ"א בעיני השכל הזכים המלוטשים מכל צחנ' וגיעול. והנה בזה אפשר לפרש דברי השלם הלז שכיוון ג"כ אל ג' סיבות ההצלח'. והנה העבוד' היא ענין טבעיי כמ"ש וגם ע"י יבוא השגחת הבורא ית"ש על העולם כי היא מקשרת ומאחדת כל העולמו' מלמטה למעל' ואח"כ יורד השפע מלמעל' למטה וכ"ז ע"י התפלה כנודע מדברי האר"י הקדוש. וכן העבודת הקרבנות מבואר וידוע שהי' ע"ז האופן כמ"ש לעיל. נמצא העבוד' והתפל' שהיא במקום העבודה הוא ענין טבעיי להשגחתו האישיות וע"כ תפלה הוא לשון חיבור כמו נפתולי אלקים נפתלתי כמבואר בספרים. וזה כי ע"י אנו מדובקים בו כאשר ידבק האזור על מתני איש

ורצון השגחתו חופף עלינו כל היום והתור' הוא ענין לימוד והרגליי כי הוא ענין חכמ' הלימודיית אשר לא תושג כ"א על ידי לימוד וההרגל. וזהו הלימוד הוא עיקר השלימות ואינו שלימות טבעיי כ"א עיקר שלימותו הוא ההרגל והלימוד והצדק' וגמ"ח הוא ענין המשכיי והשפעיי שעי"ז ימשך השפעתו האישיות מדה כנגד מדה ואין זה ענין טבעיי רק המשכיי ע"י רצונו הטוב ומדת טוב נדבתו וזה שביאר לנו השלם הלז כי השפע' אישיית הלז תושג ע"י ג' דברים אם בדרך טבע שא"צ כ"כ לימוד והרגל כענין העבוד'. (ויתכן עוד לומר מה שהעבוד' הוא ענין טבעיי כמ"ש בחו"ה שהתפל' הוא כלות הנפש ונטות' בעצמה אל הבורא ית"ש בעבור שהיא נגזרת מעולם העליון ע"כ היא תשתוקק לשורש' וכמ"ש בכוזרי ע"ז שאנו מתנועעים בתפלה וכן עבודת הקרבנות עיקרו היא מחשבת הלוים בדוכנן וישראל במעמדן וכהנים בעבודתן שהיו מדבקים עצמם אל הבורא ית"ש ומקרבין עצמם אליו וכמ"ש אדם כי יקריב מכם וע"כ הוא נקרא קרבן שמקרב עצמו אליו ית"ש וכ"ז ענין טבעיי שהנפש משתוקק לקרב עצמו אליו ית"ש בטבעה כמו שטבע כל הדברים לחזור לשורשן כתנועת האבן למטה ואש למעל'. וע"כ הי' הכהן מקריב הקרבן שהכהן הוא בחי' ימין והימין מקרב כמ"ש וימינו תחבקני והבן). ואם על ידי דבר הצריך שקידת לימוד וההרגל והיא התור' ואם על ידי ענין המשכיי והשפעיי כמו הצדק' וגמ"ח. ולדעתי ע"ז הענין אמר הנביא (הושע ב') וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ד'. שעל הצלח' הטבעיית אמר וארשתיך לי לעולם שענין זה הוא נטוע בטבע הנפש והעולם אשר בהניע הטור מא' מהם ינוע השני. (ולפמ"ש לעיל שענין הטבע הוא כלות הנפש ונטותה אל האישים הרוחניים להדבק בשורש'. גם ענין התשוקה הלז הוא נטוע בנפש לעולם כאשר בל יתהי' שיכור ביין אהבת העולם). ועל ענין המשכיי אמר וארשתיך לי בצדק ובמשפט שתעשה אתה אז אמשיך ואשפיע עליך חסד ורחמים. וכמ"ש ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמי'. ועל הענין הלימוד וההרגליי אמר וארשתיך לי באמונ' שיבא להאמונה החזקה אשר היא נקנית ע"י הלימוד וההרגל במושכלות ועיונים האלהיים וז"ש וידעת את ד' ר"ל שאין הכוונ' אל האמונה שהוא מצד הקבלה כאמונת הקטנים והנשים והפתאים כ"א אמונ' הנקני' ע"י ידיעת השם ית"ש ויתעלה והנה עפ"י דרך הלז יש לבאר מאמרם ז"ל בב"ר פ' כ"ט ונח מצא חן ר"ה ור' פנחס ור' חנין ור' הושעיא לא מתפרשין ור"י ורשב"ל מפרשין ר"י אמר לאחד שהי' מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו עד היכן עד שקשר עמו אהבה כך נא' כאן חן ונאמר להלן וימצא יוסף חן רשב"ל אמר משל לאחד שהי' מהלך בדרך וראה אחד ודבקו עד היכן עד שהשליטו כך נאמר

כאן חן ונאמר להלן ותהי אסתר נושאת חן רבנן אמרי לאחד שהי' מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו עד היכן עד שנתן לו בתו כך נא' כאן חן ונאמר להלן ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים ע"כ. והנה המאמר הזה סגור וחתום אין לו ביאור אמנם מה שיאות בזה לפי ענינו שהמה חלוקים בענין מציאת חן הלז על איזה דרך הי' שדעת ר"י שהי' ענין טבעיי שקשר עמו אהבה מצד יושר טבעו ומזגו וכמו ביוסף שמצא חן ע"ד הטבע של יופיו. ודעת רשב"ל שהי' מפאת הלימוד והרגל וע"כ מלבד האהב' אשר לו מפאת שבא השליטו מחמת יושר לימודו והרגלתו בענינים המושכלים וז"ש שהשליטו ולמד מאסתר שענין מציאת חנה הי' השליט' והממשלה בכל העם. ורבנן ס"ל שמלבד שלימו' הטבע ויושר הלימוד וההרגל בא אליו הצלח' ונשיאם חן ע"ד ההשפעיי. וז"ש שנתן לו בתו והיא השפעת זיו השכל מנועם העליון. וז"ש ושפכתי על בית דוד רוח חן וזה על דרך המשכיי כמ"ש ושפכתי. והנה מה שיש לבאר בזה המאמר על אופן אחר יותר נאות יתבאר בפרק הבא בס"ד ובזה נשלק הפרק:

פרק לה

אם היות שביארנו שהנהגות העולם המה שלש והיא הנהגה העליונ' אשר היא תחת ידו ית"ש:

והנהגה התיכונ' אשר היא ע"י המלאכים אשר המה בעולם התיכון. והנהגה הג' אשר היא ע"י מערכת הכוכבים והמזלות. והנה בהנהגה העליונ' והתיכונה אין לעובדי כוכבים חלק בהם כתיב הן עם לבדד ישכון ואמר ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. אמנם בהנהגה התחתונ' המה ראשית ומבחר אשר עליהם תסוב המין הצלח' והשפעה המערכות וכמ"ש בפרק מציאת האשה בכה ריב"ז ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולט' בכם ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום וכו'. והנה מה שיש לומר חוץ לענינינו שאין הוא ית"ש מסיר מהם השגחתו אף באין עושים רש"מ והוא ממה שאנו רואים שאין שפלות שלנו בדרך הטבע וכמ"ש המשורר שבשפלינו זכר לנו והכוונ' שאף בשפלינו ראי' שזכר לנו שהרי אין השפלות בדרך הטבע וכמ"ש הנביא המאוס מאסת את יהודה אך בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא ר"ל עפמ"ש במדרש כי מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד אם מאיסה הוא איה סביר ואם קציפ' הוא איה סביר (פי' תקוה ותוחלת שישוב ירחם עלינו) דמאן דכעיס סופי' לאתרצי'. והכוונ' שענין המאיס' הוא שמסיר השגחתו מהם ועוזבם אל המקריים. והנה בזה אין תוחלת שישוב וירחם עלינו כי ענין הזה יכול להיות ולהמשך

לעד ח"ו. אמנם אם הוא קציפה מדעתו ומרצונו הוא קוצף בנו אית סביר שבודאי לא ימשך הענין זה לעד אחר שלא סר השגחתו רק שהוא קוצף עלינו ועדיין חביבותא גבן שמשגיח עלינו. וע"כ כשיכלה זעמו אזי ישוב לשוש לטוב עלינו כאשר שש על אבותינו כמ"ש הנביא אודך ד' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני. והכוונ' שאודך על שלא הי' מאיסה רק קציפ' והתועלת היוצא מזה כי כאשר ישוב אפך תנחמני וז"ש הנביא המאוס מאסת. וכי הי' זה מאיס' והסרת עין השגחתך מעלינו מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא שזהו חוץ לטבע ומורה שזהו מתחת יד השגחתך. וע"כ הוא מענישם על ידי השגחתו בדברים היוצאים מסידור הטבעיי. וע"כ אמר הנביא רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע"כ אפקוד עליכם את כל עונותיכם ר"ל שאצל עובדי כוכבים אזי הוא ית"ש מאס בהם ואינו מדקדק בעונותיהם רק כאשר יזדקקו אל ישראל להרע להם אזי הוא ית"ש ינקום בהם נקמת דם עבדיו אמנם זולת זה הוא מואס בהם אמנם אתכם ידעתי וחובבתי ורצוני שתהיו תמיד דבקים בי מאין מסך מבדיל ע"כ אפקוד עליכם עונותיכם שהמה מסכים מבדילים בינינו לבינו ית"ש כמ"ש כ"א עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. וע"כ יחוייב מזה שאחר שתכלית היסורין שלנו הוא לכלה פשע ולהתם חטאת על כן המה לא יתמידו. אמנם היסורין אשר יבואו מפאת אשר הסתיר פניו ממנו ח"ו אזי המה יתמידו כי בכל יום יתוסף ההעלם השגח' הלז. והדמיון לזה למי שחטא נגד המלך או האב אזי אם יצוה עליו לתופסו במאסר עד חודש ימים הנה הוא ידע כי יש תקו' לאחריתו כאשר יכלה השנ' אזי יפתח המלך חרצובו' מאסריו. אמנם אם עי"ז ימאס בו המלך וירחיקהו אל שוממות ארציו הנה הוא מתייאש מלהיות עוד מקורב אל המלך כי בכל יום המלך שוכח אותו יותר ועוון עצמו אינו נמחק כי עדיין לא קיבל עונשו. כן הענין במי שנלקי' על עונותיו ע"י השגחתו אזי בכל יום נחסר העון וכאשר יכלה העון עוד ישוב לימי עלומיו. אמנם אם הסתיר הבורא ית"ש פניו ממנו ומאס בו אין לו תקנ'. וז"ש אשריכם ישראל שהן בעשותכם רצונו של מקום נראה עוצם השגחתו וחיבתו אתכם שאין כל אומה ולשון שולטין בכם וגם בשאינכם עושים רצונו של מקום נראה השגחתו עליכם במה שמענישכם בעונש היוצא מסידור הטבעיי. וז"ש מוסרן בידי רשעים ר"ל שהוא ית"ש מוסרן מדעתו ועין השגחתו. ויתכן לבאר עוד יותר שהענין היוצא מסידור הטבעיי הוא לא תתמיד שהוא מקרה ומקר' לא תתמיד כמ"ש במדרש ידוע תדע ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן ידוע שאני משעבדן כו'. והכוונ' שאחרי שהפיזור הוא אינו ענין טבעיי ע"כ לא תתמיד וזהו ראי' שאני מכנסן. וכמדומה שכך ראיתי כתוב בכתבי מהר"ל מפראג בס' נצח ישראל. וז"ש המשורר כי רגע באפו חיים ברצונו ר"ל

שהאף שלו עלינו לא תתמיד כ"א כמעט רגע והטעם שאינו עצמיי רק מקריי כי רצונו הוא רק להשפיע עלינו חיים וא"כ האף הוא מקרה לפי רוע בחי' המקבלים ע"כ לא תתמיד משא"כ הטוב' שהיא בא מרצונו ורצונו הוא עצמותו ע"כ היא תתמיד לעד ועל כן אמר אשריכם במה שמוסרים ביד כו' וזה ענין יוצא מסידור הטבעיי ע"כ לא תתמיד אמנם מה שיש לבאר עוד ת"ל אשריכם ישראל והוא שביאר בזה איך אופן שלימותינו אינו מקר' אצלינו נוסף על מהותינו וע"כ כאשר תסיר זה השלימו' אזי ישאר לנו מהות עצמותינו והי' נהי' ככל הגוים. אך באמת ענין מהותינו ועצמותינו אינו רק השלימו' האנושיי אשר תושג על ידי התורה והעבוד' ובהעדרה יתבטל לגמרי מציאותינו ואין אנו בגדר אחד עם העובדי כוכבים כאשר נרא' שיתרון האדם ושלימותו הוא הדעת. הנה אם יוסר ממנו דעתו לא נאמר שהוא כבהמ' רק הוא יותר גרוע מהבהמה שהבהמ' אין לה חסרון בשלימות בהמיותה אמנם הוא נחסר בשלימו' אנושותו במה שהוא אדם. כך אם אנו נבטל משלימות העבוד' שאנו כמו עובדי כוכבי' אשר גם המה לא קבלו מוסרות העבוד' ולא נא' כי אנו אין לנו להמשיל על רשעים כי הם יש להם שלימו' אנושתו. אמנם שלימותינו הוא רק העבוד' ובהפקד זה נעדר מציאתינו לגמרי וכמ"ש הנביא אל תשמח ישראל אל גיל בעמים כי זנית מעל אלהיך כי להם אין לגנות על העדרם מעבודת ד' כאשר לא יגונה הבהמ' במה שאינה מדברת ואין לה דעת. אמנם לכם שאתם קרובים אל ד' ועתה זניתם מעליו חסרון גדול הוא זה. וזה שביאר לנו השלם הלז שאין השלימות זה מקריי נוסף על עצמותינו וע"כ כאשר נסיר משלימות הזה שנהי' בלתי אעפ"כ נהי' כעובדי גלולי' רק שזהו עצמותינו וכאשר נסיר זה אנו גרועים מהם כי המה לא נעדרו מעצמותם וע"כ אנו נמסרים תחת בהמתם וע"כ אמר אשריכם והבן זה. וז"ש החכם סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם ר"ל כי זה גדר האדם ועצמותו ובהעדר זה יעדר מציאותינו. וע"כ ארז"ל הרשעים בחייהם קרויים מתים כי כאשר סר זה השלימו' העצמיי אזי הוא מת. אמנם מה שמבואר בזה לפי דרכינו והוא כי בהיותינו עושים רש"מ אזי אנו מתנהגים על ידי השגחתו העליונ'. וע"כ אין שום אומה ולשון שולטת בנו. אמנם כשאין אנו עושים רש"מ אזי אנו מתנהגים ע"י הנהגה התחתונ' אשר שם העובדי כוכבים המה ראשית ומבחר הנהג' המערכת הלז כי הם מונין לחמ' שהיא גדולה משא"כ ישראל כי המה מונים ללבנה. ובהיותינו עושים רש"מ אזי הם מתנהגים ע"י הסיהרא עילא' כמבואר בזוה"ק וביארנו אותו לעיל בפרקים. אמנם כשאין אנו עושים רש"מ אזי הם מונים לירח התחתונ' והוא גלגל הירח אשר הוא למטה מכל המזלו' וע"כ המה נמסרים ביד אומה שפיל'. וז"ש החכם אם לא תדעי לך היפה בנשים

צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים. שהכוונ' שאם לא תדעי לך להטיב מעשיך מחמת שלא תדע לך ר"ל עצמותך ותכיר גודל מעלתך שאתה מתנהג ע"י השגחתו העליונ'. וע"כ צריך אתה להטיב מעשיך בהיותך יודע איך שהוא ית"ש משגיח ומשקיף עליך ואין לך לדמות אל העובדי כוכבים כי המה מסורים תחת השרים העליונים ומערכו' השמים. וע"כ אם לא תדעי לך ר"ל שלימותך אשר הוא עצמותך. אזי צאי לך בעקבי הצאן ר"ל בעקב וסוף העובדי כוכבים. כי אתה מונה ללבנ' אשר הוא עקב וסוף המזלו' ושבעה המשרתים ורעי את גדיותיך ר"ל התחבר מזלותיך על משכנו' הרועים שהמה העובדי גלולים כפירש"י ומלת רעי הוא לשון התחברו' כמו ורעה אמונ' רועו עמים וחותו ומלת גדיותיך מלשון העורכים לגד שולחן גד גדי וסנוק לא (שבת פ' במה אשה) שהכוונ' התגבר מזלי ועייף אל תהא ומלת גדי הוא לשון מזל וז"ש גדיותיך על משכנו' אצל משכנו' הרועים ומלת על פירושו אצל כמו ועליו מטה מנשה ומשכנותיהם המה במערכ' השמים ומזלותי'. והנה אף שעוזבם אל מערכת השמים אין זה ענין הסתרת פנים רק זה מעוצם השגחתו שיודע כי ע"י המערכ' לא יצלחו ויהיו שפלי' ונבזי'. וכאשר כתבנו בזה בס' ישרש יעקב ייע"ש שהארכנו בזה. והנה אם היות שהנהגה המערכ' אינה שופעת בכוונת מכווין אעפ"כ כאשר יכין האדם עצמו וישלים צורתו האנושיי' אזי יושפע עליו מטוב המזלו' ג"כ כי צורת האדם הוא נעשה כצלם ודמות עליון. וע"כ בהשלים צורתו משלי' ג"כ העולם אשר למעלה ממנו ומתקנו וכאשר כתבנו בפרק הקודם דברי העקידה' בענין היחס אשר לב' כלי נגון ייע"ש. וכמו שהביא הרב הגדול מהר"ש יפה במ"ר פכ"ט מה שמצא בקונטרס כתיב' יד שזהו מ"ש באבות חביב אדם שנברא בצלם אלקים שזהו שלימו' הצלחה בטוב המזל מצד שנברא בצלם מתוקן אין לך מזל טוב מזה עכ"ד מבואר מזה שטוב המזל תשפע ג"כ לפי טוב שלימו' צורתו ולא מצד שהיא שופעת בכוונ' דבאמת גם לרשעים שופע' וההיפוך לפעמים צדיקים מעונים מצד שרוע מזלם מאד נעל' באשר לא יספיק שלימו' צורתו להמשיך עליו כי אין לו כלום מצד מזלו להמשיך. אמנם מי שיש לו הכנה טבעיי' מצד מזלו שנולד בו אזי יהי' לו עזר וסעד שלימו' צורתו לא מצד השפע' המערכה בכוונ' רק מכח הכנתו הראשונה הטבעיי' והכנה הבחיריית בשלימו' צורתו כאשר העץ יש לו הכנה טבעיי' לשרוף כאשר יחובר אלי' האש אם ייבש אותה האדם אזי בזה יעש' הכנה בחיריו' שתהי' נוחה לדלוק. אמנם למי שאין הכנה טבעיי' לדלוק כמו המחצבים והמחכיות לא יועיל לו הכנה הבחיריי' היבשות והנה האש אינו שורפת בבחיר' ואעפ"כ היא שופעת לראויים אלי' אם בהכנה טבעיי' או בחיריית. והנה נדע שהצלח' הרשעים

הוא רק מהכנה טבעיי' והצלחת הצדיקים יהי' מטבעיי' ובחיריי' ואעפ"כ לפעמים תגדל הצלחת הרשעים מצד שהכנתם הטבעיי' תגדל יותר מטבעיי' ובחיריי' של הצדיק כאשר יבערו יותר הקש וקסמין דקים הלחים מהעץ היבש אף שלקש אין להם כ"א הכנה טבעיי' אמנם הכנה טבעיי' של הקש הוא גדול מטבעיית ובחיריי' של העץ. וכן שלימו' הצורה והזדככות' היא הכנה בחיריי' שלא תשלוט בה הרע וע"כ ינצל מרעת המערכ' קצת אף בלי השגח' אישיית מצד שלימו' צורתו אשר לא ישלוט בו הרע ולא מצד שהרע שופע' בכוונ' ותסור מן השלימים רק מצד טבע השלימו' לא יוכל לשלוט בה כאשר אם יסוך אדם מדם הסלמנדרא לא ישלוט בו האש. אמנם לרשעים לא תבוא הרע מצד הכנתם הטבעיי מטוב מזלם. והנה מזה הצד נדע שבהתחבר אדם עם הצדיקים יוכל להצליח עמהם אם יש לו הכנה טבעיי' הגם שאין לו הכנה בחיריי' כאשר יהי' העץ הלח בין העצים היבשים תדלק עמהם. אמנם אם יהי' עמהם ברזל אשר אין לו הכנ' טבעיי' לא ידלק. כך אם יתחבר עם הצדיקים מי שיש לו הכנ' טבעיי' יצליח אף שאין לו הכנה בחיריית הגם שמפאת הכנתו הטבעיי' בלבד לא הי' כדאי להצליח תועיל לו חבורת הצדיקים כמו העץ הלח שבפ"ע לא ידלק כ"א בחיבורו עם העצים היבשים. אמנם מ שאין לו הכנה טבעיי' לא יועיל לו חבורתו עם הצדיקים ומטעם זה יתיישב מ"ש רז"ל תיכף לת"ח ברכה מה שזה סותר לחוש הראות שאנו רואים כמה אנשים אשר נתחברו עם הצדיקים ולא הועיל זה להם להצליח. אך בזה יבואר שזה מפאת שאין להם הכנה טבעיי' כלל. וכן ע"ז הדרך לענין שלימו' החכמה בחבורת החכמים יקבל תועלת אם יש לו הכנה טבעיי' הגם שאין לו הכנ' בחיריי'. והבן הענינים האלו שרמזנו לך כי המה עקרים גדולים יותרו בהם כמה ספיקו' ומבוכות אשר נבוכו בו המפורשים ואפשר יוסכם לזה במ"ש רז"ל בפ"ק דברכו' שהשיבו הקב"ה למשה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור כי כפי שלימו' הצורה ועוצם הזדככות' ככה תעמוד מול המזל בהצלחתו וע"כ אם הוא צדיק גמור אזי יקום ויתעודד טוב שלימות צורתו לפסוח ולגונן מול רעת המזל משא"כ באם אינו צדיק גמור שלא יספיק שלימות הצורה להתגבר על רוע המזל. אמנם אם נראה צדיק שאינו גמור שמצליח הוא מצד טוב מזלו או שאינו רע כל כך באופן שיועיל לו מעט שלימות צורתו אמנם רשע וטוב לו הוא מצד טוב המזל אמנם באופן שלא יהי' רשע גמור באופן שגרועות צורתו אשר היא מזוהמה ומגעול' לא יוכל לקבל שום ההצלחה כמו שלא תשפע ההצלח' על הבהמו' וחיתו ארץ מצד בהמיותם שאין להם צורה אנושיית ככה לא תשפע על הרשע הגמור אשר נמשל כבהמו' נדמו אמנם

אם לא יהי' רשע גמור באופן שעדיין יש לו שמץ מני הצורה אנושיי' אזי יצליח כפי טוב מזלו. אמנם מה שנראה בחוש שגם הרשע שאינו גמור אינו מצליח זה מצד מזלו והבן בזה. והנה מזה הצד היא ארצינו הקדוש' מיועדת ומוכנ' לטוב ההצלחה המערכ' כי הוא מוטב ומובחר העולם קוטב האמצעי והוא כמרכז אשר בתוך העיגול אשר הוא שורש העיגול וטובו. כך א"י נמזגת במזג השוה וממנה הושתת העולם וע"כ תחול עלי' טוב ההצלח' כמ"ש רז"ל בס"פ בתרא דכתובו' בביאור טוב ההצלח' המערכיו' השופעת שם בשלימו' מופלג וע"כ הרחיק' תוה"ק להקריב בעל מום כמ"ש כי משחתם בהם מום בם ועל המזבח לא יעלה לרצון כי מצד גריעות החומר ופחיתותו יחול עליו צורה פחות' בשחיתו' ותמיתות וז"ש כי משחתם בהם כי השחיתו' הזה אשר העוה והשחית את החומר הוא קבוע בם. וע"כ לא תחול עליו צורה השלימ' מצד הקדושה כי אם מסטרא דמסאבא ר"ל כי היא שורה באתר מסאבא ומטנפא:

וכמ"ש כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך כו' ולא ירא' בך ערות דבר ושב מאחריך. ר"ל כי אצל השלם אשר הזדכך צורתו האנושיי' אזי הוא ית"ש שוכן בפנימיותם בקרבם ממש וכמ"ש בקרבך קדוש. אמנם אצל הגרועי' והפחותים הגם שכבודו מלא עולם ואם יעדר חיותו ית"ש מהם לא יתקיימו כמעט קט. אמנם הוא בבחי' אחוריים כנודע וז"ש שהוא ית"ש מתהלך בקרב מחניך דוקא וע"כ לא יראה בך ערות דבר כי אז ישוב מאחריך בבחי' אחוריים וכמ"ש השיב אחור ימינו מפני אויב והוא מבואר. והנה לפ"ז יצדק יותר מאמרם ז"ל בשאל' ששאל אדון הנביאים את הבורא ית"ש מפני מה יש צדיק וטוב לו וצדיק ורע לו כו'. ויש להתבונן בזה שלפי הנראה שענין הטוב והצלחת עוה"ז יש בו שלימו' מה וע"כ יתן אותו לצדיק וא"כ למה יגרע מצדיק עינו ואם שהוא צדיק שאינו גמור למה יגרע מרשע שאינו גמור שגם עליו יחול טוב השפעתו בהצלחת עוה"ז. ואם ששערי תירוצים לא ננעלו ויש לתרץ זה בכמה פנים שונים. אמנם מה שיאות לפי דרכינו על דרך שכתבנו לעיל בסמוך כי שאלת מרע"ה הי' מה שנרא' שהדבר נעזב אל המקריים וההזדמנו' המערכת אשר לא תשקיף על בחי' המקבל הן לטוב או לרע כי אם הי' הענין נוהג על דרך אחד שלצדיקים יגרע חוק פרנסתם ולרשעים יטיב להם הי' בזה פני הראות שהענין הולך עפ"י השגחתו הפרטיי' שמשלם לרשעים שכרם בעוה"ז כמ"ש ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידם ולצדיקים מצפין לעולם הצפון וכמ"ש המשורר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. והכוונ' שזהו בעצם טובה כפול' במה שצופן שכרם לעולם הצפון. אמנם זה אינו רק ליראיו באמת יראה הרוממו' אשר זה עבוד' צפונה שאינו נגל' לבני אדם. וע"כ הוא צופן ג"כ שכרם. אמנם לאלו שחוסי' בך

נגד בני אדם בהתגלו' ולבם בל עמם בפיו ובשפת' יכבדוהו ולבם רחוק ממנו אזי משלם להם בעוה"ז. ולפי' הזה נראה שכיוון החסיד בחו"ה שער הבטחון פרק ד' בפי' החלק הששי שכ' וע"כ זכרו דוד ע"ה במלה שמור' ע"ז הענין כמ"ש מה רב טובך כו' ייע"ש אך שהוא ז"ל מפרש שעל העבודה הגלוי' אף שהוא באמת הוא ית"ש משלם השכר בעוה"ז ייע"ש בדבריו ולדברינו הוא רק אם אינו עבוד' תמה ושלימה כי אין לבבם שלם עם ד' אלקיו ודוק. והנה עכ"פ אם הי' הולך על דרך אחד לא הי' מקום להרהר אחרי מדותיו ית"ש אמנם עכשיו שהוא ית"ש מטיב לקצת צדיקים ומריע לקצתם וכן לרשעים יפול החילוף והשינוי בין קצתם. הנה בזה נפל' מבוכה ובלבול לא יוכל המעיין לעמוד על עיקרו של דבר אחרי שאינ' הולכת על סדר וענין אחד שאין הוכח' שנוכיח ממנה שהוא מהשגחתו ית"ש אחרי שאינה שופעת על בחי' המקבלים. משא"כ אם הי' הטוב הלז רק לרשעים הי' ראי' שהוא מהשגחתו אחרי שהוא בפרטו' רק על רשעים כי אם הי' מאת המערכ' אין הבדל בין רשעים לצדיקים וע"ז השיב לו הוא ית"ש שבאמת גם בזה יראה עוצם השגחתו ואופני היושר והשלימו' מבלי עוול וחימוס. כי באמת מי שהוא צדיק גמור בל ישט אחרי רהבי הזמן וחמודותיו וגם מצד עוצם זכותו העצום אשר הוא צדיק גמור עלה יעלה למעל' מן המזל והמזל תוכנע לפניו וגם יושפע עליו רב טוב ושפע מהשגחתו העליונ'. אמנם הצדיק שאינו גמור לא יושפע עליו הצלח' העוה"ז אם מצד מזלו הגרוע אשר לא מעוצר כח השלמת צורתו להתעודד מול רעת המזל. וגם הוא ית"ש אינו מטיב לו כי אולי יהי' נפתה עי"ז אחרי חמדת הזמן כאשר יהי' מפזז ומכרכר נגדו והשעה משחקת לו וגם עי"ז גובה ממנו מיעוט עונותיו. אמנם לרשעים אם יהי' רשע שאינו גמור אזי יצליח אם מפאת טוב מזלו ואם מצד שהוא ית"ש משלם לו מיעוט שכר מצותיו בעוה"ז או שמטיב לו בעבור אשר יחזק קצת ביהדותו כי אם ירעב והתקצף ח"ו במלכו וכמ"ש דקדוקי עניו מעבירין את האדם מדעת קונו אמנם לרשע גמור טוב לא יהי' לרשע גמור אף אם נולד במז"ט כי הוא ית"ש יסלפו בחכמתו כמ"ש ונתתי פני באיש הזה והאבדתי כו' ואם מצד שאין לו שום לחלוחי' של מצוה אין לו להעניק לו בחנם כי כל האומר הקב"ה ווותרן הוא יוותרו מעוהי כו'. וגם מצד הכנתו הבחירי' אשר יבטל טוב הכנתו הטבעיי' כאשר אם ירטיב ומלחלח העץ אשר כפי הכנתו הטבעיית הוא מוכן לשריפה וליקוד אש. אמנם הפעול' הבחיריית אשר נעשה בו אזי הוא מבטל כח הכנתו הטבעיי' והנה אם נסתכל בטוב ההתבוננו' בבחי' חלקיית ופרטיית אשר בו נבדיל בין צדיק לצדיק אם ששניהם כוללים בשם צדיק. אמנם מצד פרטיי' הדבר אשר זה צדיק גמור משא"כ זה וכן ברשעים נתבונן בטוב הבחי' החלקיי' הלזו אזי יראה לנו

כי הכל הולך ע"צ הרצון והשגחת הבורא ית"ש. והנה אחר שנמסר לנו הדיבור בחבורינו הלז בענין ג' הנהגות וכי הנהג' המעולה היא הנהג' האישיית אשר היא עלת' על כולנה. הנה עוד נבאר שיש ב' מדריגו' למעלה מזה אשר הוא ית"ש מתחסד עמהם לעבדיו וחסידיו הזכים והברים הא' מהם שהוא ית"ש יחפוץ ביקרו וארשת שפתיו בל ימנע סלה ויגזור אומר ויקום לו וישליטהו בכל העולמו' כמ"ש תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו. והכוונ' כי אחרי שכל העולם לא נברא רק בשביל הצדיק כמ"ש וצדיק יסוד עולם ואומר כי זה כל האדם. הנה הוא הסיבה הראשיי' לכל הברואים וכל העולמות והברואים המה מסובבי' עבורו וע"כ יש לו ממשל' עליהם כממשלת העילה והסיב' על העלולים והמסובבים וז"ש תמשילהו במעשה ידיך בעבור שכל הנבראים שתה תחת רגליו ר"ל בעבור סיבתו כמו ויברך אותך ד' לרגלי שהכוונ' היא בעבור סבתי. וכמ"ש רז"ל צדיק מושל ביראת אלקים. אני מושל בעולם ומי מושל בי צדיק שהוא משגיח בהשגחתו האישיית ולפעמים מצד טבע יושרו יחוייב לנקום נקמת החטאים מעדת בני עמינו והוא גוזר גזיר' והצדיק מבטלו. ועוד יש מדריגה שני' מעול' מזה והוא שהוא מתעצם באור יפעת זיו אצולת אומן בת מלך עולם שכינת קדשו עד שניתנה לו במתנ': וזה הי' מדריגת אדון הנביאים איש האלקים בעלה דמטרוניתא וכמ"ש ביום כלות משה כלת משה כתיב וזה יכול להאדם להשיג ע"י הלימוד תור' לשמה מעומקא דליבא מופשט מכל עניני המורגשו' הגופניות וזהו מ"ש אין התור' מתקיימת אא"כ ממית עצמו עלי' כמ"ש החסיד מהר"מ מוויטעפסק שהכוונ' שיופשט מכל עניני הגשמיו' עד שלא יהי' כמעט בזה העולם והנה מקושר ומדובק באור ורוחניו' התוה"ק ואור שכלו מקיף המושכלות הקדושו' והאורות הרוחניו' אשר בה והוא כסולם אשר על ידה יעלה מעלה מעל' להתאחד ולהתדבק באור הא"ס ית"ש ויתעל' וכאשר יתראה מול פני קונו בתוקף ועוז ההתלהבו' והתשוק' אזי ינתן לו בת מלך עולם במתנה והבן זה. וכמ"ש רז"ל מתחל' נקראת תורת ד' ואח"כ כשעמל בה נקראת תורתו וע"כ נקרא התור' ע"ש משה כמ"ש זכרו תורת משה עבדי וכמ"ש במדרש שהי' למד תור' ומשכח' עד שניתנ' לו במתנה ואפשר שזהו ענין האספקלריא המאיר' שראה משה על ידי' והיא התוה"ק אשר ניתנ' לו במתנה אשר נתעצם ונתדבק בה. וכאשר האריך בזה הרב הביא בטור או"ח סימן מ"ז על מ"ש רז"ל מאי ולא הלכו בה שלא בירכו בתור' תחלה והאריך הוא ז"ל שם לבאר ענין לימוד התורה הוא כדי שתתעצם נפשותינו ורמ"ח איבריו ושס"ה גידנו באור ורוחניו' התורה ותתלבש בה. והנה אם לומד תורה לשמה אזי הוא מתעצם בתור' ונעשה עי"ז ברי' חדשה כמ"ש רז"ל אם בחוקותי תלכו כו' ועשיתם אותם. ודרשו רז"ל כאלו עשאו

לעצמו ועשיתם אותם ועשיתם אתם. וכבר ביארנו זה בשערים שע"י התורה הוא ממשיך על עצמו צורה רוחניו' שכליי' מאור וקדושת התור' ונעשה על ידי' ברי' חדשה. וזה ענין שהתורה ניתנ' לו במתנה שאור רוחניות' נמשכת אצלו ומתעצמ' בו וימלא ביתו אור התורה כי טוב הוא. וזה ענין אספקלריא המאיר' שהוא אור התורה שמתעצמ' בו וכמ"ש המשורר כי עמך מקור חיים באורך נרא' אור וע"ז הענין ארז"ל במדרש הביאו רש"י ז"ל בפי' על שיר השירים א"ר נחוני' שאל ר"ש בן יוחאי את ר"א ברבי יוסי אי אפשר שלא שמעת מאביך מהו בעטר' שעטר' לו אמו אמר לו משל למלך שהי' לו בת יחידה והי' אוהבה ביותר לא זז מחבבה עד שקראה בתי שנאמר שמעי בת וראי לא זז מחבבה עד שקראה אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעייתי לא זז מחבבה עד שקראה אמי. והכוונה מול ג' מעלו' ראשיו' שזכרנו והוא עוצם השגחתו הפרטיי'. והב' גודל ממשלה והשלטנו' אשר הבורא ית"ש משליט הצדיק. והג' נתינתו בת מלך עולם לו למורשה. ולעומת השגחתו העליונה אמר שקראה בתי שהוא משגיח עליהם בעינא פקיחא דילי' כמו האב על בתו ומצד שהיא ג"כ שולטת ומושל' קראה אחותי בעבור השתוו' הפעולו' שיש לשניהם כי כשם שיש לו ממשלה כך יש לה השלטנו' והממשלה וע"כ נקראת אחותי בעבור ששוים בפעולת הממשלה כמ"ש הנה זה הי' עון סדום אחותך בעבור שהיו שוים בפעול' המעשים רעים קראו אחותם. ומצד המעלה הג' שניתנה לו במתנה בת מלך עולם והיא התוה"ק אשר היא אצלו ארוס' לאשה כמ"ש אל תיקרי מאורש' אלא מאורסה. וידוע כי התורה היא חכמתו ית"ש וחכמתו הוא מהותו. וע"כ כללות כנס"י נחשבת לו לאם כביכול כאשר הבת הוא קנין ומתנה להאם כך התור' היא קנין ומתנה להשלימים והשרידים אשר ד' קורא עליהם. (ובאמת סוד המאמר הלז הוא עמוק עמוק ע"ד מ"ש האר"י שמדת מלכו' יש לה עלי' למעלה מהתפאר' לחכמה ובינה ואז הוא בסוד אשת חיל עטרת בעל'. וע"כ יתכן לקרותו אמו אך אין לנו עסק בנסתרו'). והנה בזה יתיישב המאמר הפונה קדים בפרק הקדום כי בג' מדריגו' אלו נחלקו השלימי' על ענין מציאת חן שמצא נח בעיני ד' שאחד מהם סובר שענין מציאת חן הלז במה שקשר עמו אהבה להשגיח עליו בעינא פקיחא כמשפט האוהב על האהוב אצלו. וז"ש לאחד שמהלך בדרך וראה אחד ודיבקו עד שקשר עמו אהבה. וכמ"ש לעיל בענין ההשגח' הלז שע"ז נאמר כאשר ידבק האזור כי המה קשורים ברצונו אשר הוא מהותו. ואחד מהם סובר שענין מציאת חן של נח הוא במדריג' מעולה מזה והוא אופן השלטתו אותו להנהיג העולם ולבטל גזירותיו. וז"ש וראה אחד ודיבקו עד היכן עד שהשליטו. וא' מה סובר שענין מציאת חן הלז הוא המדריגה הראשיות אשר היא עלתה על כולנה והיא

נתינתו לו המתנה הגדול' בת מלך עולם. והוא מ"ש וראה אחד ודיבקו עד היכן עד שנתן לו בתו. והוא מבואר ע"ד שכתבנו שהתורה מתעצמ' בו ונקנ' לו בקנין גמור וכמ"ש שלמד נח תור'. והוא מבואר ע"ד שכתבנו שמעצם בהירו' הנפש השיג התוה"ק כמ"ש החסיד הגאון המפורסים האב"ד דק"ק בארדיטשוב בס' קדושת לוי על מ"ש אלו קרבנו לפני הר סיני כו' ייע"ש. ובזה נשלם מה שרצינו לבאר בזה הפרק:

אחר שביארנו ענין הנס השגחיי וטוב איכות' נבאר הודו' והלל אשר נתחייב להודו' לבוראינו כעל כל טוב אשר גמלנו כרחמיו וחסדיו הגדולים:

פרק לו

אם היות שהטוב' הבאה מידו ית"ש בלי מיצוע הנה היא כלולה מכל טוב המעלו' והשלימו' הנפלא אחת מהנה לא נעדרה מצורף לזה שהטוב הלז הבא' מאת השגחתו ית"ש הנה הוא מלא חופן וגודש מבורץ מאין מחסור הנה א"כ יצדק ע"ז הודא' בכל לבב שגם הכח הבשריי התאווני יודה לו ית"ש בתשואת חן ואפריון:

הקודם הנה הוא מבואר בפרסום עיוני ומדה הלזו הוא נוהג גבוה מעל גבוה שכל דבר הבאה מידו ית"ש הגם שהוא דבר אחד הנה הוא כלול מכל טוב כמ"ש אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי כמ"ש מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וכמ"ש כפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצי' אף כל דיבור שיצא מפי הקב"ה מתחלק לכמה טעמי'. ומראש צורים אראנו הלא המה מדותיו התרוממו' הנאצלו' מאתו ית"ש אשר העידו ע"ז כל מקבלי אמת כי כל אחד מהם הוא כלול מכולם רק שבזה הוא התגברו' החסד והגבורה אשר בו הוא גבור' שבחסד. ובזה הוא התגברות הגבורו' הקדושו' והחסדים אשר בו נקראים חסדים שבגבורו'. ועד"ז הוא בכל המדו' כנודע וכמו שהוא ית"ש ויתעל' הוא אחד הפשוט בתכלי' הפשיטו' והוא כלול כל טוב כי כולם נאצלים ונבראים מאמתת מציאת אחדותו ית"ש כן הדבר הבא ממנו הוא כלול מכולם והעד הנאמן ע"ז הוא הלחם אשר הוריד הוא ית"ש לסגולתו במדבר לחם אבירי' אשר הי' כלול מכל הטעמים וכל טעם שרצו לטעום בו היו טועמי' כמ"ש רז"ל וע"כ אמר במן שלא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו שהי' מצומצם ע"פ שיעור הראוי ולאיש הראוי ולא היו צריכין להכנו' והשתדלו' כי הי' מוכן להם וע"כ נקרא שמו מן שאין זה כשאר הפרנס' אשר האדם צריך לעשות הכנו' ופעולו'. אמנם זה מן ומזמין. לאדם מבלי הכנות ופעולו' אנושיות מלשון וימן להם המלך כו'. וזהו הי' לצדיקים כמ"ש רז"ל שלהצדיקים המן יורד לתוך אהליהם ולבלתי צדיקים הי' יורד רחוק הרבה עד שהוצרכו לטרוח עבורו

כמ"ש שטו העם ולקטו וזהו מ"ש ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה (שמות ט"ז). ויש להעיר בזה הערה עצומה שקריאת השם הוא מאיכות הדבר ומהות עצמות' ואיך קראו לו שם אחרי שלא ידעו מה הוא ולא ידעו גדר עצמותה. ורש"י ז"ל דחק ליישבו עפ"י פשוטו שבני ישראל קראו לו הכנת מזון כי לא ידעו מה הוא שיקראוהו בשמו וביאור דבריו שבאמת קריאת שם הוא אחרי הידיע' בעצמו' הדבר ומהותה ומהותה ועל מהות ואיכו' הדבר הוא גדר השם והוראתו וע"כ כשלא ידעו מהות הדבר לא קראו לו שם שהוא הוראת גדר הדבר ועצמותה אשר בה נבדל משאר דברים רק קראו לו ע"ש מה שהשיגו מפעולותיו שהוא הכנת המזון. וכמו שאנו קוראים לו ית"ש שם אדני ואלקים ע"ש מה שאנו משיגי' מפעולותיו שהוא תקיף ובעל יכולת ובעל הכוחו' כולם זהו ביאור כוונת רש"י ז"ל. אך גם ע"ז יקשה דהנה מהתכת הכתובים ומהפירסום הקבל' יראה שזה שמו העצמיי אשר יקראו לו מן וכמ"ש הכתוב ויקראו בית ישראל את שמו מן שנראה שהי' זה שמו העצם נשאר לו קיים לעד. וגם מצינו שהכתוב בעצמו קראו ג"כ מן כמ"ש קח צנצנ' א' ותן שמה מלא העומר מן כו' ובני ישראל אכלו את המן כו' את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען. אך הענין הוא כי המין המזון הגשמיי הוא נשתלשל ממנו ית"ש ע"י אמצעים מתחלפים ודרך צרופי שמות וכ"ב אותיו' אשר על ידם נברא כל מעשה בראשי'. והנה המזון הגשמיי הלז לפי התחלפו' מיניו ואישיו בשורשו הוא אחד ברוחניו והרוחניו' הלז הוא מכין ומזמין הגשמיית המזון הלז אשר המה עלולים מאתו בהשתלשלו' סבות ומצועים רבים וזה הי' ענין המן אשר ירד מן השמים כי הוא הי' מקור ושורש מזון הגשמיי ורוחניותה. וע"כ הי' נבלע באיברים כי לא הי' דבר גשמיי רק רוחניו' דק מן הדק. וע"כ כל טעם שרצו לטעום בו היו טועמים כי ממנו נשתלשלו כל הטעמים כי הוא מקורם ושורשם אשר ממנו נשתלשל כל הטעמים אשר בכל המאכלים לרוב מיניה' ואישיהם. וע"כ נקרא שמו מן שהוא רוחניות המזון אשר הוא מכין ומוליד גשמיו' המזון. (וע"ד הרמז י"ל כי ע"כ נקרא מן כי מן עם הכולל בגימטרי' צ"א והוא הוי' אדני ואפשר שמצרוף השמו' אלו בא מקור המזון כי מאכל הוא ג"כ בגי' צ"א במספר ב' שמות אלו וגם בפ' פותח את ידיך ר"ת בגי' צ"א וס"ת חת"ך כנראה שמקור השמות אלו נמשך השפעת הפרנס'. וכבר בארתי זה הענין בארוכה בס' מלחמו' ד' סימן ט"ו בביאור אות ד' ייע"ש ותמצא נחת). וז"ש ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא ר"ל שהוא מקור ושורש המזון ורוחניותי' אשר הוא מכין המזון הגשמיי הלז כי לא ידעו מה הוא בפרטו' ובגשמיות רק שהוא מקור ושורש הכולל ע"כ קראו אותו שם על גדר

הכולל כי לא הי' בה ענין פרטיי כאשר המאכלים הגשמיים רק שהוא אחדות ופשיטו' רוחניו' אשר הוא כולל ומשפיע כל פרטי המזונו'. וע"כ אמר אליהם משרע"ה הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכל' כי כך יחוייב שיהי' אכילת עדת בני עמינו שיהיו עיניו ברוחניו' המאכל אשר הוא מציירו על צדדי האהבה הגשמיו' הלזו. וכמ"ש צדיק אוכל לשובע נפשו כמ"ש האר"י ז"ל שהנשמה נהנה מרוחניו' המאכל והגוף מגשמיותה. והצדיק עיניו על רוחניות והאלקות אשר בה אשר הוא מחייהו וקיימהו וזה הוא שובע הנפש הרוחניי. וכמ"ש ויחזו את אלקי' ויאכלו וישתו שהתבוננו באלקות אשר בתוך המאכל ובה נתדבקו באכילתם ושתייתם לבל יתגאלו בפת פג ויין משתהו שהוא הגשמיו' והחומריו' המאכלים. וז"ש הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה שכך ראוי לאכול שיהיו עיניו על רוחניו' המאכל והאלקות אשר בה. והנה נתבאר בזה אמתת הקודם שהדבר הבא מידו ית"ש עם שהוא אחד הוא כלול מכל טוב. ואל המן עינינו שהי' כלול מב' הטעמים אך אמתת הנמשך הנה הוא מבואר שאחרי שהטובה הבא' מידו ית"ש הוא חפון וגדוש מאין מחסור כמ"ש כי אין מחסור ליראיו. הנה בזה הטובה יהי' שלום לגוף ונפש כאחד כמ"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו. שהכוונ' שיהי' שלום בין להגוף העכור אשר הוא רחוק מאור פני מלך ובין להנשמה אשר היא קרוב קרוב אל ד'. וכמ"ש בתוה"ק רפאות תהי לשריך כו' ולכל בשרו מרפא. אמנם בשאר הטובות הזמניו' המדומות אין בהם שלימו' וטובה לשניהם כאחד כי הנפש לא תמלא תענוג ועדן הגוף הנגוף והמון שעשועיו וכמ"ש החכם וגם הנפש לא תמלא. וע"כ מי שהולך אחרי שרירות לבו למלאות בולמס תאוותיו הבהמיות הנה הוא מגרה מדון בקרב ביתו הוא גווייתו כי הנפש תתרעם עליו על אשר לא נתן לה טרף חוקה. (ואפשר לרמוז הענין הלז בחנה ופנינה ואלקנה כי אלקנה היא השכל אנושיו וחנה היא הנפש אלקות ופנינה היא הגוף ויצה"ר כמ"ש רז"ל שטן ופנינה לש"ש נתכוונו כנראה שיש להם רמז א' ויחוס א' ולפנינה ילדים המה כחות הגוף ותאוותיו כי המה הרבים ולחנה אין ילדים כי הנפש היא גלמוד' וסורה בעולם הגופות העבים אין מנהל לה. וע"כ התאמצה בתפלה לקונה עד שילדה בנים והמה המע"ט אשר המה תולדותיהם של צדיקים וכמ"ש עד עקרה ילדה שבע' ורבת בנים אומלל' ר"ל עד שנפש נשלם בשבע מדותי' שהם האהב' והיראה והתפארת כו'. עי"ז רבת בנים הוא הגוף הנגוף אומלל' כי בהתחמם הנפש אזי ישפיל הגוף ורוב בניו וקניניו והנה מה שיצא מזה איך אלקנה שהוא השכל אשר הוא מתנהג עפ"י תבונת תוה"ק אשר הוא א' מה' קנינים אשר קנה הוא ית"ש בעולמו. וזה נרמז במלת אלקנ' אל קנה. והוא מבואר איך הוא נוהג את תכונת מדותיו ושתי נשיו שהמה

הגוף והנפש על דרך המיצוע שבל יעוול לשום א' מהם. כמ"ש ויהי היום ויזבח אלקנה ויתן לפנינה ולכל בניה ובנותיה מנות ולחנה יתן מנה אחת אפים. מבואר מזה כי הראוי והנאו' להתנהג עפ"י פרישות הממוצע לבל יעוול לשום א' משני כחות אלו. אך להנפש יתן מנה היפה כמ"ש מנה אחת אפים ופי' התרגום יהונתן חלק חד בחירי. וכן מ"ש ויהי היום והוה יום מועדא יתכן עפמ"ש חלקהו חציו לד' וחציו לכם והוא מבואר). והנה עי"ז החוטא הוא גוזל נפשו מלתת לה די סיפוקה. וכבר כ' בר"מ פ' משפטים כי ימכור איש את בתו לאמה שהוא רמז על הנפש בת מלך עליון כו' ייע"ש. והנה מה שיתכן לפירושו ז"ל מ"ש ואם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע. שהכוונה בזה לדעתי שאם הוא מוכרח להשתדל גם בעסקי הגוף הנגוף בצורך פרנסתו אזי לא יגרע שאר ומזון הנפש שהוא טוב המעש' מדות תרומיות חובות הלבבות וכסותה המה המצות המעשיות הנגלות אשר מהם נעשה חלוקא דרבנן להנפש כמבואר זה בארוכה בזוה"ק. ועונתה היא התורה כי צריך לקבוע עתים לתורה ועונות להתורה אחרי שהוא בעל משא ומתן. אמנם באדם פנוי אין עת ועונה להתוה"ק כמ"ש הקובע עתים לתורה מפיר תורה וכמ"ש התוספת. וע"כ אמר אדון החכמים וחוטאי חומס נפשו כי הוא גוזל הנפש אשר אין לה הנאה מחמדת הזמן ורהביו וכמ"ש המשורר אין שלום בעצמי מפני חטאתי. וכאשר פירשנו זה בשערים שערי העבודה. אמנם ברכת ד' היא תעשיר אשר היא שלום לגוף ונפש כאחד כי היא כלולה מכל טוב וכמ"ש טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו.